

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Antonín Stanislav

Dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu

Disertační práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. dubna 2017

Antonín Stanislav

Rád bych tímto poděkoval svému školiteli za odborné vedení předkládané práce a za tvůrčí volnost a cenné rady, které mi během zpracování poskytl.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. VÝZNAM A DRUHY OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ.....	15
1.1 OPRAVNÉ SYSTÉMY OBECNĚ.....	15
1.2 JEDNOTLIVÉ DRUHY OPRAVNÝCH SYSTÉMŮ.....	17
1.3 OPRAVNÉ PROSTŘEDKY V CIVILNÍM PROCESU.....	18
1.4. DOVOLÁNÍ.....	22
2. VÝVOJ DOVOLÁNÍ DO 31. 12. 2012	27
2.1 ÚVODEM K HISTORICKÉMU VYMEZENÍ.....	27
2.2 JOSEFÍNSKÝ SOUDNÍ ŘÁD ZE DNE 1. 5. 1781.....	28
2.3 RAKOUSKÝ CIVILNÍ ŘÁD SOUDNÍ.....	29
2.4 DOVOLÁNÍ PO VZNIKU ČESKOSLOVENSKA DO ROKU 1989.....	33
2.4.1 <i>Recepce procesní úpravy po vzniku Československa</i>	33
2.4.2 <i>Dovolání v německém civilním řádu</i>	33
2.4.3 <i>Dovolání ve vládním návrhu civilního řádu soudního</i>	36
2.4.4 <i>Úprava dovolání po roce 1948</i>	38
2.5 DOVOLÁNÍ PO ROCE 1989	40
2.5.1 <i>Dovolání v letech 1992 až 1995</i>	44
2.5.2 <i>Dovolání v letech 1996 až 2000</i>	49
2.5.3 <i>Dovolání v letech 2000 až 2009</i>	52
2.5.4 <i>Dovolání v letech 2009 až 2012</i>	58
3. VÝVOJ K SOUČASNÉ ÚPRAVĚ DOVOLÁNÍ.....	64
3.1 PŘÍPRAVY ZÁKONNÉ ÚPRAVY.....	64
3.2 NÁLEZ ÚSTAVNÍHO SOUDU ZE DNE 21. 2. 2013, SP. ZN. PL. ÚS 29/11.....	65
4. SOUČASNÁ PODOBA DOVOLÁNÍ.....	71
4.1. PŘÍPUSTNOST DOVOLÁNÍ.....	73
4.1.1. <i>Přípustnost dovolání v české právní úpravě</i>	73
4.1.2. <i>Přípustnost dovolání v německé právní úpravě</i>	84
4.1.3. <i>Srovnání přípustnosti dovolání v české a německé právní úpravě</i>	89
4.2. DŮVODNOST DOVOLÁNÍ.....	91
4.2.1. <i>Důvodnost dovolání podle české právní úpravy</i>	91
4.2.2. <i>Důvodnost dovolání podle německé právní úpravy</i>	95
4.2.3. <i>Srovnání dovolacích důvodů v české a německé právní úpravě</i>	96
4.3. ROZHODOVÁNÍ DOVOLACÍHO SOUDU.....	98
4.3.1. <i>Rozhodování dovolacího soudu podle české právní úpravy</i>	98
4.3.2. <i>Rozhodování dovolacího soudu podle německé právní úpravy</i>	107
4.3.3. <i>Srovnání způsobu rozhodování o dovolání v české a německé právní úpravě</i>	110
5. VÝSLEDKY VĚDECKÉHO VÝZKUMU	112
5.1. ÚVAHY DE LEGE FERENDA – ZÁKLADNÍ KONCEPČNÍ OTÁZKY.....	112
5.2. NASTAVENÍ OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ	113
5.3. NASTAVENÍ SYSTÉMU DOVOLÁNÍ.....	115
ZÁVĚR	121
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	126
SHRNUTÍ A KLÍČOVÁ SLOVA	136
ABSTRACT AND KEYWORDS.....	138

Úvod

Listina základních práv a svobod ve svém článku 36 odst. 1 stanoví, že „*Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.*“ Tímto je na ústavněprávní úrovni garantována ochrana individuálních subjektivních práv fyzických nebo právnických osob, kterou poskytují nezávislé a nestranné soudy.

Soudní proces se podle hmotněprávní povahy práv, kterým je poskytována ochrana, dělí na soudnictví civilní, trestní, správní a ústavní. Civilní soudní řízení pak slouží k ochraně soukromých práv a oprávněných zájmů fyzických nebo právnických osob. Má-li fyzická či právnická osoba za to, že do její právní sféry bylo zasazeno, může se obrátit na soud a domáhat se poskytnutí ochrany proti tomu, kdo její práva porušuje či ohrožuje. Cílem civilního procesu je autoritativní vyřešení nastolené sporné právní otázky, a to prostřednictvím rozhodnutí, které právní vztah zakládá, mění či ruší, nebo deklaruje jeho existenci či neexistenci. S pojmem soudního rozhodnutí neodmyslitelně úzce souvisí institut právní jistoty coby jednoho ze základních předpokladů právního státu.

Ústavní pořádek České republiky nekonkretizuje podobu ochrany subjektivních práv fyzických nebo právnických osob v tom smyslu, že nezakotvuje pro občanské soudní řízení nárokovost na přezkum autoritativních rozhodnutí soudu. Právní nárok jednotlivce na přezkum soudního rozhodnutí nevyplývá ani z článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, jejíž smluvní stranou Česká republika je, a který zakotvuje právo na spravedlivé řízení. Uvedený závěr není nikterak sporný, neboť byl opakovaně potvrzen konstantní judikaturou Ústavního soudu¹ i judikaturou ESLP.² Záleží proto čistě na zákonodárci, zda opravný prostředek a v jaké podobě do českého právního řádu zakotví, protože jednoinstanční vyřízení věci není v rozporu s ústavními principy. Jak nám historický exkurz napoví, opravné prostředky měly v české právní úpravě vždy své místo. Zakotvení opravných prostředků do právního řádu je jistě žádoucí ve vztahu k zajištění maximální možné míry ochrany subjektivních práv a oprávněných zájmů fyzických nebo právnických osob, protože soudní rozhodnutí jakožto výsledek lidské činnosti může nezřídka trpět vadami. Uvedené je bezesporu projevem vyspělosti moderního právního řádu, kde ochrana práv a oprávněných zájmů jednotlivce je vnímána jako jeden z pilířů právního státu.

¹ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2001, sp. zn. IV. ÚS 101/01 nebo Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2002, sp. zn. III. ÚS 173/02.

² Srov. Rozsudek ESPL ze dne 17. ledna 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65.

Kruciálním pojmem, který prostupuje celou disertační prací jako pojivá nitka je náprava, konkrétně náprava vadných rozhodnutí. Soudní rozhodnutí může být vadné subjektivně nebo objektivně. O subjektivně vadném rozhodnutí hovoříme v případě, kdy vada je vnímána jedním z účastníků řízení, zejména účastníkem, který v právním sporu nebyl úspěšný. Takový účastník řízení se s největší pravděpodobností bude snažit o dosažení změny soudního rozhodnutí ve svůj prospěch. Naproti tomu stojí rozhodnutí, která objektivně trpí nedostatkem. V kontextu předkládané práce se náprava týká pravomocných rozhodnutí, čímž se dostává do pomyslné kolize s právní jistotou. Na druhé straně úspěšná náprava vadného pravomocného rozhodnutí, za splnění dalších podmínek, svým významem přesahuje dotčený právní vztah.

V současné právní úpravě jsou opravné prostředky pro občanské soudní řízení upraveny ve stěžejním předpise civilního procesu, v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Občanský soudní řád opravné prostředky dělí na řádné (odvolání) a mimořádné (dovolání, žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost), kdy hlavním odlišujícím kritériem je, zda opravný prostředek směřuje proti rozhodnutí, které prozatím nevstoupilo v právní moc, nebo proti pravomocnému rozhodnutí. Dosavadní právní vývoj ukazuje, že institut odvolání, žaloby na obnovu řízení či žaloby pro zmatečnost, na rozdíl od právní úpravy institutu dovolání, nepřinášejí v aplikační praxi sebevětší problémy.

Předkládaná disertační práce je zaměřena na dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek v kontextu ústavněprávních mantinelů. Dovolání se do novodobého českého právního řádu vrátilo (po téměř půl století dlouhé pauze) zákonem č. 519/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992. Za posledních patnáct let „fungování“ prošla právní úprava dovolání řadou novelizací, zejména provedené zákonem č. 238/1995 Sb., zákonem č. 30/2000 Sb., a zákonem č. 404/2012 Sb. Současná podoba dovolání je výrazně ovlivněna plenárním nálesem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/11. Časté změny právní úpravy ukazují, že optimální uchopení institutu dovolání v občanském civilním řízení je pro zákonodárce nelehký úkol. Právní úprava dovolání je dodnes ohniskem plamenných diskusí, jak na poli českých vrcholných soudů, tak odborné právnické obce. Otázkou zůstává, do jaké míry je kritika právní úpravy dovolání důvodná a prakticky použitelná, nebo zda nezůstává jen v rovině teoretických debat. Primární optikou, kterou by na vhodnost právní úpravy dovolání mělo být pohlíženo je, zda dovolání plní svůj účel a zda efektivně a účinně funguje v rámci ústavních limitů. I proto je podle názoru autora ucelené zpracování problematiky dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu aktuální.

Dosavadní zpracování tématu, charakteristika použitých zdrojů

Stěžejnímu bodu předkládané disertační práce, institutu dovolání, se odborné monografie a učebnice civilního procesu věnují jen partikulárně, jediným uceleným celkem se zásadním přínosem je Dovolání podle práva československého, německého a francouzského³ a Rigorózní práce na téma⁴ „*Současná česká právní úprava dovolání a její srovnání s právní úpravou rakouskou*. Dílčí otázky, jež se pojí s institutem dovolání, jsou zpracované v řadě odborných publikací, ať už se jedná o monografie, sborníky, nebo odborné články. Pro jejich nepřehledné množství je nemožné představit je zde výčtem. Na tomto místě je zajisté vhodné zmínit přední českou procesualistku Alenu Winterovou, z jejíž monografií a komentářů předkládaná práce v obecné rovině vychází. Autor při zpracování předkládané práce dále zohlednil publikace nebo odborné články od Jaroslava Bureše, Ljubomíra Drápala, Marka Števčeka a dalších významných procesualistů, kteří se předmětnému mimořádnému opravnému prostředku ve svých publikacích věnovali. Sám autor rozšířil publikované práce na téma dovolání o sborníkový příspěvek *Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení*⁵ a *Rozhodování dovolacího soudu v civilních věcech po koncepční změně institutu dovolání*.⁶

Práce za použití výkladových metod současně vychází zejména z rozsáhlé judikatury Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu České republiky. Autor rovněž neopomněl při výzkumu ani zahraniční zdroje.

Významným informačním zdrojem pro výzkum předmětu studie byly praktické poznatky autora, které získal při účasti na legislativního procesu spojeného s přípravou posledních novel občanského soudního řádu (srov. níže v části týkající se Výběru tématu).

Autor je přesvědčen, že použitý rozsah zdrojů je jak z hlediska kvantity, tak především z hlediska kvality, vyčerpávající a ke zkoumané problematice adekvátní (v podrobnostech autor odkazuje na seznam použitých zdrojů).

Aktuální ucelené vědecké dílo zabývající se komplexně problematikou dovolání pak v českém právním prostředí chybí. Ambicí předkládané práce není, a vzhledem k povolenému

³ BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935.

⁴ ŠMEHLÍKOVÁ, Renáta. *Současná česká právní úprava dovolání a její srovnání s právní úpravou rakouskou*. Rigorózní práce. 2005. Brno.

⁵ STANISLAV, Antonín. *Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení*. In KNOLL, Vilém, BERÁNEK, Petr (eds). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí : sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia k 260. výročí narození Franze von Zeillera a dvěma stoletím všeobecného zákoníku občanského*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 282 s.

⁶ STANISLAV, Antonín. *Rozhodování dovolacího soudu v civilních věcech po koncepční změně institutu dovolání*. Čerpáno z: Systém ASPI - stav k 22. 2. 2016 do částky 22/2016 Sb. a 4/2016 Sb.m.s. - RA831, LIT45769CZ, dne 27. 2. 2016, s. 2.

rozsahu disertační práce ani být nemůže, komplexní zpracování institutu dovolání. Předložené vědecké dílo, jehož cílem je rozbor dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu, je podle názoru autora doajisté využitelné pro další vědecký výzkum zabývající se institutem dovolání.

Cíle, pracovní hypotéza a výzkumné otázky

Cílem této práce je (podle kritérií pro doktorské práce)⁷ komplexně analyzovat institut dovolání v civilním řízení, a to s akcentem na jeho vývoj od osmnáctého století do současnosti, komparaci s německou právní úpravou, ale především též s akcentem na ústavněprávní konformitu a rozvoj úvah ohledně jeho legislativního zakotvení *de lege ferenda*.

Z tohoto hlediska jsou pro tuto práci klíčové tři dílčí pojmy, které si zaslouží krátké vysvětlení, neboť celou práci prostupují a postupně tak odkrývají jednak základní otázky předmětné problematiky, ale též jejich hypotézy vytyčující další směr výzkumu.

Prvním pojmem je „východisko“. V této práci je totiž podrobně zachycen výzkum sloužící k nalezení odpovědi na otázku, jaká jsou základní východiska opravných systémů, opravných prostředků, ale především též dovolání. Hypotézou je v tomto kontextu ověření historického vývoje dotčených oblastí a míra jeho vlivu na současnou právní úpravu opravných systémů, opravných prostředků a dovolání.

Druhým pojmem, který pak práci prostupuje, je pojem „evoluce“, který slouží k pozorování, zda koncepce opravných systémů, opravných prostředků a dovolání prochází v kontextu historických aspektů evolucí, či spíše dochází k její stagnaci. Zde je pak hypotézou, zda současné legislativní nastavení dovolání dává záruku individuální ochrany subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury.

Třetím pojmem je „komparace“. Autor této práce je přesvědčen, že komparace je velmi důležitým zdrojem pro tvorbu nového právního předpisu, nebo novelizaci nevyhovující právní úpravy. Tento zdroj má však své meze spočívající zejména v celkovém kontextu komparované právní úpravy, a to jak historické, tak i zahraniční. V případě užití poznatků např. ze zahraniční právní úpravy je nezbytně nutné brát v potaz, že vytržení jednotlivého právního institutu a jeho umělého zasazení do jiného právního řádu bez důkladného promyšlení kontextu je nežádoucí, ba dokonce kontraproduktivní. Hypotézou u tohoto pojmu pak je ověření skutečnosti, že evropské právní úpravy, v této práci konkrétně německá, nabízejí k legislativní tvorbě možnou inspiraci.

⁷ Směrnice děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Konkrétní směr předkládané disertační práce pak vymezuje autorem zvolená výzkumná otázka. Hlavní výzkumná otázka je následující:

Je současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní?

Aplikované metody výzkumu

Přístup autora ke zpracování této disertační práce není založen na jednom metodologickém žánru. Naopak metodologické přístupy použité v předkládané práci se překrývají, vhodně kombinují a staví na sobě. Podle názoru autora takto kombinačně zvolený přístup je způsobilý vytěžit ze zkoumané problematiky maximum.

Poddružnou metodou prostupující napříč celou disertační prací je metoda deskripce. Autor se při koncipování této práce snažil vyvarovat dlouhým popisným pasážím, které čtenáře informačně zahltí a unaví, ačkoliv si je vědom, že určitá míra deskripce je nevyhnutelně nutná, zejména jakožto stavební kámen pro aplikaci dalších výkladových metod. Popisné části se pak v disertační práci objevují zejména v první kapitole, jejímž hlavním cílem je uvést čtenáře do problematiky opravných systému a opravných prostředků a v historickém exkurzu.

a) Analýza

Primární metodou výzkumu byla podrobná analýza shromážděných dat. Nejprve bylo přistoupeno k důkladnému sběru dat, kdy se jednalo především o příslušné právní předpisy, ale též další relevantní dokumenty, které přijetí právních předpisů provázely, dále ke studiu veškeré dostupné literatury (monografií, komentářů, odborných článků apod.) vážící se k předmětu práce. V neposlední řadě byla pozornost věnována též sběru judikatury českých soudů i zahraniční judikatury, jakožto významného zdroje získání poznatků. Pro tuto práci byla nejvíce přínosná judikatura Ústavního soudu České republiky a Nejvyššího soudu České republiky, která podává odpovědi jak na dílčí otázky, tak v souhrnu ukazuje proměnlivost pojetí dovolání v čase.

Převedením do konkrétnější roviny lze konstatovat, že primárním zdrojem poznatků pro výzkum byla analýza historické právní úpravy, a to v období od přijetí Josefsinského soudního řádu roku 1781 do roku 2012, platná na území současné České republiky a okrajově i historický vývoj německé právní úpravy. Těžištěm analýzy je současná právní úprava dovolání zachycená v občanském soudním řádu ve znění novely č. 404/2012 Sb. V neposlední řadě, byly analýze podrobeny vybrané otázky týkající se přípustnosti a důvodnosti podání dovolání v soudobé německé právní úpravě.

Při analýze byla veškerá autorem shromážděná data rozložena na jednotlivé elementární body za účelem identifikace všech relevantních aspektů, s důrazem na hloubkový rozbor jednotlivých prvků ustanovení zákonného textu.

b) Abstrakce

Na primární metodu analýzy pak bylo navázáno metodou abstrakce, která spočívá v odloučení znaků nepodstatných od znaků podstatných, tak aby byly obsahem práce pouze znaky významné a přínosné z hlediska zkoumané problematiky. Použití metody abstrakce tak umožní, aby se disertační práce držela linky výzkumného cíle a nebyla zahlcena nadbytečnými daty bez přínosu pro zkoumaný předmět této práce. Zpracování veškeré materie týkající se institutu dovolání do této disertační práce pak nejen, že není podle názoru autora možné, ale navíc by při tomto pokusu mohlo kontraproduktivně dojít ke vzniku velmi obsáhlého autorského díla bez vědeckého přínosu.

Metoda abstrakce se pak v této práci objevuje hned v několika podobách, neboť byla využita abstrakce izolující, zobecňující, ale i abstrakce idealizující. Vedle toho byla při zpracování této práce využita i metoda indukce a dedukce.

c) Komparace

Další významnou metodou výzkumu, která plynne navazuje na metodu analýzy, je metoda právní komparatistiky, jež v předkládané studii byla použita ve svých dvou podobách: /i/ komparace historická, /ii/ komparace zahraniční.

Právní komparatistika je vědou, která vyvozuje vědecká poznání srovnáváním svého předmětu. Předně byla užita historická komparace, a to logicky při historickém exkurzu. Historická komparace byla autorem využita k porovnání právních institutů, jež byly v určité podobě převzaty do současné podoby dovolání. Historická komparace tak umožní pochopení zkoumaného institutu z hlediska jeho proměn v čase v návaznosti na společenské a častokrát i politické poměry. Nastínění historického vývoje slouží rovněž pro úvahy o dalším možném směřování právní úpravy. Dále byla v disertační práci použita komparace simultánní, a to především v té části práce, která se váže k platné právní úpravě (kapitola čtvrtá).

Součástí této práce je provedení komparace české právní úpravy s právní úpravou německou. Autor zvolil pro zahraniční komparaci právní úpravu opravných systémů a opravných prostředků, především též dovolání Německé Spolkové republiky, a to ze dvou hlavních důvodů. Předně, německá a česká právní úprava pocházejí ze stejné právní rodiny, z kontinentální právní kultury (Germánský okruh), a proto jsou si velmi blízké. V pořadí druhým, ale o to významnějším důvodem je skutečnost, že německá a rakouská právní úprava

bývají častokrát odbornou právní veřejností pro svoji vyspělost označovány za hlavní inspirační zdroj pro české rekodifikační snahy.

Autor za použití analýzy a následně syntézy a abstrakce nastíní jednotlivé hlavní rozdíly komparovaných právních úprav v oblasti předmětu výzkumu a kriticky pojedná o neodůvodněných odchylkách. V neposlední řadě, je-li toho třeba, jsou v disertační práci též předloženy vlastní úvahy autora ohledně vhodnosti dané úpravy a náměty na případnou změnu.

Konečně byla při zpracování této práce využita i metoda interpretace, kdy lze za základní výkladovou metodu označit výklad jazykový, na který pak navazuje výklad logický, systematický a teleologický.

Výběr tématu

Oblast práva civilního procesu, respektive oblast opravných prostředků, je především z hlediska ochrany subjektivních práv velmi důležitou součástí právního řádu. Problematika, která se k této právní oblasti bezprostředně váže, byla pro autora této práce předmětem zkoumání již od zahájení svého doktorského studia. V této době vznikl autorovi paralelně pracovní poměr k Ministerstvu spravedlnosti, kde bylo na tamějším legislativním odboru jeho specializací zpracovávání rešerší, ale též zpracovávání následného legislativního řešení pro otázky civilního práva procesního.

Postupem času a především pak díky analytické činnosti zaměřené na civilní proces a legislativní práce na koncepční novele dovolání se proto autor této práce (s vědomím své faktické profilace na jinou oblast práva) odhodlal požádat o změnu svého původního tématu disertační práce tak, aby mohl na výzkum, který v té době již aktivně realizoval, oficiálně navázat. Nově schválené zaměření autora této práce na oblast práva civilního procesu následně vyústila ve zpracování této disertační práce na téma „*Dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu*“.

V rámci činnosti na legislativním odboru Ministerstva spravedlnosti byla autorovi této práce svěřena příprava koncepční novely institutu dovolání,⁸ kterou pak jakožto odpovědný zpracovatel též prosazoval v rámci následného legislativního procesu autor této práce byl pak také jmenován do komise pro rekodifikaci civilního práva procesního, jejímž úkolem bylo zpracovat věcný záměr zákona, kterým by došlo ke komplexní rekodifikaci civilního práva procesního. Z důvodu změny pracovního zařazení se však autor této práce na dalších faktických úkonech se zpracováním věcného záměru souvisejících již nepodílí. Přes tuto skutečnost bylo

⁸ Tj. zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

jeho téměř pětileté působení na legislativních aktech v oblasti civilního procesu velmi přínosné, neboť mohl načerpat velké množství praktických zkušeností, ale především též v rámci příprav dotčených procesních předpisů aktivně ovlivňovat vývoj institutu dovolání.

Během doktorského studia pak měl autor této práce (především díky velmi aktivnímu přístupu svého školitele, účasti na konferencích a grantové činnosti, ale především též zapojením se do výuky, kde se zaměřoval na oblast občanského práva hmotného i procesního a podílel se na tvorbě a opravování klauzurních prací) možnost prohloubit též poznatky v rovině teoretické, když mimo jiné aktivně vystupoval na řadě tuzemských a zahraničních konferencí a publikoval (nebo se alespoň jako spoluautor podílel) množství odborných textů (jak článků, tak monografií). Jeden článek⁹ se pak stal dokonce i inspirací Ústavnímu soudu, který na něj ve svém nálezu odkázal. V neposlední řadě pak autor během svého doktorského studia navštívil i několik zahraničních právnických fakult,¹⁰ kde pro svou vědeckou práci prováděl rešerši potřebných materiálů.

Po celou dobu svého studia se proto autor této disertační práce na základě průběžně získávaných teoretických i praktických poznatků podílel na tom, aby byl výzkum, který je v jejím obsahu zachycen, proveden s využitím širokého spektra zdrojů, hloubkově, ale především též propracován na velmi vysoké odborné úrovni tak, aby na něj bylo možné v budoucnu kdykoli plynule navázat.

Předkládaná disertační práce je pak faktickým promítnutím více jak pěti let autorova studia, vědeckého bádání a praktických zkušeností, kdy byla celková délka tohoto studia prodloužena především z důvodu přesvědčení autora o tom, že by za tři roky ryze teoretického studia nebylo předmětnou problematiku možné ani komplexně uchopit.

Členění práce

Disertační práce je systematicky rozčleněna na celkem 5 kapitol, kdy úvod a závěr není v souladu se směrnicí děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, číslován.

První kapitola je zaměřena především na teoretické zpracování materie opravných prostředků v civilním právu procesním, kdy je nejprve přistoupeno k vymezení hlavního smyslu a účelu civilního řízení, následně k vymezení jednotlivých opravných systémů a na závěr k roztrídění jednotlivých opravných prostředků z hlediska jejich funkce a významu.

⁹ STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2011, č. 8, s. 379 a násl.

¹⁰ Především v Německu, kde měl tudíž možnost se podrobně seznámit s německou právní úpravou institutu dovolání.

Vedle toho jsou obsahem této kapitoly též praktické zkušenosti související s harmonizačními a rekodifikačními pracemi, jichž se autor této práce v rámci svého zaměstnání účastnil.

Smyslem druhé kapitoly je pak zachytit vývoj institutu dovolání od středověku až do poslední koncepční novely občanského soudního řádu, která nabyla účinnosti ke dni 1. 1. 2013. Historický vývoj je v této kapitole rozdělen na několik přelomových časových úseků. Prvním časovým úsekem, kterému je v této kapitole věnována pozornost, je období od roku 1781 do roku 1948. Dalším časovým úsekem, kterému je následně věnována pozornost, je období od roku 1948 do roku 1989. Logicky největší pozornost je ale věnována časovému úseku od roku 1989 do roku 2012, pro nějž je navíc z důvodu nevhodně nastavené právní úpravy příznačné výrazné narušení ústavní konformity.

Podkapitola, která se týká časového úseku od roku 1989 do současnosti, je v kontextu právněpolitických mezníků rozdělena na kratší časové úseky, které jsou pak doplněny o příslušnou historickou komparaci tak, aby byly všechny relevantní vývojové aspekty institutu dovolání v těchto kratších časových úsecích v období po obnovení demokratického právního státu podrobně vyličený, a to zejména s ohledem na problematiku střetu přípustnosti dovolání a včasné podání ústavní stížnosti, díky níž docházelo k situacím, které nebyly ústavně konformní.

Třetí kapitola se zaměřuje na úvod do současné právní úpravy institutu dovolání, a to v kontextu vysvětlení důvodu, který vedl k vydání novely z roku 2012. Za stěžejní důvod lze označit především skutečnost, že právní úprava dovolání přestala Nejvyššímu soudu umožňovat, aby náležitě zajišťoval potřebnou jednotu a zákonnost rozhodování soudů v občanském soudním řízení. Autor uvedenou kapitolu pojal jako „oslí můstek“ spojující předchozí dvě kapitoly s těžištěm předkládané studie, tj. čtvrtou kapitolou.

Čtvrtá kapitola pak obsahuje současnou podobu dovolání a jedná se tak o nosnou kapitolu celé disertační práce. Jejím obsahem je vymezení dovolání z hlediska jeho pojmu a účelu. V této kapitole je následně zdůrazněna úloha jeho precedentního působení a nutnosti na něho při legislativních úpravách selekce nápadu věcí dovolacímu soudu pamatovat. Důraz je ve čtvrté kapitole kladen i na vymezení přípustnosti a důvodnosti dovolání a podrobné vysvětlení, kdy a z jakého důvodu je nyní možné jej podat, ale současně vysvětlení, proč ke změně v důvodech dovolání pravděpodobně došlo.

Součástí čtvrté kapitoly je rovněž analýza právní úpravy institutu dovolání v Německu, která je s českou právní úpravou v dotčené oblasti v řadě ohledů podobná. Předmětem výzkumu v této oblasti byl popis německé právní úpravy institutu dovolání se zaměřením na hlavní styčné body, kterými jsou v kontextu této studie přípustnost a důvodnost dovolání, ale rovněž na

účinky dovolání, dovolací řízení jako takové anebo způsob rozhodování dovolacího soudu. Na přípustnost a důvodnost dovolání podle německé právní úpravy plynne navazuje popis samotného postupu, jak lze připuštění a úspěchu v dovolacím řízení dosáhnout. A v neposlední řadě pro úplné vyličení koncepce německého dovolacího řízení je následně přiblížen i rozsah samotného revizního přezkumu a způsob, jakým může Spolkový nejvyšší soud o podaném dovolání rozhodnout.

Závěr čtvrté kapitoly patří komparaci stěžejních bodů české a německé právní úpravy dovolání, jimiž je bezesporu opět přípustnost a důvodnost dovolání, ale též další jeho formální a obsahové náležitosti, včetně vymezení rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí, charakteru dovolacího řízení či způsobu, jak může dovolací soud o podaném dovolání rozhodnout.

Pátá kapitola pak obsahuje závěry autora učiněné na základě celkové koncepce této práce, které navíc navazují na veškeré dosavadní legislativní změny institutu dovolání, a tudíž i na poslední výsledky výzkumu v této oblasti představené jinými autory. Cílem této kapitoly je proto vyhodnotit veškeré dosavadní poznatky autora a nastínit ke zjištěným problematickým oblastem vhodná řešení. Tento cíl se pak autor práce pokusí nastínit též konkrétní formulací osnovy nového civilního kodexu, jehož zpracování se aktuálně jeví jako nanejvýš přínosné.

Zatímco je tedy snahou předchozích kapitol komplexní zpracování institutu dovolání v rámci právního řádu České republiky, je cílem poslední kapitoly v návaznosti na veškeré výsledky výzkumu zejména nastínit koncepci nového civilního kodexu, respektive především další možný vývoj institutu dovolání, který s civilním řízením neodmyslitelně souvisí a jakožto jeho pomyslný „vrchol“ mu poskytuje záštitu, bez níž by bylo toto řízení výrazným způsobem nedokonalé.

1. Význam a druhy opravných prostředků

Aby bylo možné pro potřeby této práce komplexně uchopit problematiku institutu dovolání v rovině ústavněprávních rozměrů, je v kontextu opravných prostředků úvodem nutné vymezit základní pojmové prvky opravných systémů. Při vymezení bude kladen důraz na abstrakci jako jednu z metod použitých pro zpracování této práce. Abstrakce je v této fázi nezbytná, neboť zpracování problematiky bez využití metody abstrakce při uvedení do problematiky opravných prostředků by vznikla velmi rozsáhlá práce, která by jen chaoticky popisovala opravné prostředky v právu civilního procesu. Taktéž z toho důvodu se kapitola snaží vystihnout pouze segmenty důležité pro hlavním předmět této práce, nikoliv celý rozsah předmětné problematiky v právu civilního procesu. Ve smyslu metody abstrakce bude nejprve definována teoretická rovina smyslu a účelu opravných systémů, které jsou charakteristické pro naši právní kulturu, na ní pak naváže vymezení konkrétních opravných prostředků podle platné právní úpravy, tzn. podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“). V rámci uvedeného vymezení bude čerpáno především z odborné literatury k opravným prostředkům, resp. dovolání¹¹ a rozsáhlé judikatury Ústavního soudu¹² a Evropského soudu pro lidská práva.¹³

1.1 Opravné systémy obecně

Již v ustanovení § 1 občanského soudního řádu je upraven postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k dodržování smluv a zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob, což lze zajisté subsumovat pod základní principy právního státu. Její nezbytnou součástí je jak předvídatelnost práva, tak i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky.¹⁴ Z uvedeného vymezení tak mimo jiné vyplývá, že je zásadním významem

¹¹ Např. SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUL'ÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 464 s. nebo ŠTEVČEK, Marek. *Civilné právo procesné*. 3. Vydání. Bratislava: Eurokodex, 2014 a ŠMEHLÍKOVÁ, Renáta. *Současná česká právní úprava dovolání a její srovnání s právní úpravou rakouskou*. Rigorózní práce. 2005. Brno.

¹² Viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03, nálezy Ústavního soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01, nálezy Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07 nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 13. března 2013, sp. zn. I. ÚS 1312/11.

¹³ Rozsudek ESLP ve věci *Delcourt proti Belgii* ze dne 17. ledna 1970, stížnost č. 2689/65, rozhodnutí senátu ze dne 19. prosince 1997 ve věci *Brualla Gómez de la Torre proti Španělsku*, 26737/95, rozhodnutí senátu ze dne 19. června 2001 ve věci *Kreuz proti Polsku*, 28249/95, rozhodnutí první sekce ze dne 9. ledna 2003 v případě *Šiškov proti Bulharsku*, 38822/97, § 84, nebo rozhodnutí druhé sekce ze dne 9. listopadu 2004 ve věci *Marpa Zeeland B.V. and Metal Welding B.V. proti Nizozemí*, 46300/99.

¹⁴ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 13. března 2013, sp. zn. I. ÚS 1312/11, nálezy Ústavního soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01 nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07.

civilního procesu zjištění pravdivého skutkového stavu věci, který je pak stěžejním podkladem celého sporu.¹⁵ Pro samotný soud je jeho zjištění v řadě případů velmi nesnadné.¹⁶ Předně je povinen z (ne vždy zcela jasných) přednesů protistran, kdy každá zpravidla tvrdí, že je v právu, zjistit rozhodné skutečnosti tak, jak se podle pravdy udály. V případě, že se soudu, který ve věci rozhoduje, podaří tuto překážku překonat, je následně povinen prostřednictvím formálního procesu dotčený případ správně subsumovat pod příslušnou právní normu a ve věci vydat rozhodnutí.

Na druhou stranu je nutné mít na paměti, že i soudy jsou obsazeny „pouze“ lidmi – soudci, kteří v konkrétních věcech autoritativně rozhodují o právech a povinnostech fyzických nebo právnických osob. Každá lidská činnost, včetně té nejsložitější a nejprestižnější jakou je dozajista výkon funkce soudce, vykazuje určitou chybovost, neboť se do práva jakožto systému abstraktních norem dostává lidský faktor.¹⁷ Proto je žádoucí, aby součástí soudního systému byly vybudované kontrolní mechanismy, které by vyhledání a nápravu případných chybných rozhodnutí umožnily, čímž současně dochází i k posílení garance jejich správnosti.

Vzhledem k hypotetické omylnosti soudců může být soudní rozhodnutí postiženo jak vadami skutkovými, tak i vadami právními (vady procesní nebo vady chybné aplikace norem hmotného práva). V této souvislosti je také třeba pamatovat na to, že do civilního procesu vstupují účastníci řízení, z nichž bude obvykle alespoň jeden (neskončí-li řízení smírem nebo zastavením) rozhodnutí ze subjektivního hlediska považovat za nesprávné. Přezkoumání rozhodnutí soudu v rámci kontrolních mechanismů je ovšem nejen v zájmu účastníků řízení, ale i celé společnosti, aby bylo výsledkem soudního řízení vždy jen rozhodnutí skutkově správné, zákonné a spravedlivé. Vzhledem k nezávislosti soudnictví jako ústavně

¹⁵ [m]á-li být splněn jeden z účelů soudní jurisdikce, totiž požadavek "výchovy k zachování zákona... k úctě k právům spoluobčanů" (§ 1 o. s. ř.), je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí, ve vztahu k zmíněnému účelu, odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 o. s. ř., neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí, naplňují - jako neoddělitelná součást "stanoveného postupu" - ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 38 odst. 1); obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jak jim Ústavní soud rozumí [nález Ústavního soudu ze dne 16. března 2006, sp. zn. III. ÚS 202/05].

¹⁶ BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935, s. 5 – 10.

¹⁷ K tomu blíže též WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena, FRINTOVÁ, Dita. *Apelace, kasace, revize v civilním procesu*. In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2010. 426 s.

garantovanému aspektu právního státu je však nutné dbát na to, aby kontrolní mechanismy existovaly přímo v soudní soustavě.¹⁸

1.2 Jednotlivé druhy opravných systémů

V rámci teorie práva civilního procesu¹⁹ můžeme definovat tři základní opravné systémy, které je možné nalézt v evropských zemích a které se pak při konstrukci a definování opravných prostředků, jakož i počtu instancí, využívají. V rámci diferenciacie opravných systémů je rozhodující rozsah přezkumné činnosti, rozsah práv a povinností účastníka a způsob rozhodování. Tyto systémy se pak promítají do jednotlivých opravných prostředků a v tomto kontextu je proto nutné zdůraznit, že se mohou při tvorbě opravných prostředků prvky předmětných systémů odrážet i v podobě kombinací. Obvykle se v rámci konstrukce opravných prostředků objevují kombinace systému apelačního a kasačního, nebo systému apelačního a revizního. Systém apelační bývá pro svůj široký rozsah přezkumu používán při konstrukci rozhodování soudu druhého stupně. Systém kasační, případně systém revizní, potom bývá typicky promítnut do systému rozhodování vrcholných soudů.

Systém apelační

Apelační opravný systém je z hlediska přezkumu nejvíce široký. Umožňuje účastníkovi řízení, aby se domáhal přezkumu soudního rozhodnutí jak z hlediska skutkových okolností, tak po stránce právní. Instančně vyšší soud není v tomto systému skutkovým, ani právním stavem napadeného rozhodnutí vázán a může ho tudíž z obou těchto hledisek přezkoumat. V rámci přezkumu proto soud vyšší instance může dojít k úplně jiným zjištěním než soud, jehož rozhodnutí přezkoumával. Na základě výsledků přezkumu pak může instančně vyšší soud rozhodnutí zrušit, potvrdit nebo změnit.

Apelační opravný systém můžeme dále vnitřně diferenciovat na systém úplné apelace a systém neúplné apelace. Hlavní rozdíl mezi těmito apelačními systémy spočívá v možnosti soudu přihlédnout k novým skutečnostem a důkazům. V rámci úplné apelace mohou účastníci v řízení před apelačním soudem uplatňovat zcela nové skutečnosti a důkazy, ke kterým může soud přihlédnout a promítnout je do svého rozhodnutí. V rámci apelace neúplné tomu tak není a účastníci řízení nové skutečnosti, ani důkazy uplatňovat zpravidla nemohou a soud zároveň k těmto skutečnostem nebo důkazům nemůže přihlížet. Uvedené však neznamená, že by druhostupňový soud nemohl dojít k jiným skutkovým závěrům. K těmto závěrům však

¹⁸ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 9. července 1998, sp. zn. III. ÚS 206/98.

¹⁹ Blíže např. SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUL'ÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 464 s. nebo ŠTEVČEK, Marek. *Civilné právo procesné*. 3. Vydání. Bratislava: Eurokodex, 2014.

musí dojít jen na základě takových skutečností a důkazů, které strany uplatnily již v řízení před soudem prvního stupně.

Apelační systém umožňuje v rámci opravných prostředků velmi široký rozsah přezkumu. V rámci úplné apelace je tento systém v podstatě neomezený a poskytuje soudu druhého stupně ohledně skutkových okolností jak možnost komplexního přezkumu, tak i možnost provedení dalších důkazů.

Systém kasační

Kasační systém se nevyznačuje tak širokým spektrem rozsahu přezkumu jako systém apelační. Soud může napadené rozhodnutí přezkoumávat pouze po právní stránce, nikoliv po stránce skutkové. Na rozdíl od apelačního opravného systému²⁰ pak nemůže účastník v řízení před kasačním soudem ani uplatňovat nové skutečnosti a důkazy a soud zároveň k těmto novým skutečnostem nebo důkazům nemůže přihlédnout. Kasační soud tedy napadené rozhodnutí přezkoumává pouze po stránce právní, tzn. z hlediska toho, zda nedošlo v předchozím řízení k porušení hmotného nebo procesního práva. Na základě přezkumu pak může kasační soud napadené rozhodnutí jedinečně potvrdit, nebo zrušit.

Systém revizní

Posledním základním systémem opravných prostředků je systém revizní. Tento systém je v zásadě postaven na stejných základech jako systém kasační. Napadené rozhodnutí revizní soud posuzuje pouze po právní stránce, tzn., zda v řízení před soudem nižší instance nedošlo k porušení hmotného nebo procesního práva. Oproti kasačnímu systému se však liší jedním zásadním rozdílem, a to tím, že může soud vyšší instance napadené rozhodnutí i změnit. Změnit rozhodnutí však může pouze za situace, pokud je zjištěný skutkový stav pro změnové meritorní rozhodnutí způsobivý. Kdyby tomu tak nebylo, musel by soud rozhodnutí zrušit a vrátit zpět soudu nižšího stupně k dalšímu řízení. Možnosti rozhodnutí jsou tak stejné jako v systému apelačním, možnosti přezkumu pak stejné jako v systému kasačním. Revizní systém je tak určitým souběhem systému apelačního a kasačního.

1.3 Opravné prostředky v civilním procesu

Jak již bylo výše uvedeno, kontrolní mechanismy musí být budovány výlučně v rámci soudní soustavy, a nelze tudíž připustit, aby přezkum soudních rozhodnutí podléhal orgánu mimo tuto soustavu. Vnitřní kontrolní mechanismus, jehož podstata se vždy odvíjí od základních prvků určitého opravného systému,²¹ se pak realizuje prostřednictvím jednotlivých

²⁰ Konkrétně systému úplné apelace.

²¹ Případně kombinací několika opravných systémů.

opravných prostředků, jejichž podáním se tento mechanismus, respektive opravné řízení, v rámci vnitřní struktury soudní soustavy spustí. Napadené soudní rozhodnutí pak (prostřednictvím instančního postupu) přezkoumává vyšší soudní instance.

Opravný prostředek můžeme definovat jako procesní úkon, jehož prostřednictvím může aktivně legitimovaný účastník řízení²² iniciovat opravné řízení, ve kterém bude přezkoumáváno opravným prostředkem napadené rozhodnutí. Stěžejním momentem v rámci systému opravných prostředků je skutečnost, zda právo na opravný prostředek je z hlediska ústavněprávních modalit nárokové.

V Ústavě²³ právo na opravný prostředek výslovně upraveno není. Právo na opravný prostředek v rámci civilního soudnictví pak není (tzn. vyjma trestního řízení) zakotveno ani v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.²⁴ Konečně, právo na opravný prostředek nevyplývá ani z ustálené judikatury Ústavního soudu, který konstatoval, že: „Z ústavněprávního hlediska není soudní řízení povinně dvoustupňové, s výjimkou věcí trestních, u kterých tento požadavek vyplývá z čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Jednostupňové soudnictví, zejména pak ve věcech objektivně bagatelního významu, tedy nikterak nevybočuje z ústavních mezí.“²⁵ Na tento nálezn bylo později navázáno dalším náleznem Ústavního soudu, který konstatoval, že: „Jednoinstanční soudní přezkum není v rozporu s principem proporcionality s ohledem na požadavky, jež v tomto kontextu vyplývají z čl. 1 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny.“²⁶ Z hlediska institutu dovolání lze pak

²² Z hlediska vymezení účastnictví to může být podle § 90 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, žalobce nebo žalovaný a podle § 6 zákona č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno, nebo navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka označuje.

²³ V Listině základních práv a svobod je k opravným prostředkům v kontextu čl. 40 odst. 5 uvedeno, že zásada „ne bis in idem“ nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků, je-li to v souladu se zákonem. Toto se však žádným způsobem nedá vykládat v tom smyslu, že by se snad mohlo jednat o ústavní garanci opravného prostředku, a to ani řádného, ani mimořádného. Dotčené ustanovení navíc dopadá pouze na trestní proces, nikoliv na proces civilní.

²⁴ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla vyhlášena ve Sbírce zákonů sdělením federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. Úmluva vstoupila v platnost na základě svého čl. 66 odst. 2 dnem 3. září 1953. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu s čl. 66 odst. 3 dne 18. března 1992. V současné době je aplikována ve znění 14. dodatkového protokolu. Již dodatkový protokol č. 7 však ve svém čl. 2 zakotvil právo na odvolání do trestního řízení. Podle čl. 2 odst. 1 tohoto protokolu má totiž každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon. Čl. 2 dotčeného protokolu pak ve svém druhém odstavci dále uvádí, kdy toto neplatí, když stanoví, že jsou z tohoto práva v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem, nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku, přípustné výjimky.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2001, sp. zn. IV. ÚS 101/01.

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2002, sp. zn. III. ÚS 173/02.

ještě doplnit o rozsudek Evropské soudu pro Lidská práva,²⁷ ze kterého nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku.

Z uvedených argumentů vyplývá, že ústavně zaručené právo na opravný prostředek v rámci civilního procesu není a jednostupňové soudní řízení tak z ústavněprávního pohledu ob stojí.²⁸ To samozřejmě nelze vykládat ve smyslu, že by absence opravných prostředků byla žádoucí, právě naopak. Jak již bylo uvedeno výše, každá lidská činnost, tzn. i soudní rozhodování, vykazuje určitou chybovost, a je tudíž vhodné jej ve veřejném zájmu podrobit přezkumu. S tím pak souvisí otázka, jak přezkumný systém nastavit, respektive jaké spektrum opravných prostředků účastníkům řízení poskytnout. V tomto kontextu zároveň platí, že jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces.²⁹

Při konstrukci jednotlivých opravných prostředků vybudovaných na zásadách opravných systémů je nutné primárně vycházet z obecného účelu opravných prostředků, jímž je umožnění přezkumu konkrétního soudního rozhodnutí. Vedle toho je však nepochybně třeba sledovat především proporcionální poměr mezi nastolením právní jistoty na straně jedné a snahou o odstranění skutkových a právních vad na straně druhé.³⁰

V praxi je nezbytné opravné prostředky nejprve rozlišit z hlediska jejich teoretických východisek. Právní teorie³¹ opravné prostředky již tradičně rozlišuje na řádné a mimořádné. Kritériem rozlišení řádnosti a mimořádnosti opravných prostředků je pak právní moc. Zatímco řádné opravné prostředky směřují proti rozhodnutí, které právní moci dosud nenabýlo a v důsledku jejich podání právní moc ani nenastane, mimořádné opravné prostředky se podávají proti rozhodnutím, která již pravomocná jsou.³²

Řádné opravné prostředky mají ve vztahu k právní moci napadeného rozhodnutí suspenzivní (odkladný) účinek, kdežto mimořádné opravné prostředky tento účinek zpravidla nemají. Uvedená odlišující kritéria pak lze shrnout tak, že v důsledku úspěšného podání mimořádného opravného prostředku může dojít ke změně nebo zrušení již pravomocného rozhodnutí, a tím i k zásahu do právní jistoty účastníků konkrétního právního vztahu. Tyto

²⁷ Rozsudek ESPL ze dne 17. ledna 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65.

²⁸ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. II. ÚS 849/16.

²⁹ viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03.

³⁰ Srov. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2011, s. 61.

³¹ Tamtéž, s. 457 – 458.

³² BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 3.

závěry je při tvorbě opravných prostředků nutné bezpodmínečně zohlednit. Určitá východiska pregnantně shrnul Ústavní soud,³³ když ve svém nálezu konstatoval, že: „*Žádný právní řád není a nemůže být z pohledu soustavy procesních prostředků k ochraně práv, jakož i z pohledu soustavy uspořádání přezkumných instancí budován ad infinitivum. Každý právní řád generuje a nutně musí generovat i určitý počet chyb. Účelem přezkumného, resp. přezkumných řízení může reálně být takováto pochybení aproximativně minimalizovat a nikoli bezezbytku odstranit. Soustava přezkumných instancí je proto výsledkem poměřování na straně jedné úsilí o dosažení panství práva, na straně druhé efektivity rozhodování a právní jistoty.*“³⁴ Na zákonodárci je pak, aby při budování opravných systémů poměřoval výše uvedené požadavky, které jsou svým způsobem značně protichůdné. Zdůraznění jednoho může současně způsobit potlačení druhého. V rámci právní teorie navíc žádný referenční model kontrolního systému v rámci soudní soustavy, který by byl závazný, neexistuje. „*Rozhodne-li se proto zákonodárce a zřídí-li určitý procesní prostředek, má široké pole pro uvážení, jak při rozhodování o přístupnosti k instančnímu soudu, tak i ve vztahu ke zformování řízení o takovém opravném prostředku, do nichž promítá své představy o jejich účelu. Při výběru kterékoliv z naznačených modalit je však zákonodárce povinen respektovat určité požadavky plynoucí z ústavního pořádku, které se uplatní vždy, když má být upravován výkon státem organizovaného soudnictví. Jde o záruky soudní a soudcovské nezávislosti a o respekt k základním aspektům spravedlivého procesu v rozsahu, který odpovídá povaze opravného prostředku. Respekt vyžadující rámec dále dotvářejí požadavky, které se odvíjejí z principu právního státu, ze základních práv a z principu rovnosti.*“³⁵ Ve smyslu uvedených kritérií je podle názoru autora této práce nejvhodnější dvojinstanční opravný systém, který je pro kontinentální právní systém charakteristický. Ten by pak měl být založen na principu jednoho řádného opravného prostředku, případně doplněného o mimořádné opravné prostředky.

Opravný systém tak, jak je v současné době nastaven v českém právním řádu, je právě vybudován na uvedeném konceptu, který má sice určité limity (především v oblasti dovolání), ale ve výsledku se jeví jako nejvíce vyvážený. Spočívá v tom, že existuje v rámci práva civilního procesu jeden řádný opravný prostředek představovaný institutem odvolání. Mimořádný opravný prostředek je v tomto systému zastoupen institutem dovolání, žalobou pro zmatečnost a žalobou na obnovu řízení.

³³ Nález Ústavního soudu ze zde 6. listopadu 2003, sp. zn. III. ÚS 150/03.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.

1.4. Dovolání

V rámci vymezení dovolání je nutné úvodem zdůraznit, že Ústavní soud³⁶ konstantně judikuje (a ESLP shodně potvrzuje), že z ústavního pořádku České republiky ani z čl. 6 Úmluvy nevyplývá povinnost pro smluvní státy k vytváření odvolacích nebo kasačních soudů. Pokud však tyto jurisdikce existují, garance zakotvené v čl. 6 Úmluvy musí být respektovány, zejména tam, kde zajišťují účastníkům řízení účinné právo na přístup k soudům za účelem projednání jejich práv. Jinými slovy, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces.

Dovolání je pak v kontextu našeho právního řádu označováno jako mimořádný opravný prostředek, kterým lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon výslovně připouští.³⁷ Rozhodnutím odvolacího soudu se pak rozumí rozhodnutí, které bylo vydáno v řízení o odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně krajským nebo vrchním soudem.³⁸ Funkční příslušnost soudu je pak v souladu s ustanovením § 10a občanského soudního řádu vymezena tak, že o dovoláních proti rozhodnutím krajských nebo vrchních soudů jako soudů odvolacích rozhoduje Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“).³⁹ Dovoláním proto nelze úspěšně napadnout rozhodnutí soudu prvního stupně⁴⁰ nebo soudu nadřízeného.⁴¹

³⁶ Např. nálezy Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05 nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. II. ÚS 849/16.

³⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2012, sp. zn. 23 Cdo 2937/2011.

³⁸ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 1234.

³⁹ K tomu srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1999, sp. zn. 20 Cdo 1574/99, uveřejněné v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 45/2000, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 33 Odo 1235/2006, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2011, sp. zn. 33 Cdo 4969/2009, v nichž je opakovaně zdůrazněno, že nemá Nejvyšší soud funkční příslušnost k projednání dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně, a dále, kdy se o taková rozhodnutí (zejména procesní povahy) jedná. Řízení by bylo v tomto případě zastaveno. K tomu dále též například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2001, sp. zn. 20 Cdo 1535/99, uveřejněné v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 85/2001, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2012, sp. zn. 28 Cdo 1566/2012, podle nichž je Nejvyšší soud jako vrcholný článek soustavy obecných soudů a jako soud, který je funkčně příslušný k rozhodování o opravném prostředku proti rozhodnutím odvolacích soudů, příslušný též k rozhodnutí o zastavení řízení, bylo-li proti rozhodnutí odvolacího soudu podáno „dovolání“.

⁴⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2014, sp. zn. 33 Cdo 1475/2014.

⁴¹ K tomu srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 1998, sp. zn. 2 Cdo 1866/97, podle něhož je rozhodnutím „nadřízeného soudu“ i pořádkové opatření, které krajský soud přijal v době, kdy rozhodoval mimo odvolací řízení o tom, zda je soudce okresního soudu vyloučen z projednávání a rozhodování ve věci, a není tudíž dána funkční příslušnost k projednání dovolání proti usnesení „nadřízeného soudu“ o uložení pořádkové pokuty, v důsledku čehož bylo řízení zastaveno. Nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2002, sp. zn. 29 Odo 433/2002, publikované v časopise Soudní judikatura pod č. 139/2002, podle něhož je usnesení, kterým vrchní soud uložil v průběhu řízení o odvolání účastníku řízení pořádkovou pokutu, usnesením odvolacího soudu, přičemž Nejvyšší soud není k projednání odvolání proti rozhodnutí vrchního soudu jako soudu odvolacího funkčně příslušný, v důsledku čehož muselo být řízení zastaveno. Dovolání proti usnesení, kterým byla účastníku řízení odvolacím soudem uložena pořádková pokuta, pak není přípustné konkrétně od 1. ledna 2001. Naproti tomu je

Samotný Nejvyšší soud je pak legislativně zakotven v čl. 92 Ústavy, z něhož vyplývá, že je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů s výjimkou záležitostí, o nichž rozhoduje Ústavní soud nebo Nejvyšší správní soud. Na ústavní zakotvení Nejvyššího soudu navazuje podle čl. 91 odst. 2 Ústavy jeho vymezení, organizace a působnost, jež jsou konkretizována v ustanovení § 14 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudech a soudcích“). Nejvyšší soud jako vrcholný soudní orgán ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování tím, že rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích v případech stanovených zákony o řízení před soudy⁴² a sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu.⁴³ Ze svého legislativního zakotvení se dovolání vyznačuje dvěma hlavními aspekty.

Prvním účelem, který je společný všem mimořádným opravným prostředkům, je přezkum a případná náprava vad rozhodnutí soudů nižších stupňů, kde by se měl vzhledem k mimořádnosti daného právního nástroje přezkum zaměřit toliko na vady právní, nikoliv skutkové. Druhým účelem příznačným pouze pro mimořádné opravné prostředky, o kterých rozhoduje Nejvyšší soud, je pak institucionální zajištění jednoty rozhodování nižších soudů prostřednictvím sjednocování judikatury. S těmito dvěma hlavními účely institutu dovolání se pojí otázka retrospektivního a prospektivního rozhodování, jakož i závaznosti judikatury vrcholných soudů v kontinentálním systému právní kultury.

Rozhodování soudů a soudní judikatura vrcholných soudů může v obecné rovině působit dvěma směry, retrospektivně a prospektivně. Uvedené rozlišování má pak původ zejména v problematice závaznosti judikatury, ale obecně též ve výstavbě justičního systému.

Retrospektivní rozhodování se zaměřuje na minulost. Judikát je v něm omezen pouze na určitý případ, kdy se například prostřednictvím rozhodnutí dovolacího soudu zruší rozhodnutí soudu nižšího stupně, který je při následném rozhodování v dotčené věci vázán právním názorem soudu vyššího stupně (typické zejména pro opravné systémy vybudované na

v souladu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. ledna 2003, sp. zn. 26 Cdo 8/2003, uveřejněného v časopise Soudní judikatura pod č. 22/2003, usnesení, kterým bylo krajským soudem v průběhu řízení o odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně rozhodnuto o návrhu na nepřipuštění vedlejšího účastníka, usnesením odvolacího soudu a nikoli soudů prvního stupně.

⁴² Ustanovení nutno vykládat v kontextu § 10a a § 236 občanského soudního řádu.

⁴³ Srov. ustanovení § 14 odst. 1 a 3 zákona o soudech a soudcích.

principu kasace). Účelem takového rozhodnutí je především zjednat spravedlnost v konkrétní věci a napravit případná pochybení soudů nižších stupňů. Obecné precedentní působení není přitom zcela vyloučeno, ale je zpravidla spíše vedlejším, nahodilým produktem takového soudního rozhodnutí.⁴⁴

Prospektivní rozhodování je oproti retrospektivnímu orientováno do budoucnosti. Základem je shodně také přezkum rozhodnutí soudu nižšího stupně (účinky do minulosti), ale oscilují zde účinky do budoucnosti, čímž dochází k normativnímu působení konkrétního rozhodnutí ve smyslu jeho precedentního přesahu. Rozhodnutí, která mají být předmětem přezkumu ze strany vrcholného soudu, jsou podrobena určité selekci, která by měla zajistit výběr kauz s potenciálem pro judikurní přesah. Rozhodnutí vrcholného soudu v tomto systému má na jednotlivé případy obecnější dopad a současně vykonává řídicí funkci pro další rozhodovací praxi nižších soudů. Vedle vlivu na činnost soudů všech stupňů, má judikatura vrcholných soudů v tomto systému rozhodující význam rovněž pro právní zástupce, kteří musí na základě jejího rozboru přesvědčit soud o přijatelnosti, respektive přípustnosti svého návrhu.

V právních systémech, v nichž funguje retrospektivní systém judikatury, nemá judikatura (vyjma příležitostné právní argumentace) příliš velký význam. Naproti tomu v prospektivních systémech, v nichž je uplatňována selekce nápadu věci k vrcholným soudům, se judikatura a její znalost stává základním předpokladem pro přístup k nejvyššímu soudu. V rozhodování vrcholných soudů pak lze vyzorovat oba tyto styly judikatury, přičemž otázkou vždy je, v jakém poměru jsou u toho kterého soudu zastoupeny. Oba směry rozhodování navíc protíná společný pojem, kterým je závaznost judikatury, resp. závaznost soudního rozhodování. V rámci našeho právního systému můžeme konkrétně mluvit o třech typech závaznosti soudního rozhodování.

Prvním typem je obecná závaznost výroků Ústavního soudu ve věci obecné kontroly ústavnosti. Zruší-li Ústavní soud právní předpis nebo jeho část, je zrušující výrok obecně závazný. Zrušující výrok plenárního nálezu Ústavního soudu má tudíž stejnou povahu jako derogační ustanovení v zákoně.

Druhým typem je závaznost individuální, která se týká pouze konkrétní věci. Individuální závaznost můžeme dále vnitřně diferenciovat na dvě kategorie. Jednak se jedná o vlastnost, která je prezentována právní moci rozhodnutí, a dále též o závaznost ve smyslu kasačního rozhodnutí, tzn. vázanost soudu nižšího stupně právním názorem soudu vyššího stupně.

⁴⁴ Do 31. 12. 2012 bylo na tomto systému dovolání převážně vybudováno.

Posledním typem závaznosti je závaznost precedentního charakteru, respektive normativní význam judikatury. Precedentní závaznost je pro systém dovolání stěžejní. Z hlediska vymezení má stejné vstupní veličiny jako předchozí (druhý) typ, výstupní veličiny jsou však podstatně odlišné. Individuální závaznost se totiž vztahuje jen na konkrétní případ, a to jak z hlediska právní moci, tak i z hlediska kasační interpretační povahy. Precedentní závaznost má naproti tomu tři základní znaky: /i/ svým právním významem přesahuje individuální kauzu, /ii/ předpokládá zobecněnou interpretaci principu nebo určité normy, a konečně /iii/ připouští určitý stupeň intenzity.

Vzhledem k tomu, že náš právní řád patří do systému kontinentální právní kultury, nepůsobí judikatura vrcholných soudů ve formě závazného pramene práva, tzn. nižší soudy nejsou povinny tuto judikaturu bezvýhradně respektovat a dodržovat. Přesto, že judikatura vrcholných soudů tedy formálně závazná není, vykazuje normativní sílu. Je potřeba uvést, že „aplikovatelnost judikatury“ dozajisté neznamená její prosté přejímání bez vlastního posouzení. Soudce nižšího soudu je vždy povinen aplikovatelnost relevantní judikatury v konkrétním případě důkladně zvážit a při subsumpci věci zohlednit řadu faktorů jako je například ekonomický vývoj, změna společenských podmínek, jakož i správnost interpretace v konkrétním případě.

Myšlenkový sylogismus velmi stručně a přitom výstižně shrnul Ústavní soud, který k respektování judikatury soudem nižšího stupně řekl: „*V případě, že při svém rozhodování přihlíží k judikatuře, měl by mít na zřeteli, že její ustálenost a platnost jsou odvislé od vývoje, který je odrazem daných společenských a ústavněprávních podmínek. Navíc aplikace takové judikatury musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika přijala, ...*“.⁴⁵ Naopak, je nepřijatelné, aby se nižší soud od ustálené judikatury vrcholných soudů odchýlil bez naplnění výše uvedených podmínek a zejména bez jakéhokoli zdůvodnění. Takové rozhodnutí naplňuje rysy jurisdikční libovůle a mělo by být vyšším soudem bez dalšího zrušeno.⁴⁶

Dalším kruciólním problémem, který s výše uvedeným souvisí, je míra selekce nápadu věcí vrcholným soudům.

Je-li přístup k vrcholnému soudu nastaven tak, že k němu postačí naplnění minimálních podmínek přípustnosti a vrcholným soudem je tak ve výsledku projednáván téměř každý případ, působí judikatura takového soudu spíše retrospektivně a tento soud se bude opakovaně vyjadřovat k něčemu, co již bylo nespočetněkrát předtím v jiných věcech vysloveno.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 1996, sp. zn. IV. ÚS 200/96.

⁴⁶ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97.

Negativum příliš širokého přístupu k nejvyššímu soudu spočívá podle autora této práce paradoxně v případném chybně nastaveném taxativním výčtu rozhodnutí, proti nimž je dovolání přípustné. V důsledku pochybení při tvorbě selektivních kritérií se k nejvyššímu soudu nemusí vůbec dostat řada rozhodnutí nižších soudů, které by bylo judikaturou potřeba sjednotit. Na druhou stranu může naopak docházet k zahlcení nejvyššího soudu řadou podání de facto „stejně druhu“, v důsledku čehož pak nemůže být v plném rozsahu naplněna jeho funkce coby sjednotitele judikatury.⁴⁷

Je-li naproti tomu přístup k nejvyššímu soudu nastaven poměrně úzce prostřednictvím přísné selekce rozhodnutí, proti nimž je dovolání přípustné, může dojít k situaci, kdy si nejvyšší soud v podstatě bude sám určovat, jaké věci zásadního právního významu přezkoumá, aby mohlo dojít nejen k naplnění účelu dovolání spočívajícího v nápravě vadných rozhodnutí odvolacích soudů, ale současně k naplnění druhého a v zásadě vyššího účelu dovolání záležejícího ve sjednocování judikatury. Zda je přístup k nejvyššímu soudu koncipován úzce nebo široce je však třeba vždy posuzovat individuálně podle celkové koncepce právní úpravy dovolání v tom kterém právním řádu.

⁴⁷ K naplnění této funkce Nejvyššího soudu jakožto sjednotitele judikatury blíže též STANISLAV, Antonín. Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení. In KNOLL, Vilém, BERÁNEK, Petr (eds). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí: sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia k 260. výročí narození Franze von Zeillera a dvěma stoletím všeobecného zákoníku občanského*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 282 s.

2. Vývoj dovolání do 31. 12. 2012

2.1 Úvodem k historickému vymezení

Z důvodu komplexního posouzení zkoumané problematiky je imanentní součástí této práce (vedle podrobného popisu stávajícího stavu a vlastních poznatků) též historický exkurz. Úkolem historického exkurzu není detailní popis vývoje právní úpravy institutu dovolání jako takový, ale pouze vyzdvižení a připomenutí⁴⁸ určitých stěžejních změn tohoto institutu odůvodňující jeho recentní podobu. V této pasáži je užita především metoda právní komparistiky, a to konkrétně historická komparace, která složí k porovnání institutů, jež byly v určité podobě převzaty do současné podoby dovolání.

Na našem území byl institut dovolání prvně upraven v roce 1781 josefínským soudním řádem.⁴⁹ Během dalšího vývoje prošel tento institut zcela zásadní proměnou, která se týkala nejen samotného smyslu a účelu předmětného opravného prostředku, ale také jeho postavení mezi dalšími opravnými prostředky, kterých se v civilním procesu užívá. Obsahem této dílčí kapitoly je proto zachycení vývoje dovolání s důrazem na jeho nejpodstatnější aspekty, neboť komplexní vyličení tohoto institutu v proměnách času by bylo nejen vybočující ze schválené osnovy práce, ale mohlo by dokonce z hlediska její celkové koncepce působit poněkud zmatečně.

⁴⁸ K tomu blíže též PELIKÁNOVÁ, Irena. Nad posláním české právní vědy. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 188, která se vyjádřila v tom smyslu, že: „Je nutno se cílevědomě otevřít, hledat pochopení ve studiu minulosti a současnosti rozvinutých států. Cílem není vytváření nových systémů a nových konstrukcí, cílem je pochopení již existujících právních principů a řešení, ať už je nalézáme ve vlastní minulosti nebo v současnosti ostatních států. Představa, že dospějeme k samostatným vlastním a lepším koncepcím, je v naší situaci většinou představou nebezpečnou, která vede k prodlužování onoho přechodného stádia mezi totalitním a demokratickým právem, zanášení nové legislativy deformovanými pseudokonstrukcemi, vyžadujícími pracné opravy v řadě následujících novelizací.“

⁴⁹ Právní úprava nápravy vadných rozhodnutí byla na území Čech, Moravy a Slezska do roku 1781 poměrně roztržštěná, respektive samotná „možnost“ této nápravy dost obtížně realizovatelná. Až do doby husitských válek zde probíhala soudní řízení pod vlivem tzv. „ordálů“ (neboli božích soudů), které byly založené na působení přírodních nebo nadpřirozených sil. Na splnění řady přísných pravidel pak záležel výsledek řízení, proti němuž nebyl zpravidla přípustný žádný opravný prostředek, neboť byla rozhodnutí soudců v obecné rovině považována za „boží rozhodnutí“ a nebylo je tudíž možné ani přezkoumávat. Přezkum soudem vydaného rozhodnutí se poprvé objevil až ve stavovském procesu, který ordály nahradil, a to prostřednictvím tzv. „žádosti o naučení“, kterou bylo možné napadnout rozhodnutí městského soudu u soudu vrchního. Tento „opravný prostředek“ byl pak v roce 1548 nahrazen odvoláním, o kterém rozhodoval apelační soud. Posledním zlomovým okamžikem bylo v tomto období Obnovené zřízení zemské z roku 1627, jímž byla do civilního soudního řízení zavedena revize, kterou lze v podstatě považovat za předchůdce dovolání. Ke sjednocení pravidel civilního procesu a k výraznějšímu pokroku v oblasti nápravných mechanismů soudních rozhodnutí došlo až josefínským soudním řádem z roku 1781. Viz MALÝ, Karel, SIVÁK, František. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2., přepracované a doplněné vydání. Jinočany: H+H (H&H), 1993, s. 192 a 331.

2.2 Josefský soudní řád ze dne 1. 5. 1781

Soudní řád císaře Josefa II., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1781 (dále jen „josefský soudní řád“), upravil principy soudního řízení podle obecného práva, tzn. podle Obnoveného zřízení zemského z roku 1627 a k němu vydaných deklaratorií, novel a pragmatik.⁵⁰ Velmi brzy po jeho vyhlášení však bylo nutné četnými dvorskými dekrety a rezolucemi civilní proces dále upravovat a doplňovat.

Podle josefského soudního řádu byla stanovena soustava trojinstančního systému rozhodování, přičemž tato zákonná úprava civilního řízení sporného, jejímž vzorem byl obecný německý proces, byla velmi složitá a nejednotná.⁵¹ Pojetí josefského soudního řádu totiž odpovídalo ideji absolutismu o racionálně a dobře spravovaném státě založené na přirozenoprávní zásadě, že: „...*již sám zdravý rozum to dává, že v každé pořádné zemi každému obyvateli zastání přísluší, aby on svého vlastního jmění požívat mohl, neboť kdyby to nebylo, nejen pokoj obecný, ale i šťastnost jednoho každého jediného přišla by k vytržení.*“⁵² Osud tohoto civilního řízení byl ponechán zcela v rukou stran, a to nejen z hlediska dispozice s žalobou, ale i z toho hlediska, že soud neměl povinnost pátrat po skutečnostech a důkazech podstatných pro rozhodnutí ve věci samé.⁵³

Právní úprava josefského soudního řádu umožňovala uplatňovat řádné a mimořádné opravné prostředky. Řádným opravným prostředkem proti nepravomocnému rozsudku soudu první instance byla apelace (odvolání) a proti rozsudku soudu druhé instance řádná revize (dovolání). Obsahový rozdíl mezi odvoláním (apelací) a dovoláním (řádou revizí) však nebyl v podstatě žádný a v důsledku toho mohly být dovoláním uplatňovány stejné důvody jako při odvolání. Po podání dovolání, které mělo de facto charakter odvolání, bylo proto rozhodnutí přezkoumáno jak po stránce skutkové, tak i právní.⁵⁴ S institutem odvolání i dovolání byl spojen účinek suspenzivní i devolutivní a k oběma se vázal zákaz novot.⁵⁵

Dovolání mělo jako opravný prostředek dvoustranný charakter a odpůrce tak proti němu mohl v zákonné lhůtě podat odpověď a vyvracet tak důvody v něm uvedené. Dovolání bylo

⁵⁰ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku*. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 100.

⁵¹ STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 25.

⁵² ELIÁŠ, Karel. Sto let civilního soudního řádu. *Právník*, 1995, roč. 134, č. 8, s. 807.

⁵³ MALÝ, Karel, SIVÁK, František. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jinočany, 1993, s. 331.

⁵⁴ FIALA, Josef, *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 41.

⁵⁵ K tomu srov. WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 236 s.

třeba ohlásit a potom provést. Ohlášení i provedení opravného prostředku však bylo možné též současně.⁵⁶

Jelikož bylo dovolání v josefinském soudním řádu upraveno jako „řádná revize“, mělo zprvu charakter řádného opravného prostředku směřujícího proti nepravomocnému rozsudku odvolacího soudu, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu první instance. Naproti tomu potvrzující rozsudek odvolacího soudu nebylo možné dovoláním napadnout. Dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, které by již mělo charakter mimořádného opravného prostředku, vzniklo až v pozdější době.⁵⁷

Na závěr je třeba upozornit na skutečnost, že bylo dovolací řízení v této době založeno na zásadě písemnosti.

2.3 Rakouský civilní řád soudní

Josefinský soudní řád se včetně své právní úpravy dovolání stal předlohou pro říšský zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění účinném do 31. 12. 1950⁵⁸ (dále jen „civilní řád soudní“). Na svoji dobu se jednalo o velmi moderní právní předpis a v podstatě jej lze označit za nadčasový.⁵⁹

Podle civilního řádu soudního mohla strana uplatnit opravný prostředek proti rozhodnutí soudu první stolice. Proti rozsudku bylo možné podat dovolání, proti usnesení pak rekurz. Opravným prostředkem proti rozhodnutí soudu druhé stolice pak bylo v případě rozsudků dovolání a v případě usnesení dovolací rekurz.⁶⁰ Koncepce civilního řízení zůstala po vzoru josefinského soudního řádu trojinstanční a zůstala i zachována koncepce dovolání jako řádného opravného prostředku. Zpočátku však bylo dovolací řízení koncipováno jako neveřejné.

Přípustnost dovolání proti rozsudkům byla v civilním řádu soudním nastavena poměrně široce. V důsledku postupného společenského a ekonomického vývoje však byla omezena pouze na případy, v nichž došlo k vydání potvrzujícího rozsudku odvolacího soudu. Podle § 502 civilního řádu soudního pak nebylo dovolání připuštěno dokonce ani proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, pokud předmět řízení, o němž odvolací soud

⁵⁶ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 41.

⁵⁷ Tato možnost byla zakotvena na základě dvorského dekretu č. 2593 Sb. z. s. ze dne 15. února 1833.

⁵⁸ Říšský zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění účinném do 31. 12. 1950, než byl nahrazen zákonem č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), ve znění účinném do 31. 3. 1964.

⁵⁹ Blíže ZOULÍK, František, DVOŘÁK, Bohumil. K vývoji a perspektivám českého civilního procesu. *Právní fórum*, 2009, č. 1, s. 1.

⁶⁰ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 49-50.

rozhodoval, nepřevyšoval 2 000 Kč.⁶¹ Tato finanční limitace pak byla zákonem č. 251/1934 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákonů o občanském řízení soudním, o řízení exekucním a o řízení nesporném, zvýšena na částku 7 000 Kč. Vedle toho bylo dovolání vyloučeno i proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, pokud šlo o výměru výživného ze zákona. V obou případech však mohl odvolací soud ve svém rozsudku prohlásit dovolání za přípustné s odůvodněním, že jde o „rozhodnutí zásadního významu“.⁶²

Dovolání muselo být rovněž odůvodněno zákonem vymezenými dovolacími důvody, které byly podle § 503 civilního řádu soudního⁶³ čtyři.

Prvním důvodem byla skutečnost, že je rozsudek odvolacího soudu zmatečný pro některou z vad blíže specifikovaných v ustanovení § 477 civilního řádu soudního.⁶⁴ K těmto důvodům zmatečnosti však musel dovolací soud přihlížet přímo z úřední povinnosti, pokud by jimi byla dovoláním napadená část rozsudku odvolacího soudu skutečně dotčena. Jednalo se například o účast vyloučeného soudce při rozhodování ve věci, nesprávné obsazení soudu, rozhodnutí nepřislušného soudu, odnětí možnosti účasti na řízení, popřípadě nezastoupení strany zákonným zástupcem, měla-li ho mít. Byla-li pak neoprávněným způsobem vyloučena veřejnost, zapříčinilo to nepřezkoumatelnost rozsudku. Na roveň důvodům zmatečnosti pak byla postavena i překážka věci zahájené a překážka věci rozsouzené, i když tyto překážky mezi zmatečnostmi výslovně uvedeny nebyly.

Druhým dovolacím důvodem bylo, že odvolací řízení trpělo vadou, která sice přímo zmatečnost nevyvolala, ale která byla způsobilá zamezit úplnému vysvětlení a důkladnému posouzení rozepře.

Třetím důvodem pak byla situace, kdy rozsudek odvolacího soudu byl v některé ze svých podstatných částí podložen skutkovými zjištěními, která nekorespondovala s procesním postupem soudu prvního nebo druhého stupně. Posledním, čtvrtým dovolacím důvodem byla skutečnost, že rozhodnutí spočívalo na nesprávném právním posouzení věci.

Dovolací řízení bylo podle civilního řádu soudního přezkumné povahy, ale dovolací soud přezkoumával rozsudek odvolacího soudu pouze v mezích návrhů učiněných v dovolacím

⁶¹ Srov. SCHELLEOVÁ, Ilona. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 6-7, s. 26.

⁶² Blíže § 502 odst. 3 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 251/1934 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákonů o občanském řízení soudním, o řízení exekucním a o řízení nesporném.

⁶³ Říšský zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁶⁴ V § 477 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění účinném do 31. 12. 1950, bylo uvedeno celkem 9 skupin důvodů zmatečnosti.

řízení.⁶⁵ Možnost předložit nové důkazy či nová tvrzení byla omezena jen na případy, kdy trpělo napadené rozhodnutí zmatečnými vadami uvedenými v § 477 civilního řádu soudního, nebo kdy trpělo odvolací řízení vadou, která mohla být překážkou ke správnému vyložení a důkladnému posouzení sporu.

Vyjma všeobecných náležitostí, které byly nezbytné u každého podání, muselo dovolání obsahovat označení rozsudku, který byl napadán, výslovné prohlášení, v jakém rozsahu je rozsudek napadán, vymezení dovolacích důvodů a prohlášení, zda se navrhuje zrušení anebo změna rozsudku. Dovolání muselo dále obsahovat i vyličení skutkových okolností k prokázání dovolacích důvodů a podpis advokáta.⁶⁶

Dovolání bylo možné podat v zákonné čtrnáctidenní lhůtě, kterou nebylo možné prodloužit.⁶⁷ Včasné podané odvolání mělo suspenzivní účinek. Bylo-li dovolání podáno včas, zaslal soud první instance jeden stejnopis odpůrci, který se mohl ve lhůtě čtrnácti dnů od doručení stejnopisu k dovolání vyjádřit (civilní řád soudní toto vyjádření označoval za tzv. „dovolací odpověď“).⁶⁸ Pozdě podaná dovolací odpověď (stejně jako pozdě podané dovolání) pak byla z úřední povinnosti zamítnuta.⁶⁹

Dovolatel byl o podání dovolací odpovědi odpůrce následně vyrozuměn, a to doručením jejího stejnopisu. Jak podané dovolání, tak i dovolací odpověď, však nesměly být nahrazeny prohlášením do soudního protokolu.

Dovolací soud rozhodoval o dovolání v neveřejném zasedání bez předchozího ústního jednání.⁷⁰ Pokud se dovolacímu soudu pro rozhodnutí o podaném dovolání jevilo vhodné ústní jednání nařídit, mohl tak učinit, a to z úřední pravomoci nebo k návrhu strany sporu.

Nejvyšší soud pak jakožto soud dovolací rozhodoval o podaném dovolání v senátech, které se skládaly ze šesti radů a předsedy.⁷¹ Podle Bulína⁷² obsahovalo dovolání upravené civilním řádem soudním prvky opravného systému revizního i kasačního.⁷³ Naproti tomu

⁶⁵ Srov. § 504 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění účinném do 31. 12. 1950.

⁶⁶ V podrobnostech § 506 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁶⁷ Blíže § 505 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁶⁸ Blíže § 507 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁶⁹ Srov. § 508 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁷⁰ Srov. § 509 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁷¹ Blíže § 43 říšského zákona č. 217/1896 ř. z., o soudní organizaci, ve znění účinném do 31. 12. 1952.

⁷² Blíže BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935. 450 s.

⁷³ Srov. SCHELLEOVÁ, Ilona. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 6-7, s. 26.

se ovšem v teorii objevují též názory, že šlo o systém čistě revizní,⁷⁴ neboť dovolací soud zpravidla sám rozhodoval ve věci samé⁷⁵ a pouze tehdy, byl-li rozsudek odvolacího soudu zmatečný nebo předchozí řízení vykazovalo podstatné vady, které byly způsobilé zamezit úplnému vysvětlení a důkladnému posouzení sporu (v důsledku čehož bylo třeba nařídit pro vyřízení věci nové jednání), rozhodnutí zrušil a věc vrátil zpět k novému projednání.

Napadený rozsudek odvolacího soudu a řízení jemu předcházející pak bylo dovolacím soudem přezkoumáno pouze po stránce právní, a to jak z hlediska norem práva hmotného, tak i procesního. Skutkovou stránkou věci se tento soud nezabýval a vycházel zde pouze ze skutkového stavu zjištěného soudy nižších instancí. Omezen byl i samotný rozsah přezkumné činnosti dovolacího soudu, který byl vymezen dovolacími návrhy a dovolacími důvody obsaženými v podaném dovolání.

Cílem dovolání tak bylo v souladu s výše uvedeným především umožnit stranám předložit věc soudu třetí stolice, která by přezkoumala rozhodnutí druhé stolice. Přezkumná činnost dovolacího soudu se neomezovala pouze na činnost zrušovací (kasační), neboť dovolací soud mohl (vedle potvrzení rozsudku odvolacího soudu) napadené rozhodnutí též změnit a sám ve věci meritorně rozhodnout. Soud, kterému byla v případě zrušení rozhodnutí věc následně vrácena, byl při jejím dalším projednávání vázán právním názorem dovolacího soudu. Pokud následně dovolací soud shledal, že bylo dovolání podáno svévolně nebo účelově s cílem vyřízení věci zdržovat, bylo možné dovolateli (nebo dle okolností i jeho advokátovi) uložit tzv. „trest pro svévoli“,⁷⁶ a to ve formě peněžitě pokuty až do výše 300 zlatých.⁷⁷

Závěrem je ke stručnému shrnutí institutu dovolání v civilním řádu soudním nutné zdůraznit, že (přes velkou podobnost této úpravy se současnou právní úpravou institutu dovolání) v tamním pojetí dovolání existoval oproti současné úpravě značně zásadní rozdíl, neboť tehdejší teorie práva civilního procesu mezi odvoláním a dovoláním nespárovala téměř žádný rozdíl. To ostatně dokresluje i jeho poněkud stručná úprava, v níž se odkazuje na subsidiární užití ustanovení o odvolání.⁷⁸ Mimořádným opravným prostředkem, který

⁷⁴ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974, s. 50.

⁷⁵ Blíže § 510 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁷⁶ Srov. § 511 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁷⁷ Srov. § 220 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

⁷⁸ Srov. § 513 říšského zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

směřoval proti pravomocnému rozhodnutí, byla podle civilního řádu soudního žaloba o zmatečnost a žaloba o obnovu.⁷⁹

2.4 Dovolání po vzniku Československa do roku 1989

2.4.1 Recepce procesní úpravy po vzniku Československa

Vznikem samostatného československého státu byl civilní řád soudní na základě recepční normy, tj. zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (dále jen „recepční norma“), převzat ve stejné podobě. Nicméně vzhledem k čl. 2 recepční normy platil civilní řád soudní pouze na území Čech, Moravy a Slezska. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi zůstaly v důsledku recepční normy v platnosti dosavadní uherské právní předpisy, tzn. včetně civilního řádu soudního z roku 1911.⁸⁰

V rámci legislativního procesu, který se při konstituování samostatného československého státu rozběhl, byl zákonodárným sborům v roce 1937 předložen vládní návrh nového civilního řádu soudního, který byl v zásadě inspirován třemi hlavními zdroji. Prvním hlavním zdrojem byl civilní řád soudní, který byl na základě výše uvedené recepční normy převzat do právního řádu samostatného československého státu. Jako druhý zdroj posloužil uherský civilní řád soudní, který platil na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, a třetím zdrojem pak byla vlastní legislativní činnost inspirovaná především německým civilním procesem.⁸¹

Vzhledem k tomu, že německý proces konečnou podobu vládního návrhu nového civilního řádu soudního poměrně značným způsobem ovlivnil, ale též k tomu, že jednou ze stěžejních částí této práce je komparace české a německé právní úpravy institutu dovolání, je vhodné dotčenou německou úpravu alespoň stručně nastínit.

2.4.2 Dovolání v německém civilním řádu

V německém právu bylo dovolání přípustné proti konečným rozsudkům vrchních zemských soudů (představujících soudy odvolací),⁸² nikoliv však proti odvolacím rozsudkům

⁷⁹ Žaloba o obnovu však mohla směřovat i proti nepravomocnému rozhodnutí. K tomu blíže FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1974, s. 52.

⁸⁰ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 3; a dále SCHUBERT, Jan. *Reforma civilního řádu soudního a řízení exekučního podle zák. č. 161/1936*. Praha, 1937, s. 3.

⁸¹ BULÍN, Hynek. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 106.

⁸² Srov. § 545 odst. 1 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

zemských soudů. Zde lze spatřovat určitou rozdílnost oproti tehdejšímu českému opravnému systému, který připouštěl dovolání proti odvolacím rozsudkům krajských soudů,⁸³ stejně jako proti odvolacím rozsudkům vrchních soudů.⁸⁴

Podání dovolání bylo dále omezeno tak, že bylo vyloučeno proti rozsudkům, kterými bylo rozhodnuto o nařízení, změně, nebo zrušení vězení nebo prozatímního opatření,⁸⁵ proti rozhodčím posudkům, ale podstatně byla možnost podat dovolání omezena také proti rozsudkům pro zmeškání. Pokud šlo o kontumační rozsudek, tak ten mohla zpravidla napadnout jen strana, na jejíž návrh byl tento rozsudek vydán, nikoliv strana, proti níž byl vydán. Přípustnost dovolání byla zároveň omezena i hodnotou sporu, kterou stanovoval říšský ministr spravedlnosti, a to po vyslechnutí výboru říšského sněmu za souhlasu říšské rady.⁸⁶

Pokud jde o dovolací důvody, pro které bylo dovolání možné podat, ty byly sice v německém civilním řádu soudním výslovně uvedeny, avšak obecnějším způsobem než v české právní úpravě. Zákon totiž poměrně vágně stanovil, že lze dovolání podat pouze z důvodu, že se rozhodnutí odvolacího soudu zakládá na porušení říšského zákona nebo zákona, jehož okruh platnosti je širší než oblast odvolacího soudu.⁸⁷ Vzhledem k tomu, že bylo tedy dovolání přípustné pouze proti rozsudkům vrchních zemských soudů, byly tímto míněny ty zákony, jejichž územní rozsah platnosti byl širší než oblast působnosti těchto soudů, tj. zpravidla zákony, které neplatily jen v jedné zemi.

V rámci odůvodnění dovolání muselo být prokázáno, že byl porušen zákon, jehož porušení podléhá revizi. Porušení zákona tu stálo v přímém opaku k pouhému nesprávnému skutkovému zjištění. Přezkum pouhého nesprávného skutkového zjištění totiž dovolacímu soudu nepřislušel a nešlo ho proto dovoláním vůbec uplatňovat.⁸⁸

Ne každé porušení zákona však muselo být nutně důvodem revize. Předností německého procesního řádu bylo zejména to, že se pokusil předmětný dovolací důvod výslovně objasnit. Vedle porušení zákona pak německý civilní řád soudní připouštěl i tzv. „absolutní dovolací důvody“, mezi něž patřilo⁸⁹ nesprávné obsazení soudu, porušení předpisů o příslušnosti, nedostatek potřebného zastoupení v řízení, porušení zásady veřejnosti řízení, nedostatek

⁸³ Obdoba německých zemských soudů.

⁸⁴ Obdoba německých vrchních zemských soudů.

⁸⁵ Ustanovení § 545 odst. 2 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁸⁶ Ustanovení § 546 odst. 1 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁸⁷ Srov. § 549 odst. 1 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁸⁸ ROSENBERG, Leo. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig, 1909, s. 496.

⁸⁹ Ustanovení § 551 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

důvodů v napadeném rozsudku, ale v širším kontextu též účast zákonem vyloučeného soudce při vydání napadeného rozhodnutí (pokud již tato překážka nebyla dříve bez úspěchu uplatňována).

Právě uvedené důvody dovolání byly označovány za absolutní,⁹⁰ protože se u nich předpokládala kauzální souvislost nedostatků s napadeným rozhodnutím. Tyto nedostatky totiž (za předpokladu, že byl porušen zákon) odůvodňovaly dovolání samy o sobě, tzn. bez ohledu na to, zda příčinný vztah k obsahu napadeného rozhodnutí skutečně měly.

Lhůta pro podání dovolání byla stanovena v délce jednoho měsíce⁹¹ a jednalo se o lhůtu definitivní, na jejíž běh neměly vliv soudní prázdniny⁹² a nemohla být dohodou stran ani prodloužena,⁹³ ani zkrácena.⁹⁴ Lhůta počala běžet doručením úplného vyhotovení rozsudku, nejpozději však uplynutím pěti měsíců po jeho vyhlášení.⁹⁵ Při zmeškání této lhůty pak bylo přípustné už jen navrácení v předešlý stav, a to za situace, když bylo přírodními událostmi nebo jinými neodvratitelnými příhodami zabráněno lhůtu dodržet.⁹⁶

Samotné dovolání muselo kromě obecných náležitostí společných pro všechna podání obsahovat označení rozsudku, proti němuž směřovalo a prohlášení, že se proti tomuto rozsudku podává dovolání.⁹⁷ Důvod revize a ani dovolací návrh pak opravný prostředek výslovně obsahovat nemusel. Tyto skutečnosti bylo totiž následně možné doplnit v samostatném podání,⁹⁸ pro které platila další měsíční lhůta počítaná od podání dovolání.⁹⁹ Současně s podáním dovolání pak muselo být předloženo jedno vyhotovení (nebo alespoň ověřený opis) rozsudku, proti kterému směřovalo, a doklad o jeho doručení.

⁹⁰ Srov. SCHMIDT, Hans. *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden*. Verlag: Berlin, 1927. 115 s.; nebo ROSENBERG, Leo. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig, 1909, s. 498.

⁹¹ Srov. § 516 a § 552 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹² Ustanovení § 223 odst. 2 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹³ Ustanovení § 224 odst. 2 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹⁴ Ustanovení § 224 odst. 1 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹⁵ Ustanovení § 552 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹⁶ Ustanovení § 233 odst. 1 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹⁷ Ustanovení § 553 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

⁹⁸ Podle ustanovení § 554 odst. 4 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924 platilo, že v tomto dodatečném odůvodnění musela být vedle důvodů revize a dovolacího návrhu udána také hodnota předmětu dovolání, nebyla-li tímto předmětem určitá peněžitá částka a závisela-li na této hodnotě přípustnost dovolání.

⁹⁹ Ustanovení § 554 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

Dovolací řízení bylo zahájeno podáním dovolání u dovolacího soudu, který musel následně z úřední povinnosti zkoumat formální podmínky jeho přípustnosti, a pokud chyběla byť i jen jedna z těchto podmínek, musel dovolání jako nepřipustné odmítnout. Naopak, nebylo-li dovolání odmítnuto jako nepřipustné, stanovil den k ústnímu jednání a strany o něm uvědomil. Mezi doručením oznámení o nařízení ústního jednání a dnem, na kdy bylo toto ústní jednání nařízeno, musela uplynout doba nejméně dvou týdnů.

Vlastní meritorní rozhodnutí dovolacího soudu vytyčoval německý civilní soudní řád v podstatě dvojím základním způsobem. Prvním základním způsobem možného rozhodnutí dovolacího soudu bylo zamítnutí dovolání, bylo-li neodůvodněné. Tak tomu bylo zejména tehdy, když se dovolání opíralo o porušení práva, které nemohlo být dovolacím důvodem, když dovolací soud porušení práva vůbec neshledal, anebo i tehdy, když k porušení práva skutečně došlo, avšak rozsudek odvolacího soudu se na tomto porušení nezakládal.

Druhý základní způsob možného rozhodnutí pak spočíval v tom, že se dovolání, bylo-li dle názoru dovolacího soudu odůvodněné, vyhovělo. V rámci tohoto způsobu bylo důležité rozlišovat kasační a reformační rozhodnutí dovolacího soudu. O kasační rozhodnutí šlo v případě, když se dovolací soud omezil na pouhé zrušení napadeného rozsudku odvolacího soudu a vrácení věci zpět k dalšímu jednání a rozhodnutí soudu nižšího stupně. O reformační rozhodnutí se pak jednalo tehdy, když dovolací soud sám ve věci rozhodl, a to odchýlně od napadeného rozsudku.

Na rozdíl od tehdejší české právní úpravy německé právo považovalo za pravidlo spíše kasační rozhodnutí dovolacího soudu, což vyplývá zejména z ustanovení § 564 německého civilního řádu soudního, které stanovilo, že: „*Pokud je dovolání odůvodněné, napadený rozsudek se má zrušit. Děje-li se zrušení rozsudku pro vadu řízení, zároveň se zruší řízení, pokud je touto vadou zatíženo*“.¹⁰⁰ Soud, jemuž byla věc za účelem doplnění řízení dovolacím soudem vrácena, byl pak právním názorem obsaženým ve zrušovacím rozhodnutí dovolacího soudu vázán.

2.4.3 Dovolání ve vládním návrhu civilního řádu soudního

Institut dovolání byl ve čtvrté části osnovy (která se dělila na tři oddíly) vládního návrhu civilního řádu soudního upraven v zásadě obdobným způsobem jako v tehdy platném civilním řádu soudním. Dovolání bylo zakotveno konkrétně v oddílu druhém, tzn. v ustanovení §507 - § 518. Z hlediska obsahu nové zákonné úpravy však došlo fakticky k převzetí většiny

¹⁰⁰ Ustanovení § 564 odst. 1 a 2 Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877 ve znění zákona ze dne 13. 5. 1924.

ustanovení předcházejícího civilního řádu soudního. Toto převzetí bylo mnohdy bez věcné změny nebo jen se změnami nepatrnými a slohovými. Následně bude proto pozornost zaměřena pouze na změny, které vládní návrh od původního civilního řádu soudního odlišovaly.

V případě objektivní přípustnosti dovolání obsahovala osnova oproti tehdejšímu právnímu stavu hlavní novum v tom, že byla pro přípustnost tohoto opravného prostředku stanovena hranice odchylná od původní hranice věcí nepatrných (500 Kč), a to 1 000 Kč. Podle vzoru tehdejšího práva však dvojí hranice přípustnosti dovolání, tzn., jednak 1 000 Kč pro přípustnost dovolání jako takovou a jednak 5 000 Kč pro přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu, v osnově zůstala. Jelikož bylo dovolání podle civilního řádu soudního absolutně vyloučeno jen ve věcech nepatrných, tzn. s finanční hranicí 500 Kč, představovalo navýšení této hranice v osnově na dvojnásobek, tj. na 1 000 Kč, poměrně značný zásah.¹⁰¹

Osnova návrhu civilního řádu soudního pak dále odlišně řešila i rozsah přezkumné činnosti soudu. Dovolací soud měl nově přezkoumat napadený rozsudek sice v mezích dovolacího návrhu (tzn., že osnova tuto zásadu z předcházejícího soudního řádu civilního přejímala), ale nově navíc i v mezích dovolacích důvodů, neboť bylo výslovně stanoveno, že opravná stolice přezkoumá napadený rozsudek „v mezích dovolacích návrhů a důvodů“.¹⁰²

Pokud šlo o vázanost dovolacího soudu příslušnými návrhy a důvody stran, mělo se i nadále rozlišovat mezi důvody zmatečnosti, ke kterým musel soud přihlížet z úřední povinnosti (tzn. i když nebyly uplatňovány) a vyslovit zrušení rozsudku, i když byla navržena pouze jeho změna, a mezi ostatními důvody, k nimž mohl a musel soud přihlídnout jen tehdy, pokud byly předepsaným způsobem v dovolání (nebo nově též v dovolací odpovědi) uplatněny.¹⁰³ Osnova návrhu civilního soudního řádu u dovolání (oproti odvolání) i nadále zachovávala absolutní zákaz nových skutkových a důkazních přednesů, pokud by mohly mít vliv na skutkový základ sporu, ale i to, že se dovolání podávalo písemně a podepsané advokátem. Dovolání dále muselo rovněž splňovat i další náležitosti stanovené v ustanovení § 511 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního. Dovolací lhůta byla opět upravena jako lhůta konečná, avšak nově v délce 15 dnů.

Osnova předmětného vládního návrhu se podrobněji zabývala dovolacími důvody, kdy bylo podle ní možné dovolání opírat o některý dosavadní dovolací důvod,¹⁰⁴ anebo i nový

¹⁰¹ BULÍN, Hynek. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 110.

¹⁰² Srov. ustanovení § 509 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰³ Srov. ustanovení § 511 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰⁴ Srov. ustanovení § 508 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

dovolací důvod.¹⁰⁵ V osnově byly upraveny celkem tři nové dovolací důvody. Prvním dovolacím důvodem bylo, že ke skutkovým zjištěním, z nichž vycházel odvolací soud, došlo neužitím nebo mylným užitím právních předpisů. Druhý dovolací důvod představoval rozpor mezi skutkovými zjištěními a skutkovými předpoklady, z nichž vycházel. Konečně třetím dovolacím důvodem bylo to, že se zjištěné skutkové závěry zřejmě přičily zásadám rozumného usuzování. Důležité je však podotknout, že se uvedené dovolací důvody nevztahovaly na skutková zjištění, která převzal odvolací soud z rozsudku první instance, neboť nebyla dřívějšími odvolacími důvody dotčena, a to podle zásady, že to, co bylo v tomto směru zmeškáno v řízení odvolacím, již není možné dohánět v řízení dovolacím.

V rámci meritorního rozhodování pak měl dovolací soud zrušit a vrátit věc odvolacímu soudu nejen tehdy, prohlásil-li napadený rozsudek za zmatečný,¹⁰⁶ nebo zrušil-li jej pro podstatné vady řízení,¹⁰⁷ jako tomu bylo doposud, nýbrž i tehdy, zjistil-li, že se skutková zjištění odvolacího soudu zakládají na neužití nebo mylném užití právního předpisu.¹⁰⁸ Ve všech uvedených případech však měla být věc ve výsledku vrácena odvolacímu soudu jen tehdy, měl-li dovolací soud za to, že je třeba pro vyřízení věci nového jednání.

V ostatních parametrech se pak osnova vládního návrhu civilního soudního řádu od tehdy platného civilního řádu soudního nelišila. Vládní návrh zákona však přijat nebyl, neboť mu v tom zabránily politické a poté především válečné okolnosti, které první republiku postihly.

2.4.4 Úprava dovolání po roce 1948

V československém procesním právu nastal po skončení války a následné obnově Československa podstatný zvrat.¹⁰⁹ K této změně došlo konkrétně po únorovém převratu v roce 1948, kdy došlo k výrazným zásahům do základních principů civilního řízení a procesního institutu dovolání jako takového, který byl v plném rozsahu nahrazen stížností pro porušení zákona.¹¹⁰ V důsledku převratu byla do právního řádu postupně implementována změna politického myšlení a stranou nezůstalo ani právo civilního procesu.

¹⁰⁵ Uvedeno pod č. 4 ustanovení § 508 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰⁶ Ustanovení § 484 odst. 3 a 4 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰⁷ Ustanovení § 508 odst. 1 čís. 2 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰⁸ Ustanovení § 508 odst. 1 čís. 4 osnovy vládního návrhu civilního řádu soudního.

¹⁰⁹ Právní stav za válečného stavu je ponechán stranou, neboť se zde nemůže ani v krajním případě mluvit o „právním systému“.

¹¹⁰ Na tomto místě je vhodné uvést, že již civilní soudní řád znal institut obdobný stížnosti pro porušení zákona, který byl zakotven v ustanovení § 42 civilního řádu soudního v podobě návrhu ministra spravedlnosti Nejvyššímu soudu. Tímto návrhem se žádalo o určení zmatečnosti provedeného soudního řízení, jestliže byla věc odňata tuzemskému soudnictví.

Zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění pozdějších předpisů, byly do civilního soudního řízení zavedeny nedemokratické prvky, které byly inspirované zejména sovětským občanským procesním kodexem z roku 1923.¹¹¹ Právě zmíněným právním předpisem došlo mimo jiné i k odstranění institutu dovolání a dovolacího rekursu podávaného proti usnesení ze systému opravných prostředků.¹¹² V důsledku zrušení obou institutů pak logicky došlo, v zájmu zjednodušení a zefektivnění soudního řízení, k nahrazení trojinstančního systému soudnictví systémem dvouinstančním.¹¹³

Účinnost civilního řádu soudního na našem území¹¹⁴ skončila k 31. 12. 1950 a počátkem roku 1951 nabyl účinnosti zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), ve znění účinném do 31. 3. 1964 (dále jen „první občanský soudní řád“).

První občanský soudní řád řadil mezi řádné opravné prostředky odvolání a stížnost a mezi mimořádné opravné prostředky pak stížnost pro porušení zákona a obnovu řízení.

Institut stížnosti pro porušení zákona byl však ve svém obsahu od institutu dovolání zcela odlišný. Stížnost pro porušení zákona představovala prostředek, kterým byla primárně prosazována socialistická zákonnost.¹¹⁵ K podání této stížnosti byl (de facto bez časového omezení) aktivně legitimován generální prokurátor, pokud naznal, že v řízení byl porušen zákon.

Nejvyšší soud řízení o stížnosti pro porušení zákona buď vyslovil, že zákon byl porušen, anebo stížnost zamítnul. Bylo-li pak vysloveno, že zákon porušen byl, mohl účastník řízení ve lhůtě do 15 dnů ode dne doručení rozsudku požádat soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, o zrušení nebo změnu původního rozhodnutí, v důsledku čehož bylo řízení o stížnosti zdlouhavé a značně komplikované.

Generální prokurátor byl při podání stížnosti pro porušení zákona v určitých případech limitován. Nemohl ji podat proti rozhodnutí o neexistenci manželství, neplatnosti manželství nebo rozvodu, a dále v řízení o prohlášení za mrtvého či o důkazu smrti, anebo i tehdy, pokud bylo možné změny či zrušení chybného rozhodnutí dosáhnout i bez podání stížnosti.

¹¹¹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 626.

¹¹² Viz bod 9 zrušujícího ustanovení § 141 zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění zákona č. 36/1957 Sb., účinném ke dni 6. 7. 1961.

¹¹³ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 626.

¹¹⁴ Viz k tomu BUREŠ, Jaroslav. DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, s. 3.

¹¹⁵ ČEŠKA, Zdeněk, a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, s. 267.

První občanský soudní řád byl v roce 1964 nahrazen novým zákonem, a to zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též jako „původní občanský soudní řád“), který je, samozřejmě ve znění velkého množství novel, účinný na našem území až do současnosti. V kontextu této podkapitoly bude vykládán v jeho původním znění.

Původní občanský soudní řád vycházel ve velké míře z prvního občanského soudního řádu. Stejně jako předchozí procesní kodex však ani tento neobsahoval úpravu institutu dovolání. Kodexem byla převzata stížnost pro porušení zákona, která měla i nadále povahu mimořádného opravného prostředku proti pravomocným rozhodnutím soudu, a která mohla být podána jen z důvodu porušení zákona v rámci soudního řízení. Pro vady řízení bylo možné podat stížnost pouze tehdy, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci nebo bylo-li rozhodnuto o věci, která nepatřila do pravomoci československých soudů.

Zásadní změnou bylo zavedení lhůty pro její podání a rozšíření spektra subjektů, které mohly stížnost pro porušení zákona podat. V zájmu právní jistoty byla délka lhůta stanovena na 3 roky a výjimečně bylo možné stížnost podat dokonce i po jejím marném uplynutí. Vedle generálního prokurátora byl k podání stížnosti legitimován i předseda Nejvyššího soudu, krajský a okresní prokurátor, jakož i předseda soudu na stejné úrovni. O stížnostech rozhodoval krajský, nebo okresní soud, a to podle toho, jaký subjekt stížnost podal.

Poslední významnou změnou, kterou původní občanský soudní řád přinesl, bylo upuštění od institutu stížnosti ve vztahu k odvolání jakožto řádnému opravnému prostředku pro rozsudky a usnesení.¹¹⁶

2.5 Dovolání po roce 1989

Dovolání se do soustavy opravných prostředků řadí až od 1. 1. 1992, kdy byl přijat zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád. Ačkoliv se důvodová zpráva k tomuto zákonu o tom, z čeho navržená právní úprava vycházela, nezmiňuje, je nepochybné, že předlohou pro zpracování „nového“ mimořádného opravného prostředku sloužila úprava dovolání obsažená ve výše citovaném zákoně č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (tj. civilní řád soudní).¹¹⁷ Možnost použít dovolání jako opravný prostředek podle civilního řádu soudního proti rozhodnutí odvolacího soudu byla totiž z právního řádu vyňata až zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví,

¹¹⁶ BULÍN, Hynek. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 106.

¹¹⁷ Nově zavedený institut dovolání je třeba striktně odlišovat od opravného prostředku se shodným názvem, který se na základě civilního řádu soudního uplatňoval až do roku 1948.

který institut dovolání de facto nahradil stížností pro porušení zákona, respektive stížností pro zachování zákona.¹¹⁸

Před rokem 1989 byl občanský soudní řád novelizován celkem pětkrát. Pověšinou tyto novelty (z dnešního hlediska) nebyly významné, nebo byly koncipovány proti duchu civilního procesu (tzn. například rozšíření účasti a pravomoci prokurátora v civilním řízení soudním). Po roce 1989 byl občanský soudní řád novelizován nespočetně vícekrát a zpravidla významnějším způsobem.¹¹⁹

Za zásadní novelu občanského soudního řádu po roce 1989 lze označit především výše zmíněný zákon č. 519/1991 Sb., díky kterému se do civilní pravomoci soudů vrátily věci obchodní (za současného zrušení orgánů hospodářské arbitráže), zavedlo se soudní přezkoumávání rozhodnutí orgánů veřejné správy formou správního soudnictví, a díky kterému bylo v neposlední řadě výrazně zasaženo do věcné příslušnosti soudů. Významná novelizace byla dále provedena zákonem č. 263/1992 Sb., který do pravomoci soudů vrátil dědické řízení a v návaznosti na privatizaci státních notářství zavedl institut soudního komisariátu. V kontextu významných novel občanského soudního řádu stojí za zmínku zákon č. 171/1993 Sb., který odstranil ve sporném řízení zásadu materiální pravdy a v souvislosti s tím vrátil do civilního procesu dříve osvědčené instituty rozsudku pro uznání a rozsudku pro zmeškání. V neposlední řadě je na tomto místě uvést i novelty provedené zákonem č. 238/1995 Sb., a zákonem České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, který pak znamenal zejména změnu v úpravě věcné příslušnosti soudů ve věcech obchodních, v úpravě dovolání (včetně změny funkční příslušnosti), v rozhodování soudů o předběžných opatřeních o výchově nezletilých dětí v některých závažných případech, ale rovněž i určité změny v řízení exekucím.

Všechny výše uvedené změny občanského soudního řádu, které uváděly v život právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod, vycházely jak z ústavních principů dělby moci, tzn. z čl. 4 a příslušných ustanovení hlavy čtvrté Ústavy, tak z čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.¹²⁰

Přes veškeré snahy promítnout tyto esenciální předpisy včas do právního řádu, vývoj institutu dovolání byl po roce 1989 značně ovlivněn problematikou přípustnosti ústavní

¹¹⁸ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., s. 1863.

¹¹⁹ Některé doprovodné novelizace občanského soudního řádu po roce 1989 byly vyvolány pouze nutností reagovat na změny hmotného práva.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., obecná část.

stížnosti a včasnosti jejího podání, která v mnoha případech podaného dovolání zapříčinila značné komplikace. Česká republika se v 90. letech (v souvislosti s právem na přístup k soudu) potýkala s velkým množstvím stížností na způsob, jakým Ústavní soud přípustnost ústavní stížnosti v konkrétních případech posuzoval, a to konkrétně ve vztahu k přípustnosti institutu dovolání podle § 239 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 238/1995 Sb., respektive následně též podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) ve znění zákona č. 30/2000 Sb., které s účinností od 1. 1. 2001 de facto nahradilo ustanovení § 239 odst. 2 občanského soudního řádu. Této problematice je nezbytné věnovat zvláštní pozornost zejména z toho důvodu, že rozsudky, v nichž bylo Evropským soudem pro lidská práva shledáno porušení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Českou republikou, v té době představovaly zhruba šestinou všech odsuzujících rozsudků vydaných do konce roku 2011.

Podle tehdy platné právní úpravy bylo dovolání přípustné proti rozsudku nebo usnesení odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno a současně, bylo-li ve výroku rozhodnutí (i bez návrhu účastníka) vysloveno, že dovolání je přípustné, neboť se jedná o rozhodnutí zásadního právního významu. V případě, že vyslovení přípustnosti dovolání navrhl přímo účastník řízení a odvolací soud jeho návrhu nevyhověl, bylo dovolání v dané věci přípustné pouze tehdy, dospěl-li pak následně k požadovanému závěru přímo odvolací soud.

Ústavního soudu na uvedenou právní úpravu reagoval tak, že pokud odvolací soud návrh účastníka řízení na vyslovení přípustnosti dovolání zamítnul, účastník byl povinen podat dovolání přímo k dovolacímu soudu s tím, že nevyužil-li této možnosti, nedošlo k vyčerpání všech procesních prostředků, které mu byly zákonem k ochraně jeho práv poskytnuty. V důsledku toho měla být každá následně podaná ústavní stížnost v rozporu s výše uvedeným prohlášena za nepřípustnou.

Stručně řečeno, byl-li účastník řízení přesvědčen, že rozhodnutí odvolacího soudu je zásadního právního významu, měl dle názoru Ústavního soudu na tvrzenou přípustnost dovolání opakovaně poukázat rovněž ve svém dovolání podaném přímo u soudu dovolacího.¹²¹

Ústavní stížnost bylo podle § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu (tj. zákon č. 182/1993 Sb., ve znění do nabytí účinnosti zákona č. 83/2004 Sb.) možné podat ve lhůtě 60 dnů, která začala běžet dnem doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který byl k ochraně dotčeného práva zákonem připuštěn. Za takové rozhodnutí se podle Ústavního soudu nedalo považovat rozhodnutí o nepřípustnosti opravného prostředku. Takové rozhodnutí podle názoru

¹²¹ K tomu srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 8. září 1998, sp. zn. III. ÚS 53/98, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. IV. ÚS 93/98.

Ústavního soudu zároveň nemohlo mít vliv ani na běh lhůty k podání ústavní stížnosti, protože by mohl účastník řízení opakovaným podáváním nepřipustného opravného prostředku (v tomto případě dovolání) počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti do nekonečna oddalovat.

Rozhodnutí dovolacího soudu o tom, že se dovolání podané podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu, ve znění účinném do konce roku 2000, jako nepřipustné odmítá, neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam, za rozhodnutí o opravném prostředku ve smyslu § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu nepovažuje, jelikož takovým rozhodnutím dovolací soud pouze konstatoval, že v dotčené věci nemá účastník právo¹²² podat opravný prostředek. Protože rozhodnutí dovolacího soudu obvykle nebylo vydáno ve lhůtě kratší než 60 dnů ode dne vydání rozhodnutí odvolacího soudu, hrozilo v mezidobí nebezpečí uplynutí lhůty k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud se proto ve své judikatuře vyjádřil v tom smyslu, že nebude-li si stěžovatel ohledně přípustnosti jím podaného dovolání jistý, může případně současně podat též ústavní stížnost.¹²³ Aby se zabránilo tomu, že budou o téže věci vedle sebe probíhat dvě řízení, Ústavní soud konstatoval, že souběžně podaná ústavní stížnost se bude projednávat až po vyřešení otázky přípustnosti dovolání¹²⁴ s tím, že může být do té doby řízení před Ústavním soudem přerušeno.¹²⁵

Tento postup, který nebyl v některých případech schopen dodržet ani sám Ústavní soud, se stal hlavním předmětem kritiky ze strany Evropského soudu pro lidská práva, neboť praxe Ústavního soudu byla přes výše uvedené ve výsledku nejednotná a pro účastníky řízení tudíž značně nesrozumitelná.¹²⁶ Kruciólním nedostatkem zmíněného postupu bylo samotné provázání přípustnosti ústavní stížnosti s posouzením, zda je přípustné i dovolání, což plně záviselo na uvážení Nejvyššího soudu, zda vysloví, že rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam. Jako příliš vhodné proto nebylo Evropským soudem pro lidská práva vyhodnoceno

¹²² Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. června 1997, sp. zn. I. ÚS 129/97, usnesení Ústavního soudu ze dne 27. července 1999, sp. zn. I. ÚS 325/99, nebo nález Ústavního soudu ze dne 3. února 1994, sp. zn. III. ÚS 40/93.

¹²³ K tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 213/96.

¹²⁴ KMEC, Jirí, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 645 – 646.

¹²⁵ K tomu srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 6. června 1995, sp. zn. II. ÚS 160/94, nebo nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. II. ÚS 21/97.

¹²⁶ Poprvé se Evropský soud pro lidská práva touto problematikou zabýval ve věci *Běleš a další proti České republice* (tj. rozsudek ze dne 12. listopadu 2002, č. 47273/99) anebo *Zvolský a Zvolská proti České republice* (tj. rozsudek ze dne 12. listopadu 2002, č. 46129/99). V prvním případě stěžovatelé nevyužili možnost upravenou v odstavci druhém ustanovení § 239 občanského soudního řádu ve znění do konce roku 2000 a ve druhém případě stěžovatelé sice využili postupu podle obou odstavců dotčeného ustanovení, ale dovolací soud dovolání přesto pro nepřipustnost odmítl. Společná pro obě tato řízení je pak skutečnost, že Ústavní soud obě ústavní stížnosti odmítl, neboť měli stěžovatelé v prvním případě ve svém postoji setrvat a domáhat se přípustnosti dovolání přímo před dovolacím soudem a ve druhém případě byla ústavní stížnost podána opožděně, neboť nebyla v této době ještě lhůta k podání ústavní stížnosti počítána od rozhodnutí dovolacího soudu.

ani vládou proklamované řešení v podobě souběžného podání obou vnitrostátních prostředků nápravy,¹²⁷ tj. dovolání a ústavní stížnosti, neboť neodpovídalo požadavku právní jistoty, jelikož mohlo dojít k vydání dvou rozdílných rozhodnutí v téže věci.¹²⁸

Následující část práce je zaměřena na komparativní analýzu čtyř základních časových období, které lze z hlediska novodobé historie považovat za mezníky vývoje dovolání v českém právním řádu.

Nejprve se jedná o období let 1992 až 1995, v němž se podařilo prostřednictvím zákona č. 519/1991 Sb., dovolání v českém právním řádu navrátit do systému opravných prostředků, dále o období let 1996 až 2000, pro které je charakteristický zákon č. 238/1995 Sb., následně období let 2001 až 2009, pro něž je bezesporu nejvýznamnějším zákonem zákon č. 30/2000 Sb., a nakonec období od roku 2009 do roku 2012, v němž dominuje úloha zákona č. 7/2009 Sb. Ohledně posledně uvedeného období však všeobecná shoda o tom, že změny provedené zákonem č. 120/2004 Sb., respektive zákonem č. 7/2009 Sb., byly natolik zásadní, že se dá hovořit o obsahovém posunu institutu dovolání jako celku, nepanuje. Koncepční změny institutu dovolání se v průběhu tohoto vývoje promítaly zejména v úpravě jeho přípustnosti a ve vymezení dovolacích důvodů.¹²⁹

2.5.1 Dovolání v letech 1992 až 1995

V rámci obnovení demokratického systému bylo po roce 1989 z právního řádu nutné odstranit nedemokratické prvky, které do něho byly v období totality hojně implementovány. Z hlediska práva civilního procesu a z hlediska dovolání byl v tomto období skutečně přelomový zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád (dále jen „velká novela“).¹³⁰

¹²⁷ K tomu dále srov. například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. února 2004 ve věci *Vodárenská akciová společnost, a. s. proti České republice*, č. 73577/01, nebo ve věci *Stavebná spoločnosť TATRY Poprad, s. r. o. proti Slovensku* ze dne 3. května 2011, č. 7261/06.

¹²⁸ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 646 – 647.

¹²⁹ Pozn. Větu: „Dovolací soud dovolání rozsudkem zamítne, dojde-li k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je správné; jinak napadené rozhodnutí rozsudkem zruší.“, která je projevem kasačního principu a která se v různých drobných modifikacích v ustanovení § 243b občanského soudního řádu objevuje až do konce roku 2012, není možné chápat tak, že jde o posouzení věcné správnosti rozhodnutí. Právní úprava zde totiž vycházela z toho, že byl dovolacími důvody dovolací soud vázán v tom směru, že nemohl přezkoumávat jiné skutkové nebo právní otázky než ty, které dovolatel označil. Přesto, že nebyl vázán dovolatelem navrženým řešením těchto otázek, byl dovolací soud v jisté míře při posuzování věci omezen. Názor dovolacího soudu o správnosti rozhodnutí odvolacího soudu se tak mohl týkat vždy jen těch otázek, k jejichž posuzování byl oprávněn, a vyjadřoval se tak pouze ke správnosti rozhodnutí odvolacího soudu z hlediska dovolacích důvodů. Závěr, že je tedy rozhodnutí odvolacího soudu „správné“, byl proto odůvodněn tehdy, byly-li skutkové nebo právní otázky, které dovolatel označil, odvolacím soudem vyřešeny v souladu se zákonem. K tomu blíže BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 3. díl. *Právní rozhledy*, 1994, č. 2, s. 51.

¹³⁰ Zákon nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 1992.

Hlavní cíle velké novely byly zachyceny v obecné části důvodové zprávy, kde se uvádí: „*Nové politické a ekonomické poměry, vyvolané listopadovou revolucí, si vynucují četné úpravy právního řádu, především vydání ústavy národních republik a federace. Dokud nedojde k vydání těchto zákonů, je třeba dosavadní právní řád přizpůsobovat novým poměrům a připravovat tak konečné řešení v nových základních kodexech. To platí jak o právu hmotném (občanský a obchodní zákoník, zákoník práce), tak i formálním (občanský soudní řád). Úkolem navrženého zákona je tedy odstranit nedemokratické prvky obsažené v dosavadním občanském soudním řádu, vytvořit procesní předpis pro obchodní soudnictví, které přechází z hospodářské arbitráže na obecné soudy, a pro správní soudnictví, které je nově v našem právním řádu zaváděno; obojí toto nové soudnictví budou vykonávat soudy integrované soustavy a budou postupovat podle občanského soudního řádu. Konečně je úkolem navrženého zákona, aby přizpůsobil občanský soudní řád nově vznikajícím ekonomickým poměrům a ostatnímu zákonodárství.*“¹³¹

Vedle těchto cílů byla při přípravě velké novely též respektována doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 1984 pod názvem „Zásady civilního procesu pro zlepšení fungování justice“, jejichž cílem bylo, aby legislativní změny platné právní úpravy směřovaly k jednoduššímu a rychlejšímu civilnímu řízení, a to za současného omezení opravných prostředků dozorové povahy (tj. zejména oprávnění generálních prokurátorů).

Velká novela však nebyla významná jen s ohledem na výše uvedené zachycení vytyčených cílů o vytvoření demokratického soukromoprávního prostředí, ale především z hlediska toho, že stojí za vznikem recentní koncepce institutu dovolání, protože do 31. 12. 1991 byla mimořádným opravným prostředkem podle občanského soudního řádu pouze obnova řízení a stížnost pro porušení zákona.¹³² Z hlediska vývoje zkoumaného institutu ji proto lze bezesporu považovat za jeden ze zcela zásadních okamžiků.

Institut dovolání pak byl prostřednictvím velké novely (s účinností od 1. 1. 1992) konkrétně upraven v ustanoveních § 236 až 243 občanského soudního řádu dříve vyhrazených pro stížnost pro porušení zákona. Vedle toho byla k těmto ustanovením přidána další ustanovení, a to § 243a až 243d obsahující postup soudu z hlediska nařízení, respektive nenařízení jednání, a z hlediska možných forem rozhodnutí dovolacího soudu.

Pro úplnost je třeba uvést, že institut stížnosti pro porušení zákona byl zrušen zejména z toho důvodu, že bylo dáno jeho podání do volné úvahy generálního prokurátora (popřípadě

¹³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., obecná část.

¹³² K tomu srov. KOZEL, Roman. Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní. *Právní rozhledy*, 1999, č. 3, s. 143 a násl.

ministra spravedlnosti), který tento opravný prostředek podat mohl, ale také nemusel. Tato úvaha pak byla v minulosti častokrát vedena třídním zařazením účastníků řízení. Bylo sice možné, aby účastníci řízení generálního prokurátora na porušení zákona upozornili, na druhou stranu je třeba zdůraznit, že generální prokurátor tento mimořádný opravný prostředek podat nemusel, a to i kdyby bylo zřejmé, že je podnět účastníka důvodný.

Jako další zásadní nedostatek, pro který došlo k jejímu zrušení, lze uvést skutečnost, že stížnost pro porušení zákona bylo možné podat až do tří let od právní moci napadeného rozhodnutí, což výrazně ohrožovalo princip právní jistoty pramenící z právní moci každého rozhodnutí. Na pravomocná rozhodnutí soudů či státních notářství byly totiž navázány další vztahy s dalšími osobami, které se původního řízení neúčastnily. Zřejmě posledním důvodem zrušení stížnosti pro porušení zákona byla skutečnost, že zavedením institutu dovolání se stala jednoduše zbytečnou.¹³³

Naproti tomu nově zavedený institut dovolání a možnosti jeho užití byly v souladu se zákonem stanovenými podmínkami svěřeny do rukou účastníků řízení, kteří jej mohli podat ve lhůtě jednoho měsíce od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu, neboť byli-li účastníci řízení spokojeni s rozhodnutím soudu první instance nebo s rozhodnutím státního notářství, nebyl přeci důvod, aby do těchto vztahů stát jakkoli zasahoval. Aby pak nedošlo k neúměrnému zatížení dovolacího soudu, bylo současně upraveno, která rozhodnutí a z jakých důvodů lze dovoláním napadat.

V souvislosti s touto změnou spočívající v zařazení dovolání mezi mimořádné opravné prostředky byla navíc diskutována i úprava podoby soudní soustavy, která s koncepcí dovolání neodmyslitelně souvisí. V návaznosti na tuto skutečnost byla proto přijata teze dvouinstanční soudní soustavy,¹³⁴ kdy přípustnost dovolání vycházela z kombinace dvou principů. Principu univerzality, který spočívá v tom, že se dovolání za určitých podmínek připouští proti všem rozhodnutím odvolacího soudu, a z principu diformity, který spočívá v tom, že se dovolání připouští pouze v případech, je-li rozhodnutí soudu první instance a odvolacího soudu odlišné

¹³³ Stížnost pro porušení zákona (§ 236 a násl. občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 1991) byla mimořádným opravným prostředkem, kterým bylo možné napadat pravomocná rozhodnutí (rozsudek i usnesení) soudu a státních notářství, jestliže by v řízení nebo při rozhodování došlo k porušení zákona, a to i v případě, kdyby dosud nebyly využity žádné opravné prostředky. Přesto, že byla zrušena, bylo fakticky možné, aby ji generální prokurátor podal až do 31. 12. 1994. K tomu srov. čl. III Přechodných a závěrečných ustanovení bod 1 i) zák. č. 519/1991 Sb.

¹³⁴ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., s. 1863.

a naproti tomu při vydání souhlasných rozhodnutí obou instancí je podání dovolání vyloučeno.¹³⁵

Dovoláním bylo na základě velké novely možné (připouštěl-li to zákon) napadnout pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž dovolání směřující pouze proti důvodům rozhodnutí bylo (stejně jako dnes) zapovězeno. Přípustnost dovolání formulovaná v ustanoveních § 237 až 239 občanského soudního řádu ve znění velké novely pak na toto obecné pravidlo navazuje tím způsobem, že vyjmenovává situace, kdy je dovolání přípustné. Tyto důvody nápadně připomínají předpoklady přípustnosti, za nichž směl účastník řízení napadnout pravomocný rozsudek návrhem na obnovu řízení do konce roku 1991 (tj. například vydání rozhodnutí ve věci, která nenáleží do pravomoci soudů, absence procesní způsobilosti u účastníka řízení, který nebyl řádně zastoupen, anebo účastníku řízení byla postupem soudu odňata možnost jednat před soudem). Možnost podat dovolání byla tedy mimo jiné připuštěna i z důvodu nedostatku podmínek řízení (tj. z důvodu zmatečnosti). Není proto náhodou, že došlo nabytím účinnosti velké novely taktéž ke zrušení dvou předpokladů, za nichž bylo obnovu řízení možno navrhnout, a to konkrétně položky pod písmenem c) a d) v ustanovení § 228 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 1991 s odůvodněním, že zařazení těchto dvou důvodů do obnovy řízení bylo od počátku teoreticky nesprávné.

Dovolání bylo dále přípustné i proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé změněn, a proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen, vyslovil-li odvolací soud ve výroku svého potvrzujícího rozsudku, že je dovolání přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, nebo potvrdil rozsudek, jímž bylo rozhodnuto jinak než v dřívějším rozsudku, protože byl soud prvního stupně vázán právním názorem soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil.

Dovolání však bylo v zásadě připuštěno také proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo změněno usnesení soudu prvního stupně a proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo usnesení soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže se odvolací soud vyslovil ve svém potvrzujícím usnesení tak, že je dovolání přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, anebo protože jde o jednu z forem usnesení o návrhu na zastavení výkonu rozhodnutí či o usnesení o odvolání proti rozhodnutí státních notářství.

Vedle výše uvedeného pozitivního výčtu podmínek přípustnosti dovolání, bylo ve velké

¹³⁵ BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 1994, s. 51.

novele obsaženo i negativní vymezení. Dovolání nebylo, až na výjimky, možné podat ve věcech upravených zákonem o rodině a proti usnesení o příslušnosti, předběžném opatření, pořádkové pokutě, usnesení o znalečném či tlumočném anebo o nákladech řízení.

S ohledem na shora uvedené lze proto shrnout, že z důvodu prevence před nadměrným zatížením dovolacího soudu bylo přistoupeno k omezení možnosti podat dovolání tím způsobem, že bylo na jedné straně možno pravomocné rozsudky přezkoumat tehdy, mohly-li tu být pochybnosti, zda jsou skutečně věcně správné, tzn., v případě pochybností vznikajících tehdy, jestliže rozsudek odvolacího soudu měnil rozsudek soudu prvního stupně, a šlo-li o potvrzující rozsudek tehdy, jestliže odvolací soud rozhodnul o přípustnosti dovolání ve výroku svého rozhodnutí, a to ať již byl tento výrok učiněn pro pochybnosti odvolacího soudu, nebo jen proto, že pokládal odvolací soud vyřešení určité otázky nejvyšším soudem za věc zásadní.

Velkou novelou bylo v rámci institutu dovolání dále zakotveno pravidlo, že nové skutečnosti a důkazy není v dovolacím řízení zásadně možné uplatňovat, což je současně jedním ze základních znaků odlišujících dovolání od řádného opravného prostředku ve formě odvolání. Jako dovolené naproti tomu bylo přípustné jednání spočívající v upozornění na důkazy, které mohly sloužit na podporu dovolacích důvodů, a to i přesto, že je dovolací soud neprovedl, protože není skutkovou instancí.

Dalším dnes již neodmyslitelným pravidlem, které se k institutu dovolání vztahovalo již ve velké novele, a které bylo nutným předpokladem k tomu, aby bylo dovolání považováno za řádně podané, byl požadavek na povinné zastoupení účastníka řízení advokátem¹³⁶, nebo komerčním právníkem, neměl-li účastník řízení sám právnícké vzdělání.¹³⁷

Samotný výčet důvodů pro možnost podat dovolání byl taxativní, když ustanovení § 241 odst. 2 občanského soudního řádu ve znění velké novely obsahovalo formulaci, že dovolání lze odůvodnit pouze tím, že /i/ v řízení došlo k vadám způsobujícím zmatečnost, že /ii/ řízení je

¹³⁶ K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2003, sp. zn. 29 Odo 265/2003, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 47/2006, podle něhož nebylo dovolání proti usnesení, kterým bylo odvolacím soudem potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na ustanovení zástupce z řad advokátů podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2000, přípustné, a takové řízení proto muselo být z hlediska nedostatku funkční příslušnosti soudu k projednání dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně zastaveno.

¹³⁷ Zákon zde stanovil tzv. „nucené zastoupení“, jehož účelem bylo, aby byla dovolateli, který nemá právnícké vzdělání nebo u kterého tohoto vzdělání nedosáhl ani jeho zaměstnanec (člen), který za něj jedná, poskytnuta kvalifikovaná právní pomoc. Důležité bylo, aby dovolání vyhovovalo především formálním požadavkům, a aby mohl dovolací soud o dovolání rozhodnout bez zbytečných průtahů a pokud možno bez nařízení jednání. Požadavek nuceného zastoupení podle tehdy platné právní úpravy pak nemusel být naplněn tehdy, jednalo-li se o fyzickou osobu s právníckým vzděláním, o právníckou osobu, za kterou jednal její statutární orgán s právníckým vzděláním, anebo o stát, měl-li požadované právnícké vzdělání za něho jednajícím pracovník. K tomu blíže DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 2. Díl. *Právní rozhledy*, 1993, č. 6, s. 199.

postiženo jinou vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, /iii/ rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování, anebo tím, že /iv/ rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci.¹³⁸

2.5.2 Dovolání v letech 1996 až 2000

Další podstatná změna úpravy dovolání byla provedena až zákonem č. 238/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, účinným od 1. 1. 1996 (dále jen „novela z roku 1995“).

Smysl této novely spočíval zejména v provedení systémového řešení dělby působnosti mezi nově zakotvené vrchní soudy a Nejvyšší soud a zajištění (od počátku vzniku samostatné České republiky) podmínky pro plné působení všech článků soudní soustavy předvídaných Ústavou. Novela upravila, že do budoucna budou vrchní soudy působit výhradně jako apelační soudy a kasační působnost bude naproti tomu výlučně náležet do působnosti Nejvyššího soudu. V návaznosti na to se přistoupilo k dílčí novelizaci řízení o dovolání, jejímž cílem bylo upřesnění stávající právní úpravy na podkladě poznatků z aplikační praxe soudů. Dílčí novela nijak nezasahovala do rozsahu věcí, které lze dovoláním napadat, ani důvodů, jimiž lze podané dovolání zdůvodnit.

Navrhované změny byly výlučně dílčího charakteru, přičemž na jedné straně režim přípustnosti dovolání částečně zpřísnily (stanovením peněžité hranice), a na druhé straně umožnily podat dovolání i v případech, v nichž to dosud možné nebylo.

Za podstatnou změnu z tohoto hlediska lze konkrétně považovat úpravu ustanovení § 238 občanského soudního řádu, které po novele z roku 1995 již neobsahovalo důvod přípustnosti dovolání uvedený v § 238 odst. 2 písm. a), který stanovil, že je dovolání přípustné také proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, jestliže odvolací soud vyslovil ve výroku svého potvrzujícího rozsudku, že je dovolání přípustné, neboť se jedná o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu.

Ve výsledku se však z hlediska pouhého přesunu této formulace jedná spíše o jakousi formu legislativně technické úpravy podmínek přípustnosti dovolání, neboť se v modifikované podobě tento důvod objevuje v ustanovení § 239 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění novely z roku 1995, kde bylo stanoveno, že je dovolání přípustné proti rozsudku nebo usnesení odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže

¹³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., zvláštní část, výklad k § 241.

odvolací soud ve výroku rozhodnutí¹³⁹ vyslovil, že je dovolání přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, kdy je navíc odvolacímu soudu umožněno přípustnost dovolání vyslovit i bez návrhu.

V odstavci druhém tohoto ustanovení se však nově objevuje problematická formulace, že v případě, že odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání (který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku nebo před vyhlášením, respektive vydáním usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé) nevyhoví, je dovolání podané tímto účastníkem přípustné též tehdy, dospěl-li by přímo odvolací soud k závěru, že má napadené rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam.¹⁴⁰ Přijetí tohoto ustanovení novelou z roku 1995 naproti tomu vyústilo ve výše nastíněný konflikt právní úpravy vážící se k přípustnosti institutu dovolání a ke včasnému podání ústavní stížnosti, který se podařilo v zásadě vyřešit až zákonem č. 30/2000 Sb.

Důvodová zpráva k novele z roku 1995 ve vztahu k této změně obsahuje vyjádření v tom smyslu, že se nově navrhuje rozšířit přípustnost dovolání na případy, kdy odvolací soud ve svém rozhodnutí, kterým potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, nevyhověl návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání pro zásadní význam právní stránky rozhodnutí. Cílem bylo, aby si odvolací soud mohl sám posoudit, zda má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam či nikoliv. Přípustnost dovolání nebyla v těchto případech závislá pouze na stanovisku odvolacího soudu, jehož rozhodnutí se týká.

Výše nastíněnou problematiku tehdejší právní úpravy, respektive též jejího výkladu Ústavním soudem, lze demonstrovat například v případě *GECO, a. s. proti České republice*. V této věci stěžovatelé podali k Nejvyššímu soudu dovolání, které odvolací soud podle § 239 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 označil za přípustné. Část v ústavní stížnosti uplatněných námitek, konkrétně ty, které se vztahovaly ke skutkovým zjištěním a hodnocení důkazů soudy prvního a druhého stupně, však byla Ústavním soudem odmítnuta¹⁴¹ pro opožděnost s odůvodněním, že bylo dovolání, respektive následně též dovolání přípustné pouze k přezkoumání právního posouzení. Následně však Evropský

¹³⁹ Přípustnost dovolání musela být vyjádřena ve výroku rozhodnutí odvolacího soudu a její vyjádření v odůvodnění nebo v poučení o opravném prostředku proto nepostačovalo. Když pak odvolací soud ve výroku uvedl, že je proti jeho rozhodnutí dovolání přípustné, aniž uvedl, pro jakou právní otázku, bylo dovolání přípustné proti všem právním otázkám, kterými se odvolací soud zabýval. V případě ale, že došlo k tomu, že odvolací soud (typicky z důvodu opomenutí) o návrhu účastníka řízení na připsuštění dovolání nerozhodl, důsledek byl obdobný, jako kdyby odvolací soud návrh na vyslovení přípustnosti dovolání výslovně zamítnul. K tomu blíže KOZEL, Roman. Přípustnost dovolání podle § 239 občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 2.

¹⁴⁰ K tomu srov. KOZEL, Roman. Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní. *Právní rozhledy*, 1999, č. 3, s. 148.

¹⁴¹ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. III. ÚS 581/02.

soud pro lidská práva vyslovil závěr, že příliš přísný výklad procesních předpisů připravil stěžovatele o právo na přístup k soudu.¹⁴² Vedle toho se pak k věci vyjádřil v tom smyslu, že rozdělování námitek mezi Ústavní soud a Nejvyšší soud není vhodné řešení, neboť odporuje požadavku na zachování právní jistoty. V jedné a téže věci totiž mohla paralelně probíhat souběžně dvě řízení, a sice jedno ohledně právního posouzení před Nejvyšším soudem a druhé o skutkových okolnostech a o hodnocení důkazů před Ústavním soudem, v důsledku čehož mohlo dojít k vydání protichůdných rozhodnutí.

Dalším příkladem nedostatečného řešení souběžného využití institutu dovolání a ústavní stížnosti je pak věc *Adamiček proti České republice*.¹⁴³ Pan Richard Adamiček (dále jen „stěžovatel“) tvrdil, že došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu tím, že se Ústavní soud odmítl zabývat meritorní stránkou jedné části jeho ústavní stížnosti. Stěžovatel uplatňoval právo na zaplacení peněžité částky z titulu bezdůvodného obohacení. Začátkem roku 2004 však bylo krajským soudem potvrzeno zamítavé rozhodnutí soudu prvního stupně a současně byl zamítnut návrh účastníka řízení na vyslovení přípustnosti dovolání s odůvodněním, že otázka nastolená stěžovatelem nemá po právní stránce zásadní význam.

Podle ustanovení § 239 odst. 2 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 bylo dovolání přípustné i v případě, že odvolací soud návrh účastníka na vyslovení jeho přípustnosti zamítl, došel-li odvolací soud k závěru, že má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam. Nejvyšší soud však 30. 11. 2004 prohlásil dovolání za nepřípustné, neboť dle jeho názoru nebyla otázka zásadního právního významu stěžovatelem vymezena shodně jako v řízení před odvolacím soudem.

Stěžovatel se proto uchýlil k podání ústavní stížnosti, v níž se dovolával práva na spravedlivý proces a namítal, že se Nejvyšší soud dopustil odepření spravedlnosti. Ústavní soud však dne 23. 6. 2005 ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost (pokud jde o rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004) a pro opožděnost (pokud jde o zbývající rozhodnutí), neboť lhůta 60 dnů pro podání ústavní stížnosti běžela ode dne doručení rozsudku krajského soudu. Evropský soud pro lidská práva ale řekl, že měl-li stěžovatel za to, že projednávaná věc otevírá otázku zásadního právního významu, nelze mu vyčítat, že využil prostředku nápravy, který mu byl právním řádem poskytnut.

¹⁴² Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. září 2006, č. 4401/03.

¹⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. října 2010, č. 35836/05. K tomu dále srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. IV. ÚS 367/03, usnesení Ústavního soudu ze dne 12. července 2004, sp. zn. I. ÚS 146/04, usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04, nebo nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05. Jedná se o rozhodnutí, která se v dané věci stala podkladem pro rozvinutí úvah Evropského soudu pro lidská práva.

Dále konstatoval, že pokud Ústavní soud za pomoci konstrukce vyvozené z judikatury rozlišuje více druhů rozhodnutí přijatých Nejvyšším soudem v režimu § 239 odst. 2 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000, aby a posteriori považoval za rozhodnutí založená na uvážení Nejvyššího soudu pouze ta, u kterých se tento soud rozhodl zásadní právní význam dovoláním otevřených otázek skutečně přezkoumat, jedná se o problematickou podstatu této věci. Takový přístup fakticky vyžaduje, aby si stěžovatel ve světle judikatury Nejvyššího soudu sám posoudil, jak bude soud uvažovat, a současně jej sankcionuje za mylné přesvědčení, že poukazuje na otázku zásadního právního významu. Tento požadavek proto podle Evropského soudu pro lidská práva do značné míry oslabuje ochranu práv jednotlivců před národním soudem vyššího stupně. Uvedené může vést k nežádoucí situaci, k níž došlo například i ve věci Běleš a další, tzn. k tomu, že je třeba v případě pochybností stěžovatele podat souběžně dovolání a ústavní stížnost, kdy navíc nelze vyloučit, že bude tato ústavní stížnost zamítnutá jako předčasná.

Evropský soud pro lidská práva zkonstatoval, že v kontextu výše uvedeného znamenalo rozhodnutí Ústavního soudu pro stěžovatele nepřiměřené břemeno, které lze považovat přinejmenším za nedostatek právní jistoty. Nadto poznamenal, že se právní úprava (z hlediska formálních náležitostí a lhůt, které je třeba dodržet při podání ústavní stížnosti v návaznosti na dovolání) tak, jak ji aplikoval Ústavní soud, jeví pro stěžovatele jako velmi složitá a těžko pochopitelná, a to i kdyby byl zastoupen advokátem. Z toho důvodu proto uzavřel, že výklad procesního požadavku provedený Ústavním soudem zabránil stěžovateli domoci se přezkoumání opodstatněnosti části jeho stížnosti, v důsledku čehož v této věci došlo k porušení práva na účinnou soudní ochranu, a tudíž i ke zbavení stěžovatele na přístup k soudu a porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu č. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2.5.3 Dovolání v letech 2000 až 2009

Další novelou v pořadí, která institut dovolání výrazně upravila, byla novela provedená zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „novela z roku 2000“). Novela totiž poměrně zásadním způsobem změnila nejen institut dovolání, který se v důsledku těchto změn (ale též v důsledku zavedení žaloby pro zmatečnost) stal primárním prostředkem sjednocování judikatury, ale i systém opravných prostředků civilního procesu jako takový.

Pro období let 2000 až 2009 je pak nejprve třeba krátce připomenout sled událostí, který vedl k nápravě problematického posuzování přípustnosti ústavní stížnosti ve vztahu k dovolání v občanském soudním řízení.

Velmi záhy na odsuzující rozsudky Běleš a další a Zvolský a Zvolská, o kterých bylo v obecném úvodu k období po roce 1989 pojednáno výše, reagoval Ústavní soud, jehož plénum dne 14. 1. 2003 (tj. v době, kdy oba rozsudky ještě ani nebyly konečné) přijalo sdělení (následně též publikované ve Sbírce zákonů pod č. 32/2003), podle kterého mělo být v případě souběhu ústavní stížnosti s mimořádnými opravnými prostředky (vyjma obnovy řízení) postupováno tak, že bude v případě podání mimořádného opravného prostředku ústavní stížnost považována za přípustnou až po rozhodnutí o tomto mimořádném opravném prostředku, a dále, že začne šedesátidenní lhůta k podání ústavní stížnosti bez ohledu na způsob rozhodnutí o takovém mimořádném opravném prostředku v tomto případě běžet až dnem doručení rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku s tím, že bude tato lhůta považována za zachovanou i ve vztahu k předchozímu pravomocnému rozhodnutí.

Vedle toho schválil Parlament České republiky vládní návrh novely zákona o Ústavním soudu (tj. zákon č. 83/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů), v němž bylo jedním z vytyčených cílů předcházení porušování práva na přístup k soudu. Tento cíl měl být naplněn zejména změnou v úpravě počátku běhu lhůty k podání ústavní stížnosti v § 72 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu.

Ústavní stížnost bylo po zmíněné úpravě možné podat ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytoval. Takovým procesním prostředkem mohl být jak řádný, tak i mimořádný opravný prostředek, vyjma návrhu na obnovu řízení, nebo i jiný procesní prostředek sloužící k ochraně práva, s jehož uplatněním bylo spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení.

Došlo-li by pak podle novely zákona o Ústavním soudu k odmítnutí mimořádného opravného prostředku orgánem, který o něm rozhodoval, a to čistě z důvodů závisejících na jeho uvážení, bylo v souladu s výše uvedeným sdělením Ústavního soudu pod č. 32/2003 Sb., možné podat ústavní stížnost proti předchozímu rozhodnutí o procesním prostředku k ochraně práva, které bylo tímto mimořádným opravným prostředkem napadeno, a to ve lhůtě 60 dnů od doručení takového rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku.

Novela zákona o Ústavním soudu zároveň stanovila, že ústavní stížnost je nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho

práva poskytuje, leda, že by se jednalo o mimořádný opravný prostředek, který mohl orgán, jenž o něm rozhoduje, odmítnout pro nepřipustnost z důvodů závisejících na jeho uvážení.¹⁴⁴

K dílčímu řešení výše nastíněné problematiky přispělo i to, že bylo s účinností od 1. 1. 2001 nenárokové dovolání přesunuto do § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, podle kterého dovolání bylo přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání nebylo přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěl k závěru, že má napadené rozhodnutí ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Demonstrativní výčet situací, kdy mělo napadené rozhodnutí po právní stránce zásadní význam, byl pak umístěn do ustanovení § 237 odst. 3 občanského soudního řádu následně upraveného zákonem č. 7/2009 Sb.

Ve výsledku se však Evropský soud pro lidská práva stížnostmi na porušení práva na přístup k soudu zabýval i v době po přijetí výše zmíněného sdělení Ústavního soudu, respektive po nabytí účinnosti zákona č. 83/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a to z důvodu odmítání ústavních stížností Ústavním soudem pro nepřipustnost. Například ve věci *Regálová proti České republice*¹⁴⁵ se stěžovatelka obrátila na Ústavní soud s návrhem na zrušení rozhodnutí odvolacího soudu. Následně však bylo zjištěno, že stěžovatelka ve věci podala i dovolání, o němž dosud nebylo rozhodnuto. Podaná ústavní stížnost byla proto Ústavním soudem odmítnuta¹⁴⁶ pro nevyčerpání všech procesních prostředků ochrany práva.

V odůvodnění tohoto rozhodnutí Ústavního soudu byla přitom stěžovatelka (s odkazem na sdělení pléna č. 32/2003 Sb.) poučena, že bude v případě podání mimořádného opravného prostředku a souběžně podané ústavní stížnosti ústavní stížnost považována za přípustnou až po rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku, a že běh zákonné lhůty k podání ústavní stížnosti začne běžet (bez ohledu na způsob rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku) až dnem doručení rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku, v důsledku čehož bude lhůta považována za zachovanou i ve vztahu k předchozímu pravomocnému rozhodnutí.

Nejvyšší soud ale dovolání stěžovatelky odmítnul jako nepřipustné s tím, že je v řízení třeba postupovat podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000, kdy podle této právní úpravy v daném případě neshledal, že by bylo dovolání přípustné. Stěžovatelka se proto znovu obrátila na Ústavní soud, který její ústavní stížnost odmítl jako opožděnou

¹⁴⁴ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 650.

¹⁴⁵ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. července 2008, č. 40593/05.

¹⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2004, sp. zn. II. ÚS 502/03.

s odůvodněním, že pro určení počátku běhu lhůty k jejímu podání není možné vycházet z data doručení usnesení Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání, bylo-li dovolání odmítnuto pro nepřipustnost. Takové dovolání totiž nelze považovat za procesní prostředek, jenž účastníku zákon k ochraně tvrzeného práva poskytuje, a tudíž ani ohledně běhu lhůty pro podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu druhého stupně vycházet ze sdělení pléna Ústavního soudu č. 32/2003 Sb.¹⁴⁷

Ve věci *Tieze a Semeráková*¹⁴⁸ proti České republice se pak o několik let později Evropský soud pro lidská práva vyjádřil v tom smyslu, že oba případy jsou v relevantních ohledech podobné již dříve řešenému případu ve věci *Vodárenská akciová společnost, a. s.*¹⁴⁹ V těchto případech totiž stěžovatelé podali souběžně dovolání v občanském soudním řízení a ústavní stížnost, která však byla odmítnuta pro předčasnost. Následně však byla Nejvyšším soudem odmítnuta jejich dovolání pro nepřipustnost.

V případě *Tieze*¹⁵⁰ bylo dovolání odmítnuto proto, že právní námitky neměly vliv na rozhodnutí v dané věci a část námitek dokonce směřovala jen proti skutkovým zjištěním. Ve věci *Semeráková*¹⁵¹ pak měl Nejvyšší soud za to, že nastolená právní otázka byla již v souladu s dosavadní judikaturou vyřešena a jiné vady, které byly namítány, nebyly způsobitelné přípustnost dovolání založit.

V těchto případech následně Ústavní soud odmítl jejich druhé ústavní stížnosti pro opožděnost s tím, že dovolání nebyla odmítnuta jako nepřipustná z důvodů závisejících na uvážení dovolacího soudu, v důsledku čehož nebylo možné lhůtu k jejich podání počítat až od jeho rozhodnutí, ale bylo třeba ji naopak počítat již od rozhodnutí soudu odvolacího.¹⁵²

Zřejmě nejvíce podrobně však byla nastíněná problematika střetu dovolání a ústavní stížnosti Evropským soudem pro lidská práva rozebrána ve věci *Adamíček proti České republice*, která již byla blíže popsána výše.¹⁵³

¹⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. září 2005, sp. zn. III. ÚS 362/05.

¹⁴⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. října 2011, č. 26908/09 (spojeno s věcí pod č. 30809/10).

¹⁴⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. února 2004, č. 73577/01.

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. 22 Cdo 3297/2007.

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 28 Cdo 1732/2009.

¹⁵² KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 650 – 652.

¹⁵³ K tomuto lze ještě doplnit, že v některých případech Ústavní soud ústavní stížnost jako opožděnou odmítl s tím, že se nosné důvody rozsudku *Adamíček proti České republice* neuplatní [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 1763/11, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2011, sp. zn. III. ÚS 1625/11], kdy z předmětných rozhodnutí nijak neplatí, proč by se tyto důvody někdy uplatnit měly a někdy ne. V rozhodnutích, v nichž se nosné důvody rozsudku *Adamíček proti České republice* neuplatnily, Ústavní soud zpravidla zdůraznil, že o správnosti verdiktu Nejvyššího soudu není pochyb a stěžovatelé proti nim ostatně ani nebrojili. Z obsahu rozhodnutí ovšem nevyplývá, proč nebylo i v těchto věcech možné tyto důvody aplikovat.

Evropský soud pro lidská práva se ale se závěrem Ústavního soudu ani v jedné z výše uvedených věcí neztotožnil.¹⁵⁴ Zřejmě nejvýznamnějším argumentem, vyjádřeným právě ve věci *Adamíček proti České republice*, pak byl, že jak z judikatury Ústavního soudu, tak i z důvodové zprávy k zákonu č. 83/2004 Sb. vyplývalo, že bylo-li dovolání podáno podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2001 (respektive analogicky na základě § 239 odst. 2 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000), záviselo posouzení přípustnosti dovolání na uvážení Nejvyššího soudu, který měl svrchovaně posoudit, zda je rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu. V dalších situacích, tj. zejména při postupu podle § 237 odst. 1 a § 238 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000, a podle § 237 odst. 1 písm. a) a b) občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2001, se však podle jeho názoru jednalo o objektivní a zákonné důvody přípustnosti, které by zpravidla stejně neměly vést k odlišným závěrům.

Za podstatu problému v těchto věcech pak Evropský soud pro lidská práva v souladu s výše uvedeným považoval, že Ústavní soud za pomoci konstrukce vyvozené z judikatury rozlišil více druhů rozhodnutí přijatých Nejvyšším soudem v režimu § 239 odst. 2, respektive shodně v režimu § 237 odst. 1 písm. c), občanského soudního řádu, aby mohl následně považovat za rozhodnutí založená na uvážení Nejvyššího soudu pouze ta, u nichž byl dovolacím soudem zásadní právní význam dovoláním otevřených otázek skutečně přezkoumán. Takový přístup byl podle názoru tohoto soudu příliš přísný a oslaboval ochranu práv jednotlivců před národním soudem vyššího stupně, kdy bylo navíc umožněno vzniknout situacím, kdy stěžovatelé v pochybnostech podávali souběžně dovolání i ústavní stížnost.

Úvahy Evropského soudu pro lidská práva se ale samozřejmě nevztahovaly na případy, ve kterých došlo Nejvyšším soudem k zamítnutí dovolání pro opožděnost způsobenou jednoznačně stěžovatelem, kdy navíc toto rozhodnutí nezáviselo na uvážení Nejvyššího soudu.¹⁵⁵

Na závěr vytyčení nejdůležitějších okamžiků tohoto vývojového období dovolání je pak možné ještě krátce shrnout, že novela z roku 2000 pojetí institutu dovolání spočívající

K tomu blíže též KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 659 – 660.

¹⁵⁴ Evropský soud pro lidská práva navíc v rozsudku ze dne 13. října 2011, č. 26908/09 a č. 30809/10, poukázal na podobné případy, kdy se Ústavní soud naopak vyjádřil v tom smyslu, že druhou ústavní stížnost nelze za daných okolností odmítnout jako nepřípustnou. K tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05, nebo nález Ústavního soudu ze dne 12. října 2004, sp. zn. I. ÚS 547/03, či usnesení Ústavního soudu ze dne 3. ledna 2006, sp. zn. I. ÚS 123/04.

¹⁵⁵ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 652 – 654.

v kombinované přípustnosti jeho podání, tzn., že se muselo jednat o některý ze zákonem výslovně vyjmenovaných případů a současně muselo dojít k naplnění jednoho ze tří dovolacích důvodů, plně zachovala.¹⁵⁶

Výrazná změna se naproti tomu projevila v délce lhůty pro podání dovolání, kdy se oproti původní právní úpravě tato lhůta prodloužila na dva měsíce.¹⁵⁷ Pokud navíc v rozhodnutí druhé instance zcela chybělo poučení o možnosti podat dovolání, nebo bylo nesprávné ohledně jeho přípustnosti, trvala tato lhůta dokonce čtyři měsíce.

Novelizované znění § 157 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění novely z roku 2000 pak ukládalo soudu, aby v písemném vyhotovení rozsudku vždy uváděl (s výjimkou žaloby pro zmatečnost a žaloby na obnovu řízení) poučení účastníků o všech opravných prostředcích. Tato poučovací povinnost odvolacího soudu pak byla do občanského soudního řádu výslovně vtělena jako reakce na judikaturu Ústavního soudu.¹⁵⁸

V rozhodování odvolacího soudu v dovolacím řízení se navíc zavedla možnost tohoto soudu rozhodnout o odmítnutí dovolání (byť by splňovalo podmínky přípustnosti) pro jeho zjevnou bezdůvodnost.

K další změně došlo též ohledně možnosti odvolacího soudu v případě rozhodnutí o zrušení rozhodnutí odvolacího soudu současně rozhodnout, aby byla věc v dalším řízení projednána a rozhodována jiným senátem, respektive samosoudcem, nebo jiným odvolacím soudem, případně i jiným soudem prvního stupně, nebyl-li dodržen závazný právní názor, nebo došlo-li v řízení k závažným vadám.

Nově pak byla upravena také přípustnost dovolání, když byly důvody, pro které bylo dosud dovolání podle § 237 občanského soudního řádu přípustné, zařazeny jako důvody, které lze uplatňovat žalobou pro zmatečnost. Novelou z roku 2000 změněné ustanovení § 237 občanského soudního řádu naproti tomu upravilo přípustnost dovolání proti rozsudku odvolacího soudu nebo usnesení, kterým bylo rozhodnuto o odvolání proti usnesení soudu ve věci samé, a ustanovení § 238 občanského soudního řádu upravilo přípustnost dovolání proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnuto o návrhu na obnovu řízení, nebo jímž bylo po pravomocném povolení obnovy rozhodnuto o zamítnutí návrhu na změnu rozhodnutí.

¹⁵⁶ MACKOVÁ, Alena. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 8, s. 35.

¹⁵⁷ Srov. ŠNAJDEROVÁ, Kamila. Některé změny v právní úpravě dovolání po novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 11-12, s. 19.

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/1993. Ústavní soud v této věci zrušil rozsudek Městského soudu v Praze z toho důvodu, že v postavení odvolacího soudu účastníka řízení řádně nepoučil o možnosti podat dovolání, čímž došlo k jeho zkrácení na ústavně zaručeném právu na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Ustanovení § 238a občanského soudního řádu ve znění novely z roku 2000 pak upravilo přípustnost dovolání i proti dalším usnesením odvolacího soudu, mezi nimiž bylo možné jmenovat rozhodnutí ve věcech konkursu a vyrovnání, ohledně žaloby pro zmatečnost, výkonu rozhodnutí apod. a formulace ustanovení § 239 občanského soudního řádu ve znění novely z roku 2000 vedle toho upravila přípustnost dovolání i proti dalším usnesením odvolacího soudu ryze procesní povahy.

Zřejmě nejvíce zásadní změnou, kterou novela z roku 2000 ve vztahu k institutu dovolání, respektive ve vztahu ke střetu rozhodování o přípustnosti dovolání a ústavní stížnosti, přinesla, a kterou bylo dotčeno opět ustanovení § 237 občanského soudního řádu, byla skutečnost, že přípustnost dovolání v tomto ustanovení byla nyní výslovně založena na diformitě rozhodnutí odvolacího soudu s rozhodnutím soudu prvního stupně [tj. § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu], na jejich "skryté" diformitě [tj. § 237 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu], anebo na posouzení dovolacím soudem [tj. § 237 odst. 1 písm. c)].

Jako hledisko významné pro posouzení přípustnosti dovolání v posledním z uvedených případů byla navíc opuštěna okolnost, kdy odvolací soud vyslovoval přípustnost dovolání nebo naopak, že nevyhověl návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti. Aplikační praxe postupně dospěla ke zjištění, že tato hlediska nebyla funkční a neumožňovala přezkoumat všechna rozhodnutí odvolacího soudu, u kterých toho bylo v zájmu sjednocování rozhodovací činnosti obecných soudů třeba.

Vedle výše uvedeného se pak v ustanovení § 237 odst. 3 občanského soudního řádu ve znění novely z roku 2000 (v zájmu jednotného posuzování přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu) navíc nově vymezilo, kdy má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam. Bylo tomu tak právě tehdy, řešilo-li rozhodnutí právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, nebo která byla odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, případně řešilo-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.¹⁵⁹

2.5.4 Dovolání v letech 2009 až 2012

Poslední podstatnou novelou, která upravila institut dovolání před nejnovější koncepční změnou provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, byla novela provedená zákonem č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění

¹⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., zvláštní část, k bodům 316 a 317.

pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „souhrnná novela“), účinná z části od 23. 1. 2009 a ve zbytku od 1. 7. 2009.

Novela si kladla za cíl, obdobně jako předcházející novely, zrychlit a zefektivnit soudní řízení, zjednodušit procesní předpisy a zamezit průtahům v soudním řízení.¹⁶⁰ Mezi hlavními oblastmi, které souhrnná novela upravovala, lze jmenovat novou úpravu systému doručování, zjednodušení systému protokolace, posílení koncentrace řízení, omezení rozsahu odůvodnění rozhodnutí soudů, posílení postavení notáře jako soudního komisaře v dědickém řízení, ale například i efektivní obranu proti průtahům v občanském soudním řízení. Vzhledem ke skutečnosti, že novela měnila ustanovení a instituty napříč celým občanským soudním řádem, byla již ve své důvodové zprávě označována jako „souhrnná novela“ a toto označení začala velmi brzy užívat i odborná veřejnost.¹⁶¹

Změny právní úpravy v oblasti dovolání se dotýkaly zejména otázky jeho přípustnosti a také odůvodňování rozhodnutí v některých případech. Důležité bylo v souhrnné novele i přechodné ustanovení, které v bodě č. 12 konstatovalo: *„dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vyhlášeným (vydaným) přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů; užití nového ustanovení § 243c odst. 2 tím není dotčeno.“*

Z hlediska přípustnosti dovolání bylo upřesněno vymezení rozhodnutí odvolacího soudu, které má po právní stránce zásadní význam. Podle důvodové zprávy šlo o rozhodnutí řešící právní otázku, která je soudy, a nikoliv jen odvolacími soudy či dovolacím soudem, rozhodována rozdílně. Dovolání pak bylo připuštěno i tehdy, měla-li být již vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Podle ustanovení § 237 odst. 3 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely proto platilo, že má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam tehdy, jestliže řeší právní otázku, kterou se dovolací soud dosud nezabýval, nebo tehdy, dospěl-li dovolací soud při posuzování shodné právní otázky k odlišným rozhodnutím. O rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam, pak šlo i tehdy, pokud řešilo právní otázky odvolacího soudu ve vztahu k rozhodnutím dovolacího soudu rozdílně a nejednalo se tudíž

¹⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., výslovně zmiňovala, že je prioritou v oblasti justice zavést taková opatření, která povedou k rychlejšímu a kvalitnějšímu rozhodování soudů. Tomuto cíli mělo napomoci zejména zjednodušení procesních předpisů. Z důvodu četnosti dosavadních novel občanského soudního řádu se tak novela zaměřila pouze na zásadní problémy, které českou justici nejvíce sužovaly a činily soudní proces zdlouhavým a neefektivním.

¹⁶¹ Blíže JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 1, s. 2 a násl.; nebo RUŽIČ, Dušan. Přípravné jednání a zákonná koncentrace řízení v souhrnné novele o. s. ř. *Obchodní právo*, 2010, č. 1, s. 10 - 14.

o ustálenou judikaturu, nebo měla-li být vyřešená právní otázka posouzena jinak. Dovětek v ustanovení § 237 odst. 3 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely měl proto především za cíl odstranit pochybnosti o tom, z jakých důvodů lze podat dovolání, jehož přípustnost byla založena § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely.

Ustanovení § 239 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely pak obsahovalo taxativní výčet usnesení odvolacího soudu procesní povahy, proti kterým je dovolání přípustné, nově spolu se stanovením podmínky, dospěje-li dovolací soud k závěru, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud přitom zásadní právní význam u usnesení procesní povahy zkoumal podle stejných kritérií, která již byla výše nastíněna ve vztahu k ustanovení § 237 odst. 3 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely. V důsledku toho došlo k zúžení přípustnosti dovolání proti rozhodnutím procesní povahy, která byla vázána především na případy, kdy byla předmětná procesní otázka odvolacím soudem posuzována odlišně od soudu dovolacího.

Předpoklad zásadního právního významu v podobě formulované souhrnnou novelou se rovněž dotkl ustanovení § 239 odst. 3 občanského soudního řádu, tzn., že se od nabytí účinnosti této novely vázal rovněž na případy, kdy bylo dovolání podáno proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí návrhu.¹⁶²

Zatímco úprava dovolacího důvodu podle § 241a odst. 3 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely se jevila jako logická a odpovídala i celkovému znění tohoto ustanovení, vyloučení důvodu obsaženého v ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely z výčtu možných dovolacích důvodů se naproti tomu dostalo do příkrého rozporu s judikaturou Ústavního soudu.¹⁶³ Přípustnost dovolání byla dále upravena i ve vztahu k věcem nařízení výkonu rozhodnutí či exekuce, a to tak, že byla zákonem vyloučena.¹⁶⁴

¹⁶² VLASÁK, Michal. Dovolání po souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 310 – 312.

¹⁶³ Viz např. nález Ústavního soudu ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. II. ÚS 2837/07, kde bylo konstatováno, že jen takový výklad (podle kterého rozhodnutí soudu, proti kterému je založena přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, lze obecně napadnout jednak z důvodu nesprávného právního posouzení věci, tak i z důvodu vad řízení) znamená současně naplnění jak ústavně stanovené povinnosti soudů poskytovat jednotlivci ochranu jeho základních práv, tak i účelu dovolacího řízení, který směřuje mimo jiné ke sjednocení judikatury obecných soudů. Výklad, podle kterého důvod dovolání podle § 241a odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu vylučuje možnost připuštění dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu naproti tomu vede k nepřipustnému zúžení práva na přístup k dovolacímu soudu.

¹⁶⁴ Zákodárce to odůvodnil tím, že přípustnost dovolání ve věcech výkonu rozhodnutí podle § 238a odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu založená novelou z roku 2000 vedla postupně ke zvyšování počtu podaných dovolání směřujících do rozhodnutí odvolacího soudu, jimž bylo potvrzeno nebo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně o návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce. Dovolání podávaná v těchto věcech povinnými však bývala

Další změnu, kterou souhrnná novela přinesla, představovalo navýšení hodnoty v případě bagatelních věcí. Tak tomu bylo i v případě institutu dovolání. V tzv. bagatelních sporech nebylo možné rozhodnutí napadnout dovoláním. Navýšení hranic peněžitého plnění mělo především snížit počet podaných dovolání a tím v konečném důsledku i délku trvání opravných řízení. Některá dovolací řízení trvala totiž i několik let a po celou tuto dobu byli účastníci řízení dotčeni právní nejistotou. Zároveň tento krok reagoval na ekonomický vývoj a inflaci v posledních letech, neboť peněžní hranice platné před souhrnnou novelou neodpovídaly aktuálnímu stavu. Dřívější hranice 50 000 Kč ve věcech obchodních a 20 000 Kč v ostatních soukromoprávních věcech byla navýšena na částku 100 000 Kč v obchodních věcech a v ostatních soukromoprávních věcech na částku 50 000 Kč. V návaznosti na tuto změnu bylo potřeba pamatovat na modifikaci týkající se rozhodnutí odvolacího soudu o nárocích několika samostatných účastníků, kdy se přípustnost dovolání musela zkoumat ve vztahu ke každému z nich a jejich nároku samostatně, tzn. i tehdy, převyšoval-li by součet jejich nároků bagatelní hranici.¹⁶⁵

V neposlední řadě lze uvést, že se souhrnná novela zabývala i otázkou odůvodňování usnesení o odmítnutí dovolání nebo zastavení dovolacího řízení. Ustanovení § 243c odst. 2 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely zavedlo, že v odůvodnění usnesení, kterým bylo dovolání odmítnuto, nebo kterým bylo dovolací řízení zastaveno, dovolací soud vždy alespoň stručně vyloží důvody, pro které je dovolání opožděné, nepřípustné, zjevně bezdůvodné nebo trpí vadami, které brání pokračování v dovolacím řízení, nebo pro které muselo být dovolací řízení zastaveno.¹⁶⁶ Redukci odůvodnění označených usnesení, která byla s účinností od 23. 1. 2009 založena souhrnnou novelou, pak bylo možné provést především co do popisných částí odůvodnění, tzn. zejména ohledně popisu důvodů rozhodnutí soudů nižších stupňů, důvodů dovolání, anebo obsahu případného vyjádření k dovolání. Nadále však platila striktní zásada, že každé soudní rozhodnutí musí být zdůvodněno, proto novinka promítnutá souhrnnou novelou do ustanovení § 243c odst. 2 občanského soudního řádu byla ojedinělou

zejména v důsledku existence procesní možnosti oddálení provedení výkonu rozhodnutí či exekuce (z toho důvodu, že musel být spis předložen Nejvyššímu soudu) zneužívána. Tato skutečnost následně fakticky bránila bezodkladnému výkonu po jeho pravomocném nařízení. Více než polovina z těchto dovolání pak byla navíc stejně odmítána pro nepřípustnost, a to zpravidla proto, že dovolání neobsahovalo řešení otázky po právní stránce zásadního významu. Vyloučením přípustnosti dovolání ve věcech nařízení výkonu rozhodnutí a exekuce byly tudíž ve velké míře omezeny případy obstrukčního procesního chování povinných, aniž by tím došlo k dotčení práv oprávněných, jejichž návrhy byly v důsledku pravomocných rozhodnutí odvolacích soudů zamítnuty. Účastníkům řízení byla vedle toho i nadále ponechána ochrana proti vadám vykonávaného rozhodnutí či exekučního titulu prostřednictvím žaloby pro zmatečnost. Viz důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., zvláštní část, bod 92.

¹⁶⁵ VLASÁK, Michal. Dovolání po souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 309 - 310.

¹⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., zvláštní část, bod 90 až 94.

výjimkou.¹⁶⁷ Nová úprava odůvodňování se vztahovala i na dosud neskončená řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti souhrnné novely.

Základními znaky právní úpravy tohoto období, které se promítají do současné úpravy je možnost podat dovolání proti každému pravomocnému rozhodnutí soudu vydanému odvolacím soudem, je-li to zákonem připuštěno, přičemž obě uvedené podmínky musí být splněny současně. Druhým shodným znakem je možnost dovolání podat pouze z taxativně vymezených dovolacích důvodů. V neposlední řadě, že dovoláním nelze uplatňovat nové skutečnosti a nabízet nové důkazy, anebo to, že dovolací soud o dovolání zásadně rozhoduje bez jednání. Meritorní rozhodnutí o dovolání pak může být proti rozsudku odvolacího soudu ve formě rozsudku a proti usnesení odvolacího soudu formu usnesení.

Celý opravný systém, kdy nebyl dovolací soud oprávněn ve věci rozhodovat přímo, neboť by tím nahrazoval napadená rozhodnutí, se pak označoval jako kasační. Dovolací soud mohl napadená rozhodnutí, která nepokládal za správná, pouze zrušit. Po zrušení napadeného rozhodnutí pak byl soud, kterému byla věc vrácena, vázán právním názorem dovolacího soudu, přičemž práva třetích osob nabytá v dobré víře po právní moci dovoláním napadeného rozhodnutí však tímto nemohla být dotčena.¹⁶⁸

Civilní dovolání proto do konce roku 2012 plnilo převážně retrospektivní funkci,¹⁶⁹ když bylo s ohledem na § 237 odst. 1 písm. a) a b) občanského soudního řádu podle těchto ustanovení přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé, nebo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým tento soud rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení), protože byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. V takovém případě šlo tedy především o kontrolu správnosti přezkoumávaného rozhodnutí a nikoli o jakousi formu „soudcovského dotváření práva“. Rozhodnutí Nejvyššího soudu tudíž zpravidla precedenční význam nemělo, jelikož se typicky týkalo věci, která byla dosavadní judikaturou již řešena.

Otevřený konflikt mezi dovoláním a ústavní stížností, na který je ve výše uvedených obdobích poukazováno, a který svým způsobem přetrvával i v tomto období, je na závěr možné demonstrovat například na nálezu Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05.

¹⁶⁷ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., s. 1965.

¹⁶⁸ DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., s. 1866.

¹⁶⁹ Bliže k prospektivnosti rozhodování soudů též KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, č. 6, s. 193.

V této věci se Ústavní soud vyjádřil v tom smyslu, že není možné ochranu subjektivních práv opomínat ani tehdy, když je jedním z cílů řízení o mimořádném opravném prostředku sjednocování judikatury. Naopak je nutné hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem.

Možným problémem souvisejícím s uvedeným tvrzením pak byla skutečnost, že jednak žádné „generální právo“ na přístup k dovolacímu soudu neexistovalo, ale též to, že vytvořením a aplikací institutu nenárokového dovolání k omezení tohoto neexistujícího práva ani logicky dojít nemohlo. Tímto nálezem si navíc Ústavní soud odporoval, bylo-li obsahem jeho předchozí judikatury, že účelem přípustnosti nenárokového dovolání je přezkoumání dovolacích důvodů výlučně v těch případech, kdy se jednalo o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, a kdy byla tudíž objektivně dána potřeba sjednocování judikatury.

Prospektivní funkce dovolání v civilním řízení jakožto novodobý trend v systému mimořádných opravných prostředků byla vedle tohoto postoje Ústavního soudu ohrožena i tím, že byla možnost (zavedená od roku 2001 podle § 243c odst. 2 občanského soudního řádu ve znění souhrnné novely) usnesení odmítající dovolání proti rozhodnutí, které po právní stránce nemá zásadní význam, neodůvodňovat, nálezem Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03, s účinností od 8. 4. 2004 zrušena.

Z odůvodnění tohoto nálezu je ale patrné, že samotná filozofie prospektivního působení dovolání ve věci zásadního právního významu nebyla tímto nálezem zcela popřena. Vedle toho Ústavní soud navíc uznal, že hodnotou ospravedlňující zkrácené odůvodnění je efektivita a rychlost vyřizování věcí před Nejvyšším soudem a že tedy postačí, aby Nejvyšší soud v odmítavých rozhodnutích o dovolání uváděl pouze stručné důvody, o které je opírá.

Převažující část mnohostránkových usnesení o nenárokových dovoláních, která zdlouhavě rekapitulují celé předcházející řízení, publikovaných na internetových stránkách Nejvyššího soudu v letech 2004 až 2012 však jednoznačně vypovídá o tom, že se tento záměr Ústavního soudu nepovedlo realizovat¹⁷⁰ a kvantita textu odůvodnění těchto rozhodnutí jasně převažovala nad kvalitou.¹⁷¹

¹⁷⁰ Odůvodňování soudních rozhodnutí nebylo v minulosti vždy povinné a někteří autoři se dokonce domnívají, že by i dnes mělo být vyhodnoceno, která rozhodnutí je skutečně třeba odůvodňovat, aby se zvýšila kvalita těch odůvodnění rozhodnutí, jejichž vydání se bez zdůvodnění neobejde. K tomu blíže BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 210.

¹⁷¹ KÜHN, Zdeněk. Civilní dovolání v zákrutech ústavní justice. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, s. 771 - 776.

3. Vývoj k současné úpravě dovolání

3.1 Přípravy zákonné úpravy

Právní úprava účinná od 1. 1. 2013 dostala podobu zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Podoba novely byla ovlivněna dvěma základními faktory, a to chronickým přetížením Nejvyššího soudu, a především pak plenárním nálezem Ústavního soudu,¹⁷² kterým byl zrušen § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012. Byť se celková koncepce legislativní změny dovolání plánovala podstatně delší dobu, předmětný nález Ústavního soudu již dříve navrženou podobu této koncepce podstatným způsobem modifikoval.

Změna institutu dovolání se na Nejvyšším soudu začala diskutovat již na přelomu roku 2008 a 2009, tedy ještě před účinností souhrnné novely.¹⁷³ Diskuse se odehrávaly v rámci občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu při jednání, jehož předmětem byl návrh legislativních změn řešících přetíženost Nejvyššího soudu v důsledku velkého množství podaných dovolání. V této souvislosti byl proto identifikován zásadní problém spočívající v nutnosti upravit rozsah přípustnosti dovolání, který zahlcení Nejvyššího soudu podanými dovoláními zapříčinil.

Výsledkem jednání byly dvě koncepce řešení problému. První řešení spočívalo v minimální zákonné redukci, kdy by přípustnost dovolání v konečném důsledku posuzoval pouze Nejvyšší soud. Naproti tomu druhé řešení spočívalo v cestě posílení zákonné redukce formou objektivní přípustnosti dovolání. Nakonec bylo rozhodnuto, že je nutné přistoupit k hlubší systematické změně celé úpravy dovolání, neboť další kosmetické změny redukce objektivní přípustnosti dovolání nejsou vhodné, protože by pouze konzervovaly současný stav a problém neřešily. Nejvyšší soud (na základě uskutečněných jednání a ve shodě většiny soudců) vypracoval koncepční úpravu dovolání, kterou zaslal v roce 2009 gestorovi zákona – Ministerstvu spravedlnosti za účelem přípravy novely občanského soudního řádu. Vzhledem k nastalé politické situaci¹⁷⁴ se však realizace záměru v rámci legislativního procesu již nestihla a úprava dovolání zůstala v tehdejší podobě.

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.

¹⁷³ V době těchto jednání byl návrh zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, již ve druhém čtení a nebyl proto prostor pro zapracování rozsáhlejších změn. Zapracovány byly tudíž jen dílčí podněty vztahující se k interpretaci otázky „zásadního právního významu“.

¹⁷⁴ Dne 24. 5. 2009 byla vládě Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky vyslovena nedůvěra.

Příchodem nové vlády v roce 2010 byla potřeba legislativní úpravy dovolání promítnuta dokonce do Programového prohlášení vlády ze dne 4. 8. 2010, kde si vláda vytyčila celou řadu důležitých úkolů, mezi které patřilo mimo jiné i zefektivnění justice. Konkrétně se proto mělo též vyřešit i neúnosné zatížení Nejvyššího soudu způsobené vyřizováním velkého množství podaných dovolání vzniklé v důsledku dlouhodobě nevyhovující právní úpravy. Vládní proklamace byla následně přenesena do Plánu legislativních prací vlády na rok 2011, kde bylo za účelem vyřešení tohoto problému, ale současně též za účelem posílení role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury, Ministerstvu spravedlnosti uloženo zpracovat koncepční změnu institutu dovolání. Původní koncepce novely podle Plánu legislativních prací vlády počítala s omezením dovolacích důvodů, nikoliv s omezením přípustnosti. Legislativní práce byly zahájeny v polovině roku 2010 a pokračovaly i v roce 2011 a 2012. Vzhledem ke složitosti problematiky byl ale termín předložení návrhu novely několikrát odložen.

3.2 Nález Ústavního soudu ze dne 21. 2. 2013, sp. Zn. Pl. ÚS 29/11

Do průběhu legislativních prací zasáhl poměrně radikálně v roce 2012 Ústavní soud. Vše začalo dne 13. 9. 2011, kdy Ústavní soud (konkrétně II. senát) přerušil řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. II. ÚS 2371/11 a navrhnul plénu Ústavního soudu zrušit ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 pro jeho rozpor s ústavním pořádkem. Plénem Ústavního soudu o návrhu II. senátu rozhodlo dne 21. 2. 2012 nálezem pod sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (dále též jako „nález“) tak, že se ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 zrušuje. Tímto derogačním nálezem zasáhl Ústavní soud do legislativních prací na koncepční změně institutu dovolání v již poměrně pokročilém stádiu. Zároveň byla ze strany Ústavního soudu poskytnuta lhůta v délce 9 měsíců, aby zákonodárce přijal právní úpravu, která bude ústavně konformní.

Podle názoru Ústavního soudu vyjádřeného ve výše citovaném plenárním nálezu nebylo ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 ústavně konformní, a to z důvodu, že ponechávalo Nejvyššímu soudu prostor pro nepředvídatelnou úvahu o tom, zda otázku předestřenou dovolatelem posoudí jako otázku zásadního právního významu. Tato úvaha je navíc podpořena demonstrativním výčtem charakteristik rozhodnutí odvolacího soudu, kdy pak tyto charakteristiky určují, zda má rozhodnutí zásadní právní význam. Judikaturou Nejvyššího soudu je zásadní právní význam v některých případech rozšiřován, jinde zase zužován. Uvedené skutečnosti potom podle Ústavního soudu vedou k tomu, že rozhodování Nejvyššího soudu je nepředvídatelné, čímž porušuje princip předvídatelnosti odvozený od principu právního státu, který je dále projevem

zásady právní jistoty a zásady rovnosti subjektů. V neposlední řadě může vlivem nepředvídatelnosti soudních rozhodnutí docházet k riziku odepření spravedlnosti.

Princip předvídatelnosti odvozený od principu právního státu,¹⁷⁵ je projevem a nezbytnou součástí zásady právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy) a zásady rovnosti (čl. 1 Listiny základních práv a svobod).¹⁷⁶ Předvídatelnost je na základě recentní judikatury Ústavního soudu¹⁷⁷ vyjádřením postulátu, podle kterého se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli. Proto postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako výsledek soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, pokud mají legitimní důvod očekávat určitý postup. Zásady právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodnutí naopak opravňují účastníka řízení předpokládat, že soud zná právo a že bude výkladově jednoznačná ustanovení obecně závazných předpisů vykládat v souladu s jejich jednoznačností. Předvídatelnost soudního rozhodnutí v kontextu právě uvedeného můžeme chápat ve třech základních elementech. Prvním elementem předvídatelnosti soudního rozhodování je existence právní úpravy, jejíž eminentní vlastností je srozumitelnost, jasnost a určitost.¹⁷⁸ Druhým je skutečnost, že musí být soudní rozhodnutí výsledkem předvídatelného postupu soudu, kdy nemohou být účastníci řízení (s ohledem na dosavadní průběh řízení) rozhodnutím soudu překvapeni.¹⁷⁹ Třetím a posledním prvkem předvídatelnosti je pak konzistentnost soudní judikatury.¹⁸⁰ Vychází-li účastníci řízení při právním hodnocení věci z dosavadní judikatury, nemůže rozhodnutí v jejich věci vykazovat známky svévolného odchýlení se od této ustálené judikatury.

¹⁷⁵ [m]ezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. nález Ústavního soudu ze dne 27. srpna 2013, sp. zn. II. ÚS 1842/12], mezi která lze,....., nepochybně zařadit i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání. Ústavní soud dále ve svém nálezu ze dne 3. června 2014, sp. zn. II. ÚS 3876/13, konstatoval, že „jestliže Nejvyšší soud odmítne dovolání pro vady, ačkoliv dovolání vytýkanou vadou (vymezení dovolacího důvodu) netrpí, dopustí se excesu, jenž představuje porušení principu spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod“.

¹⁷⁶ Na předvídatelnost soudního rozhodování jako projevu obou zmíněných zásad Ústavní soud ve své rozhodovací praxi nahlíží již de facto konstantně. Zejména je vhodné poukázat na nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05, anebo nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

¹⁷⁷ Např. nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. IV. ÚS 690/01 nebo nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07.

¹⁷⁸ Blíže nález Ústavního soudu ze dne 27. srpna 2013, sp. zn. II. ÚS 1842/12.

¹⁷⁹ Blíže nález Ústavního soudu ze dne 13. března 2013, sp. zn. I. ÚS 1312/11.

¹⁸⁰ Blíže nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 849/16.

Po analýze derogačního nálezu Ústavního soudu zrušujícího nenárokové dovolání, lze dále doplnit, že z pohledu Ústavního soudu činily v tomto případě zrušené ustanovení protiústavním tři klíčové aspekty, z nichž první dva uvedené do principu předvídatelnosti bezprostředně zasahovaly. Předně šlo o vágnost definice termínu „zásadní právní význam“ podpořenou demonstrativním výčtem charakteristik rozhodnutí odvolacího soudu, které bylo možné pod tento termín podřadit. Dotčený problém byl pak navíc prohlouben nejednotnou judikaturou Nejvyššího soudu (tj. druhý klíčový aspekt), který vymezení toho, které rozhodnutí odvolacího soudu má (a které nemá) po právní stránce zásadní význam, v některých případech nepředvídatelně rozšiřoval a jinde zase nepředvídatelně zužoval, a konečně, způsob rozhodování o odmítnutí dovolání z důvodu, že ve věci nebyl shledán zásadní právní význam.

V několika rozhodnutích Nejvyššího soudu¹⁸¹ bylo totiž uvedeno, že rozhodnutí odvolacího soudu nemuselo mít z hlediska rozhodovací činnosti vůbec zásadní právní význam a že stejně nebylo možné odmítnout přípustnost dovolání, měla-li právní otázka řešená v rozhodnutí odvolacího soudu význam pro rozhodnutí v konkrétní věci, neboť bylo podstatné, zda bylo dotčené právní posouzení věci významné pro věc samu (velmi důrazně to bylo uvedeno například v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSCR 66/2011).¹⁸² Jiná rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁸³ z identického období naproti tomu deklarovala, že bylo předpokladem přípustnosti dovolání především to, že mělo napadené rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam nejen pro projednávanou věc, ale především pro rozhodovací činnost soudů obecně.

Posledním třetím klíčovým aspektem byl pak způsob rozhodování prostou většinou o odmítnutí dovolání z důvodu, že ve věci zásadní právní význam shledán nebyl. Uvedená nejednotnost judikatury Nejvyššího soudu v sobě proto podle Ústavního soudu obsahovala také riziko odepření spravedlnosti, které nebylo vzhledem k rozhodování o přípustnosti dovolání ústavně tolerovatelné, neboť těleso tříčlenného senátu a způsob jeho rozhodování nebylo proti tomuto důsledku dostatečnou pojistkou.

¹⁸¹ Například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2009, sp. zn. 30 Cdo 3368/2009 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 29 Cdo 5254/2007.

¹⁸² Má-li právní otázka řešená v rozhodnutí odvolacího soudu význam pro rozhodnutí konkrétní věci (v jednotlivém případě), nelze odmítnout přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu pouze na základě argumentu, že postrádá zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů (pro jejich judikaturu), zejména proto, že její řešení je dáno neopakovatelnými a nezaměnitelnými skutkovými okolnostmi případu. I když je tedy rozhodování o dovolání právním prostředkem zajišťujícím jednotnost rozhodování soudů, plní tento účel prostřednictvím rozhodování v konkrétních věcech (v jednotlivých případech), aniž by mohlo být jakkoliv významné, jaký má (může mít) taková konkrétní věc judikatorní přesah.

¹⁸³ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2011, sp. zn. 23 Cdo 2703/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011 sp. zn. 23 Cdo 1398/2010, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2093/2009.

Z výše uvedených klíčových aspektů se pak jeví nepochybným, že na derogaci nenárokového dovolání měla hlavní vliv nejednotná judikatura Nejvyššího soudu, zatímco vágnost definice „zásadního významu po právní stránce“, respektive případně též systém rozhodování senátu Nejvyššího soudu, byly faktory až druhořadými. Tento závěr autor opírá o judikaturu Ústavního soudu,¹⁸⁴ jež tento negativní jev pregnantně vystihuje. Ústavní soud v rámci této judikatury došel k závěru, že reálně existuje problém, který spočívá v nejednotné judikatuře Nejvyššího soudu vztahující se k výkladu a aplikaci napadeného ustanovení, a to při soustavném opomíjení korigujících názorů Ústavního soudu, a to v nejrůznějších právních otázkách. Dle názoru Ústavního soudu je tento neblahý stav dán tím, že ze strany Nejvyššího soudu není identifikován obecný účel dovolání. Dlouholetá nekonzistence judikatury Nejvyššího soudu zakládala mezi jednotlivými dovolateli nepřípustnou nerovnost. Důsledky této neurčitosti se tak promítaly do právního postavení všech dovolatelů, a to přinejmenším pokud jde o jejich jistotu ohledně splnění procesních podmínek pro meritorní projednání dovolání.

Používání vágních pojmů je totiž v právním řádu navíc zcela běžné a mnohdy (zvláště v případě nastavení parametrů přípustnosti opravného prostředku) i nezbytné, nesmí však docházet k nejednotné judikatuře, ta poté z vágní právní normy vytváří předvídatelné právo. Systém většinového rozhodování, který se v rozhodovací praxi obecných soudů běžně uplatňuje, není nikterak neobvyklým a sám o sobě protiústavnost nezpůsobuje. Nejednotnost judikatury v rámci rozhodování Nejvyššího soudu o takto podstatné otázce však představovala v rámci procesu sjednocování a posilování precedentního charakteru rozhodování dovolacího soudu značný problém. Tím spíše, byla-li k ochraně tohoto cíle vytvořena řada složitých mechanismů ve formě velkých senátů kolegií, které měly za úkol sjednocovat judikaturu Nejvyššího soudu a současně normativně (normativní silou judikatury) působit na soudy nižších instancí. Velké senáty kolegií byly zavedeny zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Velké senáty kolegií byly nejprve upraveny v zákoně č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění účinném do 31. 3. 2002. S příchodem nového zákona o soudech a soudcích byly s účinností od 1. 4. 2002 upraveny v § 17 a násl. citovaného zákona. Autoritu těchto sjednocujících mechanismů postupem času zdůraznila judikatura Ústavního soudu, zejména

¹⁸⁴ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11 nebo nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11.

nálezem ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05,¹⁸⁵ nálezem ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05,¹⁸⁶ ale též nálezem ze dne 11. září 2009, sp. zn. IV. ÚS. 738/09,¹⁸⁷ podle níž je nerespektování procedurálního postupu vedoucího ke sjednocování judikatury porušením práva na zákonného soudce. Institut velkých senátů kolegií a jejich mechanismů tak v kontextu ústavní judikatury značně posiluje normativní sílu judikatury Nejvyššího soudu, neboť by případné nedodržení tohoto postupu bylo protiústavní.

Vedle těchto senátů, kde se rozhodují konkrétní případy, existuje ještě jeden mechanismus Nejvyššího soudu, a to institut sjednocujícího stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu. Stanovisko lze definovat jako abstraktní výklad zákona bez

¹⁸⁵ Princip právní jistoty vede k závěru, že by měl mít jednotlivec veden důvěrou v právo vždy alespoň rámcovou představu o tom, zda jednání, kterého se dopouští, je jednáním právně dovoleným nebo zakázaným. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že by měl být zákon vykládán pro všechny případy, které mají shodné prvky, stejně. Tyto principy ale neplatí bezvýjimečně. Existuje-li dostatečně legitimní důvod pro jejich omezení, tedy dostatečně legitimní důvod pro změnu interpretace právní normy, a byly-li orgánem měnícím interpretaci splněny procedurální postupy za tím účelem stanovené, mohou být omezeny. Tyto zásady platí tím spíše v případech orgánů, jejichž funkcí je mimo jiné i sjednocování judikatury, tj. tam, kde mají přijaté právní závěry z povahy sjednocování obecnější dopad na výklad právních norem. V případě takových (zpravidla nejvyšších) soudních orgánů je stanoven pro změnu judikatury, resp. odchýlení se od dosavadní interpretace práva, i zvláštní procesní postup, který zajišťuje účast širšího okruhu soudců. To právě i s ohledem na to, že změna judikatury takového soudního orgánu znamená mnohem citelnější zásah do principu právní jistoty a rovnosti před zákonem. Nelze proto akceptovat stanovisko, podle něhož je možné změnit judikaturu Nejvyššího soudu (mimo proceduru stanovenou v § 20 zákona o soudech a soudcích) obsaženou v rozhodnutích vydaných před nabytím účinnosti zákona o soudech a soudcích. Pokud tato předchozí rozhodnutí již byla vydána v podmínkách demokratického právního státu a představují tudíž legitimní výsledek rozhodovací činnosti nezávislého a nestranného soudu, nelze než trvat na tom, že taková rozhodnutí a v nich obsažená interpretace tvoří v materiálním smyslu součást příslušné interpretované zákonné normy. Přehodnocení interpretace pak představuje zásah do právní jistoty a rovnosti všech subjektů, které legitimně očekávají, že také v jejich případě bude zákon vykládán stejně.

¹⁸⁶ Projednávaná věc byla co do skutkových tvrzení a právního posouzení zcela podřaditelná pod rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež bylo publikováno ve veřejně dostupné Sbírce rozhodnutí. Krajský soud v Ústí nad Labem však zaujal názor zcela odlišný, Nejvyšším soudem označený (byť v jiné věci) za právně nesprávný. Takový postup by sám o sobě nemusel být nutně protiústavní, neboť faktické precedenční účinky publikovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou v právním systému České republiky oslabeny potud, že právní názory v nich obsažené formálně nižší soudy nezavazují. Tímto však není řečeno, že by ale judikatura Nejvyššího soudu neměla svoji normativní sílu. Právem nižšího soudu je judikatorní závěry (vyjma závěrů kasačního rozhodnutí v konkrétní věci) Nejvyššího soudu nerespektovat a odchýlením se od nich iniciovat jejich změnu. Má-li však být taková iniciativa ústavně konformní, nemůže se udát mimo rámec spravedlivého procesu. Chtěl-li se odvolací soud v projednávané věci od publikovaných právních názorů Nejvyššího soudu odchýlit, bylo jeho povinností pečlivě v důvodech svého rozhodnutí vysvětlit, proč se s nimi neztotožňuje a proč považuje za nezbytné tyto závěry nahradit právními názory novými. Vedle toho však bylo jeho povinností též uvážit, existují-li dostatečně silné důvody způsobilé takový postup ospravedlnit. K tomu srov. též nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06, nebo též nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, kde je Ústavním soudem navíc zdůrazněno, že může mít bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu rysy jurisdikční libovůle. Došlo-li by proto podle názoru Ústavního soudu bez jakékoliv argumentace k odmítnutí konsolidované judikatury, bude se jednat o vybočení z rámce pravidel řádného a spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

¹⁸⁷ Z průběhu řízení, které vydání napadeného rozsudku předcházelo, vyplývá, že mělo být před jeho přijetím v procesu před Nejvyšším soudem aplikováno ustanovení § 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, tedy že měl ve věci příslušný senát mající jiný odlišný právní názor než v předcházejících věcech řízení přerušit a věc předložit velkému senátu kolegia. Neučinil-li tak a ve věci sám vydal rozhodnutí, uplatnil státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čímž zatížil řízení vadou nesprávně obsazeného soudu, což představuje v rovině ústavněprávní porušení ústavního práva na zákonného soudce.

vazby na konkrétní věc. Podle § 19 zákona o soudech a soudcích Nejvyšší soud rozhoduje v senátech nebo ve velkých senátech kolegií. Ve velkých senátech kolegií rozhoduje jen tehdy, jestliže mu byla věc postoupena podle § 20 zákona o soudech a soudcích. Rozhodovací činnost tak vykonávají v podstatě dva typy senátů, a to malé senáty a velké senáty. Malé senáty se skládají z předsedy senátu a 2 soudců. Velké senáty pak z 9 soudců příslušného kolegia. Procedurální mechanismus sjednocování judikatury je pak obsažen právě v ustanovení § 20 zákona o soudech a soudcích. Pokud totiž dospěje malý senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru, který byl v rozhodnutí Nejvyššího soudu již dříve vyjádřen, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu a svůj odlišný názor zdůvodní. Mechanismus navíc ještě rozlišuje jiný postup pro otázky hmotněprávní a pro otázky procesněprávní povahy. Pokud jde o procesněprávní otázky, musí malý senát jednomyslně dospět k závěru, že má řešená procesní otázka po právní stránce zásadní význam, aby mohla být velkému senátu vůbec postoupena. Toto pravidlo neplatí, byl-li odlišný právní názor již vysloven ve stanovisku Nejvyššího soudu.

Za takového stavu proto k nejednotné judikatuře nemělo vůbec docházet, a pokud již k tomuto došlo, měl být tento stav velmi rychle a efektivně eliminován samotným Nejvyšším soudem, nikoliv až zásahem Ústavního soudu, a to plenárním derogačním nálezem, který je de facto až krajním řešením takovýchto situací. Pokud totiž senáty v rámci rozhodovací činnosti individuálních případů docházely k odlišnému právnímu názoru, měly věc vždy postoupit k rozhodnutí velkému senátu Nejvyššího soudu,¹⁸⁸ a to i za cenu toho, že by senát otázku zásadního právního významu v podstatě posuzoval dvakrát (tzn. nejprve v případě individuální kauzy, ve které bylo dovolání podáno, a následně pak v rámci procesního postupu uvnitř Nejvyššího soudu).

Z dostupné, konstantně rozdílné, judikatury senátů Nejvyšších soudů a řady výtek ze strany Ústavního soudu je navíc zřejmé, že byl takovýto postup na místě. Vedle tohoto mechanismu sjednocování judikatury z pozice senátů bylo navíc možné zaujmout sjednocovací stanovisko podle § 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích ve znění účinném do 18. 7. 2011, čímž by se problematika rozštěpené judikatury pravděpodobně vyřešila a předmětný derogační nález Ústavního soudu by tak zřejmě ani nebyl vydán. Přesto, že se v roce 2011 začala situace postupně stabilizovat,¹⁸⁹ řízení před Ústavním soudem již běželo a bylo třeba vyčkat na jeho výsledek.

¹⁸⁸ Srov. ustanovení § 20 odst. 2 zákona o soudech a soudcích.

¹⁸⁹ Z bodu 16 odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11 vyplývá, že Nejvyšší soud citací rozhodnutí Ústavního soudu dokládá, že tam, kde Ústavní soud naopak vyjadřoval pochybnosti o

4. Současná podoba dovolání

Současná úprava dovolání v občanském soudním řádu je stěžejní kapitolou disertační práce. Systematicky popisuje současnou právní úpravu v kontextu komparace s úpravou ve Spolkové republice Německo, úvah *de lege ferenda* a Sněmovního tisku č. 987 (dále jako „návrh novely“), který se v současné době nachází v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Pozornost je věnována především vymezení přípustnosti, důvodnosti a způsobu rozhodování dovolacího soudu s akcentem na ústavněprávní konformitu, a to konkrétně na soulad právní úpravy s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Aktuální podoba dovolání vychází z novely zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále též jako „novela z roku 2012“). Touto novelou došlo ke koncepční změně institutu dovolání. Hlavní smysl a účel zachytila důvodová zpráva, která říká, že: *„Dosavadní právní úprava dovolání, jak ukazují nejen poznatky z posledních let, již vyčerpala své možnosti a neumožňuje Nejvyššímu soudu náležitě zajišťovat potřebnou jednotu a zákonnost rozhodování soudů v občanském soudním řízení. Není nadále možné, aby se Nejvyšší soud vyjadřoval jen k úzkému okruhu věcí a aby vše ostatní zůstávalo mimo jeho působnost. Zvláštního významu nabyla sjednocující role Nejvyššího soudu zejména v souvislosti s přijetím insolvenčního zákona a nového zákoníku práce a s neustálými změnami v právu obchodních společností a družstev a ještě více bude potřebná, dojde-li k přijetí nového občanského zákoníku a dalších na něj navazujících právních předpisů. Na druhé straně není potřebné, aby se Nejvyšší soud stále zabýval skutkovou stránkou případů; tato otázka by nadále měla být vyhrazena soudům prvního stupně a odvolacím soudům...“*. Jak již bylo naznačeno výše, musela novela

nepřípustně úzce pojatém výkladu přípustnosti dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (zejména v otázce „judikatorního přesahu“), vyšla právní teorie i judikatura Nejvyššího soudu vstřícně požadavkům Ústavního soudu a převzala výklad, jenž pokládal za ústavně konformní sám Ústavní soud [nález ze dne 2. prosince 2008, sp. zn. II. ÚS 323/07, nález ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05, nález ze dne 20. září 2006, sp. zn. I. ÚS 202/2006, nález ze dne 15. března 2010, sp. zn. IV. ÚS 2117/09, nález ze dne 6. října 2011, sp. zn. IV. ÚS 670/2011 a další, včetně desítek usnesení, z nichž byla některá přijata po dni vydání usnesení o přerušení řízení a část z nich i poté, co II. senát Ústavního soudu předložil věc plénu Ústavního soudu]. Nejvyšší soud se totiž například v již zmíněném usnesení ze dne 30. listopadu 2011 sp. zn. 29 NSČR 66/2011, vyjádřil tak, že: *„Má-li právní otázka řešená v rozhodnutí odvolacího soudu význam pro rozhodnutí konkrétní věci (v jednotlivém případě), nelze odmítat přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. pouze na základě argumentu, že postrádá zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec (pro jejich judikaturu), zejména proto, že její řešení je dáno neopakovatelnými a nezaměnitelnými skutkovými okolnostmi případu. I když rozhodování o dovolání je právním prostředkem zajišťujícím jednotnost rozhodování soudů, plní tento účel prostřednictvím rozhodování v konkrétních věcech (v jednotlivých případech), aniž by mohlo být jakkoliv významné, jaký má (může mít) taková konkrétní věc judikatorní přesah.“*

v průběhu legislativních prací reagovat na nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, a promítnout jej do nově tvořeného dovolacího řízení. Novela byla proto v kontextu citovaného nálezu Ústavního soudu postavena na 5 pilířích, které celý systém dovolání podstatně změnily.¹⁹⁰ Pro potřeby zaměření předkládané studie bude pozornost věnována pouze třem z nich. Jedná se o /i/ zcela novou koncepci přípustnosti dovolání s exaktnějším vymezením spojenou se zformulováním opatření, které z hlediska přípustnosti dovolání zavedlo kvalifikovanější způsob rozhodování, /ii/ omezení dovolacích důvodů ze tří na jediný, což významně posílilo povahu dovolání jako mimořádného opravného prostředku, a /iii/ změna opravného systému z kasačního na revizní.

Velmi podobně jako při genezi institutu dovolání v našem právním řádu byl institut dovolání ve Spolkové republice Německo (dále jen „Německo“) v minulosti předmětem mnoha diskusí. Například již v roce 1877 byla v souvislosti s otázkou vytvoření centrálního soudního systému v Německu otevřena debata, jak systém revize soudních rozhodnutí vydaných ve druhém stupni nastavit, aby v budoucnu nedošlo k přetížení dovolacího soudu. Ačkoli byly zvažovány různé způsoby řešení, nakonec bylo zvoleno řešení spočívající v limitaci možnosti podat dovolání na případy, kdy se jedná o spor převyšující určitou peněžní hodnotu. Zvolené východisko bylo fakticky spojováno s omezením přístupu nemajetných k moci soudní. Toto řešení Říšský sněm zvolil s argumentací, že se přeci jen jedná o řešení s méně negativními dopady, než kdyby bylo zvoleno vládou navržené řešení spočívající v diformitě (tj. systém „*duae conformes*“).

Před reformou v roce 2001 upravoval Zivilprozessordnung (dále jen „ZPO“) možnost podat dovolání tak, že pro majetkoprávní nároky, u kterých vrchní zemský soud stanovil hodnotu nad 60 000 DEM, bylo přípustné, aniž by bylo třeba, aby o tom rozhodoval odvolací soud. Existovalo zde pouze opatření, podle něhož měl Spolkový nejvyšší soud pravomoc takové dovolání odmítnout, shledal-li by ve věci nedostatek zásadního právního významu. Vedle tohoto přístupu bylo u sporů v hodnotě nižší než 60 000 DEM a ve věcech nemajetkového charakteru pro přezkum u nejvyšší soudní instance vyžadováno výslovné připuštění vrchním zemským soudem. Finanční hranice přípustnosti podat dovolání se navýšila natolik, že bylo od tohoto způsobu řešení, jehož cílem bylo zabránit přetížení nejvyšší soudní instance, nakonec po více než sto letech upuštěno. V roce 2001 došlo na základě teze, že přípustnost dovolání přeci nemůže záviset na majetku dovolatele, k jeho nahrazení tzv. „povolovacím dovoláním“ (tj. „*Zulassungsrevision*“).¹⁹¹

¹⁹⁰ Blíže obecná část důvodové zprávy.

¹⁹¹ Úřední odůvodnění k uvozovacímu zákonu k německému občanskému soudnímu řádu, s. 58.

Zvolené řešení bylo následně změněno reformou ZPO na postup spočívající v podmíněném připuštění dovolání ze strany odvolacího soudu. Od té doby je proto (vyjma v pořadí druhého rozsudku pro zmeškání vydaného v řízení o odvolání a vyjma doplňujícího rozhodnutí, které obsahuje pouze výrok o nákladech řízení, kde se připuštění ze strany odvolacího soudu nevyžaduje) nezbytné, aby byla přípustnost dovolání odvolacím soudem vždy vyslovena, nebo aby alespoň Spolkový nejvyšší soud vyhověl stížnosti proti nepřipuštění dovolání učiněné podle ustanovení § 544 ZPO.

Přes zřejmý posun v chápání hlavní funkce dovolání má tato změna stále řadu odpůrců, kteří poukazují zejména na skutečnost, že přípustnost dovolání posuzuje tentýž soudce, jehož rozhodnutí je předmětem revizního přezkumu. V návaznosti na jmenovanou kritiku bylo proto Spolkovému nejvyššímu soudu svěřeno právo rozhodnout, zda došlo k vyslovení nepřípustnosti na základě zákona, nebo na základě stížnosti proti nepřipuštění dovolání („*Nichtzulassungsbeschwerde*“).

V neposlední řadě lze říci, že institut dovolání je podle české i německé právní úpravy charakteristický zejména samotnou možností připuštění dovolání, dovolacími důvody, ale též vymezením rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí či dovolacím řízením jako takovým. V uvedených charakteristikách je obsaženo mnoho shodných, ale zároveň také rozdílných prvků.

4.1. Přípustnost dovolání

4.1.1. Přípustnost dovolání v české právní úpravě

Přípustnost dovolání je upravena v § 236 až 239 občanského soudního řádu. Základní ustanovení přípustnosti je uvedeno ve dvou odstavcích § 236 občanského soudního řádu. První odstavec říká: „*Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.*“ Na zákonné pozitivní vymezení přípustnosti navazuje vymezení negativní, podle něhož: „*Dovolání jen proti důvodům rozhodnutí není přípustné.*“

Ustanovení § 236 občanského soudního řádu vymezuje přípustnost dovolání jakožto mimořádného opravného prostředku v obecné rovině. V rámci legislativního vymezení musí být splněny dvě podmínky, a to kumulativně. Předně musí jít o pravomocné rozhodnutí soudu druhého stupně, což bude z povahy věci buď rozhodnutí vrchního, nebo krajského soudu. Dovoláním naproti tomu nelze brojit proti rozhodnutí soudu prvního stupně. Pokud by se tak stalo, jednalo by se o nedostatek funkční příslušnosti Nejvyššího soudu, a řízení o dovolání by

bylo zastaveno.¹⁹² Druhou podmínkou je výslovná přípustnost zákona, jež má v rámci přípustnosti dovolání celkem dva významy. Předně otvírá prostor pro omezení dovolání v některých věcech vymezených v občanském soudním řádu a zároveň též dává možnost vyloučit přípustnost prostřednictvím dalších zákonů. Například zákon o zvláštních řízeních soudních v ustanovení § 30 vylučuje dovolání proti rozhodnutí podle hlavy páté, části druhé, tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení. V ustanovení § 236 odst. 2 občanského soudního řádu je potom upraveno, že dovolání jen proti důvodům rozhodnutí není přípustné. Tento legitimní požadavek vyplývá zejména z premisy, že pouze výrok rozhodnutí může založit, změnit nebo autoritativně potvrdit práva nebo povinnosti.

Nejdůležitějším ustanovením stran přípustnosti dovolání je ale ustanovení § 237 občanského soudního řádu, v němž je upraveno, kdy je dovolání přípustné. Vymezení této přípustnosti má od 1. 1. 2013 zcela novou koncepci. Ustanovení § 237 občanského soudního řádu zní: „*Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.*“

Nová koncepce opustila systém kombinované přípustnosti, který spočíval v tom, že v případě diformity¹⁹³ rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnutí soudu druhého stupně, bylo dovolání přípustné ex lege, a naopak, v případě konformity¹⁹⁴ těchto rozhodnutí nebylo podané dovolání ex lege přípustné, ale přípustnost musela být podrobena posouzení ze strany

¹⁹² Srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2000, sp. zn. 20 Cdo 2068/98, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2003, sp. zn. 29 Odo 265/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. července 1997, sp. zn. 2 Cdo 30/97 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2014.

¹⁹³ Diformitou se již tradičně označuje rozdílnost rozhodnutí soudu prvního a druhého stupně. Diformitu pak lze de facto podle její intenzity dělit na tzv. zjevnou, která znamená, že je dovolání přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž tento soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, a tzv. skrytou, která znamená, že je dovolání přípustné i proti rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo rozhodnutí soudu prvního stupně sice potvrzeno, ale jímž soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než ve svém dřívějším rozhodnutí proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. Z hlediska objektivní přípustnosti dovolání byla zjevná a skrytá diformita v ustanovení § 237 občanského soudního řádu obsažena v období před přijetím novely z roku 2012. K tomu blíže KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Přípustnost dovolání v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 6, s. 245 – 246.

¹⁹⁴ Jako konformní se naproti tomu ve vztahu k institutu dovolání označují rozhodnutí soudu prvního a druhého stupně, která nejsou rozdílná, a konformita tudíž v tomto kontextu znamená, že bylo rozhodnutím odvolacího soudu potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně.

dovolacího soudu. Přípustné pak mohlo být jen tedy, dospěl-li Nejvyšší soud k závěru, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam.¹⁹⁵ Dovolání se z hlediska uvedené koncepce dělilo na nárokové a nenárokové, přičemž (jak již bylo v podrobnostech pojednáno výše) nenárokové dovolání bylo následně Ústavním soudem zrušeno.¹⁹⁶

Při legislativní přípravě novely z roku 2012 existovalo velké množství koncepcí přípustnosti.¹⁹⁷ Nakonec zvítězila koncepce, která zohledňovala judikaturu Ústavního soudu¹⁹⁸ týkající se garance individuální ochrany, role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury a v neposlední řadě i význam Nejvyššího soudu jako třetí instance přezkoumávající výlučně právní otázky, nikoliv otázky skutkové. Přípustnost dovolání je možné demonstrovat v rámci čtyř okruhů, které jsou dány enumerativním výčtem. Společným jmenovatel je

¹⁹⁵ Podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012 platilo, že bylo dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a to za splnění podmínky, že nebylo dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu ve znění do 31. 12. 2012 a dovolací soud současně dospěl k závěru, že má napadené rozhodnutí ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Podle důvodové zprávy (konkrétně bodu 91 zvláštní části) k zákonu č. 7/2009 Sb., bylo souhrnnou novelou (což je fakticky poslední novela, která dotčené ustanovení před novelou z roku 2012 mění) upřesněno vymezení pojmu „rozhodnutí odvolacího soudu, které má po právní stránce zásadní význam“ tak, že se jednalo o rozhodnutí řešící právní otázku, která byla soudy rozhodována rozdílně. Dovolání pak bylo přípustné i tehdy, měla-li být již vyřešená právní otázka posouzena jinak. Tímto se pak mělo (přes omezení dovolacích důvodů) dosáhnout posílení práv účastníků řízení.

¹⁹⁶ Tj. nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11.

¹⁹⁷ Způsob nastavení kritéria pro přípustnost dovolání byl diskutován od podoby úplně otevřené, až po přípustnost dovolání ponechanou výlučně na posouzení Nejvyššího soudu. V důsledku přijetí zcela nové úpravy přípustnosti dovolání v kombinaci s nastavením přípustnosti ústavní stížnosti pak byla zvažována i hrozba toho, aby se dovolání nestalo do značné míry fakultativním a nepříliš frekventovaným procesním prostředkem a nezvýšilo se též i množství ústavních stížností proti rozhodnutím odvolacích soudů. To by bylo nepochybně rozporné s hierarchicky budovanou soudní soustavou zastřešenou Ústavním soudem. Z pohledu možného navazujícího řízení před Ústavním soudem byl kladen velký důraz na to, aby se neopakovala situace, kdy se adresáti rozhodnutí odvolacích soudů ocitali v právní nejistotě, zda jsou dány důvody, pro které by bylo rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšším soudem přezkoumatelné, či zda se lze s ústavní stížností obrátit přímo na Ústavní soud, respektive zda bude taková ústavní stížnost vůbec přípustná. Jako příklad lze uvést usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2012, sp. zn. 22 Cdo 2249/2010, kde se Nejvyšší soud vyjádřil tak, že může být dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek, které jsou současně právními otázkami zásadního významu, protože jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění přípustnost dovolání nezakládají. Při posuzování přípustnosti dovolání dovolací soud v této věci dále zdůraznil, že je třeba reagovat na právní otázku, kterou dovolatel konkrétně vymezil (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2004, sp. zn. 21 Cdo 541/2004, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2004, sp. zn. 29 Odo 775/2002, anebo též nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2003, sp. zn. IV. ÚS 414/01). V návaznosti na tuto skutečnost se Nejvyšší soud vyslovil tak, že nebyla právní otázka určitě a s dostatečnou srozumitelností vymezena a nelze proto: „žádat po dovolacím soudu, aby se jeho dovolací přezkum stal bezbřehou revizí věci, jež by se ocitla v rozporu s přezkumnými limity dovolacího řízení, danými zejména ustanovením § 242 o. s. ř.“ Určujícím pro právní posouzení této věci dovolacím soudem byla oprávněnost držby, respektive zda se žalovaná strana chopila držby předmětných pozemků a nakládala s nimi jako s vlastními, přičemž vzhledem k tomu, že nebyl závěr odvolacího soudu ohledně této otázky v dovolání podle Nejvyššího soudu relevantně zpochybněn, jednalo se o jeden z hlavních důvodů, proč došlo k odmítnutí dovolání. I kdyby bylo v předmětném dovolání skutečně poukazováno čistě na otázky skutkové, zůstává v této souvislosti otázkou, do jaké míry bylo v této věci rozhodnutí Nejvyššího soudu pro dovolatele předvídatelné. K tomu lze podle autora této práce uzavřít, že dřívější nejednotnost judikatury Nejvyššího soudu spočívající v různém posuzování toho, kdy ještě dovolání přípustné bylo a kdy už nikoli, v sobě obsahovala riziko odepření spravedlnosti.

¹⁹⁸ K tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05.

existence rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí. Takové rozhodnutí odvolacího soudu se musí týkat právní otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se /i/ odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo /ii/ která v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, nebo /iii/ je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo /iv/ má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

Přípustnost je nově definována taxativním výčtem, nikoliv výčtem demonstrativním, který byl ze strany Ústavního soudu kritizován, neboť judikatura Nejvyššího soudu někde demonstrativní výčet nepředvídatelně rozšiřovala, jinde nepředvídatelně zužovala. Nově byl v rámci přípustnosti opuštěn i pojem zásadního právního významu, jakožto nevhodně formulovaného kritéria,¹⁹⁹ a přípustnost dovolání proto nyní již na zásadním významu po právní stránce nemůže být založena. Nejvyšší soud se k této problematice (dokonce už před přijetím novely z roku 2012) vyjádřil: „*Pojem „zásadního významu po právní stránce“ je specifický nikoli samotnou uplatnitelností v dané věci (v tom smyslu, že posouzení určité právní otázky se promítá do výsledku konkrétního sporu), ale tím, že se s ním spojuje způsoblost významového přesahu do všeobecného (širšího) kontextu soudní praxe. Jinými slovy, rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam tehdy, jestliže zahrnuje posouzení právní otázky, jež je relevantní i pro posouzení jiných, obdobných právních poměrů, a jež v konečném účinku může mít vliv na obecnou rozhodovací činnost soudů.*“²⁰⁰

Základním předpokladem je rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se řízení končí,²⁰¹ přičemž diferenciaci na základě diformity a povahy rozhodnutí byla opuštěna. Nyní je jedno, zda jde o rozsudek nebo usnesení a není zároveň ani směrodatné, zda existuje mezi rozhodnutím soudu prvního a druhého stupně diformita nebo konformita. V rámci této koncepce se nicméně otevírá prostor pro jisté iracionální postupy spočívající v podávání dovolání proti kasačnímu

¹⁹⁹ V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. 29 Cdo 1172/2013, je uvedeno, že není přípustnost dovolání ve smyslu § 237 občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2013 budována na kritériu „zásadní právní významnosti“ napadeného rozhodnutí. Jestliže proto napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva: 1) při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, 2) která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, 3) která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo 4) která má být dovolacím soudem (jako dříve vyřešená právní otázka) posouzena jinak, pak je dovolání (až výjimkami dle § 238 občanského soudního řádu) přípustné bez dalšího.

²⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2010, sp. zn. 30 Cdo 594/2010. Proti tomuto usnesení Nejvyššího soudu byla také podána ústavní stížnost, která však byla odmítnuta.

²⁰¹ Dovolání je v zásadě přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, tzn. i proti rozhodnutí o nákladech řízení či rozhodnutí o zrušení rozhodnutí odvolacího soudu, splňuje-li kritérium přípustnosti dovolání uvedené v § 237 občanského soudního řádu. Výjimky z takto vymezené přípustnosti dovolání jsou pak taxativně vymezeny v § 238 občanského soudního řádu. Dovolací soud proto musí vždy zkoumat, zda napadené rozhodnutí mezi tyto výjimky nespadá. K tomu blíže též SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 407 – 408.

rozhodnutí odvolacího soudu. Jako určitá forma ochrany proto slouží to, že musí současně dojít k naplnění jednoho ze čtyř aspektů, který by pravděpodobně naplněn nebyl, pokud by se odvolací soud v rámci svého rozhodnutí excesivním způsobem od rozhodovací praxe odvolacího soudu neodchýlil. V praxi se zřejmě tohoto postupu netřeba obávat, nicméně návrh novely počítá s vyloučením dovolání proti kasačnímu rozhodnutí odvolacího soudu.

Rozhodnutí splňující zákonem stanovená kritéria přípustnosti musí záviset na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva a dovolatel s touto otázkou musí zároveň podrobně specifikovat i jediný dovolací důvod, který v zákoně zůstal. Dovolací důvod ovšem nelze v žádném případě zaměňovat s přípustností dovolání, neboť jak zde již bylo řečeno, je dovolání založeno na kombinaci přípustnosti a důvodnosti, přičemž oba instituty od sebe musí být přísně odlišeny a nesmí být zaměňovány.

Prvním kritériem přípustnosti, které zákonodárce systematicky vtělil na přední místo, je případ, kdy se odvolací soud při řešení právní otázky odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího soudu. Toto kritérium, které vychází z normativní závaznosti judikatury Nejvyššího soudu ve vztahu k soudům nižších instancí, míří primárně na individuální ochranu práv účastníka prostřednictvím retrospektivního systému rozhodování vrcholného soudu. Pokud se odvolací soud odchýlí od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ve skutkově obdobných věcech, a to bez náležitého odůvodnění, je dovolání přípustné bez dalšího. Dotčené kritérium je především reflexí rozhodovací praxe Ústavního soudu, který kontinuálně zastává stanovisko, že: „*dovolací soud si musí být při výkladu a aplikaci podmínek připuštění dovolání vědom toho, že účastník řízení jím vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury. Tento účel nemůže převážet nad ochranou subjektivních práv účastníka řízení tak, že se ochrana subjektivního práva zcela vyprázdní a tento účastník se stává pouze jakýmsi "dodavatelem materiálu" pro sjednocování judikatury, nýbrž je třeba hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem, který současně reprezentuje veřejný zájem, jímž je v daném případě zajištění souladné aplikace a interpretace jednoduchého práva obecnými soudy*“.²⁰²

Druhým kritériem přípustnosti je situace, kdy odvolací soud případ posoudil a následně rozhodl, přičemž právní otázka, na základě které bylo rozhodnuto, nebyla Nejvyšším soudem dosud řešena, respektive v souladu s textem zákona „vyřešena“. Uvedená situace může typicky

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05.

nastat v případě přijetí nových hmotněprávních nebo procesněprávních předpisů. Začleněním tohoto elementu přípustnosti byly sledovány dva aspekty. První aspekt spočíval v promítnutí prospektivního systému do rozhodování Nejvyššího soudu za účelem sjednocování judikatury. Druhým momentem pak bylo očekávání podstatných změn právního řádu. V době legislativního procesu současné podoby dovolání se totiž počítalo s rekodifikací soukromého práva a s harmonizační novelou civilního řízení, které musely být při selekci kritérií přípustnosti dovolání zohledněny, aby mohlo hned od počátku docházet ke sjednocování judikatury v těchto nových oblastech.

Třetím kritériem přípustnosti je situace, kdy odvolací soud rozhodnutí založí na právní otázce, která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně. K takovéto situaci by za existence vnitřního mechanismu sjednocování judikatury na Nejvyšším soudu nemělo vůbec dojít, nicméně v praxi k tomu dříve velmi často docházelo a nadále, i po koncepční změně dovolání, bohužel dochází. Ukázkovým případem byla rozdílná judikatura Nejvyššího soudu při rozhodování v rámci přípustnosti dovolání, která vedla až ke zrušení nenárokového odvolání Ústavním soudem. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a velké množství protichůdné judikatury proto vedla zákonodárce k vymezení tohoto důvodu přípustnosti, který by měl v každé právní otázce nastat pouze jednou. Nastane-li totiž situace, kdy bude dovolání přípustné podle tohoto kritéria, musí ve věci rozhodnout velký senát. Praxe bohužel ukázala, že neustále dochází k rozdílné judikatuře Nejvyššího soudu, avšak o co horší, že v poslední době dochází k nekonzistenci i rozhodnutí Ústavního soudu.

Posledním, čtvrtým kritériem je situace, kdy rozhodnutí odvolacího soudu je založeno na řešení právní otázky, která má být dovolacím soudem posouzena jinak. Poslední element přípustnosti byl veden možností změny judikatury předvídatelným způsobem, který je v demokratických státech potřebný. Jde především o situace, kdy se nezmění právní řád, ale změní se společenské či ekonomické poměry ve společnosti, na které je třeba v rozhodovací praxi soudů reagovat.²⁰³

Rozhodnutí, zda je dovolání přípustné, náleží výlučně Nejvyššímu soudu. Tato skutečnost vyplývá obecně z úpravy institutu dovolání a je akcentována v § 239 občanského soudního řádu. V rámci posouzení přípustnosti dovolání se nato otvírá celá řada otázek, a to především v souvislosti s tím, zda je dovolání nárokové, jaký stav je rozhodující pro posouzení přípustnosti dovolání, anebo ohledně rozhodovacího procesu senátů Nejvyššího soudu v rámci různých kritérií přípustnosti.

²⁰³ Důvody vedoucí k tomuto postupu mohou být různorodé. Nejčastěji ale půjde zřejmě o argumentaci zaměřenou na změnu společenských podmínek, které již judikatura Nejvyššího soudu dostatečně nereflektuje.

Pro rozhodování o přípustnosti dovolání je rozhodující stav v době rozhodování Nejvyššího soudu, nikoliv stav v době vydání rozhodnutí odvolacího soudu, který je relevantní pro rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci samé. S ohledem na lhůtu pro posouzení přípustnosti dovolání, která je toliko pořádková, může nastat změna situace z hlediska pohledu na přípustnost dovolání. Dovolání může při podání splňovat náležitosti přípustnosti, které však mohou postupem času, především z hlediska rozhodovací činnosti jiných senátů Nejvyššího soudu, pominout, a dovolání tak již přípustné nebude. Ze stejného důvodu může logicky dojít i k opačné situaci, kdy dovolání zpočátku přípustné nebylo, ale vlivem rozhodovací činnosti dalších senátů Nejvyššího soudu došlo ke změnám, které přípustnost dovolání založily.

Současná koncepce přípustnosti dovolání je založena na velmi přísné reflexi nálezů Ústavního soudu,²⁰⁴ které v minulosti tento institut výrazně ovlivnily. Koncepce byla proto navržena tak, aby do budoucna bez problémů kdykoli prošla testem ústavnosti. Z tohoto důvodu bylo do celkové koncepce institutu dovolání umístěno velké množství deterrentů, jak toho docílit. Jedna metoda souvisí s nárokovostí dovolání. Autor je toho názoru, že z hlediska koncepce přípustnosti je dovolání za splnění objektivních kritérií nárokové a přípustné v zásadě vždy. Pokud jsou splněny jasně vymezené případy přípustnosti, což musí z titulu své profese kvalifikovaný advokát poznat, je na přípustnost dovolání tudíž právní nárok a soud se podaným dovoláním musí věcně zabývat. Jediným případem, kdy nárok na přípustnost dovolání není, je situace, kdy má být dovolacím soudem právní otázka posouzena jinak, s tím souvisí i mechanismus změny judikatury Nejvyššího soudu prostřednictvím velkých senátů kolegií. Tento požadavek je však opodstatněný, neboť zde ani nárok na přípustnost dovolání z povahy věci být nemůže, protože by se v takovém případě dovolatel vlastně pokoušel (silou svých právních argumentů demonstrovaných na konkrétním případě) „přesvědčit“ Nejvyšší soud, aby změnil svoji rozhodovací praxi.

Ačkoliv byl z ustanovení § 237 občanského soudního řádu pojem zásadního právního významu odstraněn, v zákoně o soudech a soudcích zůstal nadále. Současná koncepce je nicméně podstatně vhodnější, neboť není se „zásadním právním významem“ operováno souběžně na dvou místech a v různých situacích, což v minulosti nebylo úplně nejlepším

²⁰⁴ V této souvislosti lze připomenout nálezy Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, kterým bylo ke dni 31. 12. 2012 zrušeno ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu, ale též nálezy Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03, kterým byla s účinností od 8. 4. 2004 zrušena možnost usnesení odmítající dovolání proti rozhodnutí, které po právní stránce nemá zásadní význam, neodůvodňovat.

legislativním řešením, neboť měl tento pojem v každé situaci jiný význam, ale především i jiné procesní důsledky.²⁰⁵

Ve všech výše uvedených případech je společným jmenovatelem vymezení přípustnosti dovolání, od koncepční změny dovolání je třeba, aby byly specifikovány předpoklady přípustnosti dovolání,²⁰⁶ tzn. pojmenování jedné ze čtyř možných situací uvedených v § 237 občanského soudního řádu, ale případně i to, od jaké ustálené rozhodovací praxe se dovoláním napadené rozhodnutí odchyluje. Neobsahuje-li dovolání konstatování, v čem odvolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu, je možné tuto náležitost doplnit jen v průběhu trvání lhůty k podání dovolání. V případě, že uvedený nedostatek by ve stanovené lhůtě nebyl odstraněn a z toho důvodu by nebylo v dovolacím řízení možné pokračovat, dovolací soud přistoupí k odmítnutí dovolání.²⁰⁷ Vymezení podmínky přípustnosti dovolání a jeho případné odmítnutí má v kontextu recentní, navíc nejednotné, judikatury ústavního soudu zcela zásadní ústavněprávní rozměr v kontextu čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv.

Situace se týká především vymezení přípustnosti stran odchýlení odvolacího soudu od rozhodovací praxe soudu dovolacího. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je v tomto ohledu poměrně konzistentní, a to tak, že není-li zcela přesně vymezena přípustnost s ohledem na konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu, je dovolání postupem podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu odmítnuto. Nekonzistentní je však judikatura Ústavního soudu. Existuje značná rozhodovací praxe Ústavního soudu²⁰⁸ podporující názor Nejvyššího soudu v tom, že pokud

²⁰⁵ Srov. stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. PlsN 1/2011. Podle § 19 odst. 1 zákona o soudech a soudcích Nejvyšší soud rozhoduje v senátech nebo velkých senátech kolegií. Ve velkých senátech kolegií pak rozhoduje jen tehdy, jestliže jim byla věc postoupena podle § 20 odst. 1, 2 zákona o soudech a soudcích, tj. dospěl-li (tříčlenný) senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, a postoupil-li věc velkému senátu kolegia. Senát při postoupení věci velkému senátu kolegia musí svůj odlišný právní názor odůvodnit. Uvedené platí bezesbýtku pro rozdílné posouzení hmotné právní otázky (§ 20 odst. 1 zákona o soudech a soudcích). V případě právního názoru o procesním právu musí být splněny ještě další podmínky spočívající v tom, že má řešená procesní otázka po právní stránce zásadní význam a že k odlišnému názoru dospěl tříčlenný senát jednomyslně (§ 20 odst. 2 zákona o soudech a soudcích). Zmíněné možnosti postoupení věci velkému senátu kolegia se ale neuplatní, byl-li odlišný právní názor vysloven již ve stanovisku Nejvyššího soudu.

²⁰⁶ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013.

²⁰⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 2072/2010, v němž se dovolací soud vyjádřil v tom smyslu, že neobsahuje-li dovolání údaj o tom, z jakých důvodů je rozhodnutí odvolacího soudu napadáno, jedná se o vadu tohoto podání, kterou je možné odstranit z vlastní iniciativy nebo na výzvu soudu pouze do uplynutí lhůty k podání dovolání, přičemž marným uplynutím této prekluzivní lhůty se i odstranitelná vada v podobě neúplnosti stává neodstranitelnou.

²⁰⁸ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 6. května 2014, sp. zn. IV. ÚS 789/14, usnesení Ústavního soudu ze dne 7. listopadu 2013 sp. zn. III. ÚS 3189/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 14. ledna 2014, sp. zn. II. ÚS 3625/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2014, sp. zn. I. ÚS 3524/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 12. února 2014, sp. zn. IV. 3982/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 13. května 2014, sp. zn. I. ÚS 3445/13, usnesení Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. III. ÚS 695/14.

není důvod přípustnosti přesně vymezen, je postup Nejvyššího soudu stran odmítnutí dovolání v pořádku, resp. ústavní stížnost proti zamítavému usnesení je odmítnuta. Na druhé straně existuje judikatura,²⁰⁹ která jednoznačně konstatuje, že základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva, kdy současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole, anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva a svobody. Pojem svévole pak Ústavní soud²¹⁰ setrvale interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, příp. interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus). To pak ve svém důsledku vede k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práva.

Nekonzistence judikatury Ústavního soudu tak v rámci rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vede k výkladovým potížím, které jsou však podle názoru autora poměrně snadno řešitelné. Obecně je nutné po soudech požadovat, aby respektovaly a následovaly rozhodnutí Ústavního soudu jen tehdy, pokud tato budou jednotná a konzistentní. Přestože by taková situace byla nanejvýš žádoucí, je to, jak již bylo zmíněno výše, situace ne vždy dosažitelná, neboť je nereálné pokaždé ji očekávat. Řešení nabízí analýza precedenčních účinků judikatury. Precedenční síla kteréhokoliv nálezu je nesrovnatelná s precedenční silou kteréhokoliv usnesení. Jelikož je publikace soudního rozhodnutí všeobecně uznaný předpoklad toho, aby mohl mít precedenční účinky, je důležité zdůraznit, že na rozdíl od úpravy nálezů, ustanovení § 59 zákona o Ústavním soudu dává Ústavnímu soudu prostor pro rozhodnutí, které usnesení publikuje. Zatímco tedy platí domněnka, že každý nález je způsobilý mít zobecňující význam, mezi usneseními by mohla mít určité precedenční účinky zpravidla jenom ta, která Ústavní soud vybral pro publikaci ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu. Problém představuje situace, kdy se dva nálezy (plenární nebo senátní nálezy) nebo dvě publikovaná usnesení zdají být vzájemně nekonzistentní. Pokud jde o nálezy pléna, v situaci, kdy změnilo svůj názor na věc,²¹¹ právní názor vyjádřený v předchozím překonaném nálezu samozřejmě už nemá vůbec žádnou precedenční sílu. Pokud zaujme plénium stanovisko podle § 23 zákona o Ústavním soudu, je evidentní, že plénem odmítnutý právní názor senátu též už nemá vůbec žádnou precedenční sílu. I kdyby náhodu nastala situace, v níž je obecný soud pevně přesvědčen, že

²⁰⁹ Např. nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2000, sp. zn. III. ÚS 269/99; nález Ústavního soudu ze dne 29. září 2010, sp. zn. I. ÚS 1052/10.

²¹⁰ Např. nález Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2004, sp. zn. III. ÚS 351/04 či nález Ústavního soudu ze dne 30. září 2014, sp. zn. II. ÚS 2121/14.

²¹¹ Srov. Pl. ÚS 50/04, Sb. n. u., svazek 40, nález č. 50, vyhlášen pod č. 154/2006 Sb.

Ústavní soud odůvodnil dva nálezy nebo dvě usnesení stejné váhy vzájemně logicky rozporným způsobem, nabízí se i zde řešení. V této situaci by obecný soud měl ve světle judikatury Ústavního soudu a základních principů právního státu zvolit to řešení případu, které by bylo judikaturou Ústavního soudu více konzistentní a řádně ho odůvodnit.

Pokud jde tedy o nekonzistentní judikaturu Ústavního soudu, je s ohledem na výše uvedené, řešení poměrně jednoduché. Judikatura podporující formalismus má podobu usnesení, kdežto judikatura shledávající postup přepjatého formalismu jako protiústavní má formu nálezů. Nicméně, i za existence dvou nálezů „stejně síly“ má situace řešení, a to takové, že by měla být vždy vykládána ve prospěch dovolatele, a to především s ohledem na zcela jasnou, opakovaně citovanou judikaturu Ústavního soudu, která říká, že dovolací soud si musí být při výkladu a aplikaci podmínek připuštění dovolání vědom toho, že účastník řízení jím vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury. Tento účel nemůže převážet nad ochranou subjektivních práv účastníka řízení tak, že se ochrana subjektivního práva zcela vyprázdní a tento účastník se stává pouze jakýmsi "dodavatelem materiálu" pro sjednocování judikatury. Je potřeba hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem, který současně reprezentuje veřejný zájem, jímž je v daném případě zajištění souladné aplikace a interpretace jednoduchého práva obecnými soudy.

V § 238 občanského soudního řádu jsou pak taxativně uvedena rozhodnutí, proti kterým naopak dovolání přípustné není, a to absolutně. Dovolání není přípustné ve věcech upravených v části druhé občanského zákoníku (tj. rodinné právo), je-li řízení o nich vedeno podle občanského soudního řádu a nejedná-li se o manželské majetkové právo, ve věcech upravených zákonem o registrovaném partnerství, je-li řízení o nich vedeno podle občanského soudního řádu, proti rozsudkům a usnesením, v nichž bylo dovoláním napadeným výrokem rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč,²¹² ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy, ve věcech odkladu provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce,²¹³ proti usnesením, proti nimž je přípustná žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 4 občanského

²¹² K příslušenství pohledávky se nepřihlíží. U opětujícího se peněžitého plnění je pro závěr, jestli bylo dovoláním napadeným výrokem rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, rozhodný součet všech opětujících se plnění. V případě peněžitého plnění na dobu života, na dobu neurčitou nebo na dobu určitou delší než 5 let, je ale rozhodný pouze pětinašobek výše ročního plnění.

²¹³ Navrhovaná změna má vyloučit přípustnost dovolání proti těm rozhodnutím odvolacího soudu, která (ač vydána v rámci sporu do 50 000,- Kč) nejsou rozhodnutími o peněžitém plnění (např. šlo-li o mezitímní rozsudek).

soudního řádu, proti usnesením, kterými bylo rozhodnuto o předběžném opatření, pořádkovém opatření, znalečném nebo tlumočném, anebo proti usnesení, jímž bylo rozhodnuto o žalobě z rušené držby.

Výčet rozhodnutí, proti kterým nelze podat dovolání, se návrhem novely rozšiřuje. Podle důvodové zprávy k návrhu novely vyvstala nutnost přehodnotit právní úpravu dovolání, a to zejména vzhledem k přetíženosti dovolacího soudu. Je poměrně úsměvné, že jde o stejný důvod, se kterým byla předložena stávající právní úprava. Řešení problému novela vidí v zavedení restrikcí možností podat dovolání a pregnantnější dikcí zákonných podmínek, za jakých je dovolání přípustné a za jakých nepřípustné. Opět jde o naprosto stejné fráze, které lze nalézt v důvodové zprávě k předchozí právní úpravě dovolání. Nabízí se tedy otázka, zda návrh nové právní úpravy přinese nějaké zlepšení, nebo za tři roky bude vrcholit příprava další novely, která bude parafrázovat tytéž problém a přinášet stejná řešení. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že systém dovolání je svébytně spjat s celým soudním řízením, nelze tedy pouze chirurgicky upravovat systém dovolání, je nutné podrobit revizi celý systém opravných prostředků, resp. celý proces.

Nově by dovolání nemělo být přípustné proti rozhodnutím v části týkající se výroku o nákladech řízení s odůvodněním, že úprava nákladů řízení není agendou právně složitou a vyžadující sjednocování judikatury dovolacím soudem. S tímto názorem se dá do jisté míry souhlasit, a to co do části, že nejde o právně složitou agendu. Nelze však souhlasit s argumentem, že není třeba sjednocující judikatura. Zde je o poměrně nešťastné odůvodnění, které říká, že i zde může být jakákoliv judikatura odvolacích soudů, ale pro Nejvyšší soud bude sjednocení zapovězené, kdy pak bude muset judikaturu sjednocovat Ústavní soud.

Dále by dovolání nemělo být přípustné proti usnesením, kterými bylo rozhodnuto o návrhu na osvobození od soudního poplatku nebo o povinnosti zaplatit soudní poplatek, a proti usnesením, kterými bylo rozhodnuto o žádosti účastníka o ustanovení zástupce, s odůvodněním, že se jedná o skutkově a právně jednoduché záležitosti, které nevedou k existenci rozdílné judikatury nižších soudů. Dochází tak ke zbytečnému zatěžování dovolacího soudu touto agendou, a tudíž si navrhované znění bere za své daný problém odstranit. S tímto argumentem autor souhlasí, je pravdou, že v této oblasti je judikatura konzistentní a jedná se o jednoduché věci, kdy jde v podstatě jen o skutková zjištění majetkových poměrů.

Nakonec by dovolání nemělo být přípustné proti rozhodnutím, kterými odvolací soud zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Podle zdůvodnění má navrhovaná změna odstranit nevhodnou procesní úpravu. Nejeví se totiž

jako vhodné, aby v této fázi soudního řízení do sporu zbytečně vstupoval dovolací soud, když je v první řadě nutné vyčkat rozhodnutí soudu prvního stupně (příp. soudu odvolacího), a tedy pravomocného rozhodnutí ve věci. Se změnou i zdůvodněním autor plně souhlasí.

4.1.2. Přípustnost dovolání v německé právní úpravě

Dovolání ve Spolkové republice Německo je v zásadě přípustné proti konečnému rozsudku odvolacího soudu, tzn. také proti rozsudku, kterým soud věc postupuje jinému soudu nebo vrací k rozhodnutí soudu prvního stupně. Dovolání je však přípustné i proti rozsudku doplňujícímu nebo částečnému (tj. ustanovení § 301 a § 321 ZPO). O přípustnosti dovolání rozhoduje odvolací soud ex offio, proto není třeba, aby některý z účastníků toto rozhodnutí navrhoval. Aktivita účastníků řízení může být ovšem kladně posuzována, a to zejména v případech, kdy se budou proti konečnému rozhodnutí následně bránit stížností proti nepřipuštění. Účastník řízení návrhem na vyslovení přípustnosti dovolání shrne a zdůrazní skutečnosti, na základě nichž lze důvody přípustnosti (typicky odchylné posouzení otázky jinými soudy nebo existence významu, který přesahuje daný případ) posoudit, a které mohou podpořit jeho následný úspěch ve věci. Závěr o přípustnosti dovolání v dané věci musí být v rozhodnutí odvolacího soudu vždy obsažen, a to alespoň v jeho odůvodnění. Postrádá-li proto rozhodnutí dané poučení, není proti němu dovolání přípustné. Jedinou výjimkou, kdy se zmíněné pravidlo neuplatní, pak může být situace, kdy sice v rozsudku zmínka o přípustnosti dovolání absentuje, ale ze všech objektivních okolností je zřejmé, že soud tuto možnost v rozhodnutí výslovně nevyjádřil pouze omylem. V tomto případě je vhodná oprava rozsudku postupem podle § 319 ZPO, neboť původní rozsudek jinak změnit nelze, anebo užití postupu podle § 321 ZPO,²¹⁴ tzn. vydání doplňujícího rozhodnutí o přípustnosti dovolání.

Připuštění dovolání se zásadně vztahuje na celý předmět sporu a jakákoliv omezení přípustnosti ze strany odvolacího soudu pouze na určitá právní nebo skutková hlediska nejsou účinné. Pokud by dovolání bylo připuštěno pouze ve vztahu k jedné ze dvou odlišných právních otázek, přezku se bude přesto vztahovat na obě otázky, mají-li společný předmět sporu. Odchylný postup je možný pouze v případě, když se bude jednat o připuštění dovolání ohledně jedné z několika samostatných právních či skutkových částí předmětu sporu, o které lze vydat samostatné rozhodnutí, nebo ohledně které může účastník řízení podat samostatné dovolání. Připuštění dovolání proto může být navázáno pouze na jeden z více samostatných nároků nebo

²¹⁴ Rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2003, sp. zn. II ZB 37/02, NJW 2004, 779.

dokonce i jen na část oddělitelnou od některého z těchto nároků.²¹⁵ Dojde-li odvolacím soudem k připuštění možnosti podat dovolání, je tímto rozhodnutím Spolkový nejvyšší soud vázán, a to i kdyby nebyly předpoklady přípustnosti v důsledku jejich nesprávného posouzení odvolacím soudem fakticky splněny. Určitá ochrana před nadměrným zatížením nejvyšší soudní instance zde však existuje, neboť jsou z výše uvedených zásad vždy vyňata rozhodnutí, proti nimž v souladu se zněním ustanovení § 542 odst. 2 ZPO není dovolání přípustné, případně má dovolací soud též možnost užít postupu podle ustanovení § 552a ZPO a dovolání usnesením odmítnout.

Základní důvody přípustnosti dovolání jsou /i/ dotváření práva, /ii/ zajištění jednotného výkladu práva a /iii/ otázka zásadního právního významu. Podle důvodové zprávy k reformní novele ZPO konkretizují první dva důvody přípustnosti třetí z nich. Rozšířením důvodů přípustnosti a s tím spojeným širším chápáním termínu „zásadní význam“ (doslova „zásadní význam právní věci“) zákonodárce vyjádřil svoji základní tezi založenou na přesvědčení, že je správné, aby byla připouštěna dovolání i v těch otázkách, které zásadní právní význam v pravém slova smyslu mít nemusí, ale jejichž řešení je přesto závislé na posouzení dovolacím soudem. Jako příklad je možné uvést dovolání z takového důvodu, který sice dovolacímu soudu nutně být předložen nemusel, ale který spočívá ve zřejmé nesprávnosti nebo porušení základních procesních práv v předchozím řízení.

Podstata teze o dotváření práva

Dovolání z důvodu dotváření práva je třeba připustit, je-li zřejmé, že případ zavdává podnět k vyslovení právní věty, která vyplní mezeru v zákoně, nebo která vyloží požadovaná zákonná ustanovení hmotného či procesního práva. O takový podnět se zcela jistě bude jednat v případě, kdy bude pro posouzení běžných životních situací, byť i jen částečně, absentovat jednoznačné řešení. O důvod přípustnosti dovolání spočívající v potřebě dotváření práva se bude dále jednat i v případě, kdy bude praxe vyžadovat autoritativní rozhodnutí nejvyšší soudní instance kvůli technickým novinkám (typicky s ohledem na vývoj informačních technologií a možnost právně jednat prostřednictvím internetu) nebo kvůli změně právních aspektů v jiné oblasti práva.²¹⁶ Obligatorním důvodem pro připuštění dovolání spočívajícím v dotváření práva je případ, kdy přichází v úvahu (v návaznosti na aplikační přednost evropského práva)²¹⁷

²¹⁵ WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002, s. 497.

²¹⁶ Jako příklad lze uvést novely daňových předpisů a jejich důsledky na smluvní právo.

²¹⁷ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1403.

předložení předběžné otázky k Soudnímu dvoru EU podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.²¹⁸

Zájem na sjednocení výkladu

Nejčastějším důvodem směrodatným pro vznik zájmu na sjednocení výkladu určité právní otázky je divergence, neboli odchýlení se od dosavadního výkladu předmětné otázky. Ve své podstatě dochází k situaci, kdy napadené rozhodnutí řeší právní otázku jinak než obdobná rozhodnutí o stejné otázce, čímž dojde k vytvoření právní věty, která je od právní věty těchto srovnatelných rozhodnutí odlišná. Přípustnost dovolání je dána i tehdy, když se odvolací soud svým rozhodnutím odchýlí od rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu,²¹⁹ anebo od ustálené rozhodovací praxe nižších soudů, a toto rozhodnutí se na odchýlném právním názoru zakládá.²²⁰ Není přitom podstatné, zda soud o potenciální divergenci věděl a záměrně ji vyvolal, anebo k ní došlo zcela náhodně, tzn. v důsledku neznalosti dosavadní judikatury. Pouhá skutečnost, že byla shodná skutková podstata rozhodnuta různými soudy odlišně, ovšem divergenci v pravém slova smyslu nezakládá a je třeba striktně trvat na tom, že je pro učinění si závěru o divergenci nezbytné, aby byla obsahem odlišného rozhodnutí v obdobné věci i jiná právní věta.²²¹ Podstata divergence přitom nemusí nutně spočívat ve stěžejní otázce daného rozhodnutí, ale může se týkat například jen nesprávné aplikace práva ohledně existence absolutního dovolacího důvodu,²²² neboť chybná aplikační praxe, k níž se váže obava z toho, že ji budou soudy napodobovat, slouží jako typický příklad, kdy je nápravy třeba v zájmu společnosti. Samotným vodítkem k určení, kdy se o jmenovanou chybnou praxi jedná, může být soustavné odchylování se od dřívějších rozhodnutí dovolacího soudu. V popsanych případech nebude ani nutné, aby stěžovatel ve stížnosti rozváděl, v čem nebezpečí opakování či napodobení spatřuje.

Jako další důvod, od kterého se odvíjí přípustnost dovolání, je možné jmenovat motivaci učinit nápravu aktuálního stavu judikatury za účelem udržení důvěry společnosti v její funkci. Proto je každá právní chyba, která je způsobilá ohrozit tuto důvěru, dostatečným důvodem pro připuštění dovolání. V případě, že by se napadené rozhodnutí zakládalo na porušení základních

²¹⁸ Rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2003, sp. zn. I ZR 130/02.

²¹⁹ PAULUS, Christoph G. *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Berlin: Springer, 2010, s. 200.

²²⁰ Rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. V ZR 291/02, BGHZ 154, 288, 292.

²²¹ Srov. rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 9. července 2007, sp. zn. II ZR 95/06, NJW-RR 2007, 1676, nebo také rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 22. října 2009, sp. zn. I ZR 124/08.

²²² Na otázku, do jaké míry musí chyby při aplikaci práva přesahovat jednotlivý případ, existují odlišné názory. [srov. SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 421.]

procesních práv stěžovatele, bude dovolání v souladu s § 543 odst. 2 ZPO přípustné vždy.²²³ Není-li účastníkovi řízení dovolání připuštěno, je nezbytně nutné, aby ve své stížnosti označil všechna práva, která soud porušil, a to například prostřednictvím /i/ tvrzení, že chybná aplikace práva soudu není obhajitelná a zakládá se na úvahách, které s posuzovanou věcí vůbec nesouvisí,²²⁴ nebo /ii/ odvolací soud porušením poučovací povinnosti zasáhl do jeho práva být před soudem slyšen, které bude podloženo též písemným zachycením vyjádření, které chtěl odvolacímu soudu původně sdělit. Vzhledem ke skutečnosti, že není přípustnost dovolání z důvodu podstatného procesního pochybení zakotvena výslovně, může být porušení procesního práva považováno za důvod pro připuštění dovolání pouze za předpokladu, že dojde současně k naplnění podmínky, která je ve vztahu k porušení základních procesních práv důvodem pro podání ústavní stížnosti, nebo v případě, že hrozí riziko, že se bude toto porušení procesního práva v budoucnosti opakovat. Pokud by však byl v dané věci objektivně dán absolutní dovolací důvod ve smyslu ustanovení § 547 věty 1. až 4. ZPO, je dovolání bez dalšího přípustné vždy. Naproti tomu pokud v dané věci přichází v úvahu porušení absolutních dovolacích důvodů podle věty 5. a 6. téhož ustanovení, nemělo by být běžnou praxí, že bude možnost podat dovolání připuštěna. Za situace, že by pak v rozhodnutí odvolacího soudu absentovalo vyličení skutku, nebo by toto vyličení skutku bylo rozporuplné, nesouvislé nebo by obsahovalo mezery, tzn., v případě, že by existovaly pochyby o tom, jaký skutek byl předmětem posuzování a na čem je tedy rozhodnutí založeno, měl by dovolací soud tento rozsudek odvolacího soudu ex offio zrušit. Ze zcela objektivních důvodů je totiž nepřipustné, aby takovýmto způsobem vadné rozhodnutí odvolacího soudu nadále existovalo, a to zejména proto, že se proti němu dovolání nepřipouští, a dále z toho důvodu, že kvůli absentujícím skutkovým okolnostem není ani následně možné zkoumat, zda v dané věci existují předpoklady pro podání stížnosti proti nepřipuštění dovolání.²²⁵ V souladu s právem na spravedlivý proces, které je upraveno v německé Ústavě, ale též v souladu se zněním čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, by měla být přípustnost dovolání dovozována také v případech, kdy je účastníkem řízení uplatněna námitka nadměrné délky řízení.²²⁶

²²³ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1404 a 1411.

²²⁴ Srov. rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. IX ZR 132/05.

²²⁵ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1406 a 1411.

²²⁶ Námitka je navíc podmínkou, aby mohl účastník řízení náhradu újmy způsobené průtahy v řízení vůbec uplatňovat.

Posledním stěžejním důvodem, od jehož existence v rozhodnutí by se měla odvíjet přípustnost podat proti němu dovolání, je jeho zřejmá nesprávnost. K tomuto závěru se ovšem judikatura Spolkového nejvyššího soudu staví negativně s argumentem, že uvedený záměr zákonodárce z citace zákona (obdobně jako záměr připustit dovolání pro porušení základních procesních práv) nevyplývá.²²⁷

Pro úplnost lze na závěr tohoto bodu shrnout a dodat, že vedle uvedení důvodu, na základě něhož má být posouzeno, zda je dovolání v dané věci přípustné, je třeba, aby bylo objasnění dovoláním dotčené právní otázky (nebo náprava jiného pochybení v rámci předchozího řízení) pro rozhodnutí v dané věci významné. Přitom platí, že prvek významnosti nemůže být dán ve vztahu k druhému rovnocennému důvodu, na němž je napadené rozhodnutí odvolacího soudu postaveno. Shledá-li odvolací soud při následném přezkumu stížnosti proti nepřipuštění dovolání, že je rozhodnutí odvolacího soudu ve všech svých závěrech správné, je vyloučeno, aby byl účastník řízení se svojí stížností úspěšný, a to i kdyby jeden z důvodů stížnosti spočíval v porušení práva být slyšen u soudu nebo v jiném procesním pochybení velkého významu, které by jinak mohlo jako objektivní důvod stížnosti postačovat,²²⁸ nebo kdyby odvolací soud žalobu zamítl ze dvou důvodů, z nichž jeden sice byl zásadního právního významu, ale druhý nikoli.²²⁹

Otázka zásadního právního významu

Otázka zásadního právního významu je taková otázka, kterou je možné a současně nutné objasnit, a která se může vyskytovat v neurčitém množství případů. Citované platí obdobně pro právní spor, jehož účinky se ve velkém rozsahu dotýkají zájmu společnosti.²³⁰ Samotné kritérium zásadního významu právní věci ve své podstatě znamená, že opravný prostředek v podobě dovolání slouží nejen zájmu stran, ale primárně také veřejnému zájmu, který spočívá v zajištění jednotného výkladu a dotváření práva.²³¹ Na základě popsaných poznatků lze vyvodit závěr, že fakticky se obě kategorie důvodů přípustnosti dovolání v ustanovení § 543 odst. 2 věta první a druhá ZPO překrývají, neboť není možné, aby okolnosti, pro které lze podat dovolání podle odstavce druhého věty druhé tohoto ustanovení, nebyly zásadního významu.

²²⁷ ACKERMANN, Brunhilde. In: PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1406.

²²⁸ Například rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 10. srpna 2005, sp. zn. XII ZR 97/02, nebo rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 18. července 2003, sp. zn. V ZR 187/02, NJW 2003, 3205 a násl.

²²⁹ ACKERMANN, Brunhilde. In: PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1407.

²³⁰ ACKERMANN, Brunhilde. In: PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1403.

²³¹ SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 420.

Jistá specifická právní otázka zásadního významu však přeci jen existuje. Jak již bylo uvedeno výše, vždy se musí jednat o právní otázku významnou pro rozhodnutí v neurčitém počtu případů. Navíc se musí jednat o otázku, o níž dosud nebylo rozhodnuto a kdy je tedy nepochybné, že rozhodnutí dovolacího soudu je nezbytné pro dotváření práva. Jako příklad, kdy se o takovou otázku naopak nejedná, lze uvést situaci, kdy je paralelně zahájeno a vedeno několik soudních sporů ohledně téže otázky. O právní otázku zásadního významu se potom zcela jistě nebude jednat výlučně z důvodu značného majetkového zájmu.

Naproti tomu zvláštní hospodářský význam pro společnost vyplývající ze sporu, který se týká všeobecných obchodních podmínek, za právní otázku zásadního významu bude v zásadě možné označit vždy, stejně jako potřebu vytvořit obecné právní věty pro zajištění jednotného výkladu nových právních pravidel (například po velké novele závazkového práva německého občanského zákoníku v roce 2002).²³²

S právní otázkou, která již byla Spolkovým nejvyšším soudem jednou řešena, může vyvstat potřeba jejího opětovného objasnění. Bude tomu tak za situace, kdy se nižší soudy dosavadním řešením právní otázky nebudou řídit, nebo v případě, kdy bude právní věda vyjadřovat pochybnosti o správnosti jejího výkladu. Aplikace nastíněného postupu by měla zamezit nechtěné stagnaci práva a přibývání rozdílných možností řešení totožné právní otázky, což je bezesporu vysoce žádoucí stav. Připuštění dovolání ohledně právní otázky týkající se práva, které již není účinné, je závislé na tom, zda stěžovatel ve své stížnosti proti nepřipuštění dovolání uvede argumentaci obsahující závěr, že rozhodnutí dovolacího soudu může být (přes tuto skutečnost) směrodatné rovněž v budoucnu, neboť se bude podle tohoto práva rozhodovat i nadále, nebo závěr, z něhož bude vyplývat, že má objasnění otázky význam i pro novou právní úpravu.²³³

4.1.3. Srovnání přípustnosti dovolání v české a německé právní úpravě

Ustanovení § 542 odst. 1 ZPO, stejně jako ustanovení § 236 občanského soudního řádu, směřuje ke zdůraznění funkce institutu dovolání jakožto mimořádného opravného prostředku, když jeho přípustnost váže na podmínku „konečnosti“, respektive „právní moci“ rozhodnutí druhostupňové soudní instance (vyjma případů tzv. „přeskočení odvolacího řízení“ podle § 566 ZPO).

²³² SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 420 - 421.

²³³ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1411. K tomu srov. rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. V ZR 291/02, NJW 2003, 1943, 1944.

Ke znění ustanovení § 237 občanského soudního řádu lze tudíž z hlediska rozhodných skutečností pro připuštění dovolání přirovnat ustanovení § 543 odst. 2 ZPO. Podle něho je dovolání přípustné v takovém případě, má-li právní otázka zásadní význam, nebo tehdy, je-li rozhodnutí dovolacího soudu žádoucí pro dotváření práva či zajištění jeho jednotného výkladu. Toto vymezení se v podstatě překrývá s přípustností dovolání proti rozhodnutí, které závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, dovolací soud ji rozhoduje rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Zcela zásadní rozdíl mezi ZPO a občanským soudním řádem ve vztahu k přípustnosti dovolání však spočívá v tom, že zatímco podle ZPO o přípustnosti dovolání rozhoduje výlučně soud odvolací a jeho rozhodnutím je dovolací soud vázán, podle § 239 občanského soudního řádu smí přípustnost dovolání zkoumat pouze dovolací soud. V české právní úpravě hraje omezenou úlohu i soud prvního stupně, která spočívá v přípravě podkladů pro předložení podaného dovolání nejvyššímu soudu. Jediné, k čemu je předseda senátu soudu prvního stupně ve vztahu k pravděpodobné nepřípustnosti dovolání oprávněn, je zachytit své přesvědčení o této skutečnosti do zprávy, se kterou se spis dovolacímu soudu předkládá. V německé právní úpravě však proti nastavení, které dovolacímu soudu v zásadě neumožňuje přípustnost dovolání jakkoli posuzovat, existuje ochranný prvek v podobě možnosti podat stížnost proti nepřipuštění dovolání, který je s ohledem na snahu účastníků řízení dosáhnout projednání jejich věci nejvyšší soudní instancí sice prvkem vítaným, ale ve vztahu k naplnění účelu koncentrace posuzování přípustnosti dovolání odvolacími soudy vesměs neúčinný. Velmi specifickým a v české právní úpravě nevídaným jevem je pak to, že se doručením stížnosti proti nepřipuštění dovolání právní moc rozsudku odkládá, tzn., že podá-li dovolatel stížnost proti nepřipuštění dovolání, nabude napadené rozhodnutí právní moci až v důsledku jejího odmítnutí. Autor se domnívá, že možnost podání stížnosti je nastavena správně, protože každému zajišťuje možnost přístupu k vrcholnému soudu ve své věci, nicméně účinek automatického odkladu právní moci není moc vhodná. Institut může být velmi jednoduše zneužit, resp. využit pro šikanózní postupy. Mnohem lepší nastavení se dle názoru autora jeví umožnit dovolacímu soudu fakultativně odložit právní moc rozhodnutí, případně jeho vykonatelnost tak, jak předvídá ustanovení § 243 našeho občanského soudního řádu.

Pokud jde o podmínky absolutní nepřípustnosti dovolání, ty jsou pak v českém občanském soudním řádu formulovány širším způsobem, neboť ustanovení § 542 odst. 2 ZPO stanoví pouze, že dovolání není přípustné proti rozsudku, kterým došlo k nařízení, změně či zrušení zajišťovacího prostředku k provedení výkonu rozhodnutí pro peněžitou pohledávku

(tzv. „Arrest“), proti předběžnému opatření, proti rozsudku o předčasném odnětí držby v řízení o vyvlastnění, anebo v řízení o novém uspořádání pozemků. Ustanovení § 238 českého občanského soudního řádu naproti tomu obsahuje výčet mnohem delší, kdy návrh novely tento výčet ještě podstatným způsobem rozšiřuje.

Bod týkající se předběžného opatření a předčasného odnětí držby v řízení o vyvlastnění, který se váže k případům nepřipuštění dovolání, se proto v obou právních úpravách v zásadě shoduje. Shodně je tomu v případě připuštění dovolání týkající se skutečnosti, že odvolacím soudem bylo rozhodnuto o právní otázce zásadního významu nebo že bylo vydáno rozhodnutí žádoucí pro dotváření práva či zajištění jeho jednotného výkladu ve smyslu německé právní úpravy, neboť otázku hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud například odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo kterou dovolací soud ve smyslu § 237 občanského soudního řádu dosud nevyřešil, lze jednoznačně za tuto otázku označit.

Ani tolik diskutovaná otázka v německé právní úpravě týkající se minimální finanční hranice pro připuštění dovolání pak není ničím neznámým, neboť podle § 238 odst. 1 písm. c) našeho občanského soudního řádu není dovolání přípustné též proti rozsudkům a usnesením (respektive jejich výrokům), kterými bylo rozhodnuto o peněžitém plnění, které nepřevyšuje 50 000 Kč. Tato minimální finanční hranice peněžitého plnění (bez ohledu na příslušenství) pak může být prolomena pouze tehdy, půjde-li o vztahy ze spotřebitelských smluv, nebo o vztahy pracovněprávní. V české právní úpravě je navíc určování této hranice blíže specifikováno pro případy, kdy se jedná o opětující se peněžité plnění. Pro učinění si závěru o tom, že bylo minimální finanční hranice pro připuštění dovolání dosaženo, je totiž rozhodný součet opakujících se peněžitých plnění, anebo půjde-li o peněžité plnění na dobu života, na dobu neurčitou, anebo na dobu určitou, ale delší než 5 let, pětinasobek výše ročního plnění.

Pro úplnost je možné doplnit, že je podle § 238a občanského soudního řádu dovolání přípustné rovněž proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo v průběhu odvolacího řízení rozhodnuto o tom, kdo je procesním nástupcem účastníka řízení, o vstupu do řízení na místo dosavadního účastníka, ale i o připuštění dalšího účastníka nebo záměně účastníků.

4.2. Důvodnost dovolání

4.2.1. Důvodnost dovolání podle české právní úpravy

Důvodnost dovolání je v platné právní úpravě zachycena v ustanovení § 241a občanského soudního řádu, kdy po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb., se s účinností od 1. 1. 2013 z hlediska důvodů dovolání počítá pouze s otázkami právními, neboť je nyní

jediným dovolacím důvodem, na který lze v dovolání odkazovat, nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem. Ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu převzalo dikci § 241a odst. 2 písm. b) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, jehož výklad se s ohledem na existenci více dovolacích důvodů omezoval toliko na otázky hmotného práva. Nové znění je však třeba interpretovat širěji, a to ve spojení s pojmem "otázek hmotného nebo procesního práva" podle § 237 občanského soudního řádu.²³⁴ Dovolací důvod se týká nesprávného posouzení věci nejen z hlediska práva hmotného, nýbrž také práva procesního, a tudíž zahrnuje i vady řízení ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, je-li s nimi spojena existence příslušné právní otázky. Je patrné, že nejde o změnu, která by ve srovnání s právní úpravou dovolání přípustného podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, ve znění do 31. prosince 2012, zužovala rozsah uplatnitelných dovolacích důvodů. Obdobným způsobem vymezovala jejich rozsah i judikatura Ústavního soudu, která vedle účelu tohoto typu dovolání, jímž bylo (a stále je) sjednocování judikatury obecných soudů, kladla důraz i na povinnost dovolacího soudu poskytovat jednotlivci ochranu jeho základních práv, jež je pro soudní moc jako celek výslovně vyjádřena v čl. 4 Ústavy České republiky.²³⁵ Dovolací důvod, který byl před nabytím účinnosti této novely formulován v § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, tzn. důvod, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování, proto již uplatnit nelze. Jeho použití navíc stejně připadalo pouze na situace přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. a) a b) občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012. Ke změně v důvodech dovolání došlo na základě toho, že dřívější rozlišování dovolacích důvodů činilo dovolatelům a jejich právním zástupcům poměrně značné potíže a nezřídka docházelo k tomu, že vymezení důvodu bylo nesprávně chápáno nebo v dovolání nebylo vůbec promítnuto.²³⁶ Nesprávným právním posouzením věci se již tradičně rozumí okolnost, že odvolací soud danou věc posoudil podle nesprávného právního předpisu,

²³⁴ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 28. března 2013, sp. zn. III. ÚS 772/13.

²³⁵ Blíže nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2007 sp. zn. II. ÚS 182/05.

²³⁶ Nejčastějším výkladovým problémem bylo, že dovolatel, respektive jeho právní zástupce, v dovolání za otázku zásadního právního významu označil nesouhlas se skutkovým zjištěním, na kterém bylo založeno rozhodnutí odvolacího soudu. Řešení označené právní otázky bylo dovolatelem totiž zpravidla přímo spojeno s odlišným skutkovým stavem, než který byl soudy zjištěn. V těchto případech však dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu účinného do 31. 12. 2012 nebylo přípustné. Tyto problémy mohou ale přetrvávat i nadále, nebude-li dovolatel souhlasit se skutkovým stavem zjištěným soudy obou stupňů a bude-li naopak trvat například na tom, že nebyl na základě provedených důkazů skutkový stav správně zjištěn či správně posouzen, na což pak navazovalo řešení některé právní otázky. Ani v tomto případě se však nebude jednat o výtka nesprávného právního posouzení věci, ale o napadání rozhodnutí odvolacího soudu v otázce skutkových zjištění. Proto by se v těchto případech i nadále postupovalo podle dřívější judikatury Nejvyššího soudu (tj. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2009, sp. zn. 25 Cdo 534/2007). K tomu blíže JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015, s. 186.

nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, nebo jej na zjištěný skutkový stav v dané věci nesprávně aplikoval. Tato charakteristika nesprávného právního posouzení věci již byla od 1. 1. 2001 do konce roku 2012 nespočetněkrát judikována,²³⁷ proto je i do budoucnosti základní teze uvedeného vymezení poměrně jasně seznatelná a neměla by (nebude-li dovolatel směřovat právní a skutkové posouzení věci) proto v praxi činit potíže.

Vzhledem k tomu, že důvod spočívající v nesprávném právním posouzení věci²³⁸ je podle platné právní úpravy jediným dovolacím důvodem, musí být v dovolání způsobem podle § 241a občanského soudního řádu řádně vymezen²³⁹ a k jeho naplnění je třeba následující sled skutečností. Soud zjistil určitý skutkový stav, ale při jeho posuzování se následně dopustil chyby v souvislosti s aplikací právního předpisu, což ve výsledku znamenalo vadné právní posouzení skutkového stavu, které bylo významné pro rozhodnutí ve věci samé, neboť odvolací soud v důsledku toho shledal nárok účastníka řízení jako opodstatněný nebo neopodstatněný. Řádným vymezením dovolacího důvodu se zejména rozumí označení odkazu na příslušné zákonné ustanovení a jeho dikci, ale především i konkrétní popis právní otázky, které se týká a výkladu, v čem dovolatel nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu při jejím řešení spatřuje.²⁴⁰

V rámci důvodnosti je nutné zdůraznit, že podle konstantní judikatury Ústavního soudu,²⁴¹ jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, tzn. že

²³⁷ Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 1411/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2005, sp. zn. 33 Odo 211/2004, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2005, sp. zn. 26 Cdo 2002/2004 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 26 Cdo 3150/2006.

²³⁸ Právní posouzení věci je možné z hlediska práva hmotného i procesního a nesprávnost proto může být namítána i u procesněprávní otázky, budou-li jinak splněny podmínky podle § 237 občanského soudního řádu. V této souvislosti Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 25. září 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněném pod č. 4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, přijal závěr, že má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, musí být z obsahu dovolání patrné, o kterou otázku hmotného nebo procesního práva jde a od které rozhodovací praxe dovolacího soudu se při řešení této právní otázky odvolací soud odchýlil.

²³⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. 32 Cdo 1872/2011. Řádným vymezením, kterého je třeba v souvislosti s kvalitativním rozsahem dovolání, kterým je Nejvyšší soud vázán, nemůže být obecný odkaz na nesprávné právní posouzení věci, který není spojen s označením konkrétního právního posouzení, které dovolatel napadá, a výkladem, v čem dovolatel tuto nesprávnost spatřuje.

²⁴⁰ Toto vyplývá z ustanovení § 241a odst. 3 občanského soudního řádu. V souladu s tímto ustanovením je třeba, aby dovolatel výslovně označil tu část právního posouzení v rozhodnutí odvolacího soudu, která je podle něho nesprávná, a k tomu uvedl adekvátní argumentaci, v čem konkrétně dotčenou nesprávnost spatřuje, tzn., především, jak mělo být ustanovení použitého právního předpisu správně vyloženo a aplikováno, nebo které ustanovení mělo být místo použitého ustanovení odvolacím soudem aplikováno. K tomu blíže JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015, s. 188.

²⁴¹ V podrobnostech usnesení Ústavního soudu ze dne 28. března 2013, sp. zn. III. ÚS 772/13.

rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Jestliže dovolatel namítne protiústavnost právních závěrů či postupu odvolacího soudu, je tím naplněn i dovolací důvod spočívající v tvrzeném nesprávném posouzení věci.

Velmi důležitým momentem stran důvodnosti dovolání je otázka zmatečnostních vad řízení,²⁴² resp. zda je dovolací soud povinen v rámci dovolání k těmto vadám přihlédnout. Předchozí judikatura,²⁴³ tedy před koncepční změnou dovolání, razila tezi, že tzv. zmatečnostní vady řízení nejsou způsobilým dovolacím důvodem. Za tímto účelem existuje žaloba pro zmatečnost, jako specifický mimořádný opravný prostředek. Tento závěr byl poněkud striktní a podle názoru autora nesprávný z následujícího důvodu. Mohlo by docházet k odepření práva na spravedlnost, kdy řízení bylo fakticky postiženo zmatečnostní vadou, ale dávno již uplynula lhůta pro podání žaloby pro zmatečnost. Náhled se pak správným směrem změnil po nové koncepci dovolání, kdy se v rozhodovací praxi dovolacího soudu v kontextu nově přijaté úpravy (§ 242 odst. 3 občanského soudního řádu) znovu umožnilo přihlížet ke zmatečnostním vadám.²⁴⁴

Nicméně návrh novely, který jde podle názoru autora špatným směrem a argumentace v důvodové zprávě je chybná, především stran konzistence judikatury, jejího vývoje a výkladu, je-li judikatura rozporná. Uvedené výtky mají poměrně jednoduché řešení podrobně rozebrané výše. Podle důvodové zprávy není žádného důvodu směřovat mimořádné opravné prostředky (žalobu pro zmatečnost na straně jedné a dovolání na straně druhé), zejména pak s přihlédnutím k (ustálenému) judikатурnímu závěru Nejvyššího soudu, podle kterého není soud v řízení o žalobě pro zmatečnost vázán závěrem dovolacího soudu, že řízení netrpí zmatečnostmi uvedenými v § 229 odst. 1, v § 229 odst. 2 písm. a) a b) nebo v § 229 odst. 3 občanského soudního řádu. Jakkoliv je argumentace v důvodové zprávě založena na judikatuře Nejvyššího soudu, naprosto opomíjí recentní judikaturu soudu Ústavního, která konstantně judikuje, že jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu. Jestliže tedy dovolatel namítne zmatečnost, která má ústavněprávní rozměr, je tím naplněn i dovolací důvod spočívající v tvrzeném nesprávném posouzení věci. Mimo to návrh novely počítá pouze s úpravou § 241a občanského soudního řádu, nikoliv s ustanovením § 242 odst. 3 občanského soudního řádu, což spíše než o koncepčnosti svědčí o nepozornosti zákonodárce. Pokud bude

²⁴² K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 2179/2002.

²⁴³ Zejm. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2002, sp. zn. 29 Odo 523/2002.

²⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2015, sp. zn. 30 Cdo 5459/2014.

přijat návrh novely tak, jak je navržen, způsobí to zásadní interpretační problémy, které budou muset být interpretovány ve prospěch dovolatelů.

4.2.2. Důvodnost dovolání podle německé právní úpravy

Za důvod dovolání v rámci dovolání v Německu lze v souladu s ustanovením § 545 odst. 1 ZPO označit pouze skutečnost, že se napadené rozhodnutí zakládá na porušení práva. Rozhodnutí odvolacího soudu je proto možné přezkoumat výhradně z jednoho důvodu. V předmětném zákonném ustanovení je dále formulován negativní požadavek spočívající v tom, že dovolání není možné založit pouze na tvrzení, že soud prvního stupně nesprávně posoudil svoji příslušnost. Právem se v tomto případě rozumí právní norma, a to jak právní norma obsažená v zákoně, tak i (až na výjimky) v podzákonném právním předpisu. Reviznímu přezkumu dovolacím soudem ovšem podléhají také normy práva Evropské unie, normy mezinárodního práva soukromého i veřejného, normy práva obyčejového a za podmínky působení na vztahy neurčitého okruhu osob i normy obsažené ve stanovách právnických osob, nebo případně též některá ustanovení všeobecných obchodních podmínek, na která se jako na právní normy pohlíží.²⁴⁵

Důvodnost dovolání upravenou primárně ustanovením § 545 ZPO je důležité vykládat v kontextu ustanovení § 546 a § 559 ZPO, v důsledku čehož lze dospět k závěru, že dovolací soud rozsudek odvolacího soudu přezkouvává výhradně po jeho právní stránce, neboť při přezkumu v zásadě vychází ze skutkového stavu, jak byl zjištěn odvolacím soudem, a nová skutková tvrzení stran mohou být brána v potaz pouze za výjimečných okolností. Jinými slovy řečeno jsou skutková zjištění odvolacího soudu pro dovolací soud závazná, ledaže jsou založena na porušení hmotného práva nebo ovlivněna řádně namítnutou procesní vadou. Stran přezkumu napadeného rozhodnutí ohledně chybné aplikace práva však dovolací soud vychází z práva, které sám nalézá, interpretuje a aplikuje. Případem, kdy se rozhodnutí v souladu s ustanovením § 546 ZPO zakládá na porušení práva, se rozumí situace, kdy soud právní normu buď neaplikoval vůbec (ačkoli měl), anebo ji sice aplikoval, avšak nesprávně, přičemž k druhému druhu pochybení dochází typicky v důsledku chybné interpretace, tzn. výkladu jednotlivých (obvykle neurčitých)²⁴⁶ znaků skutkové podstaty právní normy. Interpretace se ale nesporně do právních otázek řadí a náleží tudíž ke stěžejním bodům revizního přezkumu.

První fáze každého řízení je založena na zjištění konkrétních skutkových okolností, které se následně podřadí pod správně interpretovanou právní normu, přičemž tato fáze

²⁴⁵ SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 428.

²⁴⁶ Pro tuto skupinu je charakteristický pojem dobré mravy, dobrá víra, přiměřenost, obvyklost atd.

nepodléhá přezkumu ze strany dovolacího soudu v obecné rovině, stejně jako skutková zjištění na základě provedených důkazů nebo skutkový výklad projevů vůle. S ohledem na vnitřní propojenost skutkových a právních otázek, které jsou obsahem napadeného rozhodnutí, se ale může stát, že skutkové otázky se stanou otázkami právními. Příkladem lze uvést situaci, kdy budou při zjišťování skutkových okolností porušena zákonná pravidla dokazování nebo pravidla interpretace. Zachovávání zákonných pravidel pro dokazování a interpretaci potom přezkumu dovolacího soudu podléhá.²⁴⁷ Problém se správným rozlišením přezkoumatelných otázek právních od nepřezkoumatelných otázek skutkových se zpravidla vyskytuje v rámci subsumpcí konkrétní skutkové podstaty pod právní normu. Vzhledem k tomu, že předpokladem pro správné podřazení je zodpovězení otázky, kterou právní normu aplikovat, převládá obecně názor (k němuž se nelze než přiklonit), že se jedná o otázku právní, v důsledku čehož i samotná subsumpcie (až na výjimky) podléhá reviznímu přezkumu.

Skutečnost, že dovoláním napadené rozhodnutí se musí podle § 545 ZPO zakládat na porušení práva, znamená, že mezi porušením přezkoumatelné právní normy a napadeným rozhodnutím existuje příčinná souvislost. Proto je nezbytné v každém jednotlivém případě zvlášť posoudit, zda by soud při správné aplikaci právní normy rozhodl jinak, což je z povahy věci snadno zjištitelné zejména v případě porušení práva hmotného. V případě, že nikoli, tzn., že navzdory zjištěnému porušení práva je napadené rozhodnutí na základě jiných skutečností správné, musí soud podle § 561 ZPO dovolání zamítnout.

Při porušení procesních pravidel je poměrně obtížné výše uvedenou kauzalitu mezi porušením práva a napadeným rozhodnutím identifikovat. Proto jsou v zákoně za účelem správného zjištění této příčinné souvislosti výslovně upraveny tzv. absolutní revizní důvody (konkrétně v ustanovení § 547 ZPO), prostřednictvím kterých se zakládá nevyvratitelná právní domněnka spočívající v tom, že došlo-li k některému ze zde vyjmenovaných procesních pochybení, platí, že byla chyba příčinou vydání napadeného rozhodnutí. V případě jiných procesních pochybení, která v dotčeném ustanovení uvedena nejsou, stačí pro závěr o příčinné souvislosti pouhá možnost, že by bez porušení procesního pravidla soud rozhodl jinak.²⁴⁸

4.2.3. Srovnání dovolacích důvodů v české a německé právní úpravě

Podle § 551 odst. 3 ZPO ve spojení s § 549 ZPO by mělo dovolání a jeho odůvodnění obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, rozsah, v němž je rozhodnutí napadáno

²⁴⁷ Srov. ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1417, nebo též SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 428.

²⁴⁸ SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010, s. 429 -430.

a v němž by mělo být zrušeno, dovolací návrh a dovolací důvod, který spočívá buď v označení okolností, z nichž vyplývá, že došlo k porušení hmotného práva, nebo ve vylíčení skutečností vedoucích k závěru o porušení procesních pravidel. Hlediska základních obsahových náležitostí v české i německé právní úpravě jsou proto téměř identická a byť není podmínka formulace toho, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání v ZPO výslovně formulována, je možné z koncepce koncentrace posuzování přípustnosti dovolání odvolacím soudem dospět k závěru, že chce-li být účastník řízení ve své věci úspěšný (a to aniž by předvídal, jak odvolací soud o přípustnosti dovolání v jeho věci rozhodne), měl by bez ohledu na absenci této výslovné podmínky v zákoně důvody pro připuštění možnosti podat dovolání (bude-li je v té době již znát) pečlivě specifikovat již ve svých podáních směřovaných soudu v odvolacím řízení (tj. v rámci odvolání nebo vyjádření protistrany k podanému odvolání).

Odlišnost německé právní úpravy ve vztahu k posouzení důvodnosti dovolání spočívá v tom, že podle ZPO lze jako důvod dovolání uplatnit, že se napadené rozhodnutí zakládá na porušení práva. Dále je zde stanoveno, co se oním porušením práva rozumí (tj. skutečnost, že soud právní normu opomněl aplikovat nebo ji aplikoval nesprávně), ale také to, kdy se má za to, že je napadené rozhodnutí bez dalšího na porušení práva založeno (tj. absolutní dovolací důvody v § 547 ZPO).

Do konce roku 2012 byla podle § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu²⁴⁹ konstrukce důvodů, kdy se má bez dalšího za to, že se je dovolání přípustné, s německou právní úpravou velmi podobná, neboť dovolací důvod spočívající v tom, že je řízení postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, je obdobný jako důvod spočívající v tom, že podle § 547 ZPO nebyl soud správně obsazen, na rozhodování se podílel soudce, který byl z výkonu své funkce ze zákona vyloučen, anebo některá ze stran nebyla v řízení řádně zastoupena.

Od 1. 1. 2013 bylo ustanovení § 241a občanského soudního řádu změneno a došlo k redukci výslovně uvedených dovolacích důvodů na jeden, tj. nesprávné právní posouzení věci. I přes nové legislativní řešení však není zřejmě na místě konstatovat, že tímto došlo

²⁴⁹ K tomu srov. § 241 odst. 2 zákona č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok, ve znění účinném do 31. 6. 2016, z něhož je stále zřejmý společný základ konstrukce dovolacích důvodů s občanským soudním řádem, resp. objektivních podmínek přípustnosti dovolání jako takových. [K tomu srov. ŠTEVČEK, Marek et al. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmenené a doplnené vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2014, s. 510 – 521.]. Zákon č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok, byl zrušen zákonem č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok, který nabyl účinnosti 1. 7. 2016. V ustanovení § 431 a § 432 tohoto zákona je pak obsažena stěžejní konstrukce dovolacích důvodů, kdy z ustanovení § 431 zákona je zřejmá inspirace ustanovením § 547 ZPO a ustanovení § 432 zákona se naopak obsahově blíží ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu.

k razantnímu odchýlení se od konstrukce německé právní úpravy, neboť pojem „nesprávné právní posouzení věci“ (podle občanského soudního řádu) se do značné míry překrývá s pojmem „porušení práva“ (podle § 546 ZPO), a to tím spíše, obsahovalo-li ustanovení § 237 odst. 1 občanského soudního řádu téměř identické důvody dovolání, které byly od 1. 1. 2001 v podstatě jen přesunuty pod v té době nově zavedený institut žaloby pro zmatečnost.

4.3. Rozhodování dovolacího soudu

4.3.1. Rozhodování dovolacího soudu podle české právní úpravy

Nalézací soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, hraje před rozhodnutím Nejvyššího soudu důležitou roli, a to z toho důvodu, že je povinen před předložením spisu (s dovoláním) dovolacímu soudu provést určité úkony. Podle zákona by měl v zásadě postupovat obdobně jako v případě podaného odvolání, avšak v o něco širším rozsahu.

Úkolem, k němuž je soud prvního stupně primárně povinen, je vyhodnocovat, zda bylo dovolání podáno včas. V daném kontextu si proto musí sám zvážit, zda bylo poučení odvolacího soudu o možnosti dovolání správné, nebo zda jeho nedostatky nezaložily lhůtu pro podání dovolání v delším rozsahu. Závěr o tom, že bylo dovolání podáno opožděně, soud prvního stupně vyjádří usnesením o odmítnutí dovolání, v němž zároveň rozhodne (končí-li se tímto i řízení jako takové) o náhradě nákladů dovolacího řízení.²⁵⁰ Proti tomuto rozhodnutí je možné podat odvolání. Ve výsledku se tedy může stát, že odvolací soud toto rozhodnutí o odmítnutí pro opožděnost změní a soud prvního stupně bude následně nucen provést další úkony a přesto spis dovolacímu soudu se sdělením, že bylo dovolání podáno včas, předložit. Je-li oproti této situaci dovolání soudem prvního stupně posouzeno jako včasné již od svého počátku, zaznamená to do předkládací zprávy a přistoupí k provádění dalších úkonů. Nejvyšší soud si však může úsudek o tom, zda bylo dovolání podáno včas, učinit bez ohledu na stanovisko soudu první instance, respektive měnící rozhodnutí odvolacího soudu, a dovolání pro opožděnost odmítnout.

V dovolacím řízení má soud prvního stupně také povinnost postarat se o odstranění případných vad podaného dovolání a případně odstranit²⁵¹ nedostatek povinného zastoupení dovolatele advokátem, notářem, nebo v případě právnické osoby alespoň pověřenou osobou

²⁵⁰ Náklady řízení zpravidla v těchto případech nevznikají, neboť nebylo ani důvod doručovat stejnopis dovolání protistraně.

²⁵¹ Soud prvního stupně musí dbát na to, aby bylo ze znění výzvy k odstranění nedostatku právního zastoupení zřejmé, že není podmínka povinného zastoupení splněna jen předložením plné moci či dokladu o právnickém vzdělání, ale že je třeba, aby bylo dovolání osobou s právnickým vzděláním také sepsáno. K tomu srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2008, sp. zn. 21 Cdo 3534/2007.

s právnickým vzděláním.²⁵² Není-li tento nedostatek odstraněn, dojde k zastavení řízení. Nově se navrhuje, aby řízení zastavil předseda senátu soudu prvního stupně, nebude-li nedostatek podmínky uvedené v § 241 občanského soudního řádu ani ve lhůtě určené ke splnění této podmínky odstraněn. V této souvislosti je také nutné upozornit na ústavněprávní aspekt problematiky, kdy je nutné respektovat legitimní očekávání účastníka řízení, aby nedošlo k odepření práva dovolatele na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Případem, v němž je soud prvního stupně oprávněn o dovolacím řízení rozhodnout, je pak i nezaplacení soudního poplatku, kdy je třeba, aby tento soud přihlédl k věcnému či osobnímu osvobození od tohoto poplatku. Nedojde-li přes výzvu soudu prvního stupně k zaplacení soudního poplatku ve stanovené lhůtě, dotčený soud řízení zastaví. Toto rozhodnutí soud prvního stupně vydá i v případě, když mu to uloží dovolací soud pokynem.

Teprve až je ze strany soudu prvního stupně učiněn i tento úkon, rozešle stejnopis dovolání ostatním účastníkům řízení, nebo zašle případné vyjádření protistrany k dovolání dovolateli a ověří, zda jsou součástí spisu všechny přílohy, které soud prvního stupně a odvolací soud ke svému rozhodnutí potřeboval. Po splnění všech požadovaných úkonů soudu prvního stupně formulovaných v § 241b občanského soudního řádu shrne tento soud výsledky přípravného postupu do předkládací zprávy, kterou následně spolu se spisem předloží dovolacímu soudu.²⁵³

Nedojde-li soudem prvního stupně k odmítnutí dovolání nebo zastavení řízení a dotčený soud spolu s předkládací zprávou předal spis dovolacímu soudu, následuje řízení o dovolání před Nejvyšším soudem, který může podle ustanovení § 243c až 243g občanského soudního řádu ve věci rozhodnout v zásadě tak, že podané dovolání odmítne, řízení zastaví, dovolání

²⁵² Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2015, sp. zn. 30 Cdo 4532/2015, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 31 NS ČR 9/2015, v němž Nejvyšší soud vyložil a odůvodnil právní názor, že směřuje-li dovolání účastníka, jenž není zastoupen advokátem, ani nemá sám odpovídající právníké vzdělání, proti usnesení, jímž odvolací soud nevyhověl (ve spojení s usnesením soudu prvního stupně) žádosti účastníka o ustanovení zástupce pro řízení o dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, pak je namístě, aby to, zda jsou splněny předpoklady pro ustanovení advokáta pro řízení o dovolání proti takovému usnesení odvolacího soudu, zhodnotil přímo Nejvyšší soud jako soud dovolací. V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud dále vyložil, že dospěl-li by dovolací soud k závěru, že v řízení o dovolání účastníka nezastoupeného advokátem, který ani sám nemá odpovídající právníké vzdělání, proti usnesení, kterým odvolací soud (ve spojení s usnesením soudu prvního stupně) nevyhověl žádosti účastníka o ustanovení zástupce pro řízení o dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, nejsou splněny předpoklady pro ustanovení zástupce z řad advokátů, přičemž byli-li dovolatel předtím v řízení o dovolání proti onomu usnesení řádně vyzván k odstranění tohoto nedostatku, je to důvodem pro zastavení dovolacího řízení.

²⁵³ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015, s. 190 - 192.

zamítne, nebo napadené rozhodnutí změni anebo jej zruší. Vedle toho může samozřejmě i řízení zastavit.

Podle § 243c občanského soudního řádu platí, že dovolací soud dovolání podané proti rozhodnutí odvolacího soudu, které není přípustné nebo které trpí vadami neodstraněnými v průběhu trvání lhůty k podání dovolání, pro které v dovolacím řízení nelze pokračovat, odmítne. Typicky k tomuto dochází tehdy, bylo-li dovolání podáno opožděně a neodmítl-li je z tohoto důvodu již soud prvního stupně, nebo bylo-li podáno někým, kdo k podání dovolání nebyl oprávněn,²⁵⁴ nebo nebylo-li řádně doplněno či opraveno. Usnesení o tom vydá dovolací soud do 6 měsíců ode dne, kdy mu byla věc předložena. Co by bylo důsledkem nesplnění této lhůty, však ze zákona neplyne, jedná se tak o lhůtu pořádkovou. Návrh novely navrhuje lhůtu odstranit, neboť se v praxi jednoznačně prokázalo, že lhůta je neúnosná, a to z čistě objektivních důvodů v důsledku vysokého nápadu. S tímto názorem lze souhlasit, obecně není vhodné dávat do soudního procesu lhůty pro rozhodování, samozřejmě s výjimkou, kde je to nezbytně nutné a žádoucí. V daném případě však zakotvení lhůty lze označit za negativum, neboť Nejvyšší soud může být lhůtou tlačěn na úkor kvality posouzení a následného rozhodnutí.

V případě, že by došlo ke zpětvzetí dovolání, nepodařilo se odstranit nedostatek povinného zastoupení, nebo došlo k jiným vadám, v důsledku nichž nelze v řízení pokračovat, dovolací soud může řízení zastavit. K těmto rozhodnutím se dovolací soud uchyluje, nemůže-li být ve věci rozhodováno věcně, tzn., že se Nejvyšší soud nemůže zabývat v dovolání obsaženými námitkami, neboť není zpravidla dovolání přípustné, nebo nesplňuje náležitosti požadované ustanovením § 241a občanského soudního řádu (tj. obecné náležitosti každého podání podle § 42 odst. 4 občanského soudního řádu anebo zvláštní náležitosti charakteristické pro dovolání, a k odstranění nedostatků postupem podle § 241b odst. 3 občanského soudního řádu nedošlo. Ke zvláštním náležitostem dovolání náleží údaj o tom, proti kterému rozhodnutí dovolání směřuje, v jakém rozsahu je rozhodnutí dovoláním napadáno, vymezení důvodu dovolání, vylicení splnění předpokladů přípustnosti dovolání a dovolací návrh). Není-li totiž podané dovolání v důsledku vyjmenovaných vad dostatečným podkladem k dovolacímu přezkumu, nemůže dovolací soud v řízení pokračovat.

Na tomto místě je však nutné přísně rozlišit situaci, kdy je rozhodováno o proseních podmínkách řízení, a kdy o splnění podmínky vymezení přípustnosti podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu. V případech, kde podmínky pro meritorní projednání dovolání zcela jednoznačně nejsou dány – dovolatel vezme podané dovolání zpět, dovolání bylo podáno

²⁵⁴ Zpětvzetí dovolání je oproti jeho podání možné učinit přímo zastoupeným účastníkem, aniž by bylo třeba asistence jeho právního zástupce.

opožděně nebo osobou, která k tomu není aktivně legitimována, dovolatel není zastoupen, nebyl zaplacen soudní poplatek anebo trpí obsahovými vadami, které k výzvě soudu nebyly odstraněny – může o odmítnutí dovolání rozhodnout předseda senátu nebo jím pověřený člen. Tyto případy zpravidla nevyžadují žádné sofistikované úvahy a interpretaci práva soudem, nýbrž postačuje zcela prostá aplikace zákonných ustanovení, která obsahují procesní podmínky řízení. Pokud tyto nejsou splněny, pak se samozřejmě soud nemůže podaným dovoláním věcně zabývat.

Rozhodnutí o vymezení přípustnosti však představuje kvalitativně zcela odlišnou situaci, kde se ve skutečnosti se totiž nejedná o přípustnost dovolání v klasickém procesním smyslu, nýbrž daleko přesněji o jeho přijatelnost. Je proto především na Nejvyšším soudu samotném, zda předestřenou věc bude považovat za natolik právně významnou (např. není prejudikována, je třeba sjednotit existující judikaturu anebo má být učiněn tzv. judikatorní odklon) či nikoliv. Takovéto rozhodnutí však zcela jednoznačně nemůže činit jediný samosoudce, nýbrž musí zůstat vyhrazena senátnímu rozhodování, což ostatně plyne i z výslovné zákonné úpravy § 243c odst. 2 občanského soudního řádu.²⁵⁵ Na tomto místě jinak než nelze souhlasit s nejnovějším názorem Ústavního soudu, podle něhož současná právní úprava posouzení přípustnosti dovolání obsažená v ustanovení § 237 občanského soudního řádu výslovně stanoví, že o přípustnosti dovolání má rozhodovat senát a nikoli samosoudce. Tento závěr vyplývá především z ustanovení § 243c odst. 2 občanského soudního řádu, které uvádí, že k přijetí usnesení o odmítnutí dovolání z důvodu, že dovolání není podle § 237 přípustné, je třeba souhlasu všech členů senátu. Nelze tedy přijmout závěr, který mnohdy aplikoval Nejvyšší i Ústavní soud, spočívající v tom, že jakousi první selekci případů by prováděl předseda senátu (resp. jiný pověřený člen senátu) s výsledkem, že podání, které by dle jeho názoru neobsahovalo řádné vymezení podmínek přípustnosti dovolání, by odmítl dle ustanovení § 243f odst. 2 občanského soudního řádu. Splnění předpokladu přípustnosti dovolání totiž nelze považovat za vadu, která (bez předchozí výzvy soudu) nebyla řádně doplněna nebo opravena (dle ustanovení § 241b odst. 3 občanského soudního řádu), neboť tento výklad by nectil závěry obsažené v judikatuře Ústavního soudu. Nadto, pokud by bylo skutečně jen na rozhodujícím soudci, aby sám vyhodnotil, zda nesplnění podmínky přípustnosti dovolání bude považovat za vadu, pročez bude postupovat dle ustanovení § 243f odst. 2 občanského soudního řádu, či se s tímto nedostatkem dovolání vypořádá předpokládaným způsobem dle ustanovení § 243c odst. 2 občanského soudního řádu, jevila by se tato interpretace neudržitelnou z důvodu

²⁵⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp.zn. II. ÚS 849/16.

nepředvídatelnosti rozhodování a rizika arbitrárnosti. Konečně lze konstatovat, že pokud by o odmítnutí dovolání z důvodu nevymezení přípustnosti rozhodoval předseda senátu nebo jím pověřený člen, jde o porušení základního práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. Zároveň došlo-li k odmítnutí dovolání pro údajné vady, aniž by však byla posuzována jeho přípustnost dle § 237 občanského soudu řádu, vede takové odmítnutí dovolání k odepření přístupu k dovolacímu soudu a tím potažmo k porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Vedle výše uvedené situace mohou podle názoru autora nastat v rámci senátního rozhodování Nejvyššího soudu dvě procesní situace, a to rozhodování malých nebo velkého senátu. V případě přípustnosti dovolání podle prvního²⁵⁶ a druhého²⁵⁷ kritéria bude rozhodovat klasický malý senát, protože zde podmínky pro postoupení věci velkému senátu Nejvyššího soudu nastat nemohou. Jiná situace je ale v případě třetího a čtvrtého kritéria přípustnosti.

V případě třetí koncepce přípustnosti již samo její nastavení počítá s tím, že judikatura Nejvyššího soudu není jednotná (důvody této skutečnosti mohou být různé), a že systém sjednocování v procesních otázkách vyžaduje jednomyslnost, které nemusí být vždy dosaženo. Dojde-li senát k závěru, že dovolání není přípustné, usnesením ho odmítne. Na odmítnutí se ale musí shodnout všichni jeho členové. Pokud senát naopak dospěje k závěru, že dovolání přípustné je, měl by v souladu s § 20 zákona o sodech a soudcích postoupit věc velkému senátu, který v této věci meritorně rozhodne. Jsou-li naplněny podmínky k tomuto postupu, tedy pro rozhodnutí velkým senátem, bylo by užití jakéhokoli jiného postupu protiústavní.²⁵⁸

Čtvrtá koncepce je z hlediska přípustnosti a rozhodování nejproblematictější. Jedná se o legitimní koncepci změny judikatury Nejvyššího soudu prostřednictvím zákonného mechanismu sjednocování judikatury zavedeného speciálně pro Nejvyšší soud.²⁵⁹ Prošlo-li

²⁵⁶ Tj. případ, kdy se odvolací soud při řešení právní otázky odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího soudu.

²⁵⁷ Tj. případ, kdy odvolací soud případ posoudil a následně rozhodl, přičemž právní otázka, na základě které bylo rozhodnuto, nebyla Nejvyšším soudem dosud vyřešena.

²⁵⁸ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06 bod 28. Z vyličení průběhu řízení, jež předcházelo vydání napadeného rozsudku, jakož i z připomenutí obsahu spisu Krajského soudu v Ostravě 22 Ca 445/2003 (zejména v něm obsaženého rozsudku Nejvyššího správního soudu) bylo podle názoru Ústavního soudu nepochybné, že mělo být před přijetím napadeného rozhodnutí v procesu před Nejvyšším správním soudem aplikováno ustanovení § 17 odst. 1 soudního řádu správního, tedy že měl ve věci rozhodující senát „4 Ads“ mající jiný právní názor než senát „2 As“ řízení přerušit a věc předložit senátu rozšířenému. Pakliže tak neučinil a ve věci sám rozhodl, uplatnil státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny a zatížil řízení vadou nesprávně obsaženého soudu, která představuje v ústavněprávní rovině porušení ústavního práva na zákonného soudce. Příkaz, podle něhož nesmí být nikdo odňat svému zákonnému soudci (čl. 38 odst. 1 Listiny), vyvěrá z požadavku plnění jednoho ze základních principů demokratického právního státu (čl. 1 Ústavy České republiky) a nerespektování soudního řádu správního ohledně toho, v jakém složení senátu měla být věc rozhodována, proto ve svých důsledcích znamená i porušení čl. 90 a čl. 94 odst. 1 Ústavy.

²⁵⁹ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06 bod 25. Obsahem tohoto nálezu je závěr, že judikatura nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li

dovolání selekcí přípustnosti, mohou v zásadě nastat dvě zcela odlišné situace. První situace problém nepůsobí. Malý senát věc postoupí a velký senát ji rozhodne. Druhá situace je o dost komplikovanější, neboť se postupuje podle poměrně nedokonalého mechanismu již zmíněného ustanovení § 20 zákona o soudech a soudcích. Může totiž nastat situace, ve které velký senát dojde k závěru, že nebyly vůbec splněny podmínky k postoupení věci velkému senátu a ve věci měl rozhodnout malý senát. Velkému senátu v důsledku chybného postupu malého senátu nezbude nic jiného než vrátit věc zpět k rozhodnutí malému senátu. Problém nastane tehdy, bude-li malý senát přesvědčen o tom, že má být určitá právní otázka vyřízena jinak. V důsledku toho může velmi snadno dojít de facto k patové situaci, kdy velký senát ve věci rozhodnout nemůže (ačkoli by „správně“ měl), neboť by zde postupoval v rozporu se sjednocujícím stanoviskem Nejvyššího soudu²⁶⁰ a případně též judikaturou Ústavního soudu.

Další, velmi zajímavou otázkou, je pak rozhodování dovolacího soudu, respektive senátů dovolacího soudu, v kontextu nově nastaveného systému přípustnosti. Vzhledem ke kombinovanému systému dovolání a různým koncepcím přípustnosti mohou při rozhodování nastat obtížně řešitelné situace. Obecně o dovolání rozhoduje tříčlenný senát. Pokud však senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování dojde k právnímu názoru, který je od právního názoru (vyjádřeného již dříve) v rozhodnutí Nejvyššího soudu odlišný, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu a svůj odlišný názor zdůvodní. Půjde-li navíc o právní názor týkající se procesního práva, bude tento postup možný pouze v případě, že senát jednomyslně dospěje k závěru, že má řešená procesní otázka po právní stránce zásadní význam.

Zákon o soudech a soudcích postup a způsob rozhodnutí velkého senátu kolegia Nejvyššího soudu poté, co mu věc byla předložena podle § 20 odst. 1, 2 zákona o soudech a soudcích, výslovně neupravuje. Z dikce obsažené v ustanovení § 20 odst. 1 věty první zákona o soudech a soudcích a vyjádřené slovy „postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu“ lze však podle názoru autora této práce gramatickým výkladem dovodit, že je velký senát kolegia oprávněn rozhodnout jak v meritu věci, tak i o tom, že se věc přikazuje (vrací) k projednání a rozhodnutí senátu, který ji velkému senátu kolegia postoupil, aniž by k tomu byly splněny

o praxi nejvyšší soudní instance povoláné i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem jevem ve své podstatě nežádoucím, neboť může být takovouto změnou zjevně narušen jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování. Toto je také hlavní důvod, proč právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi samotnými má být jejich dosavadní judikatura překonána. I kdyby však takovéto procedury pro uvedené případy pozitivním právem zakotveny nebyly, nic by to neměnilo na povinnosti soudů přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu, včetně přesvědčivého vysvětlení toho, proč bylo rozhodnuto jinak.

²⁶⁰ Srov. stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. PlsN 1/2011.

zákonné podmínky. Zákon o soudech a soudcích zde totiž používá obecný pojem „k rozhodnutí“, nikoli pojem „k rozhodnutí ve věci“, takže je velký senát kolegia nepochybně oprávněn učinit nejen rozhodnutí ve věci samé, ale též jakékoli přípustné rozhodnutí procesní povahy, které v dané věci přichází v úvahu. Tzn. i rozhodnutí o přikázání věci k projednání a rozhodnutí tříčlennému senátu, který věc předložil velkému senátu kolegia za situace, pokud k tomu nebyly splněny zákonné podmínky.

Pro tento závěr svědčí kromě zmíněného gramatického výkladu citovaného ustanovení rovněž výklad teleologický, podle něhož bylo smyslem a účelem zákonného konstituování velkých senátů kolegií²⁶¹ Nejvyššího soudu zabezpečit jednotnost vlastní judikatury Nejvyššího soudu jako základního předpokladu pro sjednocování rozhodovací činnosti soudů nižších stupňů, což je bezesporu jedním z nejvýznamnějších úkolů Nejvyššího soudu, k nimž je jako vrcholný orgán obecné justice povolán.

Velký senát kolegia by pak měl být oprávněn a současně též povinen zkoumat svoji příslušnost k rozhodnutí ve věci samé. Vzhledem k tomu, že žádný další orgán, který by mohl řešit případně vzniklý „kompetenční spor“ mezi postupujícím tříčlenným senátem a velkým senátem kolegia Nejvyššího soudu, neexistuje, předmětné oprávnění má sám velký senát kolegia, který po splnění podmínek podle § 20 zákona o soudech a soudcích v postoupené věci meritorně rozhodne, nebo naopak nebudou-li tyto podmínky splněny, přikáže postoupenou věc k projednání a rozhodnutí zpět tříčlennému senátu.²⁶²

Jak ostatně vyplývá z opakovaně vysloveného názoru Ústavního soudu obsaženého v jeho nálezech (viz například náleze ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06, který byl publikován pod č. 68 ve svazku 45 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu), pokud by byly splněny podmínky pro postoupení věci velkému senátu kolegia a tříčlenný senát Nejvyššího soudu by věc nepostoupil, porušil by svým opomenutím čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.²⁶³ Ústavní soud pak v citovaném nálezu na závěr dodal, že nerespektování zákona

²⁶¹ Velké senáty kolegií se tak fakticky dostávají do postavení „nadřízených soudů“, jejichž úkolem je rozhodovat pouze v případech, hrozí-li nejednotnost v rozhodovací činnosti tříčlenných senátů Nejvyššího soudu.

²⁶² Pokud by velký senát kolegia nebyl oprávněn tuto skutečnost přezkoumávat, hrozil by rozpor s ustanovením čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Jestliže tedy zákon stanovil příslušnost velkému senátu kolegia a soudců v něm zasedajících k rozhodování ve věci samé pouze za splnění podmínek uvedených v § 20 zákona o soudech a soudcích, pak v situaci, kdy předmětné podmínky nebyly splněny, nebylo možné velký senát kolegia považovat za příslušný k rozhodnutí v meritu věci.

²⁶³ Na základě argumentace a contrario je třeba dospět k závěru, že se toto obdobně vztahuje i na případy, když by věc meritorně rozhodoval velký senát kolegia, i kdyby proto evidentně nebyly splněny podmínky podle § 20 zákona o soudech a soudcích.

ohledně toho, v jakém složení senátu má být věc rozhodována, představuje ve svých důsledcích i porušení ustanovení čl. 90 a čl. 94 odst. 1 Ústavy.²⁶⁴

Nepostupoval-li pak dovolací soud podle ustanovení § 243c občanského soudního řádu a je-li v souladu s § 243d občanského soudního řádu dovolání včasné, přípustné a meritorně projednatelné, dovolací soud jej zamítne,²⁶⁵ když je rozhodnutí odvolacího soudu z hlediska vymezeného dovolacího důvodu správné, nebo rozhodnutí odvolacího soudu změni,²⁶⁶ když není správné a ve věci je možné rozhodnout. V těchto dvou případech (ale samozřejmě nejen v nich) dovolací soud rozhoduje meritorně.²⁶⁷

Změna občanského soudního řádu provedená zákonem č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, pak nemá v historii českého civilního práva obdoby, neboť měnit napadená rozhodnutí dovolací soud do 31. 12. 2012 nemohl. V důsledku nové legislativní úpravy se proto kasační opravný systém změnil na opravný systém revizní.²⁶⁸

K užití možnosti spočívající ve změně napadeného rozhodnutí však musí existovat předpoklad, že dosavadní výsledky řízení dávají dovolacímu soudu pro takové rozhodnutí podklad. K této situaci proto může docházet zejména tehdy, není-li vzhledem k odlišnému právnímu názoru dovolacího soudu třeba vést další řízení, provádět další důkazy sloužící ke zjištění skutečností potřebných pro správné právní posouzení věci nebo zvážit okolnosti

²⁶⁴ Na tom nic nemění ani skutečnost, že závěr velkého senátu kolegia o neexistenci odlišného názoru je již vyústěním jeho určité rozhodovací činnosti poté, co mu byla věc postoupena tříčlenným senátem Nejvyššího soudu. Skutečnost, že velký senát kolegia rozhoduje o splnění či nesplnění podmínek podle § 20 odst. 1, 2 zákona o soudech a soudcích, totiž ještě neznamená, že musí za všech okolností rozhodnout i ve věci samé. Jedná se v podstatě o obdobný postup, jako kdyby soud na základě podaného návrhu zkoumal, zda je k jeho projednání a k rozhodnutí předložené věci věcně a místně příslušný.

²⁶⁵ V řízení o odvolání odvolací soud v obdobném případě napadené rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdí.

²⁶⁶ Důkazem prospěšnosti nové právní úpravy (tj. ustanovení § 243d písm. b) občanského soudního řádu) může být například rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž byla možnost změny napadeného rozhodnutí již využita, tj. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. 26 Cdo 587/2015. Vedle toho lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 1482/2015, ve kterém se naopak dotčený soud vyjadřuje k tomu, proč této možnosti nevyužil.

²⁶⁷ Zásada, podle které je pro rozhodnutí dovolacího soudu vždy rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, byla s ohledem na nově zavedenou možnost změny napadeného rozhodnutí odvolacího soudu v zájmu zamezení možným výkladovým obtížím v zákoně výslovně zakotvena, a to do ustanovení § 243f odst. 1 občanského soudního řádu.

²⁶⁸ Ohledně toho, zda se skutečně komplexně změnil kasační opravný systém na revizní, nepanuje jednotný názor. Autor této práce je však přesvědčen, že ke změně opravného systému z kasačního na revizní došlo, a to ve všech jeho aspektech. K tomu srov. například WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 542 - 543, kde je nepřímě vyjádřeno, že je dovolací řízení založeno na kasačním principu, a to v jakési modifikované podobě, tedy s prvky principu revizního. Naproti tomu například v publikaci ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 326, je pak vysloven závěr, že je dovolání v současné době založeno na revizním opravném systému, který spočívá v tom, že může dovolací soud za určitých podmínek rozhodnutí odvolacího soudu a případně i soudu prvního stupně změnit s tím, že do nabytí účinnosti novely z roku 2012 dne 1. 1. 2013 spočívalo dovolací řízení výlučně na principu kasačním, neboť mohl Nejvyšší soud napadené rozhodnutí pouze zrušit a věc vrátit k dalšímu řízení, nebo dovolání zamítnout.

potřebné pro správnou aplikaci právní normy, ke které by se mohli účastníci řízení ještě vyjadřovat. Zavedená možnost pak míří zejména na ty případy, kdy může dovolací soud ohledně právní otázky skutečně rozhodnout sám, neboť v minulosti po vrácení takové věci k dalšímu řízení soudům nižších stupňů stejně docházelo k tomu, že tyto soudy ve svém rozhodnutí jen účastníkům zopakovaly závazný právní názor Nejvyššího soudu. Nespornou výhodou tohoto postupu dovolacího soudu je taktéž skutečnost, že rozhodnutím dovolacího soudu řízení končí. Jedním z výroků rozhodnutí dovolacího soudu proto musí být z povahy věci i výrok o náhradě nákladů všech stupňů řízení.²⁶⁹ Hlavním motivačním faktorem, který vedl zákonodárce ke změně kasačního systému na revizní, byl ale především zájem na urychlení řízení. Může-li totiž nově de lege věc uzavřít Nejvyšší soud svým měnícím rozhodnutím a je-li zřejmé, jak má být věc v dalším řízení rozhodnuta, není důvod bezpodmínečně trvat na formálním zrušování rozhodnutí odvolacích soudů.

V tomto ohledu je však nutné zdůraznit, že mechanická aplikace uvedeného postupu by mohla vést k absurdním důsledkům. V civilním soudním řízení nepředchází žádné rozhodnutí jiného orgánu (s výjimkou řízení podle části páté občanského soudního řádu), a rozhoduje se zásadně podle skutkového stavu v době rozhodnutí, což má důležitý význam ve většině sporů. V průběhu řízení může nastat řada nových skutečností, které mohou mít zásadní vliv na výsledek sporu (např. ve sporu o zaplacení částky žalovaný zaplatí nebo v řízení o rozdělení spoluvlastnictví rozdělovaná věc zanikne). Takové nové skutečnosti lze přitom uvádět až do vydání rozhodnutí odvolacího soudu i v řízeních jinak ovládaných zásadou koncentrace. Vzhledem ke konstrukci dovolacího řízení by se však dovolací soud neměl šanci dozvědět, že k takovým zásadním změnám skutkového stavu došlo, a i kdyby se o nich dozvěděl, nemohl by k nim přihlížet, neboť musí rozhodovat podle stavu v době vydání napadeného rozhodnutí. Proto konstrukce změny rozhodnutí vyžaduje opravdu obezřetné užívání pouze v případech, kdy nehrozí změna skutkového stavu věci. Mohla by nastat zcela absurdní situace, kdy by žalovaný byl odsouzen zaplatit podruhé již zaniklý dluh nebo aby soud rozděloval neexistující věc. Pokud by dovolací soud rozhodl o povinnosti žalovaného vydat věc, která po vydání rozsudku soudu odvolacího zanikla, byl by vydán nevykonatelný výrok rozhodnutí. Navíc jediným způsobem, kterým by se účastník mohl proti takovému nesmyslnému rozhodnutí bránit, by byla ústavní stížnost.

Z uvedeného plyne, že do budoucna by bylo vhodné umožnit stranám uvádět a prokazovat skutečnosti, které vznikly po rozhodnutí odvolacího soudu, což by ovšem

²⁶⁹ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015, s. 205.

znamenal nařizovat u dovolacího soudu k projednání takových věcí jednání, nicméně by Nejvyšší soud mohl rozhodovat věci bez výše uvedeného rizika. Je velká škoda, že návrh novely se nezamýšlel nad touto změnou.

Neshledá-li dovolací soud naplnění podmínek pro zastavení řízení, pro odmítnutí nebo zamítnutí dovolání anebo pro změnu napadeného rozhodnutí, napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí k dalšímu řízení s tím, že může kromě toho zrušit i další (v jiných řízeních) vydaná rozhodnutí, která by byla na zrušeném rozhodnutí závislá. Dojde-li pak ke zrušení rozhodnutí odvolacího soudu, popřípadě též rozhodnutí soudu prvního stupně, dovolací soud věc vrátí k dalšímu řízení odvolacímu soudu nebo soudu prvního stupně, nebo věc postoupí věcně příslušnému soudu. V případě, že by dovolací soud přistoupil ke zrušení napadeného rozhodnutí pro zákonem předvídané zmatečnosti, řízení by zastavil, nebo věc postoupil orgánu, do jehož pravomoci by náležela.

4.3.2. Rozhodování dovolacího soudu podle německé právní úpravy

Přesto, že v Německo o připuštění dovolání rozhoduje přímo odvolací soud, podle § 552 ZPO platí, že je Spolkový nejvyšší soud pokaždé povinen z moci úřední zkoumat, zda je dovolání v dané věci přípustné, bylo podáno v zákonné formě a lhůtě a zda je důvodné. Dospěje-li pak dovolací soud k závěru, že v dané věci nejsou splněny podmínky pro povolení dovolání a dovolání samo je bez vyhlídky na úspěch, odvolacím soudem povolené dovolání usnesením odmítne, a to v řízení bez ústního jednání po předchozím upozornění a poskytnutí příležitosti k zaujetí stanoviska.²⁷⁰ Podají-li dovolání strany, z nichž každá utrpěla právní újmu, je v souladu s § 552a ZPO možné každé dovolání odmítnout samostatným usnesením, přičemž samotná skutečnost, že obě strany podaly dovolání, neznamená, že musí vždy dojít k ústnímu projednání obou těchto dovolání (ledaže by bylo jedno dovolání částečně odmítnuto, kdy by pak bylo nutné nařídít ústní jednání o dovolání druhé strany).

Dovolací soud nesmí napadený rozsudek nad rámec návrhů dovolatele změnit, přiznat dovolateli více než požaduje, anebo jej naopak zkrátit ve smyslu, že napadené rozhodnutí pozmění v jeho neprospěch. Jestliže totiž protistrana dovolání nebo následné dovolání nepodala, platí zásada, podle které Spolkový nejvyšší soud nemůže dovolateli přiznat méně, než mu již bylo přiznáno soudem odvolacím. Tato zásada však neplatí, podal-li dovolatel dovolání proti procesnímu rozhodnutí, kterým bylo dovolání pro nepřipustnost odmítnuto, a současně se domáhal vydání meritorního rozhodnutí.

²⁷⁰ SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2012, s. 338 – 341.

Není-li rozsudek odvolacího soudu prohlášen za předběžně vykonatelný, může jej dovolací soud na návrh usnesením (v souladu s ustanovením § 558 ZPO) za předběžně vykonatelný prohlásit, avšak nejdříve po uplynutí lhůty pro odůvodnění dovolání.²⁷¹

V souladu s ustanovením § 564 ZPO lze k obecné charakteristice rozhodování Spolkového nejvyššího soudu pro úplnost doplnit, že jeho rozhodnutí nemusí být odůvodněno (vyjma případů, kdy dovolatel odkazuje na absolutní dovolací důvod), má-li tato nejvyšší soudní instance za to, že k tvrzeným vadám řízení nedošlo.²⁷²

Dovolání musí být zamítnuto jako bezdůvodné, pokud napadené rozhodnutí neporušuje cestou dovolání přezkoumatelné právo nebo nespočívá v porušení zákona a nebyly-li vytýkány vady řízení (nebo sice vytýkány byly, ale nikoli řádně). Dovolací soud pak může podle § 561 ZPO dovolání zamítnout i tehdy, když z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu porušení práva sice vyplývá, ale z jiných důvodů se napadené rozhodnutí při komplexním posouzení jeví jako správné.²⁷³ To však neplatí bezvýjimečně. Existuje-li v řízení řádně vytknutý absolutní dovolací důvod podle ustanovení § 547 ZPO, dovolací soud musí rozhodnutí i přes jeho správný výsledek (tedy bez ohledu na ustanovení § 561 ZPO, které se nepoužije) zrušit. Podle ustanovení § 561 ZPO bude dovolací soud pravděpodobně postupovat také tehdy, když by nastala situace, kdy správná aplikace práva je pro dovolatele ve svém důsledku více nevýhodná, než napadené rozhodnutí, anebo tehdy, když by se vadnost rozhodnutí odvolacího soudu v mezidobí v důsledku změny zákona zhojila.

V případě, že je nejvyšší soudní instancí dovolání v souladu s ustanovením § 562 a § 563 ZPO uznáno jako důvodné, dojde ke zrušení napadeného rozhodnutí a bylo-li rozhodnutí zrušeno v důsledku procesního pochybení, dojde taktéž k uložení povinnosti vést nové řízení. Zákonná opora, jak postupovat v případech, kdy se dovolání ukáže důvodným, proto stanoví, že spočívá-li rozhodnutí odvolacího soudu v porušení práva a neukáže-li se z jiných důvodů jako správné, je třeba, aby jej Spolkový nejvyšší soud zrušil, čímž bude vytvořen prostor buď pro nové rozhodnutí soudu druhého stupně, anebo případně i pro rozhodnutí samotného dovolacího soudu. Předpokladem pro zrušení napadeného rozhodnutí je samozřejmě skutečnost, že se věc před dovolací instancí vůbec dostala a je možné

²⁷¹ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1426 - 1431.

²⁷² ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1432 – 1433 a s. 1437 – 1440.

²⁷³ WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002, s. 582.

o ní rozhodnout, tzn., že je možné v této věci učinit závěrečné rozhodnutí o důvodnosti dovolání.²⁷⁴

Napadené rozhodnutí bude dále zrušeno, existuje-li byť i jen pravděpodobnost, že by odvolací soud rozhodl jinak, kdyby bylo řízení vedeno řádně (leda, že je jisté, že by odvolací soud po vrácení věci zpět k vydání nového rozhodnutí nemohl dojít k jinému výsledku).²⁷⁵

Rozhodnutí nejvyšší soudní instance o zrušení napadeného rozhodnutí se omezuje pouze na tu jeho část, ohledně které je dovolání důvodné, a to za současného respektování rozsahu, v němž bylo dovoláním napadeno. Nic proto nebrání tomu, aby po vyloučení možnosti, že by se nenapadené části předmětného rozhodnutí odvolacího soudu mohly stát rozšířením dovolacích návrhů nebo (v rámci navazujícího dovolání) novým předmětem přezkumu, nabylo napadené rozhodnutí právní moci. Možnost omezeně rozhodnutí zrušit je proto přímo závislá na rozsahu, v němž bylo dovolání povoleno. K částečnému zrušení rozhodnutí odvolacího soudu tedy dojde zpravidla v důsledku toho, že se dovolací soud ve svém rozhodnutí omezil jen na několik samostatných žalobních nároků nebo na částku co do důvodu a výše sporného nároku.²⁷⁶ Dojde-li pak ke zrušení napadeného rozhodnutí v důsledku vady, ke které došlo v řízení před odvolacím soudem, obsahuje rozhodnutí o dovolání také výrok o nutnosti provést ve věci nové řízení.

Vydání rozhodnutí o tom, že se věc vrací zpět k novému projednání a rozhodnutí soudu, který napadené rozhodnutí vydal, je pravidlem, které fakticky právní spor prodlužuje. V řadě případů by strany sporu jistě raději využily možnost upravenou v ustanovení § 563 ZPO, tzn., možnost, aby nové rozhodnutí vydal přímo soud dovolací. Vzhledem k zákonným limitům, kdy lze takto postupovat a ponechat vydání rozhodnutí na dovolacím soudu, je ale zřejmé, že se tato možnost v praxi příliš často neaplikuje a nemůže-li dovolací soud sám (z důvodu nedostatečného zjištění skutku) ve věci rozhodnout (přesto, že je dovolání důvodné), vrací ji zpět soudu druhého stupně.

Dojde-li v řízení před nejvyšší soudní instancí ke zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci zpět odvolacímu soudu za účelem nového projednání a vydání meritorního rozhodnutí, může být tato konkrétní věc přidělena k vyřízení i jinému rozhodovacímu orgánu

²⁷⁴ ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1435 – 1437.

²⁷⁵ K tomu srov. rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 18. července 2003, sp. zn. V ZR 187/02, NJW 2003, 3205 a násl.

²⁷⁶ WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002, s. 584 - 585.

odvolacího soudu, než který původní rozhodnutí vydal. K tomu však dochází pouze výjimečně.²⁷⁷ Navíc je v souladu s § 563 ZPO odvolací soud vázán právním posouzením, na jehož základě dovolací soud rozhodnutí zrušil.²⁷⁸ Jednalo-li by se ale o situaci, že ke zrušení napadeného rozhodnutí došlo čistě z důvodu porušení práva při aplikaci zákona na správně zjištěný skutkový stav, k vydání nového rozhodnutí, po zrušení dosavadního napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, přistoupí přímo soud dovolací. V naprosté většině případů se však věc vrací odvolacímu soudu jako soudu druhé instance, a to konkrétně tomu orgánu, který se již věci zabýval a napadený rozsudek vydal. O vrácení věci zpět až soudu prvního stupně, vedle výjimky spočívající v aplikaci ustanovení § 566 ZPO, je možné uvažovat pouze v návaznosti na podání žádosti o vydání nahrazujícího rozhodnutí ve smyslu § 538 ZPO.

Nastane-li situace, že již není zapotřebí provádět další skutková zjištění, aby mohla být věc meritorně ukončena, je věc tzv. „zralá k rozhodnutí“ a Spolkový nejvyšší soud ve věci podle § 563 ZPO rozhodne. Za relevantně zjištěný skutkový stav lze považovat takový stav, který je na základě odvolacího rozsudku nesporný, přiznaný nebo dokázaný a ve vztahu ke skutkovým zjištěním nebyly vzneseny oprávněné námitky vad řízení. Bude-li mít ale dovolací soud o provedení výkladu skutkového stavu soudcem nižší instance pochybnosti a nelze-li očekávat další skutková zjištění, je oprávněn dát podnět k doplňujícímu zjištění skutkového stavu a následně si provést výklad sám. Obsah ustanovení § 563 ZPO však nelze aplikovat tehdy, nebyl-li skutkový stav doposud řádně zjištěn ani soudem první instance. Postup podle § 563 ZPO je dovolací soud oprávněn využít fakultativně i v případě, když by nahrazující rozhodnutí podle tohoto ustanovení vyžadovalo použití práva, které je prostřednictvím dovolání nepřezkoumatelné. Využije-li této možnosti a sám ve věci rozhodne, je ve vztahu k právu, které je cestou dovolání nepřezkoumatelné (je-li toto zjištění v napadeném rozhodnutí obsaženo), vázán zjištěním odvolacího soudu.

4.3.3. Srovnání způsobu rozhodování o dovolání v české a německé právní úpravě

V oblasti rozhodování nejvyšší soudní instance o napadeném rozhodnutí je česká a německá platná právní úprava velmi podobná, neboť spočívá na revizním principu založeném na tom, že může být napadené rozhodnutí dovolacím soudem vedle zrušení i změněno, je-li to na základě dosavadních výsledků řízení (zejména správně zjištěných skutečností) možné, kdy

²⁷⁷ Typicky v případě, když odvolací soud při vydání napadeného rozhodnutí nerespektoval ustálenou judikaturu Spolkového nejvyššího soudu a navíc lze očekávat, že se bude toto porušení po vrácení věci zpět tomuto orgánu opakovat.

²⁷⁸ ALBERS, Jan. In BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung (Kommentar)*. 62. auflage. München: C. H. Beck, 2004, s. 1677 – 1678.

je tato varianta zejména z důvodu urychlení dovolacího řízení dovolacím soudem preferována. Nadto může být jak podle české, tak i podle německé právní úpravy rozhodnuto o odmítnutí nebo o zamítnutí dovolání. S rozhodnutím o odmítnutí dovolání se v zásadě pojí porušení předpokladů pro připuštění dovolání a s rozhodnutím o zamítnutí dovolání naopak rozhodnutí ve věci, kdy dovolací soud dospěje k závěru, že je napadené rozhodnutí správné. Dovolací soud ale ve věci rozhodne a napadené rozhodnutí změní (podle § 563 odst. 3 ZPO a podle § 243d písm. b) občanského soudního řádu), jestliže odvolací soud rozhodl nesprávně a dosavadní výsledky řízení (respektive zjištěné skutkové poměry) ukazují, že to je možné. Pakliže podle ZPO, ale i občanského soudního řádu, dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí není správné a nepřipadá v úvahu užití jiného zákonného postupu, napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí k dalšímu řízení.

5. Výsledky vědeckého výzkumu

5.1. Úvahy de lege ferenda – základní koncepční otázky

Vzhledem k tomu, že institut dovolání je ve své podstatě „vrcholem pyramidy“ civilního řízení, k němuž vzhlíží řada účastníků s velkými nadějemi (což je ostatně příznakem souvisejícím již s jeho zařazení mezi „mimořádné“ opravné prostředky), bylo třeba, aby se jím autor této práce v rámci dosavadního výzkumu zabýval v širším kontextu a dbal na to, aby nedošlo k jeho izolaci od zbytku civilního procesu. V opačném případě by totiž došlo k tomu, že by výzkum nebyl objektivní a už vůbec by se z něho nedaly činit úvahy de lege ferenda, neboť jsou v naprosté většině případů úskalí s tímto institutem související zapříčiněna celkovou koncepcí civilního procesu a na něho navazující nejednotnou rozhodovací praxí soudů všech stupňů, potažmo též nejednotnou judikaturou soudů vrcholných. Koncepce vybudování dovolání je v rámci konstrukce civilního řádu jakousi střechou dvoupatrové budovy, kdy prvním patrem je řízení před soudem prvního stupně, druhým patrem řízení před soudem odvolacím a pomyslnou střechou je dovolání. Bez kvalitních základů (základních zásad), jasného vymezení procesu (přízemí) nelze dům postavit, pokud je přesto postaven, nebude stabilní nebo se v horším případě zřítí.

Současný civilní proces je poznamenán velkou řadou nedostatků, které jej činí nepřehledným a neefektivním. Za tohoto stavu může být podle názoru autora napraven již jen komplexní rekodifikací celého civilního procesu. Původ tohoto závěru je odvislý od skutečnosti, že je právní úprava civilního procesu přes značný počet novel stále poznamenána koncepcí jednotného procesu. Jednotná koncepce civilního procesu byla založena na socialistické ideologii a její vedoucí zásadě materiální pravdy mající převážně ideologickou funkci, jejímž prostřednictvím mohl stát svoji intervenci do soukromoprávních řízení poměrně obstojně zdůvodnit. Když došlo po roce 1989 ke změně společenských a hospodářských poměrů, bylo třeba tuto dosavadní praxi co nejdříve změnit a nalézací řízení upravit tak, aby pokud možno co nejvíce odpovídalo nově zavedeným demokratickým principům právního státu. Přes značné množství legislativních změn základního procesního předpisu, které se v důsledku tohoto požadavku uskutečnily, je z jeho struktury a obsahu dřívější socialistická koncepce, jejíž možnosti transformace a vyústění v obecně závazný právní předpis v pojetí demokratického právního státu jsou značně omezeny, stále patrná. Naopak, neustálé novelizace občanského soudního řádu jej činí značně nepřehledným a nevyváženým, což ve svém důsledku

vede k jeho složitosti, kazuistice a konečně i značnému formalismu.²⁷⁹ Toto lze demonstrovat například na tom, že zcela správný účel nové právní úpravy posílit význam řízení před prvostupňovými soudy (ve smyslu řešení základu sporu po stránce skutkové) vedl ve spojení se zásadou neúplné apelace k aplikačním deformacím smyslu přezkumných řízení projevujícím se zrušováním rozhodnutí soudů nižších stupňů pro vady v jejich řízení, aniž by byl zkoumán skutečný dopad těchto vad na výsledek sporu. Vedle toho je kapacita českého civilního soudnictví v podstatě téměř vyčerpána vyřizováním de facto ustáleného okruhu identických případů. V důsledku toho trvají tato řízení (ale i jiná řízení skutkově složitější) často i několik let a dochází tak k faktickému omezení realizace práva na spravedlivý proces z hlediska nároku na dosažení rozhodnutí v přiměřené době. Vyniká proto naléhavá potřeba nové komplexní procesní úpravy, která by (při dodržení dosavadních vývojových tendencí a při respektu k mezinárodněprávnímu, evropskému a českému ústavněprávnímu rámci) civilní soudní řízení ukotvila efektivněji, nežli tomu bylo doposud, tzn. především k materiální podstatě sporů. Vedle toho nelze ani přehlížet takřka jednohlasné volání po zjednodušení procesních pravidel, anebo vytvoření legislativního prostoru pro soudcovskou tvořivost při řešení sporu.

Vzhledem k zaměření práce není na tomto místě prostor se věnovat celému pojetí civilního procesu a jeho případné rekodifikace, ačkoliv nastavení opravných prostředků musí předcházet kvalitní úprava civilního procesu, stejně jako každý dům musí mít kvalitní základy a nikdo ho nelze budovat od střechy.

5.2. Nastavení opravných prostředků

Zásadním momentem v civilním soudním řízení by pak z hlediska nastavení systému opravných prostředků bylo (shodně jako i dnes) rozhodnutí soudu a jeho odůvodnění. Zajisté by proto bylo velmi vhodné nově definovat některé formální vlastnosti a náležitosti soudních rozhodnutí, tj. rozsudku a usnesení, ale i jejich právní účinky. Na to pak navazuje třeba i otázka vymezení přípustnosti odvolání do procesních rozhodnutí, ale i stanovení podmínek, za nichž musí být rozhodnutí vyhotoveno a odůvodněno. Problémem současného civilního řízení jsou totiž formálně rozsáhlá odůvodnění rozhodnutí ve věci samé a vysoká míra přípustnosti a úspěšnosti odvolání pro vady rozhodnutí, která je pro všechny druhy řízení společná. V odůvodněních rozhodnutí pak bývá nezřídka obsažen (místo stručného skutkového a právního rozboru věci) téměř úplný obsah tvrzení účastníků, výpovědí svědků a doslovné znění aplikovaných ustanovení právního předpisu.

²⁷⁹ Viz STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. Právní fórum, 2011, č. 8, s. 379.

Z praxe jsou pak naproti tomu známé případy, ve kterých soud v odůvodnění svého rozhodnutí na důležité námitky a právní argumentaci účastníků, byť byly pro posouzení věci podstatné, vůbec nereagoval. Jde-li však o takovou námitku, pak mlčení rozhodnutí za její „implicitní odmítnutí“ považováno být nemůže a taková námitka vždy zasluhuje explicitní odpověď. Když se pak soud k této námitce v odůvodnění svého rozhodnutí nevyjádří (přesto, že měla tato námitka pro projednávaný případ rozhodující význam), dojde k porušení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách.²⁸⁰

Opravné systémy, opravné prostředky, jakož i ústavní rámec zakotvení opravných prostředků byl již detailně rozebrán v rámci třetí a čtvrté kapitoly, z nichž je také patrné, jak podstatnou roli mají tyto revizní mechanismy pro civilní řízení. V návaznosti na tuto skutečnost je tudíž nepochybné, že ačkoliv na jejich užití nemají účastníci řízení nárok, není možné opravné prostředky z důvodu jejich významu při tvorbě koncepce nového kodexu (když k tomu navíc neexistují žádné objektivní důvody, které by jejich nezařazení do civilního kodexu ospravedlňovaly) opomenout.

Jako nejvhodnější řešení nové koncepce systému opravných prostředků se pak jeví ponechat jejich současné dělení na opravné prostředky řádné a mimořádné. Tyto dvě skupiny opravných prostředků však musí být od sebe přísně odlišeny, aby se zabránilo tomu, že bude mimořádný opravný prostředek některý z řádných opravných prostředků fakticky suplovat.

Řádný opravný prostředek by měl být postaven na principu apelace, a to apelace neúplně s akcentem na revizní mechanismus rozhodování. V rámci zavedení důsledných prvků koncentrace řízení a odpovědnosti účastníků řízení by pak veškeré dokazování proběhlo před soudem prvního stupně, s čímž by byl účastník řízení v kontextu nové poučovací povinnosti (o tom, že se k pozdějším tvrzením a později předloženým důkazům nepřihlíží) samozřejmě srozuměn. V rámci řízení před soudem druhého stupně by pak primárně docházelo k přezkumu věci po právní stránce a v případě, že by tento soud zjistil nějaké pochybení, mohl by ve věci pravomocně rozhodnout a tím i změnit rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť by měl k dispozici veškerý důkazní materiál.

Aby však byl celý mechanismus účinný, mělo by se taktéž zodpovědně přistoupit k redukci odvolacích důvodů, které s nastavením koncepce řízení v prvním stupni bezprostředně

²⁸⁰ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. prosince 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, č. 18390/91. Otázku, zda obecný soud (ne)dostál povinnosti odůvodnit rozhodnutí, je třeba posuzovat na základě okolností daného případu. Vždy je ale nutné vzít v úvahu, zda je argument, na který soud v odůvodnění rozhodnutí neodpověděl, pro posuzovanou věc relevantní, a zda mohl mít vliv na výsledek řízení (k tomu též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. července 2009 ve věci *Luka proti Rumunsku*, č. 34197/02, nebo nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1680/13, bod 24).

souvisí. Bude-li ale řízení před soudem prvního stupně probíhat podle výše uvedených zásad, bude i jeho rozhodnutí zpracováno na velmi vysoké úrovni, a to včetně pregnantního odůvodnění. Za této situace, tzn. podpořené výše uvedenými prvky odpovědnosti a fikcí, již nebude široká škála odvolacích důvodů nezbytná.

5.3. Nastavení systému dovolání

V rámci koncepce dovolání je pak nutné (samozřejmě za současné garance individuální ochrany ve světle judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva) vycházet ze základní premisy, kterou je role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury. Současná pozice Nejvyššího soudu je totiž i nadále do značné míry revizní, neboť nejsou podmínky pro úplnou realizaci přeměny jeho funkce na sjednotitele judikatury stále dostatečně nastaveny.

Zásadní změna provedená koncepční novelou dovolacího řízení (tj. zákon č. 404/2012 Sb.), která měla Nejvyšší soud odbřemenit, kýžený výsledek bohužel nepřinesla. Tento názor podporuje návrh novely, který jde bohužel opět špatným směrem, tedy pouze dílčími změnami bez koncepční vize. Podle odůvodnění k návrhu novely vyvstala nutnost přehodnotit právní úpravu dovolání, a to zejména vzhledem k přetíženosti dovolacího soudu. Pokud jde o statistická data pro řízení o dovolání, ta ukazují, že nápad za rok 2013 do občanskoprávního a obchodního kolegia (resp. věcí se spis. zn. začínající Cdo) činil 4444 věcí, v roce 2014 5462 věcí a v roce 2015 5757 věcí. Na základě tohoto srovnání lze konstatovat, že mezi lety 2013 – 2015 došlo k nárůstu nápadu ve zkoumané agendě. V kombinaci s účinností nového občanského zákoníku od 1. 1. 2014 a s tím souvisejícím tlakem na sjednocování judikatury to vyvolává odůvodněné obavy ohledně zajištění dostatečné akceschopnosti stran dovolacího soudu. Řešení problému je třeba podle předkladatele hledat v restrikcích možností podat dovolání a pregnantnější dikcí zákonných podmínek, za jakých je dovolání přípustné a za jakých nepřípustné. Nad rámec dosavadní právní úpravy se navrhuje svěřit do působnosti soudu prvního stupně vyvodit důsledky z toho, že nedošlo k odstranění nedostatku povinného zastoupení dovolatele. Dále pak v odstranění nevhodných zákonných lhůt.

Jako jedno z dalších a poměrně hojně prosazovaných řešení se nabízí navýšit na tomto soudu počet soudců, ale i dalšího personálu. S tímto zcela nekonceptním řešením však nelze souhlasit, neboť nevhodně nastavenou právní úpravou vyvolaný patologický nápad by se personálním navýšením, které by mělo za následek pouze další inflační nárůst agendy,²⁸¹ stejně

²⁸¹ Činnost moci soudní je svým způsobem možno chápat jako poskytování určitého druhu služby spočívajícího v autoritativním urovnávání sporů, na kterou se tudíž vztahují i obecná ekonomická pravidla. V teoretické rovině je pak tato forma „služby“ poskytované vrcholnými soudy časově i finančně náročná, což bezesporu část zájemců o tuto službu odrazuje a omezuje poptávku. Došlo-li by však autoritativním zásahem k náhlému navýšení nabídky,

nevyřešil. Ve věci patologického nápadu se dále ukázalo, že problém přetížení dovolacího soudu neřeší ani opakované novelizace institutu dovolání, a to včetně dílčích zásahů do tohoto institutu inspirovaných zahraniční právní úpravou, která nemůže v kontextu cizího právního řádu fungovat zcela bezchybně. Prosté vytrhnutí určitého institutu z cizího právního řádu, nebo ještě hůře – pouze některé z dílčích částí jeho nastavení, nemůže totiž bez dalších konsekvencí obstát. Všechny právní systémy jsou nastaveny v rámci určitého prostředí, které se dynamicky vyvíjí a reflektuje nejen vývoj společnosti, ale také způsob jejího uvažování a aktuální ekonomickou a společenskou situaci. Ačkoliv bylo tedy například zjištěno, že (až na některá drobná úskalí) funguje institut dovolání v Německu poměrně dobře, není možné jej tzv. bez dalšího „transplantovat“ do českého právního řádu, konkrétně občanského soudního řádu jakožto základního zákona civilního procesu, neboť funkčnost předmětného institutu v Německu je podmíněná jeho integrací do určitého celku.

Jak již bylo výše uvedeno, je dovolání pomyslným „vrcholkem pyramidy“, který nemůže bez důkladných základů (což ostatně dokazují i opakované novely tohoto institutu, které mají pokaždé stejný hlavní cíl, ale nikdy nedošlo k jeho naplnění)²⁸² efektivně fungovat.

obratem klesne cena této služby, v důsledku čehož bude služba dostupná pro více zájemců, kteří však rychle vzniklé rezervy zaplní. V podrobnostech viz BOBEK, Michal. *Curia ex machina*; o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*, 2006, č. 22, s. 2, 15. Autor předmětného článku pak k dotčené problematice uvádí ještě jeden přírůstek, a to paralelu s přístupností automobilů do města, kdy uvádí, že: „...současná nepřístupnost ... některých velkých měst automobily nejenom, že způsobuje značné dopravní komplikace, ale může též odrazovat další zájemce od vjezdu automobilem do centra města. Kdyby se ale problém dopravy ve velkých městech začal „řešit“ stavbou nových silnic, rozšiřováním stávajících silnic na úkor chodníků a parků a masivní stavbou podzemních garáží, problém vyřešen nebude. Situace se naopak ještě zhorší, protože více a více lidí bude do města jezdit autem. Nově vzniklá „kapacita“ se tak rázem zaplní.“

²⁸² Hlavním cílem souhrnné novely občanského soudního řádu (tj. zákon č. 7/2009 Sb.) bylo v souladu s Programovým prohlášením vlády ze dne 17. 1. 2007 zjednodušení procesních předpisů, odbřemenění soudů a zamezení průtahů v soudním řízení. Posledně uvedeným cílem této novely proto bylo zavést taková opatření, která povedou k rychlejšímu a kvalitnějšímu rozhodování soudů (tzn. Nejvyšší soud nevyjímaje), k čemuž mělo z hlediska soudního procesu jako takového napomoci zejména zjednodušení procesních předpisů. Ve vztahu k dovolání došlo touto novelou konkrétně k upřesnění pojmu rozhodnutí odvolacího soudu, které má „po právní stránce zásadní význam“ a k vyloučením přípustnosti dovolání ve věcech nařízení výkonu rozhodnutí a exekuce, čímž mělo dojít k zásadní redukci případů obstrukčního procesního chování povinných. Cílem novely z roku 2012 (tj. zákon č. 404/2012 Sb.) pak byla zejména: „*Koncepční změna institutu dovolání za účelem vyřešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu...*“, ale také: „...*posílení role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury.*“ s tím, že je Nejvyšší soud vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do civilní pravomoci soudů, který je povolán zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování soudů v řízení podle občanského soudního řádu, kdy tuto roli plní nejen prostřednictvím přijímání stanovisek k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu a uveřejňováním vybraných rozhodnutí Nejvyššího soudu a ostatních soudů ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ale především též rozhodováním o dovolání. Navrhovaná právní úprava tak usilovala o vyřešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu a o posílení jeho role takovým způsobem, aby měla jeho rozhodovací praxe spíše prospektivní charakter. V současné době je v legislativním procesu další návrh zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a to pod č.j. 1115/15. Přesto, že se tento materiál k institutu dovolání, respektive k řešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu, výslovně nevyjadřuje, je zřejmé, že se i tato novela do jisté míry váže k celkové nevhodně nastavené koncepci civilního procesu a jeho nedostatkům, je-li jejím cílem to, aby byly odstraněny formální nedostatky právní úpravy výkonu rozhodnutí spočívající v tom, že občanský soudní řád a zákon o zvláštních řízeních soudních obsahuje

Bude-li pak provedena skutečně systémová změna civilního soudního řízení a bude-li nový civilní soudní řád budován v kontextu uvedených předpokladů, bude v návaznosti na to možné vyváženě nastavit i přístup k dovolacímu soudu a tím i naplnit podle zásad demokratického právního státu jeho hlavní funkci.

Dovolání musí být nutně koncipováno jako mimořádný opravný prostředek, prostřednictvím něhož je možné naplnit základní poslání Nejvyššího soudu spočívající ve sjednocování judikatury a v ochraně individuálních práv. Na první pohled by se mohlo zdát, že je naplnění tohoto cíle (z důvodu jeho značné nesourodosti) nerealizovatelné. Naplnění obou aspektů však lze docílit, a to tak, že bude jeden aspekt v podstatě obsahovat i druhý. Individuální ochrana práv totiž neznamena, že by musel být každý případ všemi instancemi v rámci soudní soustavy detailně projednán. Při správném uchopení funkce soudu první instance je totiž možné ji účinně realizovat již v řízení prvostupňovém. K podpoře tohoto tvrzení pak může sloužit hlavní smysl a účel činnosti soudu prvního stupně a vedle toho pak i hlavní smysl a účel činnosti soudu dovolacího, tedy podstata článku soudní soustavy na „vstupu“ a „výstupu“ civilního řízení. V návaznosti na to je třeba zdůraznit, že není možné, aby Nejvyšší soud každou individuální kauzu projednal, a bylo-li by to v budoucnu umožněno, dosavadní problém s nastavením institutu dovolání by to nejen, že neřešilo, ale pravděpodobně by tento exces ve výsledku vedl ke kolapsu celého civilního řízení. Individuální ochrany práv však lze prostřednictvím Nejvyššího soudu rychle a účinně docílit formou normativního působení judikatury. Skrze toto působení zaměřené na právní otázky může být navíc této individuální ochrany dosaženo mnohem lépe a efektivněji, neboť judikatura Nejvyššího soudu přímo působí na rozhodovací praxi soudů nižších stupňů. Správným porozuměním tomu, co se vlastně „individuální ochranou práv účastníků“ rozumí, tak lze docílit nejen jednotné judikatury, ale též plné předvídatelnosti soudního rozhodování. V tomto kontextu by bylo vhodné se při konstrukci odvolání zamyslet nad zavedením možnosti přeskočení odvolacího řízení po Německém vzoru.

Institut tzv. „zrychleného dovolání“ je založen na možnosti za určité situace proti konečnému rozsudku vydanému v první instanci podat bez nutnosti využití odvolání přímo dovolání, tzn., že dojde k přeskočení odvolací soudní instance. Tato možnost je připuštěna za splnění podmínky, že odpůrce s přeskočením odvolací instance souhlasí a dovolací soud

ustanovení upravující tutéž problematiku, ale též v tom, že v občanském soudním řádu ani exekučním řádu není zakotveno zmocnění pro úpravu odměny a nákladů správce nemovité věci.

zrychlené dovolání povolí.²⁸³ Podání žádosti o povolení tohoto institutu způsobí, že rozsudek soudu prvního stupně nenabyde právní moci a je-li tato žádost úspěšná, dojde k bezodkladnému předání soudního spisu soudu prvního stupně přímo soudu dovolacímu. Využití zrychleného dovolacího řízení by mělo být vázáno výlučně na případy, kdy je věc zásadního právního významu, anebo kdy je rozhodnutí dovolacího soudu potřebné pro tvorbu práva nebo zajištění jeho jednotného výkladu. Tento institut proto nelze využít například s odkazem na procesní vadu. O žádosti o povolení zrychleného dovolání rozhoduje dovolací soud usnesením, které doručí oběma stranám, přičemž okamžik doručení rozhodnutí znamená počátek běhu lhůty pro odůvodnění dovolání, neboť je-li dovolání povoleno, řízení pokračuje jako dovolací řízení a včasné a formálně správné podání žádosti o povolení je považováno za podání dovolání. Naopak, dojde-li k zamítnutí žádosti, stává se tímto okamžikem napadené rozhodnutí pravomocné. Postup dovolacího soudu podle ustanovení § 563 ZPO by se pak realizoval takovým způsobem, že by došlo k vrácení věci přímo soudu prvního stupně.²⁸⁴ Bylo-li by v tomto případě proti následnému rozhodnutí soudu prvního stupně podáno odvolání, měl by odvolací soud jako základ pro své rozhodnutí použít právní posouzení, které bylo uplatněno jako základ pro zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně dovolacím soudem. Hlavní význam tohoto institutu spočívá v tom, že mohou strany sporu z procesně ekonomických důvodů v zájmu urychlení řízení předložit jejich věc, respektive spor vedený výhradně o právní otázce, k rychlému rozhodnutí Spolkovému nejvyššímu soudu.²⁸⁵ Zrychlené řízení (včetně předpokladů pro jeho povolení) je velmi podobné řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání a jediný zásadní rozdíl v těchto dvou řízeních spočívá v tom, že se zrychlené dovolání nepodává proti konečnému rozsudku odvolacího soudu, ale proti konečnému rozsudku vydanému soudem první instance. Řízení o písemné žádosti o povolení zrychleného dovolání je pak stejně jako řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání zahájeno písemným podáním u dovolacího soudu, které splňuje podmínky vymezené v ustanovení § 548 až § 550 ZPO, přičemž stejně jako v řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání musí být i zde vyloženy předpoklady a důvody pro

²⁸³ Samotné podání žádosti o povolení zrychleného dovolání a souhlasné prohlášení se pak považují za vzdání se práva podat odvolání. Žádost o povolení musí být dovolacímu soudu podána písemně a musí v ní být vyloženy předpoklady pro povolení možnosti využít „zrychlené dovolání“. K žádosti musí být jako příloha připojeno písemné souhlasné prohlášení protistrany učiněné případně i jen jejím obecným zmocněncem. Nebyl-li právní spor před soudem prvního stupně veden jako proces s povinným zastoupením advokáta, je možné souhlasné prohlášení učinit též přímo na soudu do protokolu. [ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1439 – 1441.]

²⁸⁴ K tomu srov. ALBERS, Jan. In BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung (Kommentar)*. 62. auflage. München: C. H. Beck, 2004, s. 1680 – 1681.

²⁸⁵ WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002, s. 598.

připuštění dovolání (zde konkrétně blíže specifikované v § 566 ZPO), které v podstatě odpovídají důvodům uvedeným v ustanovení § 543 ZPO.

Zásadní a také základní otázkou v kontextu koncepce dovolání je nastavení přípustnosti dovolání, respektive selekce věcí napadajících na Nejvyšší soud. Objektivní přípustnost dovolání na základě diformity a skryté diformity se ukázala jako nevhodná, neboť v důsledku ní docházelo k zahlcení Nejvyššího soudu spory, u nichž bylo dovolání na základě objektivních kritérií sice připuštěno, ale které neměly po právní stránce zásadní význam, respektive jejich řešení dovolacím soudem nevedlo ke sjednocování judikatury. Vedle toho bylo toto nastavení vlivem nepředvídatelnosti shledáno jako protiústavní.

V rámci nastavení přípustnosti by bylo vhodné zvolit německý model, který dává přípustnost do rukou odvolacích soudů. Tím by se značným způsobem posílila odpovědnost odvolacích soudů a především by odvolací soud musel nutně znát judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu, neboť by o přípustnosti rozhodoval v rámci svého rozhodnutí. V rámci této koncepce by se zvedla erudice na odvolacích soudech a posílala role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury. Vedle tohoto nastavení by musela být samozřejmě přijata i stížnost pro nepřipuštění odvolání, která by zvýšila tlak na kvalitu rozhodování soudů druhých stupňů, neboť by soud při každém vydání rozhodnutí čelil možnému podání stížnosti pro nepřipuštění dovolání – samozřejmě za situace, kdy by dovolání nepřipustil. S touto změnou by musel být přirozeně změně celý civilní proces, a to v rámci řízení u soudů prvního i druhého stupně. Německý model má samozřejmě i slabé stránky, jako je to, že o dovolání bude rozhodovat stejný soudce, který vydal rozhodnutí. Bude tak soudcem ve své věci. Tento faktor se dá eliminovat zvýšením odpovědnosti soudců za jejich rozhodování, a to i cestou kárného postihu v případě, kdy soudce opakovaně rozhoduje v rozporu s judikaturou, nebo se jedná o zcela excesivní rozhodnutí.

Dovolání by bylo, stejně jako v současné právní úpravě, přípustné pouze proti konečnému rozsudku odvolacího soudu. Pro přípustnost dovolání v konkrétní věci by pak bylo nezbytné, aby byla přípustnost dovolání odvolacím soudem vždy vyslovena, nebo aby alespoň Nejvyšší soud vyhověl stížnosti proti nepřipuštění dovolání. Základní důvody přípustnosti dovolání by musely projít revizí, především kritérium přípustnosti založené na odchýlení odvolacího soudu od judikatury soudu dovolacího. Ideálním kritérium přípustnosti by bylo nastavení přípustnosti v rámci zajištění jednotného výkladu práva. Toto kritérium by poskytovalo možnost odvolacímu soudu do odůvodnění dát možnost podat dovolání, pokud by si soud nebyl jistý, že postupuje výkladově správně.

Pokud by odvolací soud dovolání nepřipustil, mohl by účastník podat stížnost proti nepřipuštění dovolání, ta by umožňovala přezkumu rozhodnutí o nepřipuštění dovolání, respektive následně též přezkumu předmětného rozhodnutí ve věci samé. S podáním stížnosti by bylo vhodné spojit fakultativně odkladný účinek, nikoliv obligatorně jako to je v Německé právní úpravě. Obligatornost odkladného účinku a možnosti podat v podstatě stížnost proti jakémukoliv konečnému rozhodnutí by v sobě obsahovalo riziko zneužití a zahlcení Nejvyššího soudu nikoliv dovoláními, ale stížnostmi. O stížnosti proti nepřipuštění dovolání by pak rozhodoval dovolací soud usnesením

Důvodnost dovolání by bylo možné odůvodnit jen tím, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, resp. že dovolací soud rozsudek odvolacího soudu přezkoumá výhradně po jeho právní stránce, neboť při přezkumu v zásadě vychází ze skutkového stavu, jak byl zjištěn odvolacím soudem, a nová skutková tvrzení by mohla být brána v potaz pouze za výjimečných okolností. Jinými slovy řečeno skutková zjištění odvolacího soudu by pro dovolací soud byla závazná, ledaže by byla založena na porušení hmotného práva nebo ovlivněna řádně namítnutou procesní vadou. Stran přezkumu napadeného rozhodnutí ohledně chybné aplikace práva by však dovolací soud vycházel z práva, které sám nalézá, interpretuje a aplikuje. Případem, kdy napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, by se rozuměla situace, kdy soud právní normu buď neaplikoval vůbec (ačkoli měl), anebo ji sice aplikoval, avšak nesprávně, přičemž k druhému druhu pochybení dochází typicky v důsledku chybné interpretace, tzn. výkladu jednotlivých (obvykle neurčitých)²⁸⁶ znaků skutkové podstaty právní normy. Interpretace se ale nesporně do právních otázek řadí a náleží tudíž ke stěžejním bodům revizního přezkumu.

Pokud jde o rozhodování dovolacího soudu, nastavení revizních prvků se zdá být jako dobrý mechanismus, nicméně k němu musí být přistupováno zodpovědně, aby jeho aplikace nevedly k absurdním závěrům, jejichž možné důsledky byly popsány výše ve čtvrté kapitole.

²⁸⁶ Pro tuto skupinu je charakteristický pojem dobré mravy, dobrá víra, přiměřenost, obvyklost atd.

Závěr

Obsahem této práce je komplexní rozbor institutu dovolání v jeho proměnách z hlediska času se současnou komparace české a německé právní úpravy v oblasti dovolacího řízení a vyhodnocení dosavadního výzkumu zaměřeného na tento institut z hlediska jeho funkčnosti a ústavní konformity. V neposlední řadě tato práce obsahuje i návrh možného řešení tam, kde rozbor prokázal, že současná právní úprava předmětného institutu v českém právním řádu je (přes veškeré snahy zákonodárce o její zkvalitnění v posledních letech) v řadě ohledů nedokonalá.

Předmětem této práce bylo konkrétně, spolu se zkoumáním historických aspektů a provedením zahraniční komparace, především komplexní zpracování problematiky institutu dovolání v českém civilním právu procesním, a to s akcentem na ústavněprávní konformitu, ale současně se zaměřením na vlastní úvahy v rámci budoucí rekodifikace občanského soudního řádu.

Snahou předchozích kapitol bylo zpracování institutu dovolání v rámci právního řádu České republiky. Akcent byl věnován především teoretickému vymezení dovolání v rámci systémů opravných prostředků, vývoji tohoto institutu po roce 1989, neboť toto období jeho recentní podobu nejvíce poznamenalo, dále vlivu judikatury vrcholných českých soudů a Evropského soudu pro lidská práva, ale v neposlední řadě též komparaci tohoto institutu s německou právní úpravou, která se mu v řadě ohledů velmi podobá.

V úvodu práce byly vymezeny tři klíčové dílčí pojmy a na ně navazující hypotézy, které vytvářely ve svém komplexu konkrétní směr předkládané disertační práce a vymezovaly základní výzkumnou otázku znějící „*[J]e současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní?*“ V závěru je také nutné stručně schnout, zda bylo v předložené práci dosaženo kýženého cíle a položené výzkumné hypotézy byly potvrzeny nebo vyvráceny.

Hypotéza ověření historického vývoje dotčených oblastí a míra jeho vlivu na současnou právní úpravu opravných systémů, opravných prostředků a dovolání.

Velké množství novel, které již nejen zkoumaný institut, ale civilní proces jako takový po roce 1989, zasáhlo, s sebou vždy přináší nežádoucí období určité nejistoty, a to nejen ve vztahu k adresátům nových právních norem, kteří se musí na změny včas adaptovat, ale rovněž z hlediska očekávání, zda nová právní úprava naplní účel, k němuž byla vytvořena. S ohledem na vše v předkládané studii uvedené je pak evidentní, že tomu tak ve vztahu ke správnému nastavení institutu dovolání, ale též žádoucí selekci nápadu nových věcí dovolacímu

soudu, vždy nebylo a některé cíle zamýšlených legislativních změn se nepodařilo naplnit téměř vůbec. Spíše naopak se zdá, že pod tíhou kvanta novel, převážně technických novel, jejichž číslo dosahuje bezmála 150, se civilní proces pomalu ale jistě hroutí a větší nápor nekoncepčních novel již zkrátka nemůže vydržet. Současný stav by se dal přirovnat ke starému domu s novou fasádou. Bude-li starý dům, tj. v tomto případě základní „kostra“ starého civilního kodexu, vylepšen pouze novou fasádou, případně obložením v koupelně nebo vypínačem, tj. v tomto případě nespočetné množství novel tvořených zpravidla s nejušlechtlejším úmyslem, stále se bude jednat o ten samý starý dům, jehož „kostra“ není pro svoje stáří uzpůsobená k zásadním úpravám a statika celého domu bude velkým množstvím zásahů reálně ohrožena. Lze konstatovat, že hypotéza byla v rámci disertační práce ověřena. Institut dovolání si prošel poměrně bouřlivým historickým vývojem a míra jeho vlivu je na současné koncepci ještě dostatečně znát.

Hypotéza, že dovolání dává záruku individuální ochrany subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury.

Dovolání je v kontextu našeho právního řádu označováno jako mimořádný opravný prostředek, kterým lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon výslovně připouští. O podaném dovolání rozhoduje Nejvyšší soud, který je vrcholným soudním orgánem zajišťujícím jednotu a zákonnost rozhodování. Ze svého legislativního zakotvení se dovolání vyznačuje dvěma hlavními aspekty. Předně jde přezkum a případnou nápravu vad rozhodnutí soudů nižších stupňů s akcentem na přezkum toliko právních vad, nikoliv vad skutkových. Zadruhé je pak institucionálním zajištěním jednoty rozhodování nižších soudů prostřednictvím sjednocování judikatury. S těmito dvěma hlavními účely institutu dovolání se pak současně pojí otázka retrospektivního a prospektivního rozhodování, jakož i závaznosti judikatury vrcholných soudů v kontinentálním systému právní kultury. Hypotéza spočívající v tom, že dovolání poskytuje individuální ochranu subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury byla v rámci disertační práce jednoznačně potvrzena.

Hypotéza, že evropské právní úpravy, v této práci konkrétně německá, nabízejí k legislativní tvorbě možnou inspiraci.

Velmi podobně jako v našem právním řádu, byl institut dovolání v Německu v minulosti předmětem mnoha diskusí a koncepcí. Právní podoba dovolání je podle německé právní úpravy charakteristická zejména samotnou možností připuštění dovolání, dovolacími

důvody (tzn. formálními a obsahovými náležitostmi obecně), ale též vymezením rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí či dovolacím řízením jako takovým. Bylo zjištěno, že řada základních bodů napříč spektrem české koncepce institutu dovolání je s německou právní úpravou příbuzná, ne-li identická. Mezi takové stěžejní body obou právních úprav je třeba bezpochyby řadit určité aspekty přípustnosti dovolání (konkrétně například to, že je v zásadě možné podat dovolání pouze proti konečnému rozhodnutí odvolacího soudu), obsahové náležitosti dovolání, způsoby rozhodnutí dovolacího soudu v dovolacím řízení, ale do jisté míry i podobnost v oblasti dovolacích důvodů. Jako naopak zcela odlišná a neznámá se v českém právním prostředí jeví koncepce posuzování přípustnosti dovolání odvolacím soudem doplněná o možnost bránit se jeho rozhodnutí prostřednictvím stížnosti proti jeho nepřipuštění, ale především též možnost podat dovolání přímo proti rozhodnutí soudu prvního stupně a „přeskočit“ tak odvolací řízení. I na třetí hypotézu lze odpovědět kladně, a to tak, že německá právní úprava dovolání je ve výsledku poměrně vhodnou inspirací pro případné právní úpravy institutu dovolání v civilním řízení v rámci rekodifikace práva civilního procesu.)

Výzkumná otázka [J]e současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní.

Klíčová výzkumná otázka byla podle názoru autora v rámci práce detailně zodpovězena. Předchozí právní úprava činila úpravu (nenárokového) dovolání podle Ústavního soudu nepředvídatelnou. Předvídatelnost odvozená od principu právního státu, je eminentní součástí zásady právní jistoty a zásady rovnosti subjektů. Na základě porušení těchto ústavních zásad byla úprava nenárokového dovolání plenárním nálezelem ústavního soudu zrušena. Z pohledu Ústavního soudu činily v tomto případě zrušené ustanovení protiústavním tři klíčové aspekty, z nichž první dva uvedené do principu předvídatelnosti bezprostředně zasahovaly. Předně šlo o vágnost definice termínu „zásadní právní význam“ podpořenou demonstrativním výčtem charakteristik rozhodnutí odvolacího soudu, které bylo možné pod tento termín podřadit. Dotčený problém byl pak navíc prohlouben nejednotnou judikaturou Nejvyššího soudu (tj. druhý klíčový aspekt), která vymezení toho, které rozhodnutí odvolacího soudu má (a které nemá) po právní stránce zásadní význam, v některých případech nepředvídatelně rozšiřovala a jinde zase nepředvídatelně zužovala.

Nová právní úprava dovolání podstatně ovlivněna nálezelem Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, promítla do nové právní úpravy koncepční změnu, která úpravu dovolání upravila v rámci ústavních mantinelů. Šlo o zcela novou koncepci přípustnosti dovolání s exaktnějším vymezením spojenou se zformulováním opatření, které z hlediska

přípustnosti dovolání zavedlo kvalifikovanější způsob rozhodování. Nová koncepce tak opustila systém kombinované přípustnosti, který spočíval v tom, že v případě diformity rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnutí soudu druhého stupně, bylo dovolání přípustné ex lege, a naopak, v případě konformity těchto rozhodnutí nebylo podané dovolání automaticky přípustné, ale přípustnost musela být podrobena posouzení ze strany dovolacího soudu. Koncepce přípustnosti zohledňuje judikaturu Ústavního soudu ohledně garance individuální ochrany, roli Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury a v neposlední řadě i význam Nejvyššího soudu jako třetí instance přezkoumávající výlučně právní otázky, nikoliv otázky skutkové. Přípustnost je nově definována taxativním výčtem, nikoliv výčtem demonstrativním, který byl ze strany Ústavního soudu předmětem kritiky. Nově byl v rámci přípustnosti opuštěn i pojem zásadního právního významu, jakožto nevhodně formulovaného kritéria, a přípustnost dovolání proto nyní již na zásadním významu po právní stránce nemůže být založena. Současná koncepce přípustnosti dovolání je tak založena na velmi přísné reflexi nálezů Ústavního soudu, které v minulosti tento institut výrazně ovlivnily. Koncepce byla proto navržena tak, aby do budoucna prošla testem ústavnosti, nicméně i v současné právní úpravě existují zásadní ústavněprávní úskalí, kterým je nutné věnovat pozornost, neboť postupem času může hrozit stejné riziko, jak u předchozí právní úpravy.

Prvním úskalím je formalistický přístup Nejvyššího soudu k aplikaci podmínky přípustnosti dovolání a jeho případného odmítnutí. Formalistické posouzení přípustnosti má pak zcela zásadní ústavněprávní rozměr. Přepjatý formalismus zakládá podle Ústavního soudu svévoli v rozhodování, což ve svém důsledku vede k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práva.

Druhým úskalím je pak rozhodovací činnost Nejvyššího soudu. V rámci rozhodovací praxe je nutné přísně rozlišit situaci, kdy je rozhodováno o podmínkách řízení, a kdy z hlediska splnění podmínky vymezení přípustnosti podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu. V případech, kde podmínky pro meritorní projednání dovolání zcela jednoznačně nejsou dány – dovolatel vezme podané dovolání zpět, dovolání bylo podáno opožděně nebo osobou, která k tomu není aktivně legitimována, dovolatel není zastoupen anebo nebyl zaplacen soudní poplatek – může o odmítnutí dovolání rozhodnout předseda senátu nebo jím pověřený člen. Rozhodnutí o vymezení přípustnosti však představuje kvalitativně zcela odlišnou situaci. Je proto především na Nejvyšším soudu samotném, zda předestřenou věc bude považovat za natolik právně významnou či nikoliv. Takovéto rozhodnutí však zcela jednoznačně nemůže činit jediný samosoudce, nýbrž musí zůstat vyhrazena senátnímu rozhodování. Pokud by pak o omítnutí dovolání z důvodu nevymezení přípustnosti rozhodoval předseda senátu nebo jím

pověřený člen, jde o porušení základního práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. Zároveň došlo-li k odmítnutí dovolání pro údajné vady, aniž by však byla posuzována jeho přípustnost dle § 237 občanského soudu řádu, vedlo takové odmítnutí dovolání k odepření přístupu k dovolacímu soudu a tím k porušení práva dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Seznam použitých zdrojů

MONOGRAFIE, KOMENTÁŘE, ČLÁNKY, PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍKU

ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. Auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012. 2952 s. ISBN 978-3-472-08380-1.

ALBERS, Jan. In BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung (Kommentar)*. 62. Auflage. München: C. H. Beck, 2004. 3090 s. ISBN 3-406-50779-4.

BOBEK, Michal. Curia ex machina; o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*, 2006, č. 22, s. 1 - 21. ISSN 1210-6410.

BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 - 215. ISSN 1210-6410.

BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935. 450 s.

BULÍN, Hynek. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 106 a násl.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994, 132 s. ISBN 3-406-38272-X.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 3. díl. *Právní rozhledy*, 1994, č. 2, s. 47 - 57. ISSN 1210-6410.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1234 s. ISBN 80-7179-378-7.

BÜTTNER, Hermann. *Berufung und Revision : zivilprozessuale Rechtsmittel im Wandel*. 1. Auflage. Baden-Baden: Nomos; München: C. H. Beck, 2010. 33 s. ISBN 978-3-8329-5902-9.

ČEŠKA, Zdeněk, a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989. 447 s. ISBN 80-7038-033-0.

DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 2. díl. *Právní rozhledy*, 1993, č. 6, s. 197 - 204. ISSN 1210-6410.

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., 1776 s. ISBN 978-80-7400-107-9.

ELIÁŠ, Karel. Sto let civilního soudního řádu. *Právník*, 1995, roč. 134, č. 8, s. 807. ISSN 0231-6625.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974. 102 s.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I-III díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 988 s. ISBN 978-80-7357-540-3.

HUŠEK, Jan. *Občanský soudní řád*. Praha: PROSPEKTRUM, 2000. 398 s. ISBN 80-7175-096-4.

- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 162 s. ISBN 978-80-87071-48-9.
- JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 1, s. 2 a násl. ISSN 1210-6410.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015. 269 s. ISBN 978-80-87109-49-6.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOZEL, Roman. Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní. *Právní rozhledy*, 1999, č. 3, s. 143 - 149. ISSN 1210-6410.
- KOZEL, Roman. Přípustnost dovolání podle § 239 občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 2 - 5. ISSN 1210-6410.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Přípustnost dovolání v civilním soudním řízení. Praha: *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 6, s. 245 – 246. ISSN 1214-7966.
- KÜHN, Zdeněk. Civilní dovolání v zákrutech ústavní justice. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, s. 771 - 780. ISSN 1210-6410.
- KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, č. 6, s. 191 - 199. ISSN 1210-6410.
- MACKOVÁ, Alena. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 8, s. 35 a násl. ISSN 1210-6348.
- MALÝ, Karel, SIVÁK, František. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jinočany, 1993. 547 s. ISBN 80-85467-61-5.
- PAULUS, Christoph G. *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Berlin: Springer, 2010. 391 s. ISBN 978-3-540-88060-8.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Nad posláním české právní vědy. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 188 a násl. ISSN 1210-6410.
- ROSENBERG, Leo. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig, 1909. s. 496.
- RUŽIČ, Dušan. Přípravné jednání a zákonná koncentrace řízení v souhrnné novele o. s. ř. *Obchodní právo*, 2010, č. 1, s. 10 - 14. ISSN 1210-8278.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA a.s., 2006. 1202 s. ISBN 80-86861-09-0.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 6 - 7, s. 26 a násl. ISSN 1210-6348.
- SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010. 515 s. ISBN 978-3-8006-4105-5.
- SCHMIDT, Hans. *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden*. Verlag: Berlin, 1927. 115 s.
- SCHUBERT, Jan. *Reforma civilního řádu soudního a řízení exekučního podle zák. č. 161/1936*. Praha, 1937.

SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2012. 384 s. ISBN 978-3-8114-9457-2.

STANISLAV, Antonín. Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení. In KNOLL, Vilém, BERÁNEK, Petr (eds). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011 : kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí : sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia k 260. výročí narození Franze von Zeillera a dvěma stoletím všeobecného zákoníku občanského*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7380-354-4.

STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2011, č. 8, s. 379 - 381. ISSN 1214-7966.

STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5.

SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUL'ÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s. ISBN 978-80-7400-279-3.

ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. 1263 s. ISBN 978-80-7201-769-0.

ŠNAJDEROVÁ, Kamila. Některé změny v právní úpravě dovolání po novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 11 - 12, s. 19 a násl. ISSN 1210-6348.

ŠTEVČEK, Marek et al. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmenené a doplnené vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2014. 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.

VLASÁK, Michal. Dovolání po souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 308 - 314. ISSN 1210-6410.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 978-80-7380-127-4.

WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002. 955 s. ISBN 3-406-48417-4.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena, FRINTOVÁ, Dita. Apelace, kasace, revize v civilním procesu In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2010. 426 s. ISBN 9788024616872.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Vysokoškolská učebnice. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

WIPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5.

ZEISS, Walter, SCHREIBER, Klaus. *Zivilprozessrecht*. 10. auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. 411 s. ISBN 3-16-147787-1.

JUDIKATURA

Ústavní soud České republiky

nález Ústavního soudu ze dne 3. února 1994, sp. zn. III. ÚS 40/93
nález Ústavního soudu ze dne 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/1993
usnesení Ústavního soudu ze dne 6. června 1995, sp. zn. II. ÚS 160/94
nález Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 1996, sp. zn. IV. ÚS 200/96
usnesení Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 213/96
usnesení Ústavního soudu ze dne 17. června 1997, sp. zn. I. ÚS 129/97
usnesení Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. IV. ÚS 93/98
usnesení Ústavního soudu ze dne 8. září 1998, sp. zn. III. ÚS 53/98
usnesení Ústavního soudu ze dne 27. července 1999, sp. zn. I. ÚS 325/99
nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97
nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. II. ÚS 21/97
nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2001, sp. zn. IV. ÚS 101/01
nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01
nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2002, sp. zn. III. ÚS 173/02
usnesení Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. III. ÚS 581/02
nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2003, sp. zn. IV. ÚS 414/01
nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2003, sp. zn. III. ÚS 150/03
nález Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2004, sp. zn. II. ÚS 502/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. IV. ÚS 367/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 12. července 2004, sp. zn. I. ÚS 146/04
nález Ústavního soudu ze dne 12. října 2004, sp. zn. I. ÚS 547/03
nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05
nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05
usnesení Ústavního soudu ze dne 12. září 2005, sp. zn. III. ÚS 362/05
usnesení Ústavního soudu ze dne 3. ledna 2006, sp. zn. I. ÚS 123/04
usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04
nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05
nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. I. ÚS 202/2006
nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06

nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05
nález Ústavního soudu ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. II. ÚS 2837/07
nález Ústavního soudu ze dne 2. prosince 2008, sp. zn. II. ÚS 323/07
nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2009, sp. zn. IV. ÚS. 738/09
nález Ústavního soudu ze dne 15. března 2010, sp. zn. IV. ÚS 2117/09
usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 1763/11
usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2011, sp. zn. III. ÚS 1625/11
stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. Plsn 1/2011
nález Ústavního soudu ze dne 6. října 2011, sp. zn. IV. ÚS 670/2011
nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11
nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. IV. ÚS 2163/11
nález Ústavního soudu ze dne 26. června 2014, sp. zn. III. ÚS 1675/14
nález Ústavního soudu ze dne 19. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 962/14
nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. IV. ÚS 1256/14
nález Ústavního soudu ze dne 12. února 2015, sp. zn. II. ÚS 2671/13
nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 3588/14
nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1680/13
nález Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. II. ÚS 849/16

Nejvyšší soud České republiky

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. července 1997, sp. zn. 2 Cdo 30/97
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 1998, sp. zn. 2 Cdon 1866/97
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1999, sp. zn. 20 Cdo 1574/99, uveřejněné
v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 45/2000
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2000, sp. zn. 20 Cdo 2068/98
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2001, sp. zn. 20 Cdo 1535/99, uveřejněné
v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 85/2001
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2002, sp. zn. 29 Odo 433/2002, publikované
v časopise Soudní judikatura pod č. 139/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 2179/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2004, sp. zn. 29 Odo 775/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. ledna 2003, sp. zn. 26 Cdo 8/2003, uveřejněné v časopise
Soudní judikatura pod č. 22/2003
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2003, sp. zn. 29 Odo 265/2003, uveřejněné ve Sbírce
soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 47/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2004, sp. zn. 21 Cdo 541/2004
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2005, sp. zn. 26 Cdo 2002/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2005, sp. zn. 33 Odo 211/2004
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 1411/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 33 Odo 1235/2006
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 26 Cdo 3150/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2008, sp. zn. 21 Cdo 3534/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. 22 Cdo 3297/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2009, sp. zn. 25 Cdo 534/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 28 Cdo 1732/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2093/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2009, sp. zn. 30 Cdo 3368/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 29 Cdo 5254/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2010, sp. zn. 30 Cdo 594/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2011, sp. zn. 33 Cdo 4969/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2011, sp. zn. 23 Cdo 2703/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011 sp. zn. 23 Cdo 1398/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2012, sp. zn. 22 Cdo 2249/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 2072/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSCR 66/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2012, sp. zn. 28 Cdo 1566/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2012, sp. zn. 23 Cdo 2937/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. 32 Cdo 1872/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. července 2013, sp. zn. 25 Cdo 1559/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2013, sp. zn. 32 Cdo 1413/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod
č. 4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2014, sp. zn. 33 Cdo 1475/2014
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014, sp. zn. 22 Cdo 1713/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. 26 Cdo 587/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 31 NS ČR 9/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 1482/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2015, sp. zn. 30 Cdo 4532/2015

Evropský soud pro lidská práva

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. června 1990, série A, č. 179

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. září 1991, série A, č. 268-A

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 1994, série A, č. 295-B

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. prosince 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, č. 18390/91

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Zvolský a Zvolská proti České republice*, č. 46129/99

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Běleš a další proti České republice*, č. 47273/99

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. února 2004 ve věci *Vodárenská akciová společnost, a. s. proti České republice*, č. 73577/01

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. září 2006 ve věci *GECO, a. s. proti České republice*, č. 4401/03

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. července 2008 ve věci *Regálová proti České republice*, č. 40593/05

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. července 2009 ve věci *Luka proti Rumunsku*, č. 34197/02

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. října 2010 ve věci *Adamiček proti České republice*, č. 35836/05

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. května 2011 ve věci *Stavebná spoločnosť TATRY Poprad, s. r. o. proti Slovensku*, č. 7261/06

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. října 2011 ve věci *Tieze a Semeráková proti České republice*, č. 26908/09 (spojeno s věcí pod č. 30809/10)

Spolkový nejvyšší soud a vrchní soud

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 1. října 2002, sp. zn. XI ZR 71/02, BGHZ 152, 182

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2003, sp. zn. I ZR 130/02

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. V ZR 291/02, BGHZ 154, 288

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 18. července 2003, sp. zn. V ZR 187/02, NJW 2003, 3205 a násl.

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2003, sp. zn. II ZB 37/02, NJW 2004, 779

rozhodnutím Spolkového nejvyššího soudu ze dne 9. března 2005, sp. zn. VIII ZR 381/03, NJW-RR 2005, 962, 963

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 10. srpna 2005, sp. zn. XII ZR 97/02

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 13. června 2006, sp. zn. IX ZB 88/05

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 5. října 2006, sp. zn. I ZB 86/05, BGHZ 169, 167

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2006, sp. zn. XI ZR 347/05, NJW 2007, 1127

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 9. července 2007, sp. zn. II ZR 95/06, NJW-RR 2007, 1676

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. IX ZR 132/05

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2008, sp. zn. X ZR 80/07

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. VIII ZR 200/06

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 25. března 2009, sp. zn. XII ZR 75/06

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 25. května 2009, sp. zn. II ZR 259/07

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2009, sp. zn. I ZR 33/08

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 22. října 2009, sp. zn. I ZR 124/08

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2011, sp. zn. V ZR 182/10

rozhodnutí BAG (tj. „vrchního soudu“) ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. 3 AZR 417/07

PRAMENY PRÁVA

Zivilprozeßordnung für das Deutsche Reich ze dne 30. 1. 1877, ve znění k 13. 5. 1924

říšský zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)

říšský zákon č. 217/1896 ř.z., o soudní organizaci, ve znění účinném do 31. 12. 1952

zákon č. 251/1934 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákonů o občanském řízení soudním, o řízení exekučním a o řízení nesporném

osnova vládního návrhu civilního řádu soudního z roku 1937

zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), ve znění účinném do 31. 3. 1964

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve všech časových zněních

zákon č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok, ve znění účinném do 31. 6. 2016

zákon České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění účinném do 31. 3. 2002

zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 238/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 83/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 304/2012 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

zákonem č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok, ve znění účinném od 1. 7. 2016

důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 238/1995 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 131/2002 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb.

důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb.

Gesetz betreffend die Einführung der Zivilprozeßordnung, ve znění pozdějších předpisů

Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, ve znění pozdějších předpisů

dvorský dekret č. 2593 Sb. z. s., ze dne 15. 2. 1833
sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

www.bundesgerichtshof.de (internetové stránky Spolkového nejvyššího soudu)

www.eslp.justice.cz

www.gesetze-im-internet.de (internetové stránky pro přístup k německým právním předpisům)

www.nalus.usoud.cz

www.nsoud.cz

www.openjur.de

system ASPI

Shrnutí a klíčová slova

Klíčová slova

opravné systémy, opravné prostředky, dovolání, ústavní konformita, zahraniční komparace, legislativní návrh řešení

Shrnutí

Cílem disertační práce je komplexně analýza institutu dovolání v civilním řízení, a to s akcentem na jeho vývoj od osmnáctého století do současnosti, komparaci s německou právní úpravou, ale především s důrazem na ústavněprávní konformitu a rozvoj úvah autora ohledně jeho legislativního zakotvení *de lege ferenda*.

Předkládaná disertační práce je zaměřena na dovolání jakožto jednoho z institutů civilního soudního řízení. Civilní soudní řízení je komplex procesních úkonů soudu a účastníků řízení, jehož hlavním cílem je poskytování ochrany subjektivním právům fyzických nebo právnických osob, který vyústí ve vydání autoritativního aktu – soudního rozhodnutí. Soudní rozhodnutí je výsledkem lidské činnosti soudce, která přes svoji kvalifikovanost a sofistikovanost, může vykazovat určitou chybovost. Proto je žádoucí, aby součástí soudního systému byly vybudované kontrolní mechanismy, které nápravu případných chybných soudních rozhodnutí umožní. Přezkoumání rozhodnutí soudu v rámci kontrolních mechanismů je v zájmu nejen účastníků řízení, ale i celé společnosti, protože zajišťuje, aby soudní rozhodnutí byla ve výsledku skutkově správná, zákonná a spravedlivá. Jedním z uvedeného kontrolního mechanismu je dovolání coby mimořádný opravný prostředek. Mimořádný proto, protože směřuje proti rozhodnutí soudu, které již nabylo právní moci a založilo tedy právní jistotu ohledně předmětného právního vztahu.

Protože dovolání ve své podstatě narušuje právní jistotu účastníků řízení ohledně práv a povinností založených, změněných či zrušených, případně deklarovaných pravomocným autoritativním rozhodnutím, musí být kladen velký důraz na správné uchopení tohoto institutu v rámci právního řádu. Inspirací, ale i poučením pro legislativní úpravu předmětného opravného prostředku je dozajisté pohled zpátky do minulosti. Proto disertační práce po úvodu do problematiky opravných systémů a opravných prostředků obsahuje rozbor institutu dovolání v jeho proměnách z hlediska času. Za vhodný inspirační zdroj lze rovněž označit zahraniční právní úpravu vyspělého právního státu. Autor disertační práce pro předkládaný výzkum zvolil právní úpravu dovolání v německém občanském soudním řádu (tj. „Zivilprozessordnung“).

Obsahem této práce je pak především komparace české a německé právní úpravy v oblasti dovolacího řízení s důrazem na otázku přípustnosti dovolání a dovolací důvody. Detailnímu rozboru přípustnosti dovolání a dovolacím důvodům je v disertační práci věnována zvláštní pozornost, neboť jsou to aspekty, které je možné označit za „bránu“ k věcnému projednání konkrétního dovolání vůbec.

Závěrem předkládané vědecké práce je vyhodnocení dosavadního výzkumu zaměřeného na institut dovolání z hlediska jeho funkčnosti a ústavní konformity. Podkladem pro uvedené zhodnocení byla především analýza současné právní úpravy institutu dovolání v občanském soudním řádu, a zásadní rozdílnost domácí právní úpravy s německou v kontextu zhodnocení, v čem se nastavení jejich jednotlivých mechanismů jeví jako vhodnější. V neposlední řadě disertační práce podává i návrh možného řešení tam, kde rozbor prokázal, že současná právní úprava předmětného opravného prostředku v českém právním řádu je (přes veškeré snahy zákonodárce o její zkvalitnění v posledních letech) v řadě ohledů nedokonalá.

Disertační práce je systematicky členěna do pěti kapitol, jejichž obsah je řazen podle předmětu analýzy od teoretického zpracování materie opravných prostředků v civilním právu procesním, přes historickou a zahraniční komparaci, deskripci a rozbor současné právní úpravy, až po vyvození závěrů *de lege ferenda*.

Abstract and keywords

Keywords

extraordinary appeal, appellate system, remedy, Constitutional law conformity, foreign comparison and legislative *de lege ferenda*

Abstract

The aim of this dissertation thesis is a complex analysis of an extraordinary appeal institute in civil proceedings with an emphasis on its development from the eighteenth century to the present, its comparison with the German legal system, and in particular, its constitutional law conformity and authors' reflections on its legislative *de lege ferenda*.

The presented dissertation thesis is focused on an extraordinary appeal as one of the institutes of civil proceedings. The civil proceedings is a complex of procedural acts of the court and participants in the proceedings, whose main purpose is to provide protection to the subjective rights of natural or legal persons, resulting in the issuance of an authoritative act - a judicial decision. The judicial decision is a result of the human activity of a judge, who despite of his skills and sophistication, can evince a certain error rate. Therefore, it is required to build the control mechanisms within the judicial system that enable a remedy of potential incorrect judicial decisions. The reviewing of judicial decision in the context of control mechanisms is not only in the interest of the participants in the proceedings, but also in the interest of the whole society, since it ensures that in the end the judicial decisions are correct, lawful and fair. One of the abovementioned control mechanisms is the extraordinary appeal as an extraordinary remedy. It is called extraordinary because it is aimed against such judicial decision that has already become legally enforceable and thus has established a legal certainty regarding the legal relationship in question.

As the extraordinary appeal fundamentally disrupts the legal certainty of participants in the proceedings regarding the rights and obligations based, altered or annulled or eventually declared by a legally effective authoritative decision, a great emphasis must be placed on the appropriate transposition of this institute into the legal system. The retrospect to the past shall be certainly deemed as an inspiration, as well as a lesson for the legislation of the remedy in question. Therefore, the dissertation thesis, after introducing the issue of remedy systems and remedies, includes the analysis of an extraordinary appeal institute regarding its amendments with respect to the time. The foreign legal system of a developed rule of law might also be deemed as an appropriate inspiration source. The author of the dissertation thesis has chosen

the legislation of extraordinary appeal in the German Civil Procedure Code (i.e. "Zivilprozessordnung") for the purpose of present research.

The main content of this dissertation thesis is a comparison of the Czech and German legislation in the area of the extraordinary appeal proceedings with emphasis on the question of the admissibility of the extraordinary appeal and the extraordinary appeal reasons. Within the dissertation thesis a particular attention is given to the detailed analysis of the admissibility of the extraordinary appeal and the extraordinary appeal reasons, since these are the aspects that might be described as the "gateway" to the factual hearing of an individual extraordinary appeal.

The conclusion of the presented dissertation thesis represents the evaluation of the previous research focused on the institute of extraordinary appeal in terms of its functioning and constitutional compliance. The basis for such evaluation has been, in particular, the analysis of the current legislation of the institute of extraordinary appeal in the Civil Procedure Code and the main differences between the domestic and the German legislation in order to evaluate, in which aspects the setting of their individual mechanisms seem to be more appropriate. Last but not least, the dissertation thesis also proposes a possible solution where the analysis has demonstrated that the current legislation of the relevant remedy in the Czech legal system is (despite of all efforts of the legislator to improve it in recent years) imperfect in a number of respects.

The dissertation thesis is systematically structured into five chapters, the content of which is classified according to the topic of the analysis beginning from the theoretical description of remedy matters in civil procedural law, proceeding to the historical and foreign comparison, description and analysis of the current legislation, to making *de lege ferenda* conclusions.

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Antonín Stanislav

Dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu

Autoreferát

Olomouc 2017

Obsah

1.	ÚVOD DO PROBLEMATIKY A SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	142
2.	CÍL DISERTAČNÍ PRÁCE A POUŽITÉ METODY PRÁCE	144
3.	STRUČNÝ OBSAH DISERTAČNÍ PRÁCE.....	148
4.	VÝSLEDKY DISERTAČNÍ PRÁCE, PŘÍNOS PRO ROZVOJ TEORIE A PRO SPOLEČENSKOU PRAXI	150
5.	NÁVRHY A DOPORUČENÍ	155
6.	ABSTRAKT V ČESKÉM A VE SVĚTOVÉM JAZYCE	161
7.	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	164
8.	PŘEHLED PUBLIKOVANÝCH PRACÍ AUTORA	172

1. Úvod do problematiky a současný stav řešené problematiky

Předkládaná disertační práce je zaměřena na institut dovolání, který je v kontextu našeho právního řádu označován jako mimořádný opravný prostředek, kterým lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon výslovně připouští. Dovolání se do novodobého českého právního řádu vrátilo (po téměř půl století dlouhé pauze) zákonem č. 519/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992. Za posledních patnáct let „fungování“ prošla právní úprava dovolání řadou novelizací, zejména provedené zákonem č. 238/1995 Sb., zákonem č. 30/2000 Sb., a zákonem č. 404/2012 Sb. Současná podoba dovolání je výrazně ovlivněna plenárním nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/11. Časté změny právní úpravy ukazují, že optimální uchopení institutu dovolání v občanském civilním řízení je pro zákonodárce nelehký úkol. Současná podoba dovolání se v našich podmínkách vyznačuje dvěma hlavními aspekty. Prvním aspektem, který je společný všem mimořádným opravným prostředkům, je přezkum a případná náprava vad rozhodnutí soudů nižších stupňů, kde by se měl vzhledem k mimořádnosti daného právního nástroje přezkum zaměřit toliko na vady právní, nikoliv skutkové. Druhým účelem příznačným pouze pro mimořádné opravné prostředky, o kterých rozhoduje Nejvyšší soud, je pak institucionální zajištění jednoty rozhodování nižších soudů prostřednictvím sjednocování judikatury. S těmito dvěma hlavními aspekty institutu dovolání se pojí otázka retrospektivního a prospektivního rozhodování, jakož i závaznosti judikatury vrcholných soudů v kontinentálním systému právní kultury.

Úprava dovolání je dodnes ohniskem plamenných diskusí, jak na poli českých vrcholných soudů, tak odborné právnické obce. Otázkou zůstává, do jaké míry je kritika právní úpravy dovolání důvodná a prakticky použitelná, nebo zda nezůstává jen v rovině teoretických debat. Primární optikou, kterou by na vhodnost právní úpravy dovolání mělo být pohlíženo je, zda dovolání plní svůj účel a zda efektivně a účinně funguje v rámci ústavních limitů. Institutu dovolání se odborné monografie a učebnice civilního procesu věnují spíše partikulárně, jediným uceleným celkem se zásadním přínosem je Dovolání podle práva československého, německého a francouzského²⁸⁷ a Rigorózní práce na téma²⁸⁸ „*Současná česká právní úprava dovolání a její srovnání s právní úpravou rakouskou*. Dílčí otázky, jež se pojí s institutem dovolání, jsou zpracované v řadě odborných publikací, ať už se jedná o monografie, sborníky, nebo odborné články. Pro jejich nepřehledné množství je nemožné představit je zde výčtem. Na

²⁸⁷ BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935.

²⁸⁸ ŠMEHLÍKOVÁ, Renáta. *Současná česká právní úprava dovolání a její srovnání s právní úpravou rakouskou*. Rigorózní práce. 2005. Brno.

tomto místě je zajisté vhodné zmínit přední českou procesualistku Alenu Winterovou, z jejíž monografií a komentářů předkládaná práce v obecné rovině vychází. Autor při zpracování předkládané práce dále zohlednil publikace nebo odborné články od Jaroslava Bureše, Ljubomíra Drápala, Marka Števčeka a dalších významných procesualistů, kteří se předmětnému mimořádnému opravnému prostředku ve svých publikacích věnovali. Sám autor rozšířil publikované práce na téma dovolání o sborníkový příspěvek *Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení*²⁸⁹ a *Rozhodování dovolacího soudu v civilních věcech po koncepční změně institutu dovolání*.²⁹⁰

S ohledem na výše uvedené je autor názoru, že ucelené zpracování problematiky dovolání s akcentem na ústavněprávní konformitu ve formě disertační práce, je aktuální. Pozornost je věnována především vymezení přípustnosti, důvodnosti a způsobu rozhodování dovolacího soudu s akcentem na ústavněprávní konformitu, a to konkrétně na soulad právní úpravy s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právem na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

289 STANISLAV, Antonín. *Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení*. In KNOLL, Vilém, BERÁNEK, Petr (eds). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí : sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia k 260. výročí narození Franze von Zeillera a dvěma stoletím všeobecného zákoníku občanského*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 282 s.

²⁹⁰ STANISLAV, Antonín. *Rozhodování dovolacího soudu v civilních věcech po koncepční změně institutu dovolání*. Čerpáno z: *Systém ASPI - stav k 22. 2. 2016 do částky 22/2016 Sb. a 4/2016 Sb.m.s. - RA831, LIT45769CZ, dne 27. 2. 2016, s. 2.*

2. Cíl disertační práce a použité metody práce

Cílem předložené disertační práce je (podle kritérií pro kvalifikační práce)²⁹¹ komplexně analyzovat institut dovolání v civilním řízení, a to s akcentem na jeho vývoj od osmnáctého století do současnosti, komparaci s německou právní úpravou, ale především též s akcentem na ústavněprávní konformitu a rozvoj úvah ohledně jeho legislativního zakotvení *de lege ferenda*. Pro disertační práci jsou důležité tři dílčí pojmy, které si zaslouží krátké vysvětlení, neboť celou práci prostupují a postupně tak odkrývají jednak základní otázky předmětné problematiky, ale též jejich hypotézy vytyčující další směr výzkumu.

Prvním pojmem je „východisko“. V této práci je totiž podrobně zachycen výzkum sloužící k nalezení odpovědi na otázku, jaká jsou základní východiska opravných systémů, opravných prostředků, ale především též dovolání. Hypotézou je v tomto kontextu ověření historického vývoje dotčených oblastí a míra jeho vlivu na současnou právní úpravu opravných systémů, opravných prostředků a dovolání.

Druhým pojmem, který pak práci prostupuje, je pojem „evoluce“, který slouží k pozorování, zda koncepce opravných systémů, opravných prostředků a dovolání prochází v kontextu historických aspektů evolucí, či spíše dochází k její stagnaci. Zde je pak hypotézou, zda současné legislativní nastavení dovolání dává záruku individuální ochrany subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury.

Třetím pojmem je „komparace“. Autor této práce je přesvědčen, že komparace je velmi důležitým zdrojem pro tvorbu nového právního předpisu, nebo novelizaci nevyhovující právní úpravy. Tento zdroj má však své meze spočívající zejména v celkovém kontextu komparované právní úpravy, a to jak historické, tak i zahraniční. V případě užití poznatků např. ze zahraniční právní úpravy je nezbytně nutné brát v potaz, že vytržení jednotlivého právního institutu a jeho umělého zasazení do jiného právního řádu bez důkladného promyšlení kontextu je nežádoucí, ba dokonce kontraproduktivní. Hypotézou u tohoto pojmu pak je ověření skutečnosti, že evropské právní úpravy, v této práci konkrétně německá, nabízejí k legislativní tvorbě možnou inspiraci.

Konkrétní směr předkládané disertační práce pak vymezuje autorem zvolená výzkumná otázka. Hlavní výzkumná otázka je následující:

Je současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní?

²⁹¹ Směrnice děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Přístup autora ke zpracování této disertační práce není založen na jedné metodě práce. Naopak metodologické přístupy použité v předkládané práci se překrývají, vhodně kombinují a staví na sobě. Podle názoru autora takto kombinačně zvolený přístup je způsobilý vytěžit ze zkoumané problematiky maximum.

Podružnou metodou prostupující napříč celou disertační prací je metoda deskripce. Autor se při koncipování této práce snažil vyvarovat dlouhým popisným pasážím, které čtenáře informačně zahltí a unaví, ačkoliv si je vědom, že určitá míra deskripce je nevyhnutelně nutná, zejména jakožto stavební kámen pro aplikaci dalších výkladových metod. Popisné části se pak v disertační práci objevují zejména v první kapitole, jejímž hlavním cílem je uvést čtenáře do problematiky opravných systému a opravných prostředků a v historickém exkurzu.

a) Analýza

Primární metodou výzkumu byla podrobná analýza shromážděných dat. Nejprve bylo přistoupeno k důkladnému sběru dat, kdy se jednalo především o příslušné právní předpisy, ale též další relevantní dokumenty, které přijetí právních předpisů provázely, dále ke studiu veškeré dostupné literatury (monografií, komentářů, odborných článků apod.) vážící se k předmětu práce. V neposlední řadě byla pozornost věnována též sběru judikatury českých soudů i zahraniční judikatury, jakožto významného zdroje získání poznatků. Pro tuto práci byla nejvíce přínosná judikatura Ústavního soudu České republiky a Nejvyššího soudu České republiky, která podává odpovědi jak na dílčí otázky, tak v souhrnu ukazuje proměnlivost pojetí dovolání v čase.

Převedením do konkrétnější roviny lze konstatovat, že primárním zdrojem poznatků pro výzkum byla analýza historické právní úpravy, a to v období od přijetí Josefinského soudního řádu roku 1781 do roku 2012, platná na území současné České republiky a okrajově i historický vývoj německé právní úpravy. Těžištěm analýzy je současná právní úprava dovolání zachycená v občanském soudním řádu ve znění novely č. 404/2012 Sb. V neposlední řadě, byly analýze podrobeny vybrané otázky týkající se přípustnosti a důvodnosti podání dovolání v soudobé německé právní úpravě.

Při analýze byla veškerá autorem shromážděná data rozložena na jednotlivé elementární body za účelem identifikace všech relevantních aspektů, s důrazem na hloubkový rozbor jednotlivých prvků ustanovení zákonného textu.

b) Abstrakce

Na primární metodu analýzy pak bylo navázáno metodou abstrakce, která spočívá v odloučení znaků nepodstatných od znaků podstatných, tak aby byly obsahem práce pouze znaky významné a přínosné z hlediska zkoumané problematiky. Použití metody abstrakce tak

umožní, aby se disertační práce držela linky výzkumného cíle a nebyla zahlcena nadbytečnými daty bez přínosu pro zkoumaný předmět této práce. Zpracování veškeré materie týkající se institutu dovolání do této disertační práce pak nejen, že není podle názoru autora možné, ale navíc by při tomto pokusu mohlo kontraproduktivně dojít ke vzniku velmi obsáhlého autorského díla bez vědeckého přínosu.

Metoda abstrakce se pak v této práci objevuje hned v několika podobách, neboť byla využita abstrakce izolující, zobecňující, ale i abstrakce idealizující. Vedle toho byla při zpracování této práce využita i metoda indukce a dedukce.

c) Komparace

Další významnou metodou výzkumu, která plynne navazuje na metodu analýzy, je metoda právní komparatistiky, jež v předkládané studii byla použita ve svých dvou podobách: /i/ komparace historická, /ii/ komparace zahraniční.

Právní komparatistika je vědou, která vyvozuje vědecká poznání srovnáváním svého předmětu. Předně byla užita historická komparace, a to logicky při historickém exkurzu. Historická komparace byla autorem využita k porovnání právních institutů, jež byly v určité podobě převzaty do současné podoby dovolání. Historická komparace tak umožní pochopení zkoumaného institutu z hlediska jeho proměn v čase v návaznosti na společenské a častokrát i politické poměry. Nastínění historického vývoje slouží rovněž pro úvahy o dalším možném směřování právní úpravy. Dále byla v disertační práci použita komparace simultánní, a to především v té části práce, která se váže k platné právní úpravě (kapitola čtvrtá).

Součástí této práce je provedení komparace české právní úpravy s právní úpravou německou. Autor zvolil pro zahraniční komparaci právní úpravu opravných systémů a opravných prostředků, především též dovolání Německé Spolkové republiky, a to ze dvou hlavních důvodů. Předně, německá a česká právní úprava pocházejí ze stejné právní rodiny, z kontinentální právní kultury (Germánský okruh), a proto jsou si velmi blízké. V pořadí druhým, ale o to významnějším důvodem je skutečnost, že německá a rakouská právní úprava bývají častokrát odbornou právní veřejností pro svoji vyspělost označovány za hlavní inspirační zdroj pro české rekodifikační snahy.

Autor za použití analýzy a následně syntézy a abstrakce nastíní jednotlivé hlavní rozdíly komparovaných právních úprav v oblasti předmětu výzkumu a kriticky pojedná o neodůvodněných odchylkách. V neposlední řadě, je-li toho třeba, jsou v disertační práci též předloženy vlastní úvahy autora ohledně vhodnosti dané úpravy a náměty na případnou změnu.

Konečně byla při zpracování této práce využita i metoda interpretace, kdy lze za základní výkladovou metodu označit výklad jazykový, na který pak navazuje výklad logický, systematický a teleologický.

3. Stručný obsah disertační práce

Disertační práce je systematicky rozčleněna na celkem 5 kapitol, kdy úvod a závěr není v souladu se směrnicí děkanky č. 2/2010, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, číslován.

První kapitola je zaměřena především na teoretické zpracování materie opravných prostředků v civilním právu procesním, kdy je nejprve přistoupeno k vymezení hlavního smyslu a účelu civilního řízení, následně k vymezení jednotlivých opravných systémů a na závěr k roztržidění jednotlivých opravných prostředků z hlediska jejich funkce a významu. Vedle toho jsou obsahem této kapitoly též praktické zkušenosti související s harmonizačními a rekodifikačními pracemi, jichž se autor této práce v rámci svého zaměstnání účastnil.

Smyslem druhé kapitoly je pak zachytit vývoj institutu dovolání od středověku až do poslední koncepční novely občanského soudního řádu, která nabyla účinnosti ke dni 1. 1. 2013. Historický vývoj je v této kapitole rozdělen na několik přelomových časových úseků. Prvním časovým úsekem, kterému je v této kapitole věnována pozornost, je období od roku 1781 do roku 1948. Dalším časovým úsekem, kterému je následně věnována pozornost, je období od roku 1948 do roku 1989. Logicky největší pozornost je ale věnována časovému úseku od roku 1989 do roku 2012, pro nějž je navíc z důvodu nevhodně nastavené právní úpravy příznačné výrazné narušení ústavní konformity.

Podkapitola, která se týká časového úseku od roku 1989 do současnosti, je v kontextu právněpolitických mezníků rozdělena na kratší časové úseky, které jsou pak doplněny o příslušnou historickou komparaci tak, aby byly všechny relevantní vývojové aspekty institutu dovolání v těchto kratších časových úsecích v období po obnovení demokratického právního státu podrobně vylíčeny, a to zejména s ohledem na problematiku střetu přípustnosti dovolání a včasné podání ústavní stížnosti, díky níž docházelo k situacím, které nebyly ústavně konformní.

Třetí kapitola se zaměřuje na úvod do současné právní úpravy institutu dovolání, a to v kontextu vysvětlení důvodu, který vedl k vydání novely z roku 2012. Za stěžejní důvod lze označit především skutečnost, že právní úprava dovolání přestala Nejvyššímu soudu umožňovat, aby náležitě zajišťoval potřebnou jednotu a zákonnost rozhodování soudů v občanském soudním řízení. Autor uvedenou kapitolu pojal jako „oslí můstek“ spojující předchozí dvě kapitoly s těžištěm předkládané studie, tj. čtvrtou kapitolou.

Čtvrtá kapitola pak obsahuje současnou podobu dovolání a jedná se tak o nosnou kapitolu celé disertační práce. Jejím obsahem je vymezení dovolání z hlediska jeho pojmu a

účelu. V této kapitole je následně zdůrazněna úloha jeho precedentního působení a nutnosti na něho při legislativních úpravách selekce nápadu věcí dovolacímu soudu pamatovat. Důraz je ve čtvrté kapitole kladen i na vymezení přípustnosti a důvodnosti dovolání a podrobné vysvětlení, kdy a z jakého důvodu je nyní možné jej podat, ale současně vysvětlení, proč ke změně v důvodech dovolání pravděpodobně došlo.

Součástí čtvrté kapitoly je rovněž analýza právní úpravy institutu dovolání v Německu, která je s českou právní úpravou v dotčené oblasti v řadě ohledů podobná. Předmětem výzkumu v této oblasti byl popis německé právní úpravy institutu dovolání se zaměřením na hlavní styčné body, kterými jsou v kontextu této studie přípustnost a důvodnost dovolání, ale rovněž na účinky dovolání, dovolací řízení jako takové anebo způsob rozhodování dovolacího soudu. Na přípustnost a důvodnost dovolání podle německé právní úpravy plyně navazuje popis samotného postupu, jak lze přípuštění a úspěchu v dovolacím řízení dosáhnout. A v neposlední řadě pro úplné vyličení koncepce německého dovolacího řízení je následně přiblížen i rozsah samotného revizního přezkumu a způsob, jakým může Spolkový nejvyšší soud o podaném dovolání rozhodnout.

Závěr čtvrté kapitoly patří komparaci stěžejních bodů české a německé právní úpravy dovolání, jimiž je bezesporu opět přípustnost a důvodnost dovolání, ale též další jeho formální a obsahové náležitosti, včetně vymezení rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí, charakteru dovolacího řízení či způsobu, jak může dovolací soud o podaném dovolání rozhodnout.

Pátá kapitola pak obsahuje závěry autora učiněné na základě celkové koncepce této práce, které navíc navazují na veškeré dosavadní legislativní změny institutu dovolání, a tudíž i na poslední výsledky výzkumu v této oblasti představené jinými autory. Cílem této kapitoly je proto vyhodnotit veškeré dosavadní poznatky autora a nastínit ke zjištěným problematickým oblastem vhodná řešení. Tento cíl se pak autor práce pokusí nastínit též konkrétní formulací osnovy nového civilního kodexu, jehož zpracování se aktuálně jeví jako nanejvýš přínosné.

4. Výsledky disertační práce, přínos pro rozvoj teorie a pro společenskou praxi

Obsahem disertační práce je komplexní rozbor institutu dovolání v jeho proměnách z hlediska času se současnou komparace české a německé právní úpravy v oblasti dovolacího řízení a vyhodnocení dosavadního výzkumu zaměřeného na tento institut z hlediska jeho funkčnosti a ústavní konformity. V neposlední řadě tato práce obsahuje i návrh možného řešení tam, kde rozbor prokázal, že současná právní úprava předmětného institutu v českém právním řádu je (přes veškeré snahy zákonodárce o její zkvalitnění v posledních letech) v řadě ohledů nedokonalá.

Předmětem této práce bylo konkrétně, spolu se zkoumáním historických aspektů a provedením zahraniční komparace, především komplexní zpracování problematiky institutu dovolání v českém civilním právu procesním, a to s akcentem na ústavněprávní konformitu, ale současně se zaměřením na vlastní úvahy v rámci budoucí rekodifikace občanského soudního řádu.

Snahou předchozích kapitol bylo zpracování institutu dovolání v rámci právního řádu České republiky. Akcent byl věnován především teoretickému vymezení dovolání v rámci systémů opravných prostředků, vývoji tohoto institutu po roce 1989, neboť toto období jeho recentní podobu nejvíce poznamenalo, dále vlivu judikatury vrcholných českých soudů a Evropského soudu pro lidská práva, ale v neposlední řadě též komparaci tohoto institutu s německou právní úpravou, která se mu v řadě ohledů velmi podobá.

V úvodu práce byly vymezeny tři klíčové dílčí pojmy a na ně navazující hypotézy, které vytvářely ve svém komplexu konkrétní směr předkládané disertační práce a vymezovaly základní výzkumnou otázku znějící „*[J]e současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní?*“ V závěru je také nutné stručně schnout, zda bylo v předložené práci dosaženo kýženého cíle a položené výzkumné hypotézy byly potvrzeny nebo vyvráceny.

Hypotéza ověření historického vývoje dotčených oblastí a míra jeho vlivu na současnou právní úpravu opravných systémů, opravných prostředků a dovolání.

Velké množství novel, které již nejen zkoumaný institut, ale civilní proces jako takový po roce 1989, zasáhlo, s sebou vždy přináší nežádoucí období určité nejistoty, a to nejen ve vztahu k adresátům nových právních norem, kteří se musí na změny včas adaptovat, ale rovněž z hlediska očekávání, zda nová právní úprava naplní účel, k němuž byla vytvořena. S ohledem na vše v předkládané studii uvedené je pak evidentní, že tomu tak ve vztahu ke

správnému nastavení institutu dovolání, ale též žádoucí selekci nápadu nových věcí dovolacímu soudu, vždy nebylo a některé cíle zamýšlených legislativních změn se nepodařilo naplnit téměř vůbec. Spíše naopak se zdá, že pod tíhou kvanta novel, převážně technických novel, jejichž číslo dosahuje bezmála 150, se civilní proces pomalu ale jistě hroutí a větší nápor nekoncepčních novel již zkrátka nemůže vydržet. Současný stav by se dal přirovnat ke starému domu s novou fasádou. Bude-li starý dům, tj. v tomto případě základní „kostra“ starého civilního kodexu, vylepšen pouze novou fasádou, případně obložením v koupelně nebo vypínačem, tj. v tomto případě nespočetné množství novel tvořících zpravidla s nejušlechtlejším úmyslem, stále se bude jednat o ten samý starý dům, jehož „kostra“ není pro svoje stáří uzpůsobená k zásadním úpravám a statika celého domu bude velkým množstvím zásahů reálně ohrožena. Lze konstatovat, že hypotéza byla v rámci disertační práce ověřena. Institut dovolání si prošel poměrně bouřlivým historickým vývojem a míra jeho vlivu je na současnou koncepci ještě dostatečně znát.

Hypotéza, že dovolání dává záruku individuální ochrany subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury.

Dovolání je v kontextu našeho právního řádu označováno jako mimořádný opravný prostředek, kterým lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon výslovně připouští. O podaném dovolání rozhoduje Nejvyšší soud, který je vrcholným soudním orgánem zajišťujícím jednotu a zákonnost rozhodování. Ze svého legislativního zakotvení se dovolání vyznačuje dvěma hlavními aspekty. Předně jde o přezkum a případnou nápravu vad rozhodnutí soudů nižších stupňů s akcentem na přezkum toliko právních vad, nikoliv vad skutkových. Zadruhé je pak institucionálním zajištěním jednoty rozhodování nižších soudů prostřednictvím sjednocování judikatury. S těmito dvěma hlavními účely institutu dovolání se pak současně pojí otázka retrospektivního a prospektivního rozhodování, jakož i závaznosti judikatury vrcholných soudů v kontinentálním systému právní kultury. Hypotéza spočívající v tom, že dovolání poskytuje individuální ochranu subjektivních práv a zároveň zajišťuje sjednocování judikatury byla v rámci disertační práce jednoznačně potvrzena.

Hypotéza, že evropské právní úpravy, v této práci konkrétně německá, nabízejí k legislativní tvorbě možnou inspiraci.

Velmi podobně jako v našem právním řádu, byl institut dovolání v Německu v minulosti předmětem mnoha diskusí a koncepcí. Právní podoba dovolání je podle německé

právní úpravy charakteristická zejména samotnou možností připuštění dovolání, dovolacími důvody (tzn. formálními a obsahovými náležitostmi obecně), ale též vymezením rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí či dovolacím řízením jako takovým. Bylo zjištěno, že řada základních bodů napříč spektrem české koncepce institutu dovolání je s německou právní úpravou příbuzná, ne-li identická. Mezi takové stěžejní body obou právních úprav je třeba bezpochyby řadit určité aspekty přípustnosti dovolání (konkrétně například to, že je v zásadě možné podat dovolání pouze proti konečnému rozhodnutí odvolacího soudu), obsahové náležitosti dovolání, způsoby rozhodnutí dovolacího soudu v dovolacím řízení, ale do jisté míry i podobnost v oblasti dovolacích důvodů. Jako naopak zcela odlišná a neznámá se v českém právním prostředí jeví koncepce posuzování přípustnosti dovolání odvolacím soudem doplněná o možnost bránit se jeho rozhodnutí prostřednictvím stížnosti proti jeho nepřipuštění, ale především též možnost podat dovolání přímo proti rozhodnutí soudu prvního stupně a „přeskočit“ tak odvolací řízení. I na třetí hypotézu lze odpovědět kladně, a to tak, že německá právní úprava dovolání je ve výsledku poměrně vhodnou inspirací pro případné právní úpravy institutu dovolání v civilním řízení v rámci rekodifikace práva civilního procesu.)

Výzkumná otázka [J]e současná platná a účinná právní úprava institutu dovolání ústavně konformní.

Klíčová výzkumná otázka byla podle názoru autora v rámci práce detailně zodpovězena. Předchozí právní úprava činila úpravu (nenárokového) dovolání podle Ústavního soudu nepředvídatelnou. Předvídatelnost odvozená od principu právního státu, je eminentní součástí zásady právní jistoty a zásady rovnosti subjektů. Na základě porušení těchto ústavních zásad byla úprava nenárokového dovolání plenárním nálezelem ústavního soudu zrušena. Z pohledu Ústavního soudu činily v tomto případě zrušené ustanovení protiústavním tři klíčové aspekty, z nichž první dva uvedené do principu předvídatelnosti bezprostředně zasahovaly. Předně šlo o vágnost definice termínu „zásadní právní význam“ podpořenou demonstrativním výčtem charakteristik rozhodnutí odvolacího soudu, které bylo možné pod tento termín podřadit. Dotčený problém byl pak navíc prohlouben nejednotnou judikaturou Nejvyššího soudu (tj. druhý klíčový aspekt), která vymezení toho, které rozhodnutí odvolacího soudu má (a které nemá) po právní stránce zásadní význam, v některých případech nepředvídatelně rozšiřovala a jinde zase nepředvídatelně zužovala.

Nová právní úprava dovolání podstatně ovlivněna nálezem Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, promítla do nové právní úpravy koncepční změnu, která úpravu dovolání upravila v rámci ústavních mantinelů. Šlo o zcela novou koncepci přípustnosti

dovolání s exaktnějším vymezením spojenou se zformulováním opatření, které z hlediska přípustnosti dovolání zavedlo kvalifikovanější způsob rozhodování. Nová koncepce tak opustila systém kombinované přípustnosti, který spočíval v tom, že v případě diformity rozhodnutí soudu prvního stupně a rozhodnutí soudu druhého stupně, bylo dovolání přípustné ex lege, a naopak, v případě konformity těchto rozhodnutí nebylo podané dovolání automaticky přípustné, ale přípustnost musela být podrobena posouzení ze strany dovolacího soudu. Koncepce přípustnosti zohledňuje judikaturu Ústavního soudu ohledně garance individuální ochrany, roli Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury a v neposlední řadě i význam Nejvyššího soudu jako třetí instance přezkoumávající výlučně právní otázky, nikoliv otázky skutkové. Přípustnost je nově definována taxativním výčtem, nikoliv výčtem demonstrativním, který byl ze strany Ústavního soudu předmětem kritiky. Nově byl v rámci přípustnosti opuštěn i pojem zásadního právního významu, jakožto nevhodně formulovaného kritéria, a přípustnost dovolání proto nyní již na zásadním významu po právní stránce nemůže být založena. Současná koncepce přípustnosti dovolání je tak založena na velmi přísné reflexi nálezů Ústavního soudu, které v minulosti tento institut výrazně ovlivnily. Koncepce byla proto navržena tak, aby do budoucna prošla testem ústavnosti, nicméně i v současné právní úpravě existují zásadní ústavněprávní úskalí, kterým je nutné věnovat pozornost, neboť postupem času může hrozit stejné riziko, jak u předchozí právní úpravy.

Prvním úskalím je formalistický přístup Nejvyššího soudu k aplikaci podmínky přípustnosti dovolání a jeho případného odmítnutí. Formalistické posouzení přípustnosti má pak zcela zásadní ústavněprávní rozměr. Přepjatý formalismus zakládá podle Ústavního soudu svévoli v rozhodování, což ve svém důsledku vede k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv.

Druhým úskalím je pak rozhodovací činnost Nejvyššího soudu. V rámci rozhodovací praxe je nutné přísně rozlišit situaci, kdy je rozhodováno o podmínkách řízení, a kdy z hlediska splnění podmínky vymezení přípustnosti podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu. V případech, kde podmínky pro meritorní projednání dovolání zcela jednoznačně nejsou dány – dovolatel vezme podané dovolání zpět, dovolání bylo podáno opožděně nebo osobou, která k tomu není aktivně legitimována, dovolatel není zastoupen anebo nebyl zaplacen soudní poplatek – může o odmítnutí dovolání rozhodnout předseda senátu nebo jím pověřený člen. Rozhodnutí o vymezení přípustnosti však představuje kvalitativně zcela odlišnou situaci. Je proto především na Nejvyšším soudu samotném, zda predestřenou věc bude považovat za natolik právně významnou či nikoliv. Takovéto rozhodnutí však zcela jednoznačně nemůže činit jediný samosoudce, nýbrž musí zůstat vyhrazena senátnímu rozhodování. Pokud by pak o

omítnutí dovolání z důvodu nevymezení přípustnosti rozhodoval předseda senátu nebo jím pověřený člen, jde o porušení základního práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. Zároveň došlo-li k odmítnutí dovolání pro údajné vady, aniž by však byla posuzována jeho přípustnost dle § 237 občanského soudu řádu, vedlo takové odmítnutí dovolání k odepření přístupu k dovolacímu soudu a tím k porušení práva dovolatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

5. Návrhy a doporučení

V rámci případné budoucí koncepce dovolání je pak nutné (samozřejmě za současné garance individuální ochrany ve světle judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva) vycházet ze základní premisy, kterou je role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury. Současná pozice Nejvyššího soudu je totiž i nadále do značné míry revizní, neboť nejsou podmínky pro úplnou realizaci přeměny jeho funkce na sjednotitele judikatury stále dostatečně nastaveny.

Zásadní změna provedená koncepční novelou dovolacího řízení (tj. zákon č. 404/2012 Sb.), která měla Nejvyšší soud odbřemenit, kýžený výsledek bohužel nepřinesla. Tento názor podporuje návrh novely, který jde bohužel opět špatným směrem, tedy pouze dílčími změnami bez koncepční vize. Podle odůvodnění k návrhu novely vyvstala nutnost přehodnotit právní úpravu dovolání, a to zejména vzhledem k přetíženosti dovolacího soudu. Pokud jde o statistická data pro řízení o dovolání, ta ukazují, že nápad za rok 2013 do občanskoprávního a obchodního kolegia (resp. věcí se spis. zn. začínající Cdo) činil 4444 věcí, v roce 2014 5462 věcí a v roce 2015 5757 věcí. Na základě tohoto srovnání lze konstatovat, že mezi lety 2013 – 2015 došlo k nárůstu nápadu ve zkoumané agendě. V kombinaci s účinností nového občanského zákoníku od 1. 1. 2014 a s tím souvisejícím tlakem na sjednocování judikatury to vyvolává odůvodněné obavy ohledně zajištění dostatečné akceschopnosti stran dovolacího soudu. Řešení problému je třeba podle předkladatele hledat v restrikcích možností podat dovolání a pregnantnější dikcí zákonných podmínek, za jakých je dovolání přípustné a za jakých nepřípustné. Nad rámec dosavadní právní úpravy se navrhuje svěřit do působnosti soudu prvního stupně vyvodit důsledky z toho, že nedošlo k odstranění nedostatku povinného zastoupení dovolatele. Dále pak v odstranění nevhodných zákonných lhůt.

Jako jedno z dalších a poměrně hojně prosazovaných řešení se nabízí navýšit na tomto soudu počet soudců, ale i dalšího personálu. S tímto zcela nekoncepčním řešením však nelze souhlasit, neboť nevhodně nastavenou právní úpravou vyvolaný patologický nápad by se personálním navýšením, které by mělo za následek pouze další inflační nárůst agendy,²⁹² stejně

²⁹² Činnost moci soudní je svým způsobem možno chápat jako poskytování určitého druhu služby spočívajícího v autoritativním urovnávání sporů, na kterou se tudíž vztahují i obecná ekonomická pravidla. V teoretické rovině je pak tato forma „služby“ poskytované vrcholnými soudy časově i finančně náročná, což bezesporu část zájemců o tuto službu odrazuje a omezuje poptávku. Došlo-li by však autoritativním zásahem k náhlému navýšení nabídky, obratem klesne cena této služby, v důsledku čehož bude služba dostupná pro více zájemců, kteří však rychle vzniklé rezervy zaplní. V podrobnostech viz BOBEK, Michal. Curia ex machina; o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*, 2006, č. 22, s. 2, 15. Autor předmětného článku pak k dotčené problematice uvádí ještě jeden přírůstek, a to paralelu s přístupností automobilů do města, kdy uvádí, že: „...současná nepřístupnost ... některých velkých měst automobily nejenom, že způsobuje značné dopravní komplikace, ale může též odrazovat další zájemce od vjezdu automobilem do centra města. Kdyby se ale problém dopravy ve

nevyřešil. Ve věci patologického nápadu se dále ukázalo, že problém přetížení dovolacího soudu neřeší ani opakované novelizace institutu dovolání, a to včetně dílčích zásahů do tohoto institutu inspirovaných zahraniční právní úpravou, která nemůže v kontextu cizího právního řádu fungovat zcela bezchybně. Prosté vytrhnutí určitého institutu z cizího právního řádu, nebo ještě hůře – pouze některé z dílčích částí jeho nastavení, nemůže totiž bez dalších konsekvencí obstát. Všechny právní systémy jsou nastaveny v rámci určitého prostředí, které se dynamicky vyvíjí a reflektuje nejen vývoj společnosti, ale také způsob jejího uvažování a aktuální ekonomickou a společenskou situaci. Ačkoliv bylo tedy například zjištěno, že (až na některá drobná úskalí) funguje institut dovolání v Německu poměrně dobře, není možné jej tzv. bez dalšího „transplantovat“ do českého právního řádu, konkrétně občanského soudního řádu jakožto základního zákona civilního procesu, neboť funkčnost předmětného institutu v Německu je podmíněná jeho integrací do určitého celku.

Jak již bylo výše uvedeno, je dovolání pomyslným „vrcholkem pyramidy“, který nemůže bez důkladných základů (což ostatně dokazují i opakované novely tohoto institutu, které mají pokaždé stejný hlavní cíl, ale nikdy nedošlo k jeho naplnění)²⁹³ efektivně fungovat. Bude-li pak provedena skutečně systémová změna civilního soudního řízení a bude-li nový civilní soudní řád budován v kontextu uvedených předpokladů, bude v návaznosti na to možné

velkých městech začal „řešit“ stavbou nových silnic, rozšiřováním stávajících silnic na úkor chodníků a parků a masivní stavbou podzemních garáží, problém vyřešen nebude. Situace se naopak ještě zhorší, protože více a více lidí bude do města jezdit autem. Nově vzniklá „kapacita“ se tak rázem zaplní.“

²⁹³ Hlavním cílem souhrnné novely občanského soudního řádu (tj. zákon č. 7/2009 Sb.) bylo v souladu s Programovým prohlášením vlády ze dne 17. 1. 2007 zjednodušení procesních předpisů, odbřemenění soudů a zamezení průtahům v soudním řízení. Posledně uvedeným cílem této novely proto bylo zavést taková opatření, která povedou k rychlejšímu a kvalitnějšímu rozhodování soudů (tzn. Nejvyšší soud nevyjímaje), k čemuž mělo z hlediska soudního procesu jako takového napomoci zejména zjednodušení procesních předpisů. Ve vztahu k dovolání došlo touto novelou konkrétně k upřesnění pojmu rozhodnutí odvolacího soudu, které má „po právní stránce zásadní význam“ a k vyloučením přípustnosti dovolání ve věcech nařízení výkonu rozhodnutí a exekuce, čímž mělo dojít k zásadní redukci případů obstrukčního procesního chování povinných. Cílem novely z roku 2012 (tj. zákon č. 404/2012 Sb.) pak byla zejména: „*Koncepční změna institutu dovolání za účelem vyřešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu...*“, ale také: „...*posílení role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury.*“ s tím, že je Nejvyšší soud vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do civilní pravomoci soudů, který je povolán zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování soudů v řízení podle občanského soudního řádu, kdy tuto roli plní nejen prostřednictvím přijímání stanovisek k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu a uveřejňováním vybraných rozhodnutí Nejvyššího soudu a ostatních soudů ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ale především též rozhodováním o dovolání. Navrhovaná právní úprava tak usilovala o vyřešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu a o posílení jeho role takovým způsobem, aby měla jeho rozhodovací praxe spíše prospektivní charakter. V současné době je v legislativním procesu další návrh zákona, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a to pod č.j. 1115/15. Přesto, že se tento materiál k institutu dovolání, respektive k řešení neúnosného zatížení Nejvyššího soudu, výslovně nevyjadřuje, je zřejmé, že se i tato novela do jisté míry váže k celkové nevhodně nastavené koncepci civilního procesu a jeho nedostatkům, je-li jejím cílem to, aby byly odstraněny formální nedostatky právní úpravy výkonu rozhodnutí spočívající v tom, že občanský soudní řád a zákon o zvláštních řízeních soudních obsahuje ustanovení upravující tutéž problematiku, ale též v tom, že v občanském soudním řádu ani exekučním řádu není zakotveno zmocnění pro úpravu odměny a nákladů správce nemovité věci.

vyváženě nastavit i přístup k dovolacímu soudu a tím i naplnit podle zásad demokratického právního státu jeho hlavní funkci.

Dovolání musí být nutně koncipováno jako mimořádný opravný prostředek, prostřednictvím něhož je možné naplnit základní poslání Nejvyššího soudu spočívající ve sjednocování judikatury a v ochraně individuálních práv. Na první pohled by se mohlo zdát, že je naplnění tohoto cíle (z důvodu jeho značné nesourodsti) nerealizovatelné. Naplnění obou aspektů však lze docílit, a to tak, že bude jeden aspekt v podstatě obsahovat i druhý. Individuální ochrana práv totiž neznamená, že by musel být každý případ všemi instancemi v rámci soudní soustavy detailně projednán. Při správném uchopení funkce soudu první instance je totiž možné ji účinně realizovat již v řízení prvostupňovém. K podpoře tohoto tvrzení pak může sloužit hlavní smysl a účel činnosti soudu prvního stupně a vedle toho pak i hlavní smysl a účel činnosti soudu dovolacího, tedy podstata článku soudní soustavy na „vstupu“ a „výstupu“ civilního řízení. V návaznosti na to je třeba zdůraznit, že není možné, aby Nejvyšší soud každou individuální kauzu projednal, a bylo-li by to v budoucnu umožněno, dosavadní problém s nastavením institutu dovolání by to nejen, že neřešilo, ale pravděpodobně by tento exces ve výsledku vedl ke kolapsu celého civilního řízení. Individuální ochrany práv však lze prostřednictvím Nejvyššího soudu rychle a účinně docílit formou normativního působení judikatury. Skrze toto působení zaměřené na právní otázky může být navíc této individuální ochrany dosaženo mnohem lépe a efektivněji, neboť judikatura Nejvyššího soudu přímo působí na rozhodovací praxi soudů nižších stupňů. Správným porozuměním tomu, co se vlastně „individuální ochranou práv účastníků“ rozumí, tak lze docílit nejen jednotné judikatury, ale též plné předvídatelnosti soudního rozhodování. V tomto kontextu by bylo vhodné se při konstrukci odvolání zamyslet nad zavedením možnosti přeskočení odvolacího řízení po Německém vzoru.

Institut tzv. „zrychleného dovolání“ je založen na možnosti za určité situace proti konečnému rozsudku vydanému v první instanci podat bez nutnosti využití odvolání přímo dovolání, tzn., že dojde k přeskočení odvolací soudní instance. Tato možnost je připuštěna za splnění podmínky, že odpůrce s přeskočením odvolací instance souhlasí a dovolací soud zrychlené dovolání povolí.²⁹⁴ Podání žádosti o povolení tohoto institutu způsobí, že rozsudek

²⁹⁴ Samotné podání žádosti o povolení zrychleného dovolání a souhlasné prohlášení se pak považují za vzdání se práva podat odvolání. Žádost o povolení musí být dovolacímu soudu podána písemně a musí v ní být vyloženy předpoklady pro povolení možnosti využít „zrychlené dovolání“. K žádosti musí být jako příloha připojeno písemné souhlasné prohlášení protistrany učiněné případně i jen jejím obecným zmocněncem. Nebyl-li právní spor před soudem prvního stupně veden jako proces s povinným zastoupením advokáta, je možné souhlasné prohlášení učinit též přímo na soudu do protokolu. [ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012, s. 1439 – 1441.]

soudu prvního stupně nenabyde právní moci a je-li tato žádost úspěšná, dojde k bezodkladnému předání soudního spisu soudu prvního stupně přímo soudu dovolacímu. Využití zrychleného dovolacího řízení by mělo být vázáno výlučně na případy, kdy je věc zásadního právního významu, anebo kdy je rozhodnutí dovolacího soudu potřebné pro tvorbu práva nebo zajištění jeho jednotného výkladu. Tento institut proto nelze využít například s odkazem na procesní vadu. O žádosti o povolení zrychleného dovolání rozhoduje dovolací soud usnesením, které doručí oběma stranám, přičemž okamžik doručení rozhodnutí znamená počátek běhu lhůty pro odůvodnění dovolání, neboť je-li dovolání povoleno, řízení pokračuje jako dovolací řízení a včasné a formálně správné podání žádosti o povolení je považováno za podání dovolání. Naopak, dojde-li k zamítnutí žádosti, stává se tímto okamžikem napadené rozhodnutí pravomocné. Postup dovolacího soudu podle ustanovení § 563 ZPO by se pak realizoval takovým způsobem, že by došlo k vrácení věci přímo soudu prvního stupně.²⁹⁵ Bylo-li by v tomto případě proti následnému rozhodnutí soudu prvního stupně podáno odvolání, měl by odvolací soud jako základ pro své rozhodnutí použít právní posouzení, které bylo uplatněno jako základ pro zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně dovolacím soudem. Hlavní význam tohoto institutu spočívá v tom, že mohou strany sporu z procesně ekonomických důvodů v zájmu urychlení řízení předložit jejich věc, respektive spor vedený výhradně o právní otázce, k rychlému rozhodnutí Spolkovému nejvyššímu soudu.²⁹⁶ Zrychlené řízení (včetně předpokladů pro jeho povolení) je velmi podobné řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání a jediný zásadní rozdíl v těchto dvou řízeních spočívá v tom, že se zrychlené dovolání nepodává proti konečnému rozsudku odvolacího soudu, ale proti konečnému rozsudku vydanému soudem první instance. Řízení o písemné žádosti o povolení zrychleného dovolání je pak stejně jako řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání zahájeno písemným podáním u dovolacího soudu, které splňuje podmínky vymezené v ustanovení § 548 až § 550 ZPO, přičemž stejně jako v řízení o stížnosti proti nepřipuštění dovolání musí být i zde vyloženy předpoklady a důvody pro připuštění dovolání (zde konkrétně blíže specifikované v § 566 ZPO), které v podstatě odpovídají důvodům uvedeným v ustanovení § 543 ZPO.

Zásadní a také základní otázkou v kontextu koncepce dovolání je nastavení přípustnosti dovolání, respektive selekce věcí napadajících na Nejvyšší soud. Objektivní přípustnost dovolání na základě diformity a skryté diformity se ukázala jako nevhodná, neboť v důsledku

²⁹⁵ K tomu srov. ALBERS, Jan. In BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung (Kommentar)*. 62. auflage. München: C. H. Beck, 2004, s. 1680 – 1681.

²⁹⁶ WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002, s. 598.

ní docházelo k zahlcení Nejvyššího soudu spory, u nichž bylo dovolání na základě objektivních kritérií sice připuštěno, ale které neměly po právní stránce zásadní význam, respektive jejich řešení dovolacím soudem nevedlo ke sjednocování judikatury. Vedle toho bylo toto nastavení vlivem nepředvídatelnosti shledáno jako protiústavní.

V rámci nastavení přípustnosti by bylo vhodné zvolit německý model, který dává přípustnost do rukou odvolacích soudů. Tím by se značným způsobem posílila odpovědnost odvolacích soudů a především by odvolací soud musel nutně znát judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu, neboť by o přípustnosti rozhodoval v rámci svého rozhodnutí. V rámci této koncepce by se zvedla erudice na odvolacích soudech a posílala role Nejvyššího soudu jako sjednotitele judikatury. Vedle tohoto nastavení by musela být samozřejmě přijata i stížnost pro nepřipuštění odvolání, která by zvýšila tlak na kvalitu rozhodování soudů druhých stupňů, neboť by soud při každém vydání rozhodnutí čelil možnému podání stížnosti pro nepřipuštění dovolání – samozřejmě za situace, kdy by dovolání nepřipustil. S touto změnou by musel být přirozeně změně celý civilní proces, a to v rámci řízení u soudů prvního i druhého stupně. Německý model má samozřejmě i slabé stránky, jako je to, že o dovolání bude rozhodovat stejný soudce, který vydal rozhodnutí. Bude tak soudcem ve své věci. Tento faktor se dá eliminovat zvýšením odpovědnosti soudců za jejich rozhodování, a to i cestou kárného postihu v případě, kdy soudce opakovaně rozhoduje v rozporu s judikaturou, nebo se jedná o zcela excesivní rozhodnutí.

Dovolání by bylo, stejně jako v současné právní úpravě, přípustné pouze proti konečnému rozsudku odvolacího soudu. Pro přípustnost dovolání v konkrétní věci by pak bylo nezbytné, aby byla přípustnost dovolání odvolacím soudem vždy vyslovena, nebo aby alespoň Nejvyšší soud vyhověl stížnosti proti nepřipuštění dovolání. Základní důvody přípustnosti dovolání by musely projít revizí, především kritérium přípustnosti založené na odchýlení odvolacího soudu od judikatury soudu dovolacího. Ideálním kritérium přípustnosti by bylo nastavení přípustnosti v rámci zajištění jednotného výkladu práva. Toto kritérium by poskytovalo možnost odvolacímu soudu do odůvodnění dát možnost podat dovolání, pokud by si soud nebyl jistý, že postupuje výkladově správně.

Pokud by odvolací soud dovolání nepřipustil, mohl by účastník podat stížnost proti nepřipuštění dovolání, ta by umožňovala přezkumu rozhodnutí o nepřipuštění dovolání, respektive následně též přezkumu předmětného rozhodnutí ve věci samé. S podáním stížnosti by bylo vhodné spojit fakultativně odkladný účinek, nikoliv obligatorně jako to je v Německé právní úpravě. Obligatornost odkladného účinku a možnosti podat v podstatě stížnost proti jakémukoliv konečnému rozhodnutí by v sobě obsahovalo riziko zneužití a zahlcení Nejvyššího

soudu nikoliv dovoláními, ale stížnostmi. O stížnosti proti nepřipuštění dovolání by pak rozhodoval dovolací soud usnesením

Důvodnost dovolání by bylo možné odůvodnit jen tím, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, resp. že dovolací soud rozsudek odvolacího soudu přezkoumá výhradně po jeho právní stránce, neboť při přezkumu v zásadě vychází ze skutkového stavu, jak byl zjištěn odvolacím soudem, a nová skutková tvrzení by mohla být brána v potaz pouze za výjimečných okolností. Jinými slovy řečeno skutková zjištění odvolacího soudu by pro dovolací soud byla závazná, ledaže by byla založena na porušení hmotného práva nebo ovlivněna řádně namítnutou procesní vadou. Stran přezkumu napadeného rozhodnutí ohledně chybné aplikace práva by však dovolací soud vycházel z práva, které sám nalézá, interpretuje a aplikuje. Případem, kdy napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, by se rozuměla situace, kdy soud právní normu buď neaplikoval vůbec (ačkoli měl), anebo ji sice aplikoval, avšak nesprávně, přičemž k druhému druhu pochybení dochází typicky v důsledku chybné interpretace, tzn. výkladu jednotlivých (obvykle neurčitých)²⁹⁷ znaků skutkové podstaty právní normy. Interpretace se ale nesporně do právních otázek řadí a náleží tudíž ke stěžejním bodům revizního přezkumu.

²⁹⁷ Pro tuto skupinu je charakteristický pojem dobré mravy, dobrá víra, přiměřenost, obvyklost atd.

6. Abstrakt v českém a ve světovém jazyce

Český jazyk

Cílem disertační práce je komplexně analýza institutu dovolání v civilním řízení, a to s akcentem na jeho vývoj od osmnáctého století do současnosti, komparaci s německou právní úpravou, ale především s důrazem na ústavněprávní konformitu a rozvoj úvah autora ohledně jeho legislativního zakotvení *de lege ferenda*.

Předkládaná disertační práce je zaměřena na dovolání jakožto jednoho z institutů civilního soudního řízení. Civilní soudní řízení je komplex procesních úkonů soudu a účastníků řízení, jehož hlavním cílem je poskytování ochrany subjektivním právům fyzických nebo právnických osob, který vyústí ve vydání autoritativního aktu – soudního rozhodnutí. Soudní rozhodnutí je výsledkem lidské činnosti soudce, která přes svoji kvalifikovanost a sofistikovanost, může vykazovat určitou chybovost. Proto je žádoucí, aby součástí soudního systému byly vybudované kontrolní mechanismy, které nápravu případných chybných soudních rozhodnutí umožní. Přezkoumání rozhodnutí soudu v rámci kontrolních mechanismů je v zájmu nejen účastníků řízení, ale i celé společnosti, protože zajišťuje, aby soudní rozhodnutí byla ve výsledku skutkově správná, zákonná a spravedlivá. Jedním z uvedeného kontrolního mechanismu je dovolání coby mimořádný opravný prostředek. Mimořádný proto, protože směřuje proti rozhodnutí soudu, které již nabylo právní moci a založilo tedy právní jistotu ohledně předmětného právního vztahu.

Protože dovolání ve své podstatě narušuje právní jistotu účastníků řízení ohledně práv a povinností založených, změněných či zrušených, případně deklarovaných pravomocným autoritativním rozhodnutím, musí být kladen velký důraz na správné uchopení tohoto institutu v rámci právního řádu. Inspirací, ale i poučením pro legislativní úpravu předmětného opravného prostředku je dozajisté pohled zpátky do minulosti. Proto disertační práce po úvodu do problematiky opravných systémů a opravných prostředků obsahuje rozbor institutu dovolání v jeho proměnách z hlediska času. Za vhodný inspirační zdroj lze rovněž označit zahraniční právní úpravu vyspělého právního státu. Autor disertační práce pro předkládaný výzkum zvolil právní úpravu dovolání v německém občanském soudním řádu (tj. „Zivilprozessordnung“).

Obsahem této práce je pak především komparace české a německé právní úpravy v oblasti dovolacího řízení s důrazem na otázku přípustnosti dovolání a dovolací důvody. Detailnímu rozboru přípustnosti dovolání a dovolacím důvodům je v disertační práci věnována zvláštní pozornost, neboť jsou to aspekty, které je možné označit za „bránu“ k věcnému projednání konkrétního dovolání vůbec.

Závěrem předkládané vědecké práce je vyhodnocení dosavadního výzkumu zaměřeného na institut dovolání z hlediska jeho funkčnosti a ústavní konformity. Podkladem pro uvedené zhodnocení byla především analýza současné právní úpravy institutu dovolání v občanském soudním řádu, a zásadní rozdílnost domácí právní úpravy s německou v kontextu zhodnocení, v čem se nastavení jejich jednotlivých mechanismů jeví jako vhodnější. V neposlední řadě disertační práce podává i návrh možného řešení tam, kde rozbor prokázal, že současná právní úprava předmětného opravného prostředku v českém právním řádu je (přes veškeré snahy zákonodárce o její zkvalitnění v posledních letech) v řadě ohledů nedokonalá.

Disertační práce je systematicky členěna do pěti kapitol, jejichž obsah je řazen podle předmětu analýzy od teoretického zpracování materie opravných prostředků v civilním právu procesním, přes historickou a zahraniční komparaci, deskripci a rozbor současné právní úpravy, až po vyvození závěrů *de lege ferenda*.

Anglický jazyk

The aim of this dissertation thesis is a complex analysis of an extraordinary appeal institute in civil proceedings with an emphasis on its development from the eighteenth century to the present, its comparison with the German legal system, and in particular, its constitutional law conformity and authors' reflections on its legislative *de lege ferenda*.

The presented dissertation thesis is focused on an extraordinary appeal as one of the institutes of civil proceedings. The civil proceedings is a complex of procedural acts of the court and participants in the proceedings, whose main purpose is to provide protection to the subjective rights of natural or legal persons, resulting in the issuance of an authoritative act - a judicial decision. The judicial decision is a result of the human activity of a judge, who despite of his skills and sophistication, can evince a certain error rate. Therefore, it is required to build the control mechanisms within the judicial system that enable a remedy of potential incorrect judicial decisions. The reviewing of judicial decision in the context of control mechanisms is not only in the interest of the participants in the proceedings, but also in the interest of the whole society, since it ensures that in the end the judicial decisions are correct, lawful and fair. One of the abovementioned control mechanisms is the extraordinary appeal as an extraordinary remedy. It is called extraordinary because it is aimed against such judicial decision that has already become legally enforceable and thus has established a legal certainty regarding the legal relationship in question.

As the extraordinary appeal fundamentally disrupts the legal certainty of participants in the proceedings regarding the rights and obligations based, altered or annulled or eventually declared by a legally effective authoritative decision, a great emphasis must be placed on the appropriate transposition of this institute into the legal system. The retrospect to the past shall be certainly deemed as an inspiration, as well as a lesson for the legislation of the remedy in question. Therefore, the dissertation thesis, after introducing the issue of remedy systems and remedies, includes the analysis of an extraordinary appeal institute regarding its amendments with respect to the time. The foreign legal system of a developed rule of law might also be deemed as an appropriate inspiration source. The author of the dissertation thesis has chosen the legislation of extraordinary appeal in the German Civil Procedure Code (i.e. "Zivilprozessordnung") for the purpose of present research.

The main content of this dissertation thesis is a comparison of the Czech and German legislation in the area of the extraordinary appeal proceedings with emphasis on the question of the admissibility of the extraordinary appeal and the extraordinary appeal reasons. Within the dissertation thesis a particular attention is given to the detailed analysis of the admissibility of the extraordinary appeal and the extraordinary appeal reasons, since these are the aspects that might be described as the "gateway" to the factual hearing of an individual extraordinary appeal.

The conclusion of the presented dissertation thesis represents the evaluation of the previous research focused on the institute of extraordinary appeal in terms of its functioning and constitutional compliance. The basis for such evaluation has been, in particular, the analysis of the current legislation of the institute of extraordinary appeal in the Civil Procedure Code and the main differences between the domestic and the German legislation in order to evaluate, in which aspects the setting of their individual mechanisms seem to be more appropriate. Last but not least, the dissertation thesis also proposes a possible solution where the analysis has demonstrated that the current legislation of the relevant remedy in the Czech legal system is (despite of all efforts of the legislator to improve it in recent years) imperfect in a number of respects.

The dissertation thesis is systematically structured into five chapters, the content of which is classified according to the topic of the analysis beginning from the theoretical description of remedy matters in civil procedural law, proceeding to the historical and foreign comparison, description and analysis of the current legislation, to making *de lege ferenda* conclusions.

7. Seznam použitých pramenů

MONOGRAFIE, KOMENTÁŘE, ČLÁNKY, PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍKU

ACKERMANN, Brunhilde. In PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus et al. *ZPO Kommentar*. 4. auflage. Köln: Luchterhand-Fachverlag, 2012. 2952 s. ISBN 978-3-472-08380-1.

ALBERS, Jan. In BAUMBACH, Adolf, LAUTERBACH, Wolfgang, ALBERS, Jan, HARTMANN, Peter. *Zivilprozessordnung (Kommentar)*. 62. auflage. München: C. H. Beck, 2004. 3090 s. ISBN 3-406-50779-4.

BOBEK, Michal. Curia ex machina; o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů. *Právní rozhledy*, 2006, č. 22, s. 1 - 21. ISSN 1210-6410.

BOBEK, Michal. O odůvodňování soudních rozhodnutí. *Právní rozhledy*, 2010, č. 6, s. 204 - 215. ISSN 1210-6410.

BULÍN, Hynek. *Dovolání podle práva československého, německého a francouzského*. Brno – Praha: Nakladatelství „Orbis“ Praha XII, 1935. 450 s.

BULÍN, Hynek. Odvolání a dovolání v osnově čs. civilního řádu soudního. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1938, roč. 21, čís. 2/4, s. 106 a násl.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. *Dovolání podle občanského soudního řádu*. Praha: C. H. Beck, 1994, 132 s. ISBN 3-406-38272-X.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 3. díl. *Právní rozhledy*, 1994, č. 2, s. 47 - 57. ISSN 1210-6410.

BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. II. díl. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1234 s. ISBN 80-7179-378-7.

BÜTTNER, Hermann. *Berufung und Revision : zivilprozessuale Rechtsmittel im Wandel*. 1. auflage. Baden-Baden: Nomos; München: C. H. Beck, 2010. 33 s. ISBN 978-3-8329-5902-9.

ČEŠKA, Zdeněk, a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989. 447 s. ISBN 80-7038-033-0.

DRÁPAL, Ljubomír. Dovolání podle Občanského soudního řádu - 2. díl. *Právní rozhledy*, 1993, č. 6, s. 197 - 204. ISSN 1210-6410.

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2., 1776 s. ISBN 978-80-7400-107-9.

ELIÁŠ, Karel. Sto let civilního soudního řádu. *Právník*, 1995, roč. 134, č. 8, s. 807. ISSN 0231-6625.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Universita Karlova, 1974. 102 s.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I-III díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 988 s. ISBN 978-80-7357-540-3.

HUŠEK, Jan. *Občanský soudní řád*. Praha: PROSPEKTRUM, 2000. 398 s. ISBN 80-7175-096-4.

- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 162 s. ISBN 978-80-87071-48-9.
- JIRSA, Jaromír. K souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 1, s. 2 a násl. ISSN 1210-6410.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení, soudcovský komentář*. Kniha IV. Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2015. 269 s. ISBN 978-80-87109-49-6.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KOZEL, Roman. Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní. *Právní rozhledy*, 1999, č. 3, s. 143 - 149. ISSN 1210-6410.
- KOZEL, Roman. Přípustnost dovolání podle § 239 občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 2 - 5. ISSN 1210-6410.
- KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Přípustnost dovolání v civilním soudním řízení. Praha: *Právní fórum*, 2012, roč. 9, č. 6, s. 245 – 246. ISSN 1214-7966.
- KÜHN, Zdeněk. Civilní dovolání v zákrutech ústavní justice. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, s. 771 - 780. ISSN 1210-6410.
- KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, č. 6, s. 191 - 199. ISSN 1210-6410.
- MACKOVÁ, Alena. Opravné prostředky v novele občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 8, s. 35 a násl. ISSN 1210-6348.
- MALÝ, Karel, SIVÁK, František. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jinočany, 1993. 547 s. ISBN 80-85467-61-5.
- PAULUS, Christoph G. *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Berlin: Springer, 2010. 391 s. ISBN 978-3-540-88060-8.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Nad posláním české právní vědy. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 188 a násl. ISSN 1210-6410.
- ROSENBERG, Leo. *Lehrbuch des deutschen Zivilprozeßrechts*. Leipzig, 1909. s. 496.
- RUŽIČ, Dušan. Přípravné jednání a zákonná koncentrace řízení v souhrnné novele o. s. ř. *Obchodní právo*, 2010, č. 1, s. 10 - 14. ISSN 1210-8278.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA a.s., 2006. 1202 s. ISBN 80-86861-09-0.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. Dovolání v civilním řízení včera a dnes. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 6 - 7, s. 26 a násl. ISSN 1210-6348.
- SCHILKEN, Eberhard. *Zivilprozessrecht*. 6. auflage. München: Vahlen, 2010. 515 s. ISBN 978-3-8006-4105-5.
- SCHMIDT, Hans. *Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden*. Verlag: Berlin, 1927. 115 s.
- SCHUBERT, Jan. *Reforma civilního řádu soudního a řízení exekučního podle zák. č. 161/1936*. Praha, 1937.

SCHWAB, Martin. *Zivilprozessrecht*. 4. auflage. Heidelberg: C. F. Müller, 2012. 384 s. ISBN 978-3-8114-9457-2.

STANISLAV, Antonín. Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení. In KNOLL, Vilém, BERÁNEK, Petr (eds). *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011 : kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí : sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia k 260. výročí narození Franze von Zeillera a dvěma stoletím všeobecného zákoníku občanského*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7380-354-4.

STANISLAV, Antonín. Rekodifikace občanského soudního řádu. *Právní fórum*, 2011, č. 8, s. 379 - 381. ISSN 1214-7966.

STAVINOHOVÁ, Jaruška, HLAVSA, Petr. *Civilní proces a organizace soudnictví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 660 s. ISBN 80-210-3271-5.

SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMUL'ÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s. ISBN 978-80-7400-279-3.

ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. 1263 s. ISBN 978-80-7201-769-0.

ŠNAJDEROVÁ, Kamila. Některé změny v právní úpravě dovolání po novele o. s. ř. č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 11 - 12, s. 19 a násl. ISSN 1210-6348.

ŠTEVČEK, Marek et al. *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo*. 3. zmenené a doplnené vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2014. 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0.

VLASÁK, Michal. Dovolání po souhrnné novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2009, č. 9, s. 308 - 314. ISSN 1210-6410.

VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 978-80-7380-127-4.

WENZEL, Joachim. In LÜKE, Gerhard, WAX, Peter et al. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen*. 2. auflage. München: C. H. Beck, 2002. 955 s. ISBN 3-406-48417-4.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena, FRINTOVÁ, Dita. Apelace, kasace, revize v civilním procesu In PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Karolinum, 2010. 426 s. ISBN 9788024616872.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Vysokoškolská učebnice. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2011. 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

WIPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5.

ZEISS, Walter, SCHREIBER, Klaus. *Zivilprozessrecht*. 10. auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. 411 s. ISBN 3-16-147787-1.

JUDIKATURA

Ústavní soud České republiky

nález Ústavního soudu ze dne 3. února 1994, sp. zn. III. ÚS 40/93
nález Ústavního soudu ze dne 31. května 1994, sp. zn. III. ÚS 65/1993
usnesení Ústavního soudu ze dne 6. června 1995, sp. zn. II. ÚS 160/94
nález Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 1996, sp. zn. IV. ÚS 200/96
usnesení Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 1996, sp. zn. I. ÚS 213/96
usnesení Ústavního soudu ze dne 17. června 1997, sp. zn. I. ÚS 129/97
usnesení Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1998, sp. zn. IV. ÚS 93/98
usnesení Ústavního soudu ze dne 8. září 1998, sp. zn. III. ÚS 53/98
usnesení Ústavního soudu ze dne 27. července 1999, sp. zn. I. ÚS 325/99
nález Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97
nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. II. ÚS 21/97
nález Ústavního soudu ze dne 18. června 2001, sp. zn. IV. ÚS 101/01
nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01
nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2002, sp. zn. III. ÚS 173/02
usnesení Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. III. ÚS 581/02
nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2003, sp. zn. IV. ÚS 414/01
nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2003, sp. zn. III. ÚS 150/03
nález Ústavního soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. Pl. ÚS 1/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 22. března 2004, sp. zn. II. ÚS 502/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2004, sp. zn. IV. ÚS 367/03
usnesení Ústavního soudu ze dne 12. července 2004, sp. zn. I. ÚS 146/04
nález Ústavního soudu ze dne 12. října 2004, sp. zn. I. ÚS 547/03
nález Ústavního soudu ze dne 10. května 2005, sp. zn. IV. ÚS 128/05
nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05
usnesení Ústavního soudu ze dne 12. září 2005, sp. zn. III. ÚS 362/05
usnesení Ústavního soudu ze dne 3. ledna 2006, sp. zn. I. ÚS 123/04
usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04
nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05
nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. I. ÚS 202/2006
nález Ústavního soudu ze dne 18. dubna 2007, sp. zn. IV. ÚS 613/06

nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 451/05
nález Ústavního soudu ze dne 6. srpna 2008, sp. zn. II. ÚS 2837/07
nález Ústavního soudu ze dne 2. prosince 2008, sp. zn. II. ÚS 323/07
nález Ústavního soudu ze dne 11. září 2009, sp. zn. IV. ÚS. 738/09
nález Ústavního soudu ze dne 15. března 2010, sp. zn. IV. ÚS 2117/09
usnesení Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 1763/11
usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2011, sp. zn. III. ÚS 1625/11
stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. Plsn 1/2011
nález Ústavního soudu ze dne 6. října 2011, sp. zn. IV. ÚS 670/2011
nález Ústavního soudu ze dne 21. února 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11
nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2013, sp. zn. IV. ÚS 2163/11
nález Ústavního soudu ze dne 26. června 2014, sp. zn. III. ÚS 1675/14
nález Ústavního soudu ze dne 19. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 962/14
nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. IV. ÚS 1256/14
nález Ústavního soudu ze dne 12. února 2015, sp. zn. II. ÚS 2671/13
nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 3588/14
nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1680/13
nález Ústavního soudu ze dne 11. října 2016, sp. zn. II. ÚS 849/16

Nejvyšší soud České republiky

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. července 1997, sp. zn. 2 Cdo 30/97
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 1998, sp. zn. 2 Cdon 1866/97
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 1999, sp. zn. 20 Cdo 1574/99, uveřejněné
v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 45/2000
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2000, sp. zn. 20 Cdo 2068/98
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2001, sp. zn. 20 Cdo 1535/99, uveřejněné
v časopise Soudní judikatura pod č. SJ 85/2001
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2002, sp. zn. 29 Odo 433/2002, publikované
v časopise Soudní judikatura pod č. 139/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 2179/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2004, sp. zn. 29 Odo 775/2002
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. ledna 2003, sp. zn. 26 Cdo 8/2003, uveřejněné v časopise
Soudní judikatura pod č. 22/2003
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2003, sp. zn. 29 Odo 265/2003, uveřejněné ve Sbírce
soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 47/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2004, sp. zn. 21 Cdo 541/2004
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. května 2005, sp. zn. 26 Cdo 2002/2004

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2005, sp. zn. 33 Odo 211/2004
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 1411/2005
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 33 Odo 1235/2006
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2008, sp. zn. 26 Cdo 3150/2006
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2008, sp. zn. 21 Cdo 3534/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. 22 Cdo 3297/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 2009, sp. zn. 25 Cdo 534/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 28 Cdo 1732/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. srpna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2093/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. listopadu 2009, sp. zn. 30 Cdo 3368/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 29 Cdo 5254/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2010, sp. zn. 30 Cdo 594/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2011, sp. zn. 33 Cdo 4969/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2011, sp. zn. 23 Cdo 2703/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011 sp. zn. 23 Cdo 1398/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2012, sp. zn. 22 Cdo 2249/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 2072/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 29 NSCR 66/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2012, sp. zn. 28 Cdo 1566/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2012, sp. zn. 23 Cdo 2937/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. 32 Cdo 1872/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. července 2013, sp. zn. 25 Cdo 1559/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2013, sp. zn. 32 Cdo 1413/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013, uveřejněné pod
č. 4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. 30 Cdo 493/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2014, sp. zn. 33 Cdo 1475/2014
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2014, sp. zn. 22 Cdo 1713/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. 26 Cdo 587/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2015, sp. zn. 31 NS ČR 9/2015
rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2015, sp. zn. 30 Cdo 1482/2015
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2015, sp. zn. 30 Cdo 4532/2015

Evropský soud pro lidská práva

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. června 1990, série A, č. 179

rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. září 1991, série A, č. 268-A
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. listopadu 1994, série A, č. 295-B
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. prosince 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, č. 18390/91
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Zvolský a Zvolská proti České republice*, č. 46129/99
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Běleš a další proti České republice*, č. 47273/99
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. února 2004 ve věci *Vodárenská akciová společnost, a. s. proti České republice*, č. 73577/01
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. září 2006 ve věci *GECO, a. s. proti České republice*, č. 4401/03
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. července 2008 ve věci *Regálová proti České republice*, č. 40593/05
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. července 2009 ve věci *Luka proti Rumunsku*, č. 34197/02
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. října 2010 ve věci *Adamiček proti České republice*, č. 35836/05
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. května 2011 ve věci *Stavebná společnost TATRY Poprad, s. r. o. proti Slovensku*, č. 7261/06
rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. října 2011 ve věci *Tieze a Semeráková proti České republice*, č. 26908/09 (spojeno s věcí pod č. 30809/10)

Spolkový nejvyšší soud a vrchní soud

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 1. října 2002, sp. zn. XI ZR 71/02, BGHZ 152, 182
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 16. ledna 2003, sp. zn. I ZR 130/02
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 27. března 2003, sp. zn. V ZR 291/02, BGHZ 154, 288
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 18. července 2003, sp. zn. V ZR 187/02, NJW 2003, 3205 a násl.
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2003, sp. zn. II ZB 37/02, NJW 2004, 779
rozhodnutím Spolkového nejvyššího soudu ze dne 9. března 2005, sp. zn. VIII ZR 381/03, NJW-RR 2005, 962, 963
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 10. srpna 2005, sp. zn. XII ZR 97/02
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 13. června 2006, sp. zn. IX ZB 88/05
rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 5. října 2006, sp. zn. I ZB 86/05, BGHZ 169, 167

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2006, sp. zn. XI ZR 347/05, NJW 2007, 1127

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 9. července 2007, sp. zn. II ZR 95/06, NJW-RR 2007, 1676

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. IX ZR 132/05

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2008, sp. zn. X ZR 80/07

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. VIII ZR 200/06

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 25. března 2009, sp. zn. XII ZR 75/06

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 25. května 2009, sp. zn. II ZR 259/07

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2009, sp. zn. I ZR 33/08

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 22. října 2009, sp. zn. I ZR 124/08

rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2011, sp. zn. V ZR 182/10

rozhodnutí BAG (tj. „vrchního soudu“) ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. 3 AZR 417/07

8. Přehled publikovaných prací autora

Vybrané odborné články a publikace:

STANISLAV, A., Rekodifikace občanského soudního řádu., In *Súkromné právo v európskej perspektíve.*, Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011., s. 157-165., ISBN: 978-80-8082-477-8.

STANISLAV, A., Rekodifikace občanského soudního řádu., In *Právní fórum* 8/2011, Praha: Wolters kluwer, 2011, s. 379-381, ISSN: 1214-7966.

STANISLAV, A., Dovolání v občanském soudním řádu, jeho problémy a možnosti řešení, In *Acta historico-iuridica Pilsnensia* 2011, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 241 – 251, ISBN: 978-80-7380-354-4.

STANISLAV, A. Rozhodování dovolacího soudu v civilních věcech po koncepční změně institutu dovolání. *Jurisprudence*, 2013, roč. 2013, č. 7, s. 22-27. ISSN 1802-3843.

STANISLAV, A., Steinbergerová D., Nová právní úprava mediace na území České republiky v kontextu právní úpravy mediace ve Spolkové republice Německo a Rakouské republice, In *Právní rozhledy* 6/2013, Praha: C.H. BECK, s. 203-208, ISSN 1210-6410.

STANISLAV, A. Otázky spojené s případným převodem tzv. účastnických sporů, jejichž předmětem je peněžité plnění, z Českého telekomunikačního úřadu na soudy. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 2013, č. 15-16, s. 548-552. ISSN 1210-6410.

STANISLAV, A. Zamyšlení nad během času při doručování písemností dle občanského soudního řádu.- In: *Právní rozhledy*.- ISSN 1210-6410.- č. 2 (2014), s. 59.

STANISLAV, A. Přezkum správních rozhodnutí ve správním soudnictví - pohled de lege ferenda. *Acta iuridica olomucensia*, 2013, roč. 2013, č. Vol. 8, s. 19 - 27. ISSN 1801-0288.

STANISLAV, A. Mediace a možnosti využití v praxi. In Holá, L. a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha 2013 : Grada Publishing, 2013, s. 189-206. ISBN 978-80-247-4109-3.

TINTĚRA, T., STANISLAV, A. Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku. Praha : Leges, 2013. 198 s. ISBN 978-80-87576-75-5.

KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULAKOVÁ, K., TINTĚRA a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. Praha 2014, C.H.BECK, ISBN: 978-80-7400-294-6.

STANISLAV, A., KOZÁK, J., *Zákon o insolvenčních správcích. Komentář*.

Vybrané údaje o zapojení do vědecké komunity

Mezinárodní konference – soukromé právo v kontextu rekodifikace a vliv rekodifikace soukromého práva na civilní proces, 18. února 2011, Olomouc – aktivní účast, příspěvek s názvem rekodifikace občanského soudního řádu.

Seminář – Pracovné stretnutie kateder občianskeho práva Právnických fakult SR a ČR se seminářem na tému občianske právo v eurospekej perpektíve, 2. – 4. února 2011, Terchová, SR – aktivní účast, příspěvek na téma rekodifikace občanského soudního řádu v České republice.

Mezinárodní konference – Právo a jeho prostredie, 6. – 8. dubna, Tatranská Štrba SR – aktivní účast, příspěvek na téma dotváření práva v soukromém právu.

Mezinárodní konference - Kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí, 12 – 14. ledna 2011, Plzeň – aktivní účast, příspěvek na téma Dovolání v o.s.ř., jeho současná úprava problému a úvahy de lege ferenda.

Konference 200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva, 2. – 3. června 2011, Olomouc – pasivní účast.

Konference – Nové soukromé právo, 23. května 2011, Praha – pasivní účast.

Seminář – Legislativa, 9. března – 9. června 2011, Univerzita Karlova v Praze – získáno osvědčení o úspěšném absolvování kurzu Legislativa v rozsahu odpovídající 24 hodinám prezenční výuky.

Seminář – Elektronický podpis v resortu justice, 15. listopadu 2010, Praha – pasivní účast.

Seminář – seminář k občanskému soudnímu řádu pro soudce prvních stupňů, 29. září – 1. října 2010, Kroměříž – pasivní účast.

Seminář – jednání u „kulatého stolu“ k otázkám úpravy institutu dovolání v civilním řízení, 1. listopadu 2010, Praha – pasivní účast.

Mezinárodní konference – odůvodnění soudního rozhodnutí z teoretického a praktického hlediska, 9. – 10. listopadu 2010, Brno – pasivní účast.

Seminář – Elektronický platební rozkaz v resortu justice, 15. září 2010, Praha – pasivní účast.

Seminář – Institut pro místní správu, Praha – získáno osvědčení o úspěšném absolvování kurzu v rozsahu odpovídající 39 hodinám prezenční výuky.

Konference Právní sympozium 2011 – rekodifikace občanského zákoníku a její dopady na právní praxi, 12. – 13. října 2011, Ostrava – pasivní účast.

Mezinárodní konference – Výchova a výživa nezletilého dítěte, 3. – 5. května 2012, Teplice nad Bečvou – aktivní účast, příspěvek s názvem Úprava rodinněprávních věcí v novém zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Mezinárodní konference – Podpora prostředí pro zkvalitnění tvorby právních předpisů v České republice se zaměřením na úředníky ústředních správních úřadů a jednotlivá připomínková místa, 1. února 2012, Praha – pasivní účast.

Konference – Olomoucké právnické dny 2012, 24. – 25. května 2012, Olomouc – aktivní účast, příspěvek s názvem aktuální vývoj zákona o nesporném řízení soudním.

Mezinárodní konference – Závazky a jejich zajištění a nesporná řízení, 10. února, Olomouc – aktivní účast, příspěvek na téma vliv nového občanského zákoníku na nesporná řízení v občanském soudním řádu.

Odborný seminář k novému občanskému zákoníku, 24. 7. – 26. 7. 2012, Tábor, pasivní účast.

Seminář k Centrálnímu elektronickému platebnímu rozkazu – Ministerstvo spravedlnosti, prosinec 2012, Praha – pasivní účast.

Mezinárodní konference – Mediace 2011, 14.10. – 15. 10. 2011, Olomouc – aktivní účast, příspěvek na téma navrhovaná úprava mediace v České republice.

Odborný seminář k mediaci, 24. 1. 2012, Bratislava – Ministerstvo spravedlnosti SR – aktivní účast, příspěvek na téma současný legislativní proces návrhu zákona o mediaci.

Odborný seminář k mediaci, 12. 4. 2012, Olomouc, Právnická fakulta univerzity Palackého – aktivní účast, příspěvek na téma současný legislativní proces návrhu zákona o mediaci.

Odborný seminář k mediaci, 26. 6. 2012, Praha, Právnická fakulta univerzity Karlovy – aktivní účast, příspěvek na téma současný legislativní proces návrhu zákona o mediaci.

Výuka seminářů pro studenty magisterského studijního programu – Nové soukromé právo 1, ZS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Příprava klauzurních prací pro splnění zápočtu z předmětu Nové soukromé právo 1, ZS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Organizační pomoc při psaní klauzurních prací z předmětu Nové soukromé právo 1, ZS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Pomoc při opravování klauzurních prací z předmětu Nové soukromé právo 1 (v souladu s opatřením Oborové rady), ZS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Výuka seminářů pro studenty magisterského studijního programu – Nový civilní proces 1, LS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Příprava klauzurních prací pro splnění zápočtu z předmětu Nový civilní proces 1, LS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Organizační pomoc při psaní klauzurních prací z předmětu Nový civilní proces 1, LS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Pomoc při opravování klauzurních prací z předmětu Nový civilní proces 1 (v souladu s opatřením Oborové rady), LS 2011/2012 – Katedra občanského práva a pracovního práva UPOL.

Projektová činnost

1. 3. 2012 – 28. 2. 2013 - Studentská grantová soutěž – PF_2012_010 - Centrální elektronický platební rozkaz a elektronický spis v resortu justice, jako moderní prvek elektronizace justice s akcentem na ústavní konformitu – **hlavní řešitel.**

1. 3. 2013 – 28. 2. 2013 - Studentská grantová soutěž – PF_2013_010 – Pojetí věci a člověka v novém občanském zákoníku a jeho reflexe do civilního procesu – **hlavní řešitel.**

Další činnost

Člen expertní pracovní skupiny k přípravě novely občanského soudního řádu.

Člen expertní pracovní skupiny pro harmonizaci civilního procesu.

Zkušební komisař pro zkoušky mediátorů v oboru mediace.

Zkušební komisař pro zkoušky mediátorů v oboru rodinné mediace.

Člen expertní pracovní skupiny pro právní zakotvení whistleblowingu v právním řádu ČR.

Člen pracovní skupiny k rovným příležitostem pro ženy a muže v resortu justice.

Člen výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva při Úřadu vlády ČR.

Člen pracovní komise Legislativní rady vlády pro správní právo.

Člen rozkladové komise ministra spravedlnosti.